

પ્રેમોપહાર.

શ્રીમાન્ _____

ભાવનગર—ધી 'આનંદ' પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં

શાહ મુજાબચંદ બક્ષુભાઈએ છાપ્યું.

❦
(પ્રકાશકે—સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.)
❦

સુમર્યણ

સ્વઃ દાનવીર શોધી જમનાભાઈ લાગુભાઈ

જાણીએ

અમદાવાદ.

જેન સમાજમાં જેમનાં કાર્યો અગત્યની રહ્યાં છે. જેમની ઉદાર સંપાદનો, ધર્મનિષ્ઠતા, શાંત સ્વભાવ સરળતા, સ્વામીભાઈ અત્યેનો પ્રેમ, છંદસોનાં સંપૂર્ણ કીચાવની, વ્યવસાયી જ્ઞાન નિત્ય વિદ્યામાં-બન સ્વચ્છાશુભાં કેષ પશુ ધીરજ નદિ ચુલ્કાર, નરશત્ર, સ્વર્ગવાસી જ્ઞાં દરેક જેન મપુતા હાલમાં અમરપણે વિરાજમાન પુણ્યસાગી દાનવીર અને સમાજના અમરરૂપ એવા આપને અગત્યસાહ જેવા મહાન નરવીરનું એનિદાનિક પુનઃ સમર્પી જ્ઞાપ્ય થાઉં છું.

શ્રી. આપને

અમરસાહિબ.

આભાર.

અમદાવાદના જાણીતા દાનવીર નરરત્ન સ્વૉ શેઠ જમ-
નાભાઈ ભગુભાઈનાં સુપત્નિ યેન માણેકબાઈ
ઉદ્ધાપન નિમિત્તે આ પુસ્તકની પ્રથમથી
ત્રણેયો નકલ લઈને મારા કાર્યને
સદ્દાનુભૂતિ આપી છે
તે માટે તેઓશ્રીનો

આભારી

જી.

હીં પ્રકાશક.

પ્રસ્તાવના.

જૈનોના મહાન પૂર્વ પુરોહિતાં ચરિત્રો કેતાં તેજસ્વી ગ્રંથકી રચના છે તે જાણવાનો અને એ વિશ્વમોન્ય માર્ગે પ્રગતિ દોરવાનો આ મંથ-
માગાનો ઉદ્દેશ અમારા વાચકોને સુપરિચિત છે. અમે જનતાંસુધી
ઐતિહાસિક ચરિત્રોજ પસંદ કરી રસિકતાનો રસ પૂરી વાંચકો પાસે
ધર્યાં છે. દક્ષિણ ચરિત્રો કરતાં આતાં ઐતિહાસિક ચરિત્રોની અમર
પદ્ય દેહક જુદીજ અને ઉત્તમ થાય છે એમ પણ અમે લેખ શક્યા છીએ.

‘દાનવીર જગદુશનું’ નામ આપણા ઇતિહાસમાં સુપ્રસિદ્ધ છે.
વિક્રમની તેજી સદીમાં એ પુરો “જગતને જીવાડનાર” ની માનવંતી
પદવી પ્રગતી પામેથી મેજરી પોતાનું જીવતર યશસ્વી જનાવું હતું.
જે વખતે રાજાઓનાં ધન ભંડાર પણ ખાલી થઈ ગયા હતા અને પે-
દની આગ બૂઝવા આરેકાર આર્તપોકાર થઈ રહ્યા હતા તે વખતે
જગદુશાહે ઠેક ઠેકાણે અગમદ ખુર્ચા મૂકી પોતાના માનવ જીવનની,
ઉદારતાની અને જૈનશાસનની પ્રાપ્તિને દંડે બળાવ્યો ! એ દંડના
નાદ આજે પણ ઐતિહાસિક વાતાવરણમાં આપણે સાંભળીએ છીએ.
એવા પવિત્ર અને પ્રાપ્તિશાળી પુરુષના એક મંતાન તરીકે દરેક જૈન
જાગૃતી અક્ષિમાન રહે શકે છે.

આપણા સમાજનાં મનઃસ્થી વારી દમણા દમણા આંધી ગતિએ
વહેવા લાગ્યા છે. નિવિધ કેળવણી તો અને જનશ્યાની મર્યાદા દેવજ
દાનતા અભાર ગોપાલ જ્ઞાનની દ્રવ્યો આવવા લાગી છે. જૈનોનાં ઔ-
દાય જ્ઞાને આડે વંદ શર વિદ્યે આવ્યા હોય તો તે વિદ્યોનો વિનાશ
થાય અને જૈનોની જનમહાદર દાનમરતા પુનઃ ધરા તેજસ્વી પ્રકાશી
નીતે એ દમણાનીજ આ પુનઃ પ્રકટ કરી અમે અમારા વાચકોના
અંતરમાં ધરોળે છીએ એ શાન્તિ. પ્રકાશક.

હવે વિલંબ ના કરતા.

કારણકે પાછલી સાલનાં પુસ્તકો શીલીકમાં રહેતા નથી. આહક પુરતીજ નકલો છપાય છે માટે આવાં ઐતિહાસિક, નૈતિક—અને ધાર્મિક જીવન આપનારાં અને વાંચતાં કંટાળો ન આવે તેવાં પુસ્તકો મેળવવા માટે આહક થવા વિલંબ કરવો નહિ. દર વરસે રૂ. ૩) માં આવાં ત્રણ પુસ્તકો ૬૦૦ પાનાનાં મળે છે. બધા ખરચની સાથે આ ખર્ચ જરૂરીયાત વાળો માની— લખો—

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

તા. ક. કોઈપણ જાતનાં જૈનધર્મનાં પુસ્તક મંગાવવા માટે તમારી કાયદીનાં અમારું નામ લખી રાખશો.

વિપયાનુક્રમણિકા.

નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
પ્રકરણ ૧: શુ.	મહાવંત મણિ.	૧
" ૨ શુ.	જાળા.	૬
" ૩ શુ.	વ્યંતસિંહ.	૧૮
" ૪ શુ.	જગદુશાહ.	૨૬
" ૫ શુ.	ભદ્રેશ્વર.	૩૪
" ૬ શુ.	ચિનોદ.	૪૦
" ૭ શુ.	પુત્રચિંતા.	૪૮
" ૮ શુ.	સમુદ્રેવનું આરાધન.	૫૬
" ૯ શુ.	હૃદય મંથન.	૬૪
" ૧૦ શુ.	સંસારસુખની વાટે.	૭૧
" ૧૧ શુ.	આર્દ્રપુરમાં.	૭૬
" ૧૨ શુ.	દા ' પ્રિયતમ !	૮૩
" ૧૩ શુ.	આશ્વામન.	૮૨
" ૧૪ શુ.	મા અમે મુનિમ.	૧૦૧
" ૧૫ શુ.	યોગીશ્વર.	૧૦૬
" ૧૬ શુ.	હવે શુ કરવું ?	૧૧૬
" ૧૭ શુ.	મમક્ષત.	૧૨૧
" ૧૮ શુ.	મસોખન.	૧૩૪

પ્રકરણ	૧૯ મુ.	મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ શું !	...	...
„	૨૦ મુ.	સમક્ષિત શું કરે !	...	...
„	૨૧ મુ.	ભદ્રેશ્વરનો ગદ.	...	...
„	૨૨ મુ.	પીઠ્ઠેવ. ...	...	...
„	૨૩ મુ.	દુલ્યાણને માર્ગે.	...	...
„	૨૪ મુ.	ગંધેડાને માથે બે શિંગડાં ઉગાડીને પણ દુર્ગ		
		બંધાવીશ.	...	...
„	૨૫ મુ.	શાસન.	...	...
„	૨૬ મુ.	ધવલકપુરમાં.	...	...
„	૨૭ મુ.	કુવરાજ વીરધવલ.	...	...
„	૨૮ મુ.	પરિવર્તન.	...	...
„	૨૯ મુ.	મદમદન ...	...	...
„	૩૦ મુ.	સુખ શેમાં છે !	...	...
„	૩૧ મુ.	પરમેશ્વરમુરિ.	...	...
„	૩૨ મુ.	દુર્ગન શસ્ત્ર રાગ.	...	...
„	૩૩ મુ.	શત્રુજીતની યાત્રા.	...	...
„	૧૮ મુ.	વિમલિનો મદ્ય.	...	...
„	૩૫ મુ.	જગદીશાદ કે જગતનો પાતણુદાર.	...	...
„	૩૬ મુ.	બ્રહ્મસુમરિ.	...	...
„	૩૭ મુ.	ગુર્જરેશ્વર વિશાલેશ્વર ...	...	...
„	૩૮ મુ.	ઉપચાર...	...	...

સ્વર્ગસ્થ શેઠશ્રી જમનાભાઈ ભગુભાઈ
અમદાવાદ.

૧૯૧૧

અવસાન.

૧૯૧૧ અસાદ શાહી જે.

॥ ॐ ॥

સદ્ગત શેઠ શ્રી

જમનાભાઈનો જીવનવિકાસ.

“ ઇંડાં ગલિતં પલિતં મુંઢં, દશનચિહ્નં જાતં તુંડમ્ ।
 ષ્ટદ્વૌ યાતિ ગૃહીત્વા દંડં, તદપિ ન મુંચત્યાશાર્પિઢમ્ ॥ ”

ગ ઝળી મધું, શિરના કેશ સ્વેત થઈ ગયા, મુખ દાંત વિનાયુ થઈ ગયું અને વૃદ્ધ થઈ લાકડી સહનિ ચાલવા લાગ્યો, તથાપિ માથુસ આશાર્પ પિડને છાડતો નથી.”

આશા અમર છે. “ લાખો નિગશામાં છુપા-
 વેલી આશા અમર છે. એમ માની આશા અને આશામાં માનવી
 અસાધ્ય કૃષ્ણાઈ કાળકો બની ગયેલી રજાગીને છેવટ રવડી કત્ય છે. એ
 માથે મન્ય તો એ માથવાનું હતું કે “ જીવન અમર નથી ” પુણ્યવન્તને
 એવાજ વિચાર અને વર્તન માપડ છે કે “ દશ દશને દસંજ મનુજ
 બગ આનમનાથન માટગ છે. ”

ન રિન અને નવર્તન માપડ, વૈભવ અને માદિગીના વિના આ

એટલે હૃદયમાંથી ધર્મભાવના નાશ પામે. એવો તાદસ્ય ચિનાર શ્રીમાન શેઠ જમનાભાઈની જીવન-વાટિકામાંથી જડી આવતો નથી ત્યાં તો સાવ જીવંત જડે છે. લક્ષ્મી અને ભાગ્યની ભરતીનાં મોઝાં હેઠળ એમના હૃદય સાગરમાંથી ધાર્મિક-ભાવનાના તેજસ્વી રત્નો પ્રકાશતા હતા. ધાર્મિક-ભાવનાના પૂર્વ સંસ્કારો ભાગ્યવન્ત પિતાશ્રી શેઠ અગ્રભાઈથી મળ્યા હતા અને એમના જ્ઞાનદાની કુટુંબની ગળથૂથીમાંથીજ રોપાયા હતા. ગર્ભશ્રીમન્તાઈના જીવનમાં એ જાળ-સંસ્કારોની વય વધતાની સાથે વૃદ્ધિ થતી ગઈ. ભાગ્યદેવીની કૃપા વધતી ગઈ. પૂર્વ પુણ્યાઈની શક્તિઓ ખીસતી ગઈ, તેમ તેમ અન્તરપટ પર હાદિક ધાર્મિક-ભાવનાના ચિત્રો ખડા થતા ગયા.

અમે તેમની આત્મકથા કે જીવન-વૃત્તાંત લખવાનો પ્રયાસ નથી આદર્યો, તથાપિ આમાં અમારા અન્તરમાં ઉદ્ભવેલા ફક્ત હાદિક-ભાવનાના કંઈ કંઈ છુટા છુટા સ્મરણો છે. એની સાથે ઉપયોગી એવી કેટલીક નોંધ છે. જીવન-કથા કે આત્મવૃત્તાંત કે ટુંકી રૂપરેખા દુનિયામાં એનીજ આજેખાય છે કે જેઓએ પોતાની જિન્દગીનો મોટો ભાગ લોકસેવા કે શાસનસેવાના ચરણે અર્પણ કર્યો હોય. જેઓએ પોતાના દ્રવ્યનો સદ્વ્યય સ્વકલ્યાણની સાથે પરકલ્યાણ અને શાસનોન્નતિનાં હિતમાં કર્યો હોય.

આલમ એનેજ પૂજે છે, લોકો એનેજ નમે છે, ગુણ તો એનાજ ગવાય છે કે જેઓએ જમમાં પરમાર્થે શાસન કે સમાજમાં પોતાની સુખસમૃદ્ધિનો વધતા કે ઓછા અંશે ત્યાગ કર્યો હોય, જેના જીવનમાંથી અન્યને બોધ પ્રદણ કરવા લાયક કાંઈપણ સાર મળી આવતો હોય.

‘જેનું’ આપણે આપણા કપ્પાણ માટે શમ કરીએ તે આપણા ખરા અને હિચ્ચનમ કપ્પાણ માટે જરૂરનું છે, તેટલું જ બીજાની મેરા કરવી તે આપણા ખરા સુખ અને કપ્પાણ માટે જરૂરનું છે, માટે જન્મીને બધિને ભારરૂપ નહિ થતાં જૂણણરૂપ થવું તેજ મનુષ્ય માનની રૂરૂ છે.

ઈરા અને યુનો, હાકક અને લોખંડ, પાટીઆ અને જમીનીવાળી બેકમાં મૂકતા પૈમાના દિસાગમાં, ધણા અને શોખમાં, વાડી માડી કે માડીમાં, કંચન કે કામીનીમાં રહેલી કમ્પિત મોજમજાઓ કરતાં મનુષ્ય જીવનમાં બીજી મોડી ધણી કપ્પાણકારી મળાઓ છે. . . .

શ્રીમાન્ શેઠ જમનાભાઈ એટલે અનાથ મુંગા જનવરોના પાગક પિતા, જીર્ણમંદિરોના સાચા ઉદ્ધારક, કેવ સુર ધર્મના સાચા ભાષિક, જૈનધર્મના સાચા સઢાપક, અને શ્રી શંખેશ્વર ભોપણી તીર્થોના સાચા રક્ષક, શેઠ જમનાભાઈ એટલે દાનની સાચી પ્રતિમા, સાચું જૈનત્વ, સાચી વિનયતા અને શાસનનું સાચું તેજ.

મોટાદાંબી મહ એમની નજંશ્રીમન્તાઈને જરાયે જલકાવી શક્યો નહોતો. સામેની દોહને એમના અમ્રથી ખાનદાનીમાંથી બેના વિવેકના પ્રવાહને ખાલ્યો નહોતો. જબેમીલોના માલેડીપણાથી ઉભા થતાં કામના ભોગને એમની ધાર્મિક દિનચર્યાને જરાયે પાંગળી કે ઢીલી કરી નહોતી.

આટલીજમી શ્રીમન્તાઈમા વસેલી એમની સાચી સરગતા અને નિર્મળ નત્રતા મોટા તવંગરો અને ગરીબોને અજાણ્યામાં નાંખતી હતી. એમની આદાઈ તો એટલીજમી જગજગદેર છે કે મામાન્ય ફેટીના ગાગોળની સાથે વાતોમાં પણ ‘વિવેકમયું’ વનન કરી ગુમાવતા નહિ.

નહાના બાળકોની સાથે પણ પોતે બહુ આનંદ ઉપજાવે તેવી ભાષા વાપરતા હતા. એમની લાંબી દરેક મુસાફરીમાં એમના મ્હોટીવયના મોળા સાથે “ આનન્દમાં ઉમેરો ” નહાના બાળવર્ગોની હાજરીથી હમેશાં થતો હતો. ક્રોધ કે કપાયની છાયા એમના ભવ્ય ચહેરા ઉપર કદી જણાતી નહોતી. આવી પડતા દુર્ઘટ બનાવને સંતોષ અને શાંતિથી સહેતા. “ બાંધ્યું હોય તેટલું જ ભોગવવાનું છે ” એવું એ સ્વમુખે વદતા. ધન વૈભવની છલાછલમાં વસતાં છતાં, એકંજ હુંડારાના સાદે સેવામાં દશ નોકરોની જોગવાઈ છતાં, સફેદ ઉંચા ઘોડાની મસ મોટી ડાળા બુમમાંથી ઉતરી, પોતાના જ બગીચાના વિધવિધ જાતના ફુલોથી ભરેલી ઝાળી, પોતાના જ હાથે ઉચકીને, જ્હારની વાડીના કે સડક ઉપર શ્રી મહાવીરસ્વામીજીના દેરાસરના દ્વારમાં પ્રવેશ કરતા ત્યારે સહજ અન્તરમાં વમી જતુ કે “ પ્રભુના માયા ભાવિકે તો આજ શ્રેષ્ઠી છે. ધન્ય છે એ આત્માને. ” નેત્રનની કર્મીના નહોતી; તથાપિ ઉદ્ભટ વેપ કદી નહિ મળતા. પણ માયા જૈન-ગૃહસ્થને જાજતા અને ધર્મ-ભાવનાને દીપાવે એવાજ માજમા હમેશાં જોભતા હતા.

એમને: શ્રવણ-વિદ્યામ ધામિકે ભાવનાથી તરબોળા હતા. એમની નવ નારીમ. ધર્મ ભાવનાનું પુરાણ ખમીગ જોસબંધ વહેતું હતું. પુસ્તક નવ નારીમ અને ચતુર્વિધ મંત્રની ભક્તિમાં પોતાના દ્રવ્યનો સદૃશ્ય જતા હતા. ધામિકે ભાવનાના અંગે એમની દિનચર્યામાં ધામિકે દૃષ્ટિએ નવ નારીમ. ધામિકે ભાવનાના અંગે એમની દિનચર્યામાં ધામિકે દૃષ્ટિએ નવ નારીમ. ધામિકે ભાવનાના અંગે એમની દિનચર્યામાં ધામિકે દૃષ્ટિએ નવ નારીમ.

નવ નારીમ. ધામિકે ભાવનાના અંગે એમની દિનચર્યામાં ધામિકે દૃષ્ટિએ નવ નારીમ.

ખખાણ કરતા એ પચ્ચખખાણ પ્રભુપૂજા કર્યા પછીજ પારતા. ગમે નેટલા કામમાં હોય છતાં પ્રભુપૂજામાં હિતાવળ કરતા નહિ; પણ સમતા અને શાંતિથી દેવસેવામાં એ દલાક ગાગતા. પ્રભુપ્રસાદન અને અંગલુદ્ધ પૂજારી પાસે નહિ કરાવતાં જાતેજ કરતા. સનાત જણાવવાનો નિયમ રાજનો હતો. સનાતમાં રાજ સવા રૂપીઓ મકતા. ફળપૂજામાં એ સ્વસ્તિક ઉપર એ ધ્રીફળ અને ઉત્તમ નૈવેદ્ય ધરાવતા. ઓઝામાં ઓઝા પચીસ વર્ષથી શુદ્ધ-ભોજનમાં તેવાર ચયેલી બધી રસોઈ રાજ નૈવેદ્યમાં મકતા. શુદ્ધદેરાસરની ઉપજ હરીપુરાના દેરાસરમાં મોકલાવતા. નિત્ય પ્રતિક્રમણુ ન અને તો સામાયિક કરતા અને ને ન અને તો દેવાસયમાં એક રૂપીઓ મકતા. દેવસિરામ-પ્રતિક્રમણુ અને નવમ્મરણુનો અભ્યાસ હતો. પર્યુ-પણમાં છુટક છુટક ચાર ઉપવાસ કરતા. મ્હોટી તિથિ જાનપંચમી, મૌન એકાદશી, દર્શિકી, ચત્રી અને અષાઢીએ પણ ઉપવાસ કરતા. રાત્રી ભોજનનો ભાગ હતો. દમેશાં ઉદ્ધણેશુ પાણી વાપરના. બાર નિધિ લીસોતરી બંધ કરી દતા. એમાં લીલાં કેળાં, કેરી કે દાનજાની પણ છુદ રાખી નહોતી. પોતાના બગીચાના ફુલ રાજ ખાસ માણુમની સાથે દસોલ અને બોવળી મોકલાવના શહેરમાં પણ ધણા દેરાસરોમાં મોકલાવના. પૂર્વાચ્ય વિરચિત પૂજાઓ જણાવવા ઉપર સાગે રાગ હતો. મેક જોસ્તારામની ટોળાના સાગ અભ્યામી દોવાથી જાને ઉદ્યામપુરંક પ્રભુ-પૂજાઓ જણાવના.

સુપાત્ર-દાન દવાની જાવના નો કાવમને માટે અટલી દા નુપી નીચ અને ઉઝેટ હતી કે પન્મનન્ય માધુ સાખાની હિનમ વૈવાચ્યની સાથે અપરંતજ વસ્તુઓ આસ્થાથી વહેનાવના ચાતુર્માસ પદેશ નો દસ ન

જાન અને ચારિત્રના તમામ ઉપકરણો સંદેરના યાદી ઉપાશ્રયે અને જરૂર જણાયે બહારગામોમાં પણ પરા પાડવામાં દરવર્ગે પુણ્ય નાણાનો ખર્ચ કરતા હતા.

ગૃહભક્તિનું તો જળદં વહેન ઝોમના હૃદયસાગરમાંથી વહેતું હતું. તેનો પુરતો હેવાલ તો આપી શકાય એમ નથી. ઝોમની વહેતી ભાવનાને “ નાયગરાના ધોધ ” ની ઉપમા આપી શકાય. પરમપૂજ્ય શાન્ત દાન્ત ઉપગારી વયોવૃદ્ધ પંચામૃત મહારાજશ્રી દયાવિમળજી તથા પંચામૃત મહારાજ સૌભાગ્યવિમળજી તથા મુનિ મહારાજશ્રી મુક્તિવિમળજીની લંમેશાં ભક્તિ કરતા હતા. ઝોમની માંદગી સમયની વૈયાવચ્ચ અને ભક્તિપવંક્તી શુભપા તો આત્મભોગ અને ખર્ચથી ભરપૂર હતી. એ મહાન આત્માઓના કાળધમ નિમિત્તે ઝોમજીવ-પુણ્યોમાં ઘણું દ્રવ્ય વાપર્યું હતું. આ મિવાયદરેક મુનિમહારાજ પ્રત્યે તેમને અપૂર્વ રાગ હતો.

કુન્ડસદના સમય ધમ ક્યાઓ, સકાયો અને રાસો વિગેરે ધાર્મિક ગ્રંથો પાંચતા અને વચાવતા. ઝોમના ભાવિક હૃદયમાં નિરંતર એજ ભાવના ઉલ્લસી રહેલી હતી કે “ જીણું મન્દિરનો ઉદ્ધાર કરવો. ” જ્ઞાન-વગ્ન-પ્રભુવગ્ન ઝો ઝોમનો અંગિત ભાવ હતા.

આ ઝોમનું ધાર્મિક નિત્યક્રમ હતું. માંદગીના પ્રસંગ સિવાય કદી. ક્રિયાથી અગગા રહ્યા નથી.

મહા મશ્રાના મુખ્ય કેટલાક પદોપદારી કાર્યોની દુકં રેખા આ ન્યજો દોરીશું તો તે અસ્થાને નહીં ગણાય.

પાતાની સમાન કારીના પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થાને જરૂર જણાયે ગુપ્ત

રીને સદાય આપવાને તેઓ ચૂક્યા નથી. દુઃખી દીન અને સાધર્મી
અન્યુઓની એવીજ રીને માવજત કરતા મુખાર્થીની મામળી તરફ સદા
માનની સામક્ષીથી અમીદાદિએ વેંતા અને શુદ્ધિપૂર્વક એમનું સ્વાગત
કરતા હતા.

એમના આંગણે આવેલ વ્યક્તિને કંઈને કંઈ દેતા, દીધા વગર
પાછા જતા દેતા નહિ. આવનાર તો સહનેજ જતા. મામળી કરનાર
એમના પગથીએથી કદી વિશે મ્હોરે ઉતરતા નહિ. એમનું 'નારણું' નિરા-
શાનું રથાન નહોતું. એ તો સગને માટે આશા, આશ્વાસન અને દયાનુ
આશ્રમ દેખાતું. સાધર્મીઓની સેવાનું એવું તો "શુભ સંપ્રદરથાન"
દત્તું કે એમના જન્મણા હાથનું દાન કાળે હાથ નાણી શકે નહિ, એવી
એમની ઘણી સખાવતો ખાનગી હતી.

હમ અને જમણુવારના દાણાદર્યકે પોતાની ઉત્તરવરધાને અગે
વધની ઓછી હાજરી આપી શકતા, તથાપિ મરણ વિગેરેના વ્યવહાર
પ્રસંગે માયા મ્હોખન, સગાન્દાસા અને નાતબાનમાં સદા હાજરી આપતા.
આવા બધામે પ્રસંગે સિવાય વિશેષતા તો એ હતી કે, પ્રભુ-ભક્તિ,
જગ્યાવાત્રા અને પૂજ્ય વંદનિય સાધુ-સત્કારના વરધોડામાં અને શાસનો-
મતિના કાર્યમાં રસપૂર્વક ભાગ લેવાને હમેશાં વધુ ઉત્સાહી ને ખંતીલા
રહેતા હતા.

દુનિયાએ એમાંજ આનન્દ માન્યો છે કે દીવાળીમાં હરકોઇ ખસા-
ગામથી ધેર આવે. દીવાળીનું શુભ દાણું સંસારી મોજમગ્નમા ઉગવું.
સત્ય તો એ છે કે એ મંજળકારી પવે ધર્મારાધન માટે છે. પરમ દૃષ્ટાણુ

સાંભળના મુંદર નમુનારૂપ શ્રી નેમિનાથ ભગવાન વિગેરેના મોટા વિસાગ
જિનાસયો છે, જેના સિખરોના મૂળો નરે પદાડી વાદજીવિ પ્રાણી
હરની દોડી રહી છે. એ દેવસયોની રદોડમાં જૈનધર્મસાગા મોની તે
પણ મહું મમ્રોએ નવિન બધાવી છે.

હોસામાં રથાનકવામીની વંધારે પસ્તી હતી. ત્યાં જિનમંદિર
નહોતું. એની જંદર જલ્યાતાં મહુંમના મોટા બાઇ મોઃ મનસુખભાઈની
હંત્યાથી નવિન દેરાસર, ઉપાશ્રય અને ધર્મસાગા બની છે. એની પ્રતિષ્ઠા,
નવકારથી અને ઓચ્છવમાં આચરે દોડ એ સાખને બરમ થયો છે.
એ ઓચ્છવના આશ્રમમાં અમદાવાદનો જૈન સધ, જૈન અને જૈનેતર
ધોમંત વર્ગ હોસા પમાયો હતો, જેમાં સર ચીનુભાઈ જેરનેટ પણ હતા.

શ્રી મેવાડ ઇર્ષોદ્ધારની રીપમાં પચાસ હજાર રૂપીઆની મોટી
રકમ આપવાનું નક્કી હતું છે, દરેક સાલ દસ દસ હજાર આપી પાંચ
વર્ષમાં તે પૂરી કરવાની છે. અત્યારમુધી ત્રણ વર્ષના ત્રીસ હજાર અપાઈ
ગયા છે.

આસપાસ ઇર્ષોદ્ધારના અરણ્યમાં ન્હાની મોટી રકમો મળીને
સાંખા રૂપિયાના બેટણા મહુંમ લાગ્યેલાની શોધે કર્યા છે.

જીવલ્યા એ તો એમનું વ્દાગસોયું ધન, પાંજરાપોગ એતો એમના
આત્મ-પ્રાણ, એના રક્ષણ માટે જ અપૂર્વ સંપત્તિનાં સ્વર્ગી બન્યા હતા,
એમ રહેજો દક્ષી શકાય તેમ છે.

અમદાવાદના સિરેએક પાપ-કર્મનું દસક મોટોરું હતું. તે
ન્યારથી વસ્યું હતું ત્યારથી ભદ્રકાળી માતાને દુર્ગાજીની દિવસે એક

વસ્ત્રાણં પશિયાળ અપાતું હતું. પાંચેક વર્ષ ઉપર અમદાવાદમાં રાસ
 બિરાજે છે એ પરમપુણ્ય મુનિ મહારાજશ્રી રામવિજયજીને સાતુમાં
 હતું. એમની દિલચાલના અંગે આપું અમદાવાદ ખાળાળી હિસુ. એનો
 અવાજ કુદરતે કરી શકે એવી. હાર્ટશોર્નની પાસે ગયા. સંદેશમાં શાંતિ અને
 સુલેહ સાચવવાની ફરજ એ અમલદારની હતી. મી. હાર્ટશોર્ન સાહેબે
 ઠાળીમાતાના પૂજારીઓને તથા મહાજનના શેડ નરીકે શ્રીમાન જમના-
 ભાઈ, શેડ મંગળદાસ, શેડ સારાભાઈ ડાલાભાઈને પોતાની રૂપરૂ બોલાવી
 વાટાઘાટ કરીને આખરે પતાવટ કરી આપી. દરસાણનું પાપકર્મ બંધ થયું.
 એક દશ હજારની રકમ વ્યાજે મુકવાનું હતું. એના વ્યાજમાંથી માતાની
 પૂજાદિ ક્રિયા અને બ્રહ્મભોજનાદિ ખર્ચ કરવા હોયો. એ રકમમાં ચાર
 હજાર રૂપિયા મહુમ શેડ જમનાભાઈએ આપી “ કાયમની જીવહિંસા ”
 બચાવમાં લીસેદાર બની મહા પુણ્ય ઉપાજન કયુ છે.

દેરોના વસવાટને સાડે રાંચરડા ગામમાં કેટલ-હાઉસીસ, પાણી
 પીવાના હવાડા, ચરવાને સાડે મોટા બીડો ને ખેતરો પાંજરાપોળ તરફથી
 વસાવી દીધા છે. ત્યાં પચીસ હજારના ખર્ચે “ દેરોના નિવાસ ”
 પુરતી મહુમશ્રીએ પડાળીઓ બંધાવી છે. ખોડાદોરના જીવન માટે
 લાખોની સખાવતો ઉદાર દિલથી કરવાને જરાય ચંબ્યા નથી. એ દાનનો
 પ્રવાહ ગંગાનદીના પૂરની જેમ આગળને આગળ ધપ્યે જતો હતો.

આવીશ વર્ષથી સાર્વજનિક દવાખાનાનો કાલ રાહેરી પ્રગળે
 આપે જાય છે, કાબેલ અને ગાહોશ દાકતરોને સારા પગારથી
 રોક્યા છે. જેમાં રોજ ૩૦૦-૪૦૦ દર્દીઓની હાજરી કાયમને માટે
 રહે છે.

હાથમાં આસરે બે વર્ષ ઉપર એમનાં પૂજ્યપિતાશ્રી શેઠ ભંડુ-
ભાઈના વંશમાં એક નવિન જિનમંદિર સાથે મોટા રૂમોવાળી વિશાળ
ધર્મશાળા બંધાવી છે. જ્યાં બહારગામના યાત્રાળુઓને ઉતરવાની
ઉત્તમ સગવડ વાસણુ ગોઠાવી સાથે કરી છે.

ઉદા દસ વર્ષથી ચૈત્ર અને આસો માસની આયંજિતની ઓળી
ચહેરમાં ફેટલીએક જગ્યાએ જમે છે, પણ તે પહેલાં બાએજ કોષ કોષ
જગ્યાએ જોગવાઈ હતી. આજકાલ લગભગ પચાસ વર્ષથી મહુમ શેઠ-
શ્રીના વડીલોના વખતથી તેઓ જમાડે છે.

રાતોહારમાં-અંધો લખાવાવમાં ધણુ દ્રવ્ય વાપર્યું છે. માન્યવર
માણેકશાસભાઈના લગ્નપ્રસંગે સાચા મોની વિગેર ઉંચી દીક્ષમના
પીત્તાળીસ ડોઝનું ઉઘાપન ધણાજ ખર્ચ મોટા શેઠના ભાગમાં કર્યું
હયું. એ સમયે નવદારથી વિગેરે સત્કાર્યોથી શાસનનો સારો ઉલોન
પ્રદાર્યો હતો. એમના જીવન-વિકાસમાંથી ધાર્મિક દૃષ્ટિએ આપણને
ધણું સિખવાનું છે-મદલુ કરવાનું છે.

આ તે પ્રભુ-પૂજા ઉપર ફેટલી પ્રીતિ ! પૂજા બજાવવા ઉપર
અંતરનો ફેટલી પ્રેરણા ! ભાવના અને ક્રિયાની ફેલી ધમસ ! એનું તો
વર્ણન થઈ શકે એમ નથી. કુમસના આરિઆજીવન જેવા રમ્ય-ગિના-
લયમાં જોઈ વહિવડના રોજ અંતરાવ-કર્મની પૂજાઉદ્ઘાસપૂર્વક બજાવી,
તથાપિ એ તાન જરૂર ઉતર્યું નહોતું. " અમ્માડ શુદ્ધિ એકમનો ખેસતો
મદિનો છે, મારે એ દિવસે તો બદુજ ધામધૂમથી પૂજા બજાવવી છે " એ
સાવિતારે જોઈ વહિ અમાસના દિવસે બધી તૈયારી કરી. સુરતથી ઉત્તમ

પ્રધારનું કૃપા નૈવેદ્ય મંગાવી રાખ્યું. એ ભાવનાપૂર્વક કરેલી તૈયારીનો અમલ નહિજ થાય, એવી અગર જ્ઞાની વિના ખીજને ક્યાંથી હોય ? “ મનુષ્ય ધારે છે એક, કર્મ કરે છે કાંઈક ખીજું. ” “ થડી પછી શું ખતરો ? ” તેની અગર કાંઈને નથી. ઉદય કાળની સૃષ્ટિ અંધારામાં જ હોયેલી છે. પ્રભાતનું ખીજેલું પુષ્પ સાયંકાળે કરમાઈ જાય છે. દીવામાં દીવેલ ખુટયું એટલે ટપ થઈને દીવો ઓલવાઈ જાય છે.

સદગત સાસર રાજકવિ કલાપિના કાવ્યમાં કૃત્રીશ કે—

“ તે માર્ગનાં પથિક લેણે અધાં દીસે છે,
 છે મૃત્યુ, જન્મ, ઇવનું, સાહુ ભાસ માવ;
 તો મૃત્યુથી કદન, જન્મથી લાસ્ય જાને ?
 વૈરાગ્યમળ વહી આવુ ન ગાળ જાને ? ”

“ ક્રીમાન્ શેઠ તાલેજ સાગ્ર સારા હુમસમાં રાત્રીએ મુતા અને નેહી રાત્રે ગર્ભમાં નેહજ ફાળેલા થયો અને તુર્તજ લાટફેલક થયું. ” તુર્તી વખતે ક્રીમાનશ્રીને માહુમ નેહાતું કે “ થોડી વાર પછી આ કાની દુનિયાને રોડવી પડશે. ” એમની ઇવન-રેખામાંથી એટલું તો જરૂર જાયજ કે “ ક્રીમાન કે રંક કરેકને આગુધારી વખતે-નેહીસ વગર નોહાતું વગર જાય પડશે. ” માટે મહેલી સંપત્તિ કે જ્ઞાનહુકિનો નેહજ અગમ્યકલ્યાણ કે શાસનસેવામાં જરૂર કરશે, એજ વિલકરે કે નહીં તે, અગમ્ય એવા બાકી લાકે અને વિલે એકે કાળ્યા જલ્યાનું નેહ કરમે સાર વડી નવા લઈને એમજ મનસ કરે. કે કાળ્યા ન હોયે કાળ્યા જલ્યાનું નેહ નેહકીને લાકે જાને.

જુના મંગલાર ૧૫નાં નવા યુગમાં " બ્લાગે મર્ષ, બ્લાગે નીચ અને બ્લાગે પાંગળાપોગ " હોવાને અને માનના મૂલ્યને જાણના અને શ્રીમંતવર્ગમાં એક અમરબંધ અસ્તિ તરીકે રાખના દના એમનાં એમની અદા, મદના અને કાર્યદક્ષતા અંદાજી દની.

એમના જીવનનું સદુપીર જવારે આકર્ષક પ્રસન્ન નો ખાડારોર અને પાંગળાપોગને " ચાવત-ચંદ્ર દિવાલો " ની જેમ સદા જીવી રાખી ન છે. એમની યશસ્વી કાર્યકર્મો નો મુંઝા દોરો-અનાથ જનજરોના સમક્ષ જ્યારે દાખવેલી દવાથી કાપમને મારે દરી રહેલી જ છે.

વિનય અને વિવેક પ્રેમ અને દયા, અદિમા અને ઉદારતા, કદતા અને નમ્રતા વિગેરે સાદાધના અપૂર્વ યુગો જેમના દેવી જીવનમાં નિગ તરે વહેતા કદતા એવા આ દાનવીર શ્રીમાનના અવસાનથી એમના ધર્મ શીલ પત્ની, એમના આયુષ્યમાન શ્રીમાન લગ્નીન અને એમનો કુટુંબ વર્ગ તથા મિત્રમંડળ-એટલાને જ નહિ પણ આખા અમદાવાદને અને ભારતવર્ષની જૈનજનનાને પણ ભારે ખામી પડી છે. એ ખામી પૂરી પાડવાની ફરજ એમના માનવંતા લગ્નીન શેઠ માણેકલાલભાઈના શિરે ઝીલી છે.

વર્તમાન યુગમાં જીર્ણ મંદિર અને ખોડારોરના ઉદ્ધારકનો કડીયુ અને ગુચવાડ બરેલો કોયડો ઉકેલનાર ઉદાર, સખારતે બડાકુર, મોટા શ્રીમાન શેઠ મનસુખભાઈ અને તીર્થ રક્ષણમાં આત્મ-અપર્ણ કરનાર સાસનસહાયક સરદાર શેઠ લાલભાઈ જેવા જૈનકોમના બે શ્રીમાન તારાઓ આખળી પાસેથી ક્યારના અદ્યય થયા છે, એ જવાબેલો અન્યકાર

હજી દર થયો નથી, તે આગમજ શ્રેષ્ઠીશિરોમણિ શેઠ જન્મનાભાષા આજે આપણી પાસેથી આજ્યા ગયા. ગયા તે ગયા. કેટલોયે કાળ વધી જશે તોયે એતો કદીયે પાછા આવવાના નથી: પણ એમની ધાર્મિક ઉદારતા અને પરાપકારી હૃદયની જાવા એમની અપૂર્વ શ્રદ્ધા-ક્રિયા સાથે શાસનમાં સદાના માટે સનેજ--હવતીજ છે.

મહંમ શેઠ જન્મનાભાષના ધમ શીલ પત્ની શ્રીમતી ગં. સ્વ. માણેક ગંદેન મુળથીજ ધર્મનિષ્ઠ, સમજી આદેશ, સુશિક્ષિત, શાન્ત સ્વભાવી અને વિનયવાન છે. એમના પવિત્ર મનમાં આજ્યાવસ્થાથીજ ધર્મ અને વિનયના ઉચ્ચ સંસ્કારોના બી રોપાયા છે. ભાગ્યશાળી મુખી-ગૃહમાં વસવાટ થયા પછી એ ગુણોમાં પ્રતિદિન વધારો થતો ગયો છે, અને પ્રભાવશાળી શેઠશ્રીના સમાગમે પોતાની ધર્મજ્ઞાસામાં ઉદય પામતી અભિલાષાનો અમલ ધાર્મિક શિક્ષણ અને ક્રિયાઓમાં કરતા રહ્યા છે.

પૂર્વના પુણ્યકર્મોના યોગે મહંમ શેઠશ્રીએ આદરેલાં ધાર્મિક કાર્યો ગં. સ્વ. સુશીલ માણેક જ્ઞેન અધુરાં નહિ રાખે. મહંમ માન્યવરશ્રીના સન્માર્ગે ચાલી એમણે ચલાવેલાં ધાર્મિક ખાતાંઓ અને શાસનોત્તતિના કાર્યો કાયમ રાખવાને પોતાના આત્મિક-બળનો ઉપયોગ કરશે. સદ્ગત-શ્રીની આંતરિક ઈચ્છાઓનો સન્માર્ગે અમલ કરવાનું હરગિજ નહીં ભૂલે. એમની ઉત્તમ કારકિર્દીમાં થયેલો ઉમેરો જોવાને પોતે સદા હોંસીલાં રહેશે.

આ બધી દયા, વિનયતા અને ઉદારતાનો જન્મ એમના અન્તરમાં નેવો થયો નહોતો, એ સદ્ગુણો એમના પુણ્ય પિતાશ્રી શેઠ ભાગુભાષના

નરકથી કૌટુંબિક વારસામાં પ્રાપ્ત થયા હતા. એમના મ્હોટાભાઈ માન્ય-
વર શ્રીમાન શેઠ મનસુખભાઈએ સંગીન રીતે પોષ્યા હતા. મહુમ મ્હોટો
શેઠ મનસુખભાઈએ સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા અને ઉદારતાથી ધર્મ દયા અને
દાનનાં પરોપકારી કાર્યો કર્યા છે. એ પ્રાણસિકાને કાપમને મારે ટકાવી
રાખવાનું મોંઘું સુત્ર મહુમ શેઠ જન્મનાભાઈએ મદદથી કર્યું હતું. એ
મુજબ એમના સુત્ર ભત્રોજ શેઠ માણેકલાલભાઈ પોતાના પૂજ્ય પિતાશ્રી
અને મુરખી કાકાશ્રીના માર્ગે ચાલી બન્ને મહાન દાનવીરોએ શાસન
અને ધર્મના સોયેલા-આદરેલા કાર્યો ચાલુ રાખી નિભાવશે એવી જ્ઞેન
સમાજ આશા રાખે છે.

આ દર્શન પ્રત્યે અન્ય શ્રોમંત મદાદય પૂરતું ધ્યાન આપજો. સદ-
ગત મ્હોટો શેઠ મનસુખભાઈ અને સરદાર શેઠ લાલભાઈના સમકામીન
એકીએ નમરશેઠ મણિભાઈ પ્રેમાભાઈ અને શેઠ ચીમનભાઈ નગીનદાસની
શાસનભેદા અને છવદયા બૂલી સકાય તેવી નથી. એમણે ઇપનના
દુકાળમાં દોઢેના સંરક્ષણાર્થે અધ્યાત્મ મંદેનન ઉઠાવી હતી; અને એ
પ્રસંગે દોરોની હતક માટે નીકળેલા રસોદર-દાઉસના દુષ્ટત્વથી આખા
ચહેરમાં ભયંકર ત્રાસ વર્તી રહ્યો હતો, ત્યારે એ રિયાત નાણુદ કરવાને
સાર ચહેરીઓની એક મંજવર સેના ઉભી થઈ હતી. એ સેનાના મોખરે
સૈન્યપતિ તરીકે અડમલાવે એગ મહુમ નમરશેઠ મણિભાઈ ઉભા રહ્યા
હતા. તીર્થસેવામાં સરદાર શેઠ લાલભાઈની સાથે શેઠ ચીમનભાઈ નગીન-
દાસના તર્કશક્તિ અને જુદિબજ ભલભલાને ચકિત કરે એવું અદ્ભુત
દર્પ. એ બંધાની સાથે જુઝર્મ શેઠ વીરચંદ દીપચંદની શાસનભકિત અને
ધાર્મિક કાર્યો જગદિખ્યાત હતા. આજે તો એ બંધાયે જ્ઞેન-કોમના

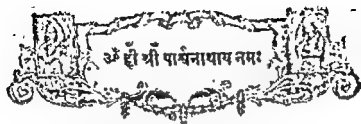
સાચા હીરાઓ ગુમ થયા છે. એ પૂજ્ય શ્રીમાનોની ખાલી પડેલી જગ્યાઓ એમના સત્પુત્રો પૂરશે અને એમના માનવંતા પૂજ્યશ્રીના પગલે ચાલી શાસન અને નીર્થોનું રક્ષણ કરી ધર્મની જાળોજલાલી પૂર્વે હતી તેવી વધારશે. જ્ઞેનદ્રામની એવી શુભેચ્છાઓને કૃણીશ્વર કરવાને તેઓ હરગિજ નહિ ચૂકે.

આ ન્હાનકડા પણ ધાર્મિક જીવાત્માના “ જીવન વિકાસ ” નો લેખને અન્તે સદગત શેઠશ્રીના આત્માની શાન્તિ ઇચ્છવા માટે નીચેનું કાવ્ય પ્રસ્તુત છે.

“ જ્યાં હો ત્યાં હો, પણ સુખી હશે, શાન્ત આત્મા નહીં એ;
જ્યાં હો ત્યાં હો, પણ હૃદય કે, બોધ દેતું હશે એ.
શ્રામાનોને, ગરીબ દિલની, વારતા શીખવીને;
જ્યાં હો ત્યાં હો, પણ પ્રભુકને, દોરતું કે હશે એ.

(શ્રી વીરનાસનના પર્યુપણા સાહિત્ય અંકમાં ઉદ્ધરિત.)

જગદુશાહ

અથવા

જગતનો પાલનહાર.

—❀❀❀—

પ્રકરણ ૧ લું.

મુદ્રાવંત મણિ.

પ્રાતઃકાલનો સુમય હોવાથી અવિતા નારાયણની સ્વારી શાંતિથી નિર્ગમન કરતી દૃષ્ટિગોચર થતી હતી. એ સૂર્યનાં તેજ-સ્વી કિરણોએ આસ્તેથી જગતને પોતાના તેજમાં અંતવવાનો
૧, ૧

આરંભ પણ કરી દીધો હતો. લોકો પોત પોતાના કાર્યને અંગે અત્યારથીજ ધમાચકડીમાં પડેલા જોવાતા હતા. નાની, મોટી સુંદર લલનાઓ સુંદર વસ્ત્રાલંકાર સજ્જને માથા ઉપર પાણીનાં બેઠાં ચઢાવી પોતાના તેજ ગૌરવથી શહેરનાં ગૌરવ વધારતી જાણે સહસ્ર રશ્મિના તેજ સાથે સ્પર્ધા કરતી હોય તેવી જણાતી હતી.

આ સમયે એક ભરવાડ પોતાનાં બકરાંને શહેર બહાર સ્ત્રીમાડે ચરાવતો હતો, નાનાં મોટાં અનેક બકરાં એમાં વિદ્યમાન હતાં ચારે ચરાવતાં સમય મધ્યાન્હ લગલગ થવા આવ્યો, તેથી ભરવાડ ગામને પાદરે પાણીના હવાડા બાંધેલાં હતા ત્યાં બકરાંને પાણી પાવાને લાવ્યો પોહ ! પોહ ! કરતાં એમને પાણી પીવડાવી તૃપ્ત કરી નજીકમાંજ મોટા વડલાનાં ઝાડ હતાં ત્યાં આ ટોળાંને બેસાડીવિશ્રાંતિ લેવડાવી, મધ્યાન્હ સમય ત્યાંજ પસાર કરવો એ એનો ઉદ્દેશ હતો. એ ઉદ્દેશ મુજબ બપોર ભરવાડે ત્યાંજ ગાળ્યા.

આ અરસામાં કંઈક કાર્ય પ્રસંગે એક ભાગ્યવંત મનુષ્ય ત્યાંથી પસાર થતો હતો. એ મનુષ્યનાં વસ્ત્રો એની ખાનદાનીને શોભા આપે તેવાં હતાં. તેમજ શહેરમાં પણ તે મનુષ્ય મહાજન મંડળમાં આબરૂદાર ગણાતો હતો. જાતે વણિક હોવા છતાં કંઈક શૂરવીરતા, તેજસ્વીતા, એનામાં ચમકતાં હતાં. તેમજ ધન વૈભવથી પણ એ સુખી હતો. એતો એના નૂર ઉપરથીજ કળાઈજતું વ્યાપારીની સામાન્યતઃ જે જે વ્યાપારી-વ્યવહારિક

કળાઓ હોય છે એમાં એ પારંગત હતો. એક તો પૈસાનું
 ભેર, વળી એવો જ બુદ્ધિનોવૈભવ, તેમજ ભગત પુરુષ અને
 કુટુંબી જનોની આય એ સર્વે સંભોગો એને અનુકુળ હતા.
 જેથી રીતે આપારી કળામાં એ નિષ્ણાત હતો તેવીજરીતે
 જર ઝવેરાતની પરિક્ષા કરવી એતો એનું અનુભવેલું કામ
 હતું, જેથી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરવી એતો એને મન એક રમત
 વાત હતી પોતાની બુદ્ધિનાવૈભવ વડે કરીને તે પ્રસંગ પ્રાપ્ત
 થતાં માટીમાંથી સુવર્ણ પેદા કરવાની શક્તિ ધરાવતો. આવો
 સમર્થ સમૃદ્ધિવંત છતાં વિધાતાએ એક શુભ એનામાં એવો
 આરોપણ કર્યો હતો, કે જેથી લોકો એને ભેદને બળીરાજા દે
 કબુલે પણ બુદ્ધી જતા. આ જમાનામાં દીન, દુઃખી, ગરીબ, અને
 અનાથોનો એ કટપવૃક્ષ હતો. પોતાની શક્તિ પ્રમાણે કાંઈ
 સેવણાવ શાખ્યા વગર અન્યનું દુઃખ હરવાને તે હમેશાં
 સાવધાન રહેતો હતો. એટલુંજ નહીં બદકે પોતાના કુટુંબ
 તેમજ સંબંધી વર્ગની પણ હમેશાં કાળજી રાખતો. મુશ્કેલીને
 સમયે કુલ નદી તો કુલની પાંખડી આપીને પણ દુઃખી
 જનોને મદદ કરીએ મને આપદામાંથી છોડાવતો. અરે આજના
 દલિલાલમાં સાક્ષાત્ કટપવૃક્ષજ મનુષ્યનો અવતાર લઇને જાણે
 ન જન્મ્યું હોય! એવો એ પુરુષ પુંગવ દાનવીર હતો.

અચાનક એ ચક્રોર પુરુષની દષ્ટિ પેલા દારને પાણી પીવા
 ના બાંપેલા હવાડા ઉપર પડી. એવે નીલવર્ણયુક્ત પાણી જોયું
 અને સમકથો. “અરે પાણીતો હમેશાં પોતાનાસ્વભાવ પ્રમાણેજ

અદ્વિતિય એવું નિર્મળ સ્વરૂપ છે અને ઢાંરના પીવાથી ઢાંગાપ
તેા ઢાંગાપેવું કોવાપ ત્યારે આતો નીલવર્ણ વાળું થઈ ગયું
તેા નહીં આમાં કંઈક બેદ છે. એવું કાઈ ઉત્તમ જાતવાનું
અતિ દિવ્ય તેા એના સ્પર્શથી પાણીનો પોતાનો રંગ બદલાઈ
સર જેના સ્પર્શથી રંગ બદલાય એમાં તે શું ખોટી વાત
તે ? એમણે હું જ્ઞેતા હતા ત્યારે તેા નિર્મળ અને સ્વચ્છ
હતું અને એટલી વસ્તુમાં તેા પાણીએ પોતાનો સ્વભાવ બદલ્યો
કેનાર સ્વાદેશી.”

વિચારનાં પંદરા એ અનુર પુરુષની હાથે થારે કારે ફરે
ફરે શું કિયું ? આનું બાનું વસ્ત્રના વૃક્ષની શિવસ છાયામાં
અનેક અમીત વર્ણોદયના મંદમંદ વાયુની જોડેશનો સ્વાદ
મળવા લાગે એના માથેકે—માથાળા કાઢી બાતું બાપ બેસા
કાઢી આપ ન કેના હતા તેા કાઢી પાંદરામાં ફરે તેના હતા
કેના અનુર પુરુષે મારે એને વહેરે દરેક વસ્તુઓનું નિશ્ચય
કાળ મળ્યું તેા જેવે જાતુવાનો એકાગ્રતાથી કહે જવાનું
જાતુ મળે એવા દરેકને કહેવું એ કાર્યોનું એવું જોવું કે
જોવા નહીં જવાનું જાણીએનું એવું જોવું, કરીનું એવું
કર નહીં કરવાનું જોવા નહીં કરવું એવું કરવું જોવું ? તેમને
તેા જાણનાં જાતુનું જાણું જેવું જાણું કરવું.

જોવાનાં જાતુનું જાણું કરવું કરવું કરવું કરવું કરવું કરવું
જોવાનાં જાતુનું જાણું કરવું કરવું કરવું કરવું કરવું કરવું
જોવાનાં જાતુનું જાણું કરવું કરવું કરવું કરવું કરવું કરવું

દાનમાં દનાં. જોનાં જોનાં એક બકરાના ગળામાં ગાંધિલા
મણિ-પત્થરના દુકડા ઉપ એની નજર પડી. એ કાચ નંચે
જાણતો પત્થરનો નીલવર્ણવાળો દુકડો જોઈ ધાંતીધારીને
જોયો તો એમાં એને અજળ પાણી જોવામાં આન્યું. એની
ચતુર હિંમતે જોયું કે પાણીને નીલવર્ણ મુકત્ર જનાવનાર તો
ફરન આ કાચનો દુકડોજ હતો. પણ ભરવાડને મન એના
દિમાખ નહોતો એ અવેરાતની પરિણા અવેરીજ કરી શકે ગમે
તેવું હવથમાં હવથ અવેરાત પણ આ અત્યુપડને મન પત્થર
સરખુંજ હોય. એ મુશ્કીનને આપનારું કિમતી મણિ છતાં
ભરવાડને મન તો એ એક રમવાનો પત્થરજ હતો.

એ ચતુર પુરૂષે વિચાર્યું કે. “આ મણિ કોઈ પણ
દીને હાથ તો કરવોજ જોઈએ, પરંતુ જો ભરવાડ પાસે એની
માગણી કરે તો એને કદાચ શક નાય, વળી અણુમોલ
મણિ છતાં એનું માહાત્મ્ય એ જાણતો ન હોવાથી એને મન
પણ નકામું તો છે જ ને મારા હાથમાં ન આવે તો મારી
બુદ્ધિને કશુંક લાગે માટે મણિ તો સ્વાધિન કરવોજ જોઈએ.”
ઇત્યાદિક વિચાર કરતો તે મનુષ્ય એના માલિક પેલા ભરવાડ
પાસે આવ્યો ભરવાડ લગાર આટ પડખે પડેલો, વાધુની લહે-
રીઓનો ગ્રાંત સ્વાદ આખી રહ્યો હતો તે શેઠને પાસે આવેલા
જેઈ બેઠો થઈ બોલ્યો, “રામ ! રામ ! શેઠ ! રામ ! રામ !
જુલા પડ્યા કાંઈ આ તરફ શેઠજી ?”

“રામ ! રામ ! ભાઈ ? આજ લગાર તારું કામ પડ્યું
છે ?” બોલવામાં માધુર્યતા હતી.

“મારા ગરીબનું આપ શ્રીમંતને કામ ?” બરવાડ
લગાર અન્નયન થયો.

“અન્નયન ન શા ? પ્રસાંગે આ તૃણુળલાનું કામ પણ
શ નથી પડતું ? તો તું તો રૂઢો રૂપાળો પાંચ હાથનો પહે
લવાન મનુષ્ય છે. મનુષ્યનું કામ મનુષ્યને તો અવશ્ય પડેજ?”

“ફરમાયો ? મારા સરળું કામકાજ હોય તો ?” બર-
વાડે કહ્યું. એનું હૈયું પ્રસન્ન હતું.

“કાન તો એકલુજ કે ઘરે હમણાં અમારાં કુટુંબમાં
એક નાનકડું બાળક છે. એને બકરીનું દૂધ બહુજ માફક આવે
તે માટે આ પારી બકરીઓમાંથી એક સારી બકરી મને વે-
ચાતાં. શું ?” આપનારાએ પાતાને ગનાવડી ઉવેશ કરી
કહ્યું.

એવને બકરે એ એકલું ? મારા આટલાં બધાં બકરાં
જ અન્નયન મને વેચક પડે તે મને લઈ આવ્યો ?”

“હા, એક મારે તો એકજ બકરી ભેજવો છે ? એક
જ આવશે.”

“તે શું એક લગ્ન આવશે ? કોણ ?”

“તે તો એ સારી બકરી ક્યા છે ને ?” કહે રૂઢું

“હા, તે તો એ સારી બકરી બકરીઓ મનાવું
કામના મને તો એ આવશે.” એવને કહીને બરવાડ
કોઈ દરજા લગ્ન લગ્ન બકરીઓ પાંચ ભાગ રૂઢને ગનાવડીને

કહ્યું. “ શેઠજી ? આ બકરીઓનું દૂધ ફાંડું ને મીઠું છે, તેમજ એ દુધ નાના બાલકને પણ પાચન થઈ શકશે માટે આપ મારા વિશ્વાસે લઈ જાઓ ? ”

એ પાંચ સાતમાંથી શેઠજીએ જેની કોટમાં પેલો મણી લટકતો હતો એને પકડીને ભરવાડ પાસે ખેંચી લાવી કહ્યું. “ ઠીક ત્યારે તારા વિશ્વાસ ઉપર હું આને લઈ જાઉં છું. ”

“ બલે જેવી તમારી મરજી ? એપણ સારીજ છે ! ”

“ ઠીક ત્યારે એની કિંમત શું લઈશ ? ” શેઠજીએ એની કિંમત પૂછી.

“ એની કિંમત તમે આપો તે ? ”

“ ના ! ના ! તારો માલ છે તુંજ કહેની ? ”

“ શેઠ ! પચ્ચીશ રૂપૈયા આપજો ? ”

“ પચ્ચીશ રૂપૈયા એતો બહુ કહેવાય ! સાઠ ? ” શેઠ જરીક અજાણી બતાવી.

“ બે એાછા આપજો, તમે રાજી થાઓ એમ કરો. તમારું તો અમારે દીન રાત કામ પડે છે ને, તો તમને રાજી રાખવા એ અમારું કામ છે ? ”

“ ઠીક બાઈ, વીશ રૂપૈયા આપીશ ! ”

“ એતો બહુ એાછા શેઠજી ? ”

“ કંઈ નહીં હવે ! ઠીક છે. રાજી થાને ! ”

“ ભલે શેઠ ! લઈ જાઓ તમે રાજી થાઓ એટલે બસ ! ”

તે પછી ભરવાડે એ બકરીના ગળામાંથી પેલો પથ્થર છોડી લેવા માંડ્યો તે જોઈ શેઠ બોલ્યા. “ ભાઈ ? એ શું કરે છે ? ભલે ને એ પથ્થરો રહ્યો; મારાં છોકરાંને રમવાને કામ લાગશે. તને એ પથ્થરો ક્યાંથી મળેલો ભાઈ ? ”

“ શેઠ ! એક દિવસ એ રસ્તામાં પડેલો મારા જોવામાં આવ્યો. સુંદર અને ઝગઝગાટ કરતો. લીલાવર્ણવાળો જોઈને એ પથ્થરો મને બહુ ગમ્યો જેથી મેં એને ઉપાડી લીધો હ-મેશાં મારા છોકરા એનાથી રમતાં. આજે રમતાં રમતાં છોકરાએ આ બકરીને ગળે બાંધ્યો લાગે છે, તો સાંજના માગે તો એને આપવા જોઈએ માટે હું લેતો હતો. ”

“ તારા છોકરા આજસુધી રમ્યા હવે એ દિવસ મારા છોકરાને પણ રમવા દે બિચારા ભલેને રમે ? એવી નવીન વસ્તુ છોકરાઓને તો બહુ ગમે છે. તારા છોકરાંને તું સમજાવજે. બગ્ગરમાંથી એમને માટે હું તને તારી કિંમત ઉપરાંત ભાતુ-પાવાતું અપાવીશ તે આપજે એટલે છોકરાં ખુશી થશે. ” શેઠ ભરવાડને સમજાવી પથ્થર છોડતા અટકાવ્યો.

શેઠની વાતથી સાંભળીને ભરવાડ ખુશી થયો. “ ભલે શેઠ ! તને રાજી થાઓ ક્યો ત્યારે બકરી મુકવાને હું તમારે ઘર આવું ? ”

“ ભલે ચાલે ? ”

ભરવાડ પોતાનાં બંકરાંને બીજા બોવાળોને લગાવી પોતે પેલી બકરીને લઈ શેઠની સાથે એમને ઘેર જઈ બકરીને મુંડી આંબ્યો. શેઠ એની કિંમતના રૂપિયા આપી દીધાં ઉપરથી સારી રીતે મીઠાઈ વગેરે ખાવાનું. અપાવીને ભરવાડને ખુબ ખુશી થયો. પ્રમત્ત થયેલો ભરવાડ શેઠનો આભાર માનીને પોતાને ઠેકાણે આપ્યો ગયો. એ શેઠ તે બીજો કોઈ નહીં પણ જગદુ-શાહ પોતેજ હતા !

પ્રકરણ ૨ જી.

બાળા.

“ આહા ! શું મનોહર ચિત્ર ! આ વદન કેવું સુંદર અને હસુ હસુ થઈ રહ્યું છે. જાણે હમણાં આપણી સાથે વાતો કરશે ! લલાટ ઉપર વાંકડીયા કેશની ઓળવાની રીંછો ? શરીરનો ધાટ, એનું લાવણ્ય, ઓજસ્વિતા, એતો બાધ હૃદય ! જેવી શરીરની સૌંદર્યતા, એવુંજ વસ્ત્રાલંકારનું સૌંદર્યપણ ! હાય ! આ છબી જોઈને હૈયામાં તો જાણે કંઈ કંઈ થઈ જાય ! છબીમાં આટલી મોહકતા તો પડી આ મૂર્તિ જે પ્રત્યક્ષ ઉભી હોય તો એમા કાંઈ ખામી હોય કે ભલા ? ” આ ઉદાર રમણીય ઉગ્રારો એક અનુપમ બાળાના હતા. બાળાની ઉંમર માત્ર તેર વર્ષની હતી. એ દારેમની કુળી સમી દંતપંક્તિથી

મૃદુ મૃદુ હસી રહેલા ચંદ્ર વદનમાંથી એકાંતનો લાલ લઈને
 આ શબ્દો બહાર નિકળતા હતા. શ્રીમંતાઈના વૈભવમાં
 ઉછરેલી એકની એક બાળાના સૌંદર્યમાં શું ખામી હોય ?
 એ બાળાનું નામ પ્રીતિમતિ હતું. પ્રીતિમતિ તે જગદુશાહની
 એકની એક લાઠકોઠમાં ઉછરેલી દિકરી ?

એ છત્રીમાં રહેલી ઇંદ્ર વસ્તુજ હતી. એ યુવાનીના મુંગા મંત્રો બાળા એ છબી—પ્રતિકૃતિના કાનમાં કુંકરી રહી હતી. છબીમાં આભેખેલા એ ચિત્રામણને જોઈને સાક્ષાત્ ઉપસ્થિત વસ્તુની માફક પોતાના હૈયાની ઉર્મિઓ એના આગળ ઠાલવે જતી હતી.

અત્યારે એકાંત હતી. મકાન પણ આલિનશાહ-વિશાળ હતું. પોતાના એક મુશોભિત લલ્ય ખાનગી ચોરડામાં એક દિ ચોળા ઉપર બેઠી બેઠી બાળા અનેક ભાવો હૈયામાંથી ઠલવી રહી હતી તેની જ પછવાડે ઉભેલી એક બીજી બાળા એ બધી એની ચેષ્ટા જોતી હતી મનમાં મનમાં એની વિદ્વાનતા ઉપર હમી હમી મુખ મલકાવી રહી હતી. એના પ્રિયતમના ધ્યાનમાં એકાગ્રચિત્તવાળી આ બાળાને ક્યાં ખબર હતી કે એની ચેષ્ટા એક જળુ ચોરીછુપીથી જોઈ રહ્યું છે. કેન્દ્રીય વાત પર્યંત આ બાળા બિચારી ઉભાં ઉભા થાકી ગઈ પણ આ તકજુ ચોગિર્જાની સમાધિ તેા લખાયે જતી હોવાથી આજને આજ પૂર્ણ થાય એમ એને ત લાગ્યું, ત્યારે એણે વિચાર્યું કે " હવે તેા પ્રત્યક્ષ થાઉં " એ વરવેલી છબીના ધ્યાનમાં મધી દુનિયાને અત્યાગે બૂલી ગઈ છે એ તેા એની ઇંદ્ર વસ્તુના ધ્યાનમાંજ ખન એકચિત્ત થઈ રહી છે " એટલે મા તેા એણે શુ જોયું બાળા એ ચિત્રનં પોતાની હાથ ને નિશ્ચિન ગાળી ચોગી જેમ પદ્માસનવાળી સમાધિમાં લીન થઈ એવું લીને એણે પણ છબીમાં એક ચિત્ત ગાળી પ્રથમ

મુઠ્ઠ મુઠ્ઠ હમી રહેલા ચંદ્ર વદનમાંથી એકાંતનો લાલ લઈને
આ શબ્દો બહાર નિકળતા હતા. શ્રીમંતાઈના વૈભવમાં
ઉછરેલી એકની એક બાળાના સૌંદર્યમાં શું ખામી હોય ?
એ બાળાનું નામ પ્રીતિમતિ હતું. પ્રીતિમતિ તે જગદુશાહની
એકની એક લાઠકોઠમાં ઉછરેલી દિકરી ?

ઉપર પ્રમાણે શબ્દો બોલતી બાળા પ્રીતિમતિનું ધ્યાન
એ છળીમાંજ હતું. છળીમાં એની એટલી તો એકાગ્રતા હતી
કે પાસે કોણ આવેલું એનું જ્ઞાનપણ એણે જોયેલું. ધ્યાનમાં
લયલીનવાળો યોગી જંમ પરમાત્માના ધ્યાનમાં એક ચિત્ત
વાળો થઈ સંસારની મોડુ માયાને પાણુ બૂલી જાય છે. ભક્ત
જંમ પ્રભુ ભક્તિમાં મસ્ત થઈ દુનિયાની આજ પંખાળથી મુક્ત
થાય છે. એવીજ રીતે બાળા પ્રીતિમતિ પણ મૃદવસ્તુના
ધ્યાનમાં એકાગ્ર ચિત્તવાળી હોય તો એનો એમાં શું દોષ ?
હરંકાર પ્રાણી પોતપોતાની મૃદ વસ્તુનું ધ્યાન ધરે, યોગી
યોગીશ્વરનું ધ્યાન ધરે, પોતાને મૃદ હોય એનું ધ્યાન કરે,
એના-એ ધ્યાનમાં યોગી કરતાંય સંસારી અવશ્ય ચઢી જાય.
કારણ કે યોગીને તો મોડનત કરતાં એ મૃદ વસ્તુનું ધ્યાન
થઈ શકે. ત્યારે આપણે સંસારીઓ તો આપણી મૃદ વસ્તુનું
ધ્યાન અનાદિકાળનો અન્યાસ હોવાથી સદિકાળથી કરી
શકીએ ! બાળા પ્રીતિમતિનું ધ્યાન પણ એવું અનાદિકાળના
અન્યાસથી સહજ સંભવ હતું. અત્યારે એ બાળાનું ધ્યેય
કે ? સંસ્કારિ કોઈ અથવા તે એનું સર્વસ્વ કોઈ પણ

એ છબીમાં રહેલી ઘટ વસ્તુજ હતી એ યુવાનીના મુંગા મંત્રો બાળા એ છબી—પ્રતિકૃતિના કાનમાં કુંકી રહી હતી. છબીમાં આજેએલા એ ચિત્રામણને જોઈને આશ્ચર્ય ઉપસ્થિત વસ્તુની માફક પોતાના હૈયાની ઉર્મિઓ એના આગળ ઠાકવે જતી હતી.

અત્યારે એકાંત હતી. મકાન પણ આલિનશાહ-વિદ્યાળ હતું, પોતાના એક મુશોલિન લગ્ન જાનગી ઓરડામાં એક હિંચોળા ઉપર બેઠી બેઠી બાળા અનેક ભાવો હૈયામાંથી ઠલવી રહી હતી. તેની જ પછવાડે ઉભેલી એક બીજી બાળા એ બધી એની ચેષ્ટા જોતી હતી. મનમાં ને મનમાં એની વિદ્વ-વજ્રતા ઉપર હમ્મી હમ્મી મુખ મઝકાવી રહી હતી. એના પ્રિયતમના ધ્યાનમાં એકાગ્રચિત્તવાળી આ બાળાને ક્યાં ખબર હતી કે એની ચેષ્ટા એક જણ ચોરીશુધીથી જોઈ રહ્યું છે. કેટલીય વાર પર્યંત આ બાળા બિચારી ઉભાં ઉભાં યાદી ગઈ. પણ આ તરૂણુ યોગિનીની સમાધિ તો લાંબાયે જતી હોવાથી આજને આજ પૂર્વ યાત્ર એમ એને ન લાગ્યું, ત્યારે એણે વિચાર્યું કે “હવે તો પ્રત્યક્ષ થાઉં ! એ વરદેવી છબીના ધ્યાનમાં બધી દુનિયાને અત્યારે ભૂલી ગઈ છે. એ તો એની ઘટ વસ્તુના ધ્યાનમાં જ બસ એકચિત્ત થઈ રહી છે. ” એટલામાં તો એણે શું જોયું. બાળા એ ચિત્રન પોતાની દષ્ટિ સામે સ્થિર રાખી યોગી જેમ પદ્માસનવાળી સમાધિમાં હીન થાય એવી રીતે એણે પણ છબીમાં એક ચિત્ત રાખી પ્રથમ

પ્રીતિએ કહ્યું. “ એ તો કહે લલા ! શશી ! તને આમાં ખામી શી દેખાઈ તે ? ”

“ પણ પ્રીતિ ? અમે કાંઈ તારી માફક વરઘેલાં નહોતાં થતાં ? છબી જોઈને ગાંડાતુર થઈ જવું ને જેમ તેમ બોલવું એ તો પ્રીતિનેજ શોભે ? પ્રીતિ ? ”

“ હવે રાખની ? તું ગાંડી નહોતી થતી એ બધીય મને ક્યાં ખબર નથી ? આજ પાછી ડાહી ડમરી થઈ ગઈ છે તે હું બધું જ જાણું છું સમજીને શશી ? ”

“ ઠીક હવે જવાદે એ વાત; પ્રીતિ ? શું આ છબી તને બહુ ગમે છે કે ? પણ કહે તો ખરી અલી હવે લગ્ન કરવાનું મુદ્દત્ત ક્યારે આવે છે તે ? ” શશીએ વાતનો વિષય ફેરવ્યો. “ કહે તો પ્રીતિ ? આ તારો કાગળ પત્ર લખે છે કે નહીં, કઈ ભેટ મોકલાવી કે ? તદ્દન લુપ્તે લુપ્ત છે, ”

“ એવી નમાલી વાત મને શું પૂછે છે; શશી ! પરણ્યા પહેલાં વળી કાગળ શા ને ભેટ સોગાદો પણ શી ? કોઈ જાણે તો આપણા ઉચ્ચ કુળની લાજ આખરે શી ? ”

“ વાહરે મોટી આખરવાળી ! પ્રીતિ ! મારાથી છુપાવે છે. જુદાઈ જાણે છે. ઠીક છે તો હું પણ આજથી તને કંઈ વાત કરીશ નહીં ? ” શશીએ મોં ચડાવીને ત્યાંથી ચાલવા માંડ્યું. “ ઠીક તને ન ગમતું હોય તો હું જઈશ ત્યારે; આવજ પ્રીતિ ! ”

“ પણ શશી ? ક્યાં જાય છે કલ્લી રહે ? ”

“ ના મારે દામ છે ? ”

“ અહીં શશલી ઉભી તો રહે ? એક વાત કહું ? આવું શુભાન તે શું રાખે છે ? તારા સ્વામિ આગળ પજુ શું આવુંજ શુભાન રાખે છે ? તારે ને એને કેમ બને છે એ તો કહે ? ” પ્રીતિએ એનો છેડો બાલીને ઉભી રાખી. એનો નાનુક દાય જેથીને પોતાની પડખે બેસારી.

“ બહુજ સાડ બને છે ? વગી ? એ કેવી રીતે બને છે એની ઘોડા દિવસ પછી તને પણ ખબર પડ્યો. ઉતાવળી શા માટે થાય છે. ” શશીએ કહ્યું. “ પણ પ્રીતિ કહે તો તારા વરનું નામ શું ? ”

“ તું વગી આવું તે શું પૂછે છે. શરમાતી નથી. વરનું નામ તે કોઈ પોતાના મોંએ બોલતું હશે ? ” પ્રીતિએ એને ગાલ ઉપર એક ચુંટી ખલુતાં કહ્યું.

“ નામ દેતાં શરમાય છે શાની ? વરનું નામ લેવાથી તો પુણ્ય થાય ? સૌભાગ્યમાં વૃદ્ધિ થાય. બોલતો એનો પહેલો અક્ષર શું છે ? ”

“ ય....ચો..... ” પ્રીતિ બોલતાં બોલતાં અટકી પડી.

“ એમ, યશોદેવ કે પ્રીતિ. ” શશી બોલતાં બોલતાં હસી પડી.

“ હા ? ” તે આખરે મારા મોંએથી નામ બોલાવ-
રાવ્યું, શશી ? જળરી બાઈ ? તારા વરને પણ આમજ સતા-
વતી હશે. બિચારાને ટળવળાવતી હશે ? ”

પ્રકરણ ૩ જું.

જયંતસિંહ.

“મનુષ્યની તો ગમે તેવી ઇચ્છાઓ હોય, પરન્તુ એ સર્વે ઇચ્છાઓ પૂરીજ થાય એ કાંઈ ઓછું છે ? ઇચ્છાઓ કરવી એ મનુષ્યને સરળ છે પણ એની સફળતા તો દૈવાધિન છે. જે વસ્તુ દૈવને આધિન હોય એ માટે ગમે તેટલો પશ્ચાત્તાપ કરીયે તો પણ શું ? અરે તે વસ્તુઓ તો બુદ્ધિવડે સાધ્ય થઈ શકતી નથી. અનેક પ્રયત્નો કરવા છતાં પણ ભાગ્યમાં ન હોય તો પરિણામ શૂન્યજ આવે ? એ બાળામાં ને મારામાં આસમાન જમીન જેટલો ફેર ? ક્યાં ફીડીને ક્યાં કુંજર, ? ક્યાં અમીર ને ક્યાં ફકીર, ક્યાં મેરૂને ક્યાં સરસવ, ક્યાં પ્રીતિમતિ ને ક્યાં હું, એ તવંગર માળાપના લાડકોડમાં રમતી હસતી મોટી થયેલી બાળા અને હું તો એક રંક વિધવાનો નિરાધાર પુત્ર, હા ? મારે નશીબે તે આ બાળા ક્યાંથી હોય, મોટાનું નશીબ તો મોટુંજ હોય, છતાં એના સફળો સૌંદર્ય, આતુર્ય, કૌશલ્યતા વિગેરે, માફ મન અધિક આકર્ષી રહ્યાં છે, મારાં આંતરડાં એ વડોવી નાખે છે, દિલ માફ હથમથાવી નાખે છે. એ બાળાનો મોહ ખચીત મને તો દુસ્તાજ્ય છે હવે મારે શું કરવું ? આજ સુધી તો હું વિધાસ રાખીને સમય વ્યતિત કરતો હતો. પણ હવે તો મારે કર્મે નિરાશાજ છે. એનું વેવિશાળ પેલા યશોદેવ સાથે થઈ ગયું.

આહાં ? યથોદેવ કેવો લાગ્યવંત' છે ? તે બાળાં પ્રીતિને
સ્વામિનું થયે. બન્નેના કોડ મન માન્યા પુરા થયે હાય ? કેવું
સંકટ ? દુઃખીયાઓને હમણે હમણે જંગમમાં સ્ખલનાઓજ
રહેલી છે ત્યારે અમીરોને નશીબે તો વિલાસો-વૈભવોજ
લખાયા છે. અરે આ દુનિયા ગરીબને માટે તો નથીજ ? મનુષ્ય
સવમાં આચ્યો છતાં સાચે પુણ્યરૂપી લાભુ ન લાવ્યો જેથી
આને મારા મનની આશાઓ બધી વિક્ષણ થઈ બાક છે જે
કામ અમીરોને સહેલાઈથી સફળ થાય છે તે મારે તો અતિ
દુર્લભ છે. હા ? વિધિ આખરે તે મને નિરાશ દીધા હશે અને
માટે પ્રીતિ ગઈ, એ તો હવે યથોદેવની ચર્ચા આ હેયે
તો હવે હમેશની જગતરાજ રહી ગઈ. ” એક તરૂણ
યુવક ઉપર પ્રભાણે વિચાર વમજમાં ગરકાવ થયેસો વિશાળ
મકાનના એક ઓરડામાં પડંગ ઉપર પડેલા દેખાતો હતો.
યુવકે માંડ યાવીશ દિવાળીઓ પૂરી કરી હશે. તેની રીતસાત
ઉપરથી જણાતું હતું કે તે એક ગરીબ માળાપનો દિકરો હતો.
અત્યારે સંસારમાં મુખદુઃખમાં આધ્યાત્મનરૂપ તેને કદાચ એકજ
વિધવા માતા હતી. તે સિવાય એનો સંસાર શુષ્ક હતો. પૈસા
વિનાનો સંસાર અને ગોળ વિનાનો કંસાર સરખોજ કહેવાય !

યુવકનું નામ જયંતસિંહ હતું. જયંતસિંહનો પિતા
એ નાનો હતો ત્યારના મરીગયેલા, સ્ત્રીનિપલ્લુ ગરીબ, એક
વિધવામાતા અને નાનો બાળક જયંતસિંહ બન્નેને ખાવા
પીવાનાપણુ કડાકા પડવા માંડ્યા. ગરીબ બિચારી વિધવા

સ્વયંત ગરીબાવસ્થાને ક્ષીર્ષે વસતું ગુજરાન પણ કેમ ચલાવવું, એ માટે પણ એ મુંઝાવા લાગી. જગદુશાહને આ ગરીબ કુટુંબની ખજાર પડતાંજ પોતાને ત્યાં એ કુટુંબને આશ્રય આપ્યો નાના ઊકડા જ્યંતને લાગુવી ગણાવી પોતાની પેઢીમાં મુનિમ બનાવ્યો બાગક જ્યંત અન્યારે ચાવીશ વર્ષનો તરુણ યુવક બન્યો હતો સ્વરૂપે પણ સુંદરને સોડામણો હતો. તેમજ જગદુશાહે વ્યાપાર રોજગારમાં આગળ પાડેલો હોવાથી એમના મુનિમોનાં જ્યંત પણ એક હાંશીયાર મુનિમ હતો તે જગદુશાહની સાથેજ રહેતા હતા જેથી પ્રીતિમતિની બાધ્યાવસ્થા પણ એની નજર આગળજ વીતી ગઈ હતી.

પ્રીતિમતિ ના જગદુશાહ જેવા ધનાઢ્ય શાહુકારની એકની એક કાંકડાડના ઉકરતી સુંદર બાલિકા ! પાણી માગે ત્યાં દુધ આપીને હાજર થતું એના તે મુખમાં શી ખામી હોય. એ સુદર બાળાને જોઈને જ્યંતને મનમાં અનેક પ્રકારના વિચારો આવતા. એનું પ્રસન્ન રાખવાને તે એનું મન સાચવતાં પ્રીતિની રીતિ માટે- એની ખુશીને માટે એ કંઈ કંઈ કરતો એને રાજી રાખવા માટે જ્યંત ઘણા ઘણા પ્રયત્ન કરતો કોઈ રીતે પ્રીતિની પા પાનો ઉપર પ્રીતિ થાય એ માટે તે રોજ પ્રમુને વિનવતો દેવને અનુકુળ કરવા પ્રયત્ન કરતો અને ઘરમાં પણ જગદુશાહના કુટુંબમાં એવી રીતે લગી ગયો કે બાણે સ્વકુટુંબનોજ જ્યંત કેમ ન હોય.

તકાવત માત્ર એટલોજ હતો કે જ્યંત ઓશવાળ કુટું-

બનાવે હોતો. પ્રીતિમંત્રી શ્રીમાલી કુકુળમાં જન્મેલી હતી.
 અમીર ગરીબને દેર એ કાંઈ દેર ન હતો. કારણ કે જગદુશાહ
 એને ગરીબમાંથી અમીર તો બનાવી શકે પણ આશવાહમાંથી
 શ્રીમાલી ન બનાવી શકે જેથી એને માટે જગદુશાહ કે એના
 કોટુબિકુળનોમાં કંઈ બીજો વિચાર આવે એ અસંભવિત હતું.
 તેમ છતાં જ્યંત તો અનેક પ્રકારના વિચાર કરતો. ક્યાં
 કોઈની નજરપણ ન પેહાંચે એવા વિચારો પોતે તો કરી જ ના-
 ખતો. કારણકે હાથમાં રેખાની જેમ હરિદ્રની વિચાર પર પરા પણ
 અધિકજ હોય છે "આહા ? જગદુશાહને પુત્ર તો એક પણ
 નથી માત્ર એમને પુત્ર કહેા કે પુત્રી તે કુજા આ એકજ પ્રીતિ ?
 આજે એ તેર વર્ષની ઉંમરની થઈ હવે એને પરણાવવી તો
 પડશેજને ! ગમે તેવીપણ એતો કન્યા એટલે એ તો પારકાઘરની
 યાપણ કહેવાય. કન્યા કાંઈ ઓછીજ હમેશાં જાપને ધરે રહેવાની
 છે. પિતાને ધરે કદોડોની સાહેબી હોય પરંતુ કન્યા તો
 સાસરે જાય ત્યારે એને સાસરામાં જે સાહેબી હોય તેજ
 એને ભોગવવાની હોય. આવી લાડલેલી છોકરીને શું જગદુ-
 શાહ પરણાવી સાચરે મોકલશે ? જરૂર એ મને ઘર જમાઈજ
 કરી લેશે. આહા ! ત્યારે ખચીત માડું લાગ્ય કેવું ઉઘડી
 જશે. વિધિની મારી ઉપર મહેર થશે. લક્ષ્મીની કૃપા થશે,
 ત્યારે હું આ ગરીબાઈમાંથી એક શ્રીમંત માણસ બની
 જઈશ. મેંડને હું ખાનગીમાં સમજાવું કે ચોકાણીને આ વાત
 કહું ? કેવી રીતે કાર્યની શરૂઆત કરવી. અથવા તો આપણે

નહી પણ ખીરજ રાખતી. હમેશાં સમતાનાં કૃપા મીઠાં હોય છે આવી જાણતોમાં ઉતાવળે આંખા તો નજ પાડે. જોવા તો દે શું' માય છે તે ? શેક એના સંબંધમાં શું પગલાં ભરે છે એનો જોવું જોઈએને ? મારા જેવો વર ભાણેલો, ગણેલો, અને વળી ઘર જમાઈ એને ક્યાંથી મળવાનો હતો, એતો મહી એમનાં મનમાં એ વાત ઉતરશેજ, વિધિ કરશે તો આપણો દાવ સફળ થવાનોજ ? ” વગેરે અનેક વિચારો જ્યંતના મગજનાં ફોજ પસાર થતા હતા. યુવાન હેડમાં એવી કંઈ ઉમિંચાનાં મોજાં ઉત્પન્ન થતાં ને ખડગ સાથે અથડાઈને શમી જતાં. કાગડાના પેર કે ગકરીના ગળામાં રહેલા તે આંચકાની પેઠે ગિચારા દરિદ્ર પુરૂષના મનોરથો એવા વ્યથજ હોવા જેની એને આપ અનુભવ વગર શું ખબર પડે ! એના જગતમાં હોકર વાગે ત્યારેજ સમજણ આવે !

ગરીબ ગિચારો જ્યંત, એ પોતાના મનમાં કંઈક ગડમથલો કરતો હતો. મોટા મોટા હવાઈ કીટ્ટા જાંધી આકાશમાં હડતો હતો. એક દિવસ એના એ મોટા મોટા મનચુગા, નાવ મનચુગાજ હતા. ખાલી જ્યાલો હતા એવું એને લાન થયું. એક નવીન વાત સાંભળી એનું માથું ચક્કર ચક્કર લમવા લાગ્યું. પૃથ્વી જાણે ફરી જતી હોય એમ લાગ્યું. એને લાગ્યું કે આજે જગતમાં એ પોતે એકલો અટુલો નિરાધાર હતો. ગરીબીમાં જન્મેલો તે ગરીબીમાંજ મરવાને સરજાયેલો હતો. વિધિની અથાગ

કૃપાળી એ વચ્ચિત હતો. એ નવીન, વાત બાણતાં, જીવન એને
 ઝેર સમાન લાગ્યું. સંસાર ઉપરથી વૈરાગ્ય આબેલ. પોતાની
 ગરીબાઈ માટે, એને તિરસ્કાર છુટ્યો. ને કાચો વિધિની
 મરજીથી જ બની રહ્યાં હોય એમાં એ પોતે શું કરી શકે ?
 બીજાને માટે ને દાર્શનો માર્ગ ધણેજ સરળ અને શુદ્ધ
 મુગમ હતો, એજ માર્ગ પોતાને માટે તો દુઃખે કરીને પણ
 સાધ્ય કરી શકાય એમ નહોતો. જીવન પર્વત ભલે તપ કરે
 તોપણ એ માર્ગ તો આ બચમાં હવે પોતાને માટે અનુકૂળ
 થાય એમ એને ન લાગ્યું. આ નવીન સમાચારથી જ્યંત
 બિચારા નિરાશ-હતાશ થઈ ગયો.

એ સમાચાર બીજા કાળ નહી પણ પ્રીતિના વિવાહ
 સંબંધી હતા. પ્રીતિના વિવાહની વાત યશોદેવ નામના ધન-
 સંપત્ત તરુણ યુવક સાથે ચાલતી હતી. કારણકે પ્રીતિને હવે
 તેર વર્ષનાં બહાણાં વાયાં હતાં. એ તેર વર્ષની ઉંમર છતાં
 મુખમાં વૈભવમાં મોટી થતી હોવાથી પંદર સોળ વર્ષ જેવી
 યૌવનમાં વિહરતી હોય એવાં એનાં અંગોપાંગ વિકસિત થતા
 હતાં, એકંતા એની શુંદરતા. બીજું પ્રતિદિવસ પ્રકૃષ્ટિત
 થતુ એનું નવીન બાજયૌવન, તેમજ ત્રીજું સંસારનું બંધન !
 સગા બહાણાં એના સગપણ માટે એમને વારંવાર પૂછતાં
 જેથી માતાપિતાને એની ચિંતા થાય એ સ્વાભાવિક હતું.
 જમડુગ્રેઠે પ્રીતિને યોગ્ય વરની તપાસ કરવા માંડી. તપાસ
 કરતાં યશોદેવ નામના તરુણ ઉપર એની નજર પડી અને કરી
 કદંબી જનની સલાહ લીધી. ઘણાં ખસંતી દિવે એ યશોદે-

પનં ભંભ ઠંદલી તોનાથી પ્રીતિનું વેવિશાળ એની સાથે કરવાનું
શેઠે નક્કી કર્યું.

જયંતે જે નવીન સમાચાર સાંભળેલા તે આજ-પ્રીતિના
વેવિશાળના હતા. આજ એને લાગ્યું કે સંસારના પોતાના
વેવિશાળ માર્ગમાં યશોદેવ એક પ્રતિસ્પર્ધી-કંટક સમાન
હતો પરંતુ એમાં એનો શું હોય ? દૈવનીજ મરણથી એ
એના માર્ગમાં પ્રતિસ્પર્ધી તરીકે ઉભો હતો. નહીં કે એ પોતાની
મરણથી એના રસ્તામાં આવ્યો હતો. જો દૈવનીજ મરણ ન
હોય તો માર્ગમાંથી કદાચ એને દૂર કરવામાં આવે તો બીજો
કાંટો ઉભો થાય કેમકે જે કાર્યમાં દૈવની સંમતિ ન હોય
એમાં તો પછી અનેક વિધ્નોજ ઉપસ્થિત થાય એ ભગ્નહૃદયથી
જયંતને લાગ્યું કે હવે આ ધા તો સડન કરવા વગર બીજો
રસ્તાજ નથી, તેમ છતાં હજી ભગ્ન તો થયું નથી, જ્યાં સુધી
ભગ્ન થયા હોય ત્યાં સુધી કાંઈ નિશ્ચય વાત કંઈ પણ કહેવાય
નહી. પ્રભાતે શુ ગનશે એની કોને ખબર છે “ ન જાણ્યું
જાનકી નાથે સવારે શું થવાનું છે. ” કુળંતો મણસ જેમ
ખચવાને પાણીમાં ગાધોડીયાં મારે એમ તેણે પણ છેવટે
નિરાશામાં આશા ગાંધી.

યશોદેવ સાથે જે વાત નક્કી થઈ હતી. તે વાત થોડાજ
દિવસમાં સત્ય પડી. અને પ્રીતિનાં વેવિશાળ યશોદેવ સાથે
થઈ ગયાં. હવે શુભ મુહૂર્તે ભગ્ન થાય એટલીજ વાર હતી.
એ વાત સાંભળતાંજ આશાતુર થયેલા જયંતના હૈયામાં
નિરાશાના અધકારમય વાદળ ચારેકોર ફરી વળ્યાં.

જો કે પ્રીતિને માટે - જ્યંતિસિદ્ધતા મનમાં તો અનેક પ્રકારના સંકલ્પ વિકલ્પો થયા કરના, ભલે તે ગમે તે પ્રકારના વિકારમય મનસુખા પ્રીતિને માટે બાંધતો, છતાં પ્રીતિનાં હૈયામાં એના કમનચીને એનાં જેવો વિચાર ઉદભવ્યો નહોતો. પ્રીતિ પણ તેને ઘણાજ સ્નેહથી ચાહતી હતી. કોઈ વાર તો તેઓ બન્ને અનેક પ્રકારનો દાસ્યવિનોદ-વાગ્ વિનોદ કરતાં હતાં. એવા વિનોદને લઈને જ્યંતના હૈયામાં ભલે એ ગમે તે ભરદોષ કરે પણ પ્રીતિ જો કે એને ચાહતી, પણ એક બાંધવના સ્નેહથી, એકજ માળાપથી ઉત્પન્ન થયેલાં ભાંડુકાંમાં જે સ્નેહ, પ્રીતિભાવ હોય, તેવો ભાવ પ્રીતિના હૈયામાં હતો. ભાઈ દૃષ્ટિ દોવાથી કોઈ દિવસ પ્રીતિના હૈયામાં જ્યંતને માટે વિકારમય વિચાર ઉદભવ્યો નહોતો. તેમજ જ્યંત જો કે એના હૈયામાં ભલે અનેક મનસુખા કરે, પણ પ્રીતિ આગળ કોઈદિવસ એ મનસુખો એને બહિર કરવાનો સમય પણ પ્રાપ્ત થયો નહોતો તેની ખીરજને પરિણામે પ્રીતિનાં વેપીશાળ યશોદેવ સાથે થઈ ગયાં, ને એને તો હંમેશની નિરાશાજ રહી ગઈ. માણસનું મન કંઈજ દિશા તરફ ઢળેલું હોય છે ત્યારે જગત નિયંતા-વિધાતાની મરજી બુદ્ધિનું કાર્ય કરે છે. હા ! ગરીબ બિચારો મનુષ્ય ? મહાન વિધાતાની અજબ શક્તિ આગળ એનું તે શું ગણુ ?

હીઓ આજે કોઈ વૈષ્ણવ તો કોઈ શૈવ તો કોઈ સ્વા
ચણુ વગેરે અનેક ધર્મમાં ફસાયેલા જણાય છે. એ શ્રીમાલી
ઓની કુલદેવી મહાલક્ષ્મી કહેવાય છે.

શ્રીમાલવંશમાં જાંબમંત્રી નીનમંત્રી, લહીર દંડનાયક
વીરમંત્રી, કર્પોદ્ધમંત્રી, સજ્જનમંત્રી, ઉદયનમંત્રી મુંજલમંત્રી,
વિમલમંત્રી, નેદામંત્રી, વેદામંત્રી, વસ્તુપાલમંત્રી, આલુમંત્રી,
અશ્વરાજમંત્રી વગેરે ગુજરાતના મંત્રીઓ થઈ ગયા છે:

નીનમંત્રી, લહીર, વીરમંત્રી, વિમલમંત્રી નેદા અને વે-
દાએ પેઢી ધર આદ્યા આવતા ગુજરાતના મંત્રીઓ હતા. જાંબ-
આંપરાજ, નીનગમંત્રી, લહીરદંડનાયક એ બધા વનરાજના
મંત્રીઓ હતા. ને વીરમંત્રી, વિમલમંત્રી એ ભીમદેવના
મંત્રી હતા. મુંજલમંત્રી, વીરમંત્રી, નેદામંત્રીને વેદામંત્રી
એ કણેરાજના મંત્રી હતા તેમજ વીરમંત્રી દુર્લભરાજનો
પણ મંત્રી હતો ઉદયનમંત્રી, આહુડમંત્રી, કર્પોદ્ધમંત્રી, સજ્જન-
મંત્રી વિગેરે સિદ્ધરાજના મંત્રીઓ હતા. તેમજ કુમારપાલના
પણ એ મંત્રીઓ હતા. આલુડમંત્રી; અશ્વરાજમંત્રી વગેરે
બીજા ભીમદેવના મંત્રીઓ હતા. અને વસ્તુપાળ, તેજપાળ,
વિરધવળ અને વિશળદેવના મંત્રીઓ હતા. એવી રીતે
શ્રીમાલ વંશમાં દિપ્ત પત્ર થયેલા આ મહાન પુરુષોએ રાજકીય
વિષયમાં ભાગ લઈ દેશ સેવાનો અભૂતપૂર્વ પાઠ આદર્શરૂપ
લજ્યો છે. રાજકીય પ્રવૃત્તિમાં જીવન ગુંથાએલાં છતાં
ધર્મના કાર્યોમાં એમણે પાછી પાની કરી નહોતી. જાંબ

પરાજ મંત્રીએ આંખાનેરનો પ્રસિદ્ધ કીલ્લો બંધાવી
 નેનું એક નમુનેદાર ધામ બનાવ્યું હતું. જે આંખાનેર ઉત્ત-
 તર ઘણા કાલ પર્વત વૃદ્ધિને જ પામતું ગયું હતું. એક
 બત એ જગપ્રસિદ્ધ આંખાનેરમાં વીશ હજાર ઉપર તો ફક્ત
 વાવડોનાંજ મકાન હતાં. અને ત્યાંએ કોઈ નવીન આવક રહેવા
 શકતો તો તેને ત્યાંના આવકાએ એવો કરાવ કર્યો હતો કે.
 રોકે એક સોનેયો. અને એક ઇંટ આપવી જોઈ એનું ઘર
 બંધાતું તેમજ વીશ હજાર સોનેયાનો સહેજે તે માલીક થઈ
 જતો હતો. પાવાગઢની તળેટીમાં આવેલા એ પ્રખ્યાત આંખા-
 નેરનો જથ્થાસિંહદેવ રાજાના સમયમાં અમદાવાદના સુલતાન
 મહમદ બેગડાએ નાશ કરી નાખ્યો.

વિમલમંત્રીએ કુંભારીયાઈના જગત પ્રસિદ્ધ મંદિરો
 બંધાવ્યાં. તેમજ આખું પર્વત ઉપર સોનેયા પાયરીને દેરાસર
 બંધાવવા પર્વતની જગ્યા લીધી હતી. વિમલચાહનું ધન
 ખાત્રી શકાય એવું નહોતું. એવા એ ધનનો અપૂર્વ ભંડાર
 હતો. સજ્જનમંત્રી સોરઠનો દુનાયક હતો. એણે સોરઠની
 ત્રણ વર્ષની આવક ગિરનાર તીર્થના શુભોદ્ધારમાં ખર્ચી નાંખી
 હતી. જે નમુનેદાર ધો નેમિનાથ પ્રભુનું ' કલ્પમેરૂ પ્રાસાદ '
 નાંમે મંદિર બંધાવ્યું. તેમજ શ્રી ન્ર બેશ્વરજીનો શુભોદ્ધાર
 પણ સજ્જનમંત્રીએ કરાવ્યો હતો.

ઉદયનમંત્રીની પ્રેરણાથી બાહરમંત્રીએ શ્રી શત્રુજયનો
 મોદનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો હતો. તેમજ ગિરનાર ઉપર ચઢવાને

... બીસલનો ત્રીજો પુત્ર 'સોળ' વ્યાપારમાં અધિક કુશલ નિવડ્યો. એને મનોહર રૂપવાળી 'લક્ષ્મી' નામે પવિત્ર ગુણવાળી સ્ત્રી હતી. સોળમાં દાતારપણાંનો ગુણ સારો હોવાથી કવિયો તેમજ બીજા લોકો એનાં બુદ્ધી બુદ્ધી રીતે વખાણ કરતા હતા. જેથી યાચકોને તે કટપવૃક્ષકે ચિંતામણિ સમાન ઇષ્ટ ફલને આપનારો હતો. તેમજ હુષ્ટ જન રૂપ જવા સાને દીન કરનાર 'સોળ' શત્રુ અને મિત્રોની યથાયોગ્ય ખબર લેવામાં કુશલ હતો.

'સોળ' નો પૂર્વજ વરણાગ શ્રૈષ્ઠી કંથકોટમાં રહેતો હતો, એ કંથકોટમાં વ્યાપાર કરનાર સોળ શ્રેષ્ઠિ અધિક દ્રવ્ય મેળવવાની આશાએ કોઈ સારા ક્ષેત્રમાં જવાને લલચાયો. 'સોળ' ના સમયમાં ભદ્રેસર નગર અપુર્વ જાહોજલાલી ભોગવતું હતું વ્યાપાર, કળા, કૌશલ્યમાં તે નગર કચ્છ દેશનું કેંદ્રસ્થાન જેવું હતું. અપૂર્વ જાહોજલાલીવાળા ભદ્રેસરમાં સોળ શ્રેષ્ઠિનું ધ્યાન ખેંચવાથી તે પોતાના કુટુંબ સહીત ભદ્રેસરમાં આવ્યો. અહીંયાં પોતાનું અનૂત વાણિજ્ય કુશલ પ્રગટ કરી એણે અદ્યત્ન દ્રવ્ય સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી.

સોળને પ્રતિદ્વ પરાક્રમવાળા વિનયશીલ જગદુ, રાજ અને પદ્મ નામના ત્રણ પુત્રો થયા. સોળનું કુટુંબ આ ત્રણ ઉત્તમ પુત્રોથી જગતમાં પ્રસિદ્ધિને પામ્યું. પીતાના પાછળ સઘળી દૈવતનો માતૈક વરીલ પુત્ર જગદુશાહ થયો. જગદુ શાહને યશોમતી નામે સ્ત્રી હતી જગદુશાહના બીજા ભાઈ

રાજને રાજસલ્લેવી નામે બાર્યા હતી. તેમજ દેવને જંમ
દેવાળી, ચંદ્રને ચંદ્રિણી, દેવ તેમ પદ્મને પદ્મા નામે સ્ત્રી હતી.

અતિથય દાન દેવાના વ્યવસ્થાવાળા, ગુણવાન અને
પુણ્યવંત જગદુશાહને તુચ્છ ધન માટે ચિંતાજ થતી નહી.
જગનનો એવો આમાન્ય નિયમ છે કે ભરતામાંજ ભરતી
થાય છે. તેવીજ રીતે ગાણુસનું અકબૂત ભાગ્ય ત્યારે પ્રમદ
થાય ત્યારે ઊંધા દાવ પણ સ્ત્રીધા પડે છે, ચારે તરફથી ધન
આવવા માટે છે. ધન દારવાને જમીન ખોદવા વત્ય તો
તેમાંથી પણ ધન નીકળે.

એ બધા જગતમાં ભાગ્ય રચનાનોજ પ્રગંધ છે. માટે
મનુષ્ય જે એવું સાડું ભાગ્ય રચવાને હચ્છતા હોય તો
સંસારના પાપ કૃત્યોથી નિવર્તી ધર્મ માર્ગમાં દૃઢ થવું જોઈએ.
સુકૃતનાં કાર્યો કરવાં જોઈએ. ધર્મનાં—સુકૃતનાં કાર્યો કરવાંથી
આત્મા પુણ્ય બંધન કરે. એ પુણ્ય બંધનમાં એવીતો અજબ
ગ્રાહ્ય રહેલી છે કે મનમાં જે ચીજની હચ્છા થઈ એ ચીજ
હોદયગુણ જેમ હોદને આકર્ષે તેમ પુણ્ય એ સાંસારિક
વસ્તુનું આકર્ષણ કરે છે. જગતમાં પણ આપણે પુણ્ય પાપનાં
પ્રત્યક્ષ ફળ અનુભવીએ છીએ.

જગદુશાહને પણ અઢગક સંપત્તિ છતાં ભાતવાન મલ્લિ
પ્રાપ્ત થયું. એની સેવા પુણ કરતાં એ અખુદ દ્રવ્યને આપવા
ભાગ્યું. હવે જગદુશાહના ધનની ગણતરી થતી નહોતી. સુકૃત
કાર્યે દાન દેતાં પણ એની સદ્ગતિ વધ્યેજ જતી હતી.

પ્રકરણ ૫ મું

ભદ્રેસર.

કચ્છ દેશમાં કંથકોટ પછી ખારમા સૈકામાં આ શહેર ઘણીજ નહોજલાલી લોગવતું હતું. કંથકોટ કચ્છના પૂર્વ ભાગમાં વાગડ પ્રગણામાં આવેલું હતું નામાંકિત કીલ્લા તરીકે જગતમાં એની ખ્યાતિ સારી હતી. હુગર ઉપર આવેલો ઘણો જુનો અને મજબુત પથ્થરનો ખાંધેલો કીલ્લો તેમજ ઘણી વસ્તીવાળું એ શહેર હતું. પ્રથમ કંથકોટની નહોજલાલી હતી પછીથી ભદ્રેસર કચ્છ દેશનું રાજ્યધાનીનું નામાંકિત શહેર થયું.

ગુજરાતનો સોલંકી મહારાજ મૂળરાજ જ્યારે એની ગાદી ઉપર હતો ત્યારે એક તરફથી સાંભરનો રાજા ચડી આવ્યો, બીજી તરફથી લાટનો સેનાપતિ ખારપ મોટું લશ્કર લઈને ચડી આવ્યો જેથી એને થોડો વળત કંથકોટના કીલ્લામાં રહેવું પડ્યું હતું.

ત્યારપછી ઈ. સ. ૧૦૨૪ માં જ્યારે ગીજનીનો સુલતાન મહમદ સોમનાથનું દેવળ લુંટવાને મોટા સૈન્ય સાથે ગુજરાત તરફ ધસી આવ્યો તે સમયે ભીમદેવ પહેલાને પણ આ કીલ્લાનો આશ્રય લેવો પડ્યો હતો, તે પછી વાઘેલાના હાથમાં એ કીલ્લો આવ્યો. છેલ્લા કરણ વાઘેલાના હાથમાં એ કીલ્લો હતો. એ કરણનો પાળીયો કંથકોટમાં છે. પણ તે

ઉપરના અક્ષરો ખવાઈ ગયેલા હેવાથી બાંચી-સકાતા-નર્થી.
હાલમાં કંથકોટ દેવાળી બહેનના હાથમાં છે. એની ઉંપર
અમદાવાદના મુલતાન મુન્શરશાહે પણ ચકાઈ કરેલી. છેલ્લાં
અંગ્રેજ સરકારે કંથકોટ સર કરીને ત્યાંનો કીલ્લો તોડી
નાખ્યો છે.

કંથકોટમાં બેવડા મંડપનું જુનું મહાવીરસ્વામીનું એક
મંદિર છે ત્યાં મંદિરના એક સ્થંભ ઉપર સંવત ૧૩૪૦ નો
લેખ છે: એમાં આમદેવનાથ પુત્ર લામુ અને પાત્રીલે તે
બંધાવ્યું એમ લખેલું છે. એક બીજા સ્થંભ ઉપર બીજો
લેખ છે.

આ મંદિરની પાસે એક સૂર્ય મંદિર પણ આવેલું છે.
તે સિવાય ત્યાં નાંધણકુવો, ભમરીયોકુવો, એક બીજોકુવો
તેમજ એક વાવ છે. એ બહુ મોટાં અને સારા પથ્થરથી બાંધેલાં
છે; મોટા ધીમાળી બ્યાપારીઓની ભરથક વસ્તી હતી. પણ
હાલમાં એ કીલ્લો પૂર્વની બંદોબસ્તાલીનું માત્ર સ્મરણ આપી
રહ્યો છે. મહાન્ રાજાઓ અને ધીમાલી અમીરાને બદલે
અત્યારે તો સામાન્ય ઘરો છે દોળી રબારીઓ ઘોડાંક ઝુંપડાં
તેમજ કથકીડના દેવગસિવાય બીજું કંઈ નામ શેષ પણ
રહ્યું નથી.

આતો કંથકોટની વચ્ચમાં વાન ધર્મ. એ કંથકોટ પછી
બદેસરની સમૃદ્ધિ અપૂર્વ હતી બદેસર તો અત્યારે પણ પોતાની
દયાળિ આપી રહ્યું છે. પણ અણહીલપુર પાટણની પેઠે આ
બદેસર કંઈ આપણે જે બદેસરનું વર્ણન કરીએ છીએ તે નથી તે

ભદ્રેસરતો કચ્છને પૂર્વ કિનારે હતું. જેની એક વખત બહો-
જલાલી હોય તેનો નાશ પણ અવશ્ય હોય એ કુદરતી નિય-
મને અનુસરી પૂર્વનું ભદ્રેસર પણ ત્યારપછી કાળાંતરે નાશ
પામી ગયું. તે જગ્યાએ આજે તો તેની સાક્ષીપુરતાં નામ
માત્ર તેનાં કોઇક ખંડેરો રહ્યાં છે. હાલનું ભદ્રેસર એ ત્યાર-
પછીનું નવું વસેલું ભદ્રેસર છે. આજના ભદ્રેસરની પૂર્વ
દિશાએ પ્રાચિન ભદ્રેસરની જગ્યા ઘણા વિસ્તારમાં આવેલી
છે, ત્યાંની ઘણી ખરી ઇમારતો ભાંગીને તેના પત્થરો નવી
ઇમારતો ખાંધવામાં લોકોએ વાપરેલા છે કે જેથી પત્થરો
લેવાને માટે કેટલીક જગ્યાએ તો લોકોએ પાયા જોડીને પણ
પત્થરો કાઢેલા છે એ બુના ભદ્રેસરમાં જગદુશાહનું મંદિર,
હુદાશાહના શિયાલયના થાંભલા, હુદાવાવ, તેમજ આશાપુરી
માતાનું પડી ગયેલું દેવળ, જે મસ્જીદો જેમાં એક કિનારા
ઉપર ઘણી ખરી દટાઈ ગઈ છે, તેમજ લાલશાહ બાઝપીરની
દગ્ગાહ છે.

જગદુશાહનાં હેડરાં બુના ભદ્રેસરની પૂર્વ દિશાએ છે.
તેની જગ્યા આજુ પર્વત ઉપર આવેલાં હેલવાડનાં જૈનમંદિ-
રોના જેવી સંગળગ છે. એક દેરાસર તો વિશાળ ૪૮ ફીટ
પહોળુ અને ૮૫ ફીટ લાંબા ચોકના પાછલા ભાગમાં છે એને
ફરતી બાવન દેરીઓ આવેલી છે તેની આગળ થાંભલાવાળી
ચાલ છે. તેમાં થઈને દેરીઓમાં જવાય છે. મંદિરનો દરવાજો
ઉત્તર દિશા તરફ આવેલો છે તેની આગળ તેની સાથે જોડા-
યેલો એક મંડપ અને ત્રણ પુમટ છે, પરશુરામ ઉપર એક

બીજી મોટો મંડપ છે દહેરા ઉપર તથા આસપાસ બે ત્રણવાર
મરામત થઇને સંવતના લેખો લખાયા છે પણ વારંવાર મુનો
દેવાથી તે ઢંકાઇ ગયા છે. છતાં એક સ્થંભ ઉપર સં. ૧૩૨૩
ને બીજા સ્થંભ ઉપર ૧૩૫૮ના લેખો છે તે આજે પણ કદાચ
ઢંકાઇ ગયા હોય ?

દેહરાને નીચેનો ભાગ સૌથી જુનો છે. આગળે પરશાળ
છે. એ પરશાળ આગળ જે યાંત્રિક છે, તેના ઉપર સં. ૧૨૨૩
-૩૨-૩૫ ની શાસના લેખો ખલાઈ ગયેલા જોવામાં આવે છે.
પાછળ પરશાળમાં બીજા કરતાં એક લાંબો લેખ છે. તેમાં
લખેલું છે કે “ સંવત ૧૧૩૪ના વૈશાખ શુદ્ધ ૧૫ ના રોજ
શ્રીમાલ વંશના જીને મંદિર સમરાબ્યુ. ”

દહેરાસરમાં મુખ્ય મુર્તિ ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહા-
વીર સ્વામીની છે તેની ઉપર ‘ ૬૨૨ ’ નો સંવત ઠાંકેલો છે.
રાખી બાજુએ શેષકલા પાર્શ્વનાથની મુર્તિ ઉપર સંવત
૧૩૩૨ નો લેખ છે. તેની બેઠે સોળમા તીર્થંકર શ્રી શાંતિના-
થની મુર્તિ ઉપર પણ તેજ સંવત ઠાંકેલો છે. તે સિવાય એક
શ્રી શામળા પાર્શ્વનાથની મુર્તિ પણ હતી.

નૈરત્ય જીલ્લામાંની છેલ્લી એક દેરીમાં લોંચરૂં હતું જે
આજે બંધ કરવામાં આવ્યું છે. ત્યારે મુસલમાન કે એવા
જુદમી રાજાઓ ચઢી આવના ત્યારે મુર્તિઓને લોંચરાની
અંદર સંતાપી દેનીથી ઢાંકી દેવામાં આવતી હતી.

તે સિવાય દહેરાના બંધાવેલી વાવ જે સેલોર વાવને

નામે ઓળખાય છે તે ગામની છેક પૂર્વમાં છે એ વાવનો કેટલોક ભાગ આજે નાશ પામેલો છે.

ભદ્રેસરની ઇશાન કોણમાં એક પુરાતન કુંડ છે. તેનો જીર્ણોદ્ધાર રાવ શ્રી લખપતજીના સમયમાં કોઈ ભાટીયાએ કરેલો છે કુંડની પશ્ચિમે આશપુરી માતાના દેવળનો પડી ગયેલો મંડપ છે તેના એક સ્થંભ ઉપર સં- ૧૧૫૮ નો લેખ છે. તે સિવાય બીજું વાંચી શકાતું નથી. ત્યાં બીજા પણ ઘણા પાળીયા છે તે ઉપર સં. ૧૩૧૯ના મહા વહી ૫ ને સોમ, એ પ્રમાણે અક્ષરો છે ગામની પાશ્વિમે સાકરી નદી છે. એક જુનો કુંડ ત્યાં હતો તે લગભગ સો વર્ષ ઉપર વપરાતો હતો, પણ પાછળથી નદીમાં દટાઈ ગયો હોય એમ લાગે છે, દક્ષિણે એક બાજુએ મહાદેવનું દેવલ આવેલું છે ત્યાં એક ધર્મ-શાળા છે. અહીંની એક જગ્યાએ ડેલીના ઓટલાપર અણેલા એક મોટા પત્થરામાં ગુજરાતના મહારાજા શિવરાજના સમયનો સં, ૧૧૯૫ના સમયનો લેખ કોતરેલો છે.

કહેરની વાયવ્ય દિશાએ કુલસર તળાવ બાંધેલું છે. તેના જુનો વાવ તથા કુવાઓ છે કુમારપાળ અને મૂળરાજના નામના ઉદ્ધાર જગદુશાહ કરાવેલો છે.

વિકનના તરના સૈકાના મધ્ય કાલ પછીના સમયમાં કચ્છ દેશની રાજ્યવાની ભદ્રેસરમાં બીમસિંહ પરિવારનું રાજ્ય હતું એ સમયને ગુજરાતના રાજા વીરધવળ સાથે સુદ્ધ થયું હતું પછીથી કોલકરાર થયા હતા. પરંતુ બીમસિંહના

મૃત્યુ પછી કચ્છનો સર્વસ્વ અધિકાર વીરધવલના હાથમાં આવ્યો હતો. જાહેરના ચાહાણું સરદારો સામંતપાલ અનંગ-પાલ અને ત્રિલોકસિંહને ગુજરાતના રાજાની સેવા પસંદ ન પડવાથી કચ્છના રાજાની સેવામાં રહ્યા હતા. પાછળથી પાછા એ સરદારો વીરધવલની સેવામાં રહ્યા હતા.

એ સમયમાં એ ભદ્રેસરની જાહોજલાલી અપૂર્વ હતી. ત્યાંના મનુષ્યો પણ પુણ્ય પુદ્ધિવાળા, દેવ, ગુરૂની ભક્તિમાં સાવધ અને વ્યાપારમાં ઉત્તરિ પામેલા હતા. વગી કુટુંબનું પાલન કરવામાં તત્પર, દંભ, લોભ, મત્સર, અને મદરહિત જણાતા હતા. તેમજ અહાંક વ્યાપાર રાજગારથી ધણું દ્રવ્ય પેદા કરનારા હતા છતાં કપટ રહિત પણે વર્તનારા હતા. એ નીતિથી મેળવેલું દ્રવ્ય સુપાત્રે હાન દેવું, ધર્મનું પોષણ કરવું, સગાં, અંજાંથી ઉપર ઉપકાર કરવો, સ્વામી-વાત્સલ્ય વગેરે પ્રશંસા કરવા યોગ્ય કાર્યમાં વાપરનારા અને ભવેછી હતા, દીર્ઘિને વહેલા હતા.

આપણી વાર્તાના અમયમાં એ ભદ્રેસર નગરીમાં જગદુ શાહ અખુટ દોલનનો ધબ્બી રહેતો હતો. સમસ્ત ભદ્રેસરમાં એના જેવો બીજો કાંઈ રૂઢિવાળો પુરૂષ નહોતો. જેમ જમ હુશાહ પાસે પુષ્કળ દ્રવ્ય હતું તેવીજ રીતે નગરમાં, મહાજ નમાં એમની પ્રતિષ્ઠા પણ આદી હતી. તેમજ ગુજરાતના રાજાએ એમને દરજ્જાદારના નગરશહેની પદવી આપીને એમની પ્રતિષ્ઠામાં વધારો કર્યો હતો.

પ્રકરણ ૬ ૬

વિનોદ.

આજે જગદુશાહને મકાને ધામધુમ હતી સગાં, ગઢાલાં ને સંબંધી જનોથી એમને :ત્યાં બે શુભાર માણસ હતાં. સ્ત્રીઓ મંગલ ગીતો ગાતી હતી. આંગણે મોટો મંડપ બાંધી સારી રીતે એને સુશોભીત કર્યો હતો. કારણ કે પ્રીતિમતિનાં આજે લગ્ન હતાં. એની સમાન વયની સાહેલીઓ અનેક પ્રકારે પ્રીતિથી મીઠી મસ્કરીઓ કરી રહી હતી. પ્રીતિને શરીરે પણ મીઠી ચોળી હતી. સ્ત્રીઓ કે પુરુષોને મન આજે આનંદ હતો. પ્રીતિના મનમાં પણ કંઈ કંઈ ઉભરા સમુદ્રમાં ભરતીની જેમ આવતા હતા. પણ પ્રીતિને તો સખીઓમાંથીજ પરવારી વિચાર કરવાની ક્યાં કુરસદ હતી ! પણ નવીન દુનિયાને આંગણે જ્યારે પ્રથમ પગ મુકવાનો સમય આવે છે ત્યારે સ્વાભાવિક રીતે હૈયામાં કંઈ કંઈ ગુચ્છાં વળે છે પછી ભલે તે સ્ત્રી હોય કે પુરુષ !

મધ્યાહ્ન સમય વીત્યા પછી સરખી વયની સાહેલીઓને લઈ પ્રીતિમતિ પોતાના ઘરની પાછગના ભાગમાં બાગમાં ગઈ. અહીયાં બગિચાની શીતલ છાયામાં મંદમંદ વાયુની લહેરો આવતી હતી, એકાંત હતી, શાંતિ હતી.

“સરસ્વતી ? એક વાત કહું ? પ્રીતિનો વર તેં જોયો કે ?
એં તો જોયો પણ બાઈ કાંઈ બરાબર નહીં ? ” વિમલા બોલી.

“ કેમ વારૂ વીમળા ! તને એમાં કંઈ એવું અવગુણ લગાયો કે શું ? ” વચમાં લલિતા બોલી.

“ તેથીજ કહ્યું છું ને ? કે આતો ઉકરડે રત્ન ગયું ઠાગડો દહીયડું ઉપાડી ગયો ? ક્યાં મારી પ્રીતિ અને ક્યાં એ યશોદેવ ? ” વિમળાએ પ્રીતિને ચીડવવા માટે કહ્યું.

“ સુવર્ણમાં કુંદન પડ્યું છે એતો, તને એમ લાગતું દશે વિમળા, બાકી તો જોડે જોડું મધ્યું છે મને તો આ ઠીક લાગે છે ? ” સરસ્વતી બોલી.

“ શું ઠીક લાગે છે તને શશી ! પ્રીતિની ખોટી ખુશામત ના કર ? સત્ય વાત હોય એતો કહેવીજ જોઈએ ? ” વિમળાએ શશી સામે આંખ મારતાં કહ્યું.

“ તો તુંજ કહે મુખી ? તને એમાં શું ખામી લાગે છે તે ? ” વિદ્યા વચમાં બોલી,

“ અરે તંમે બધાં એટલુંય ન ખારખી શક્યાં ? આપણી સખી પ્રીતિ કેવી સુંદર છે ત્યારે યશોદેવ જુઓ તો શ્યામ સુંદર ! ” વિમળાએ સ્પષ્ટિકરણ કહ્યું.

“ ઓહોહો ! બસ એજને ! પુરૂષો તો એવાજ હોય, રૂપ ન હોય તેથી કાંઈ પુરૂષમાં એ દુષણ ના દહેવાય ? ” લલિતાએ કહ્યું.

“ આમાન્ય રીતે તો ઓંચોમાં ઓંચર્થ જોઈએ. ” સરસ્વતીએ કહ્યું.

“ સ્રીઓમાં પણ એકલું સૌંદર્ય તો કામનું નહીં. ‘ નારી રૂપ પતિવ્રતા ’ સ્રીઓમાં પણ ગુણ તો અવશ્ય જોઈએ. ” પ્રીતિમતિ બોલી.

“ ગુણની હું કાંઈ ના પાડતી નથી ગુણ તો હોય તે ઉપર સૌંદર્ય પણ હોવું જોઈએ તોજ એ સ્રી પતિ ઉપર કાબુ મેળવી શકે છે અને પુરુષમાં તો ગુણ હોય તોજ ચાલી શકે જોઈને રૂપ ન હોય ? ” વિમળાએ જણાવ્યું.

“ કૃષ્ણજી કાળજ-સ્વામસ્વરૂપજ હતાને ? પણ એનની રત્નપ્રાંચે, સૌંદર્યનોજ અવતાર હતી. છતાં એ સૌંદર્ય કાળ સ્વ નનુદનના નિસ્કાર તો નથીજ કયો ? ”

“ એના સૌંદર્યનો અવતાર એ કપટી હતા. સામાન્ય જનનાં હૃદયોને એ કપટી ધણી ‘ ગનતા લગી જાય છે ’ એવું કહેવું. નનુદનો કાળા હોય તેમ અંદરના સૌંદર્યનો અવતાર એ કપટી હતી. ”

“ એના સૌંદર્યનો અવતાર એવું કાંઈ નથી ! એના સૌંદર્યનો અવતાર એ કપટી હતી. ”

“ એના સૌંદર્યનો અવતાર એવું કાંઈ નથી ! એના સૌંદર્યનો અવતાર એ કપટી હતી. ”

“ તારો વર સુંદર હશે તેથીજ તું સૌંદર્યનો પદપાતં કરતી લાગે છે. વિમળા ? અથવા તો તને સૌંદર્ય કદાચ વધારે ગમતું હશે. ” પ્રીતિએ કહ્યું.

“ પણ આ વિનયા કેમ કાંઈ બોલતી નથી ? વિન્નુ ? બોલતો ખરી આ વિષયમાં તું શું અભિપ્રાય આપે છે. ” સરસ્વતીએ વિન્નુને પૂછ્યું.

“ મને એ બાબતમાં કાંઈ પૂછેના ? હું તો તમારા બધાય કરતાં જુદોજ વિચાર ધરાવું છું. ”

“ અને તે વિચાર ? ” બધાએ આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

■ સાચું કહું તો હું તો પરણવુંજ પસંદ કરતી નથી. ”

“ તું તો જખરી બાધ એતું કારણ કાંઈ ? ” સરસ્વતીએ પૂછ્યું.

“ કારણ એજ વળી ? પરણવું એટલે સંસારના ખાડામાં પડવું, ઉપાધિમાં પડવું વરના બંધનમાં પડવું, સંસાર વ્યવહારના દેહબાનમાં પડવું, સ્વસ્થ સુખની ખાતર ધણા દુઃખમાં પડવું. એજ કે બીજું કાંઈ ? ” વીન્નુએ કહ્યું.

“ પણ એ બધા દુઃખો કરતાં એક મુખ તો એવું અવશ્ય છે કે એ મુખ આગળ અનંત દુઃખો પણ રદ બાતલ છે. ” સરસ્વતીએ કહ્યું.

“ તું એ મુખમાં મોહ પામી છું તેથી તને એમ લાગે છે. બાકી તો સ્વતંત્રતા જેવી કાંઈ બીજી જીંદગી છે ! એ તુરંત

પ્રાપ્તિ ! ત્યારે દેવતાના જેવી પણ કુમારિકા મંત્ર
પાત્ર તોપણ નાપણે તો મનુષ્ય કહેવાયજો ! મનુષ્ય તો સાંધે
કેમ કરી શકે દેવ ન કરી શકે તે મનુષ્ય અવશ્ય કરી શકે.
જો પદ્મનાભ પણ અવગણે તો તે, તેના ધર્મ જોજ આજે
તો મનુષ્યના મહત્ત્વ નથી અધિક જીજ્ઞાસુ જગતમાં
કેવું શકે તે વિચારવા લાગી.

જો પદ્મનાભ કુમારિકા જેવા માગે છે તોપણી તારે
કેમ કરી શકે તે વિચારવા લાગી. તે પદ્મનાભ પણ ઉપદેશદાતાઓ
જાણતા હતા તે અવશ્ય જાણે છે. તેના પ્રેરિત વાળે પણ ન
કેવું શકે તે વિચારવા લાગી.

પદ્મનાભ : તારે ત્યારે પાર
જાણવા પડે તો ત્યાં પણ તમારી

પદ્મનાભ : તારે ત્યારે પાર
જાણવા પડે તો ત્યાં પણ તમારી

પદ્મનાભ : તારે ત્યારે પાર
જાણવા પડે તો ત્યાં પણ તમારી

પદ્મનાભ : તારે ત્યારે પાર
જાણવા પડે તો ત્યાં પણ તમારી

પદ્મનાભ : તારે ત્યારે પાર
જાણવા પડે તો ત્યાં પણ તમારી

આપે તારે પગલે ચાલીને અમે પણ સંસારના બંધનમાં
પડ્યાં પડ્યાં થોડુંક અનુકરણ કરશું ? ” પ્રીતિએ કહ્યું.

“ કાલની કાંઈ કોઈને ખબર પડે છે. આજે આપણે શું
ધારીયે છીએ ત્યારે કાલે શું બને છે ! વિજયાના વિચારો
આવી રીતે હમેશાં કાયમ રહેશે કે કેમ ? એજ એક વિચાર-
વાની વાત છે. ” સરસ્વતીએ શંકા કરી.

એક તરફ વિજયા પોતાના વિચારમાં મગ્ન હતી.
બીજી તરફ સર્વે જણીઓ એના નિશ્ચયની કસોટી કરી રહી
હતી. જેમ જેમ બધીઓ એના ભવિષ્ય માટે શંકાતુર રહેતી
તેમતેમ વિજયાનો નિશ્ચય અધિક દીપી નીકળતો હતો. એણે
પોતાના એ નિશ્ચયને વળગી રહેતાં જણાવ્યું કે “ આપણું
શ્રીઓનું જીવન શામાટે આપણે લગ્ન કરીને ફક્ત ગૃહકલેશ-
માંજ વ્યતીત કરવું જોઈએ. વળી લોગજોગે જો પતિ મન-
મોજી, અસિમાની અને સ્વચ્છંદી મળ્યો તો જીવે પછી આ-
પણું જીવનની કમબખ્તી ? આખી જીંદગી પર્યંત છતાં ઘણીએ
બળાપામાંજ જીંદગી પૂરી કરવાનીને ? ઉપરથી સાસરીયાનાં
મેણાં ટેણાં સહન કરવાં એતો નફામાં બાઈ ? તો આપણે પણ
આપણા ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ જીવનને આદર્શમય બનાવવું જોઈએ.
જગતમાં શું પુરુષોજ પરોપકારમય જીવન ગુજારી શકે ?
આપણે શ્રીઓ શામાટે સમાજસેવામાં ભાગ ન લઈ શકીયે. ”
એના જીવસાદાર અને ગૌરવભર્યા ચમ્દો સાંભળી સર્વે સખી-
ઓને એના તરફ માન ઉત્પન્ન થયું.

(૪૮)

સમય થઈ જવાથી તે પછી સર્વે સખીઓ ઘરમાં આવી
 પાતપોતાની કામે લાગી ગઈ. અને તેજ રાતના પ્રીતિમતિના
 યજ્ઞોદેવ સાથે લગ્ન થઈ ગયાં.

❀❀❀❀❀

प्रकरण ७ मुं

पुत्रचिंता.

પુત્રચિંતા.

અમારી પાસે અખૂટ સંપદા, ખંડોગો કુટુંબ પરિવાર, નગર-
 શેડની પદવી જેવું રાજસન્માન, રાજ્ય અને પ્રબલ ઉભયના
 માનિતા, આટઆટલું સુખ છતાં અમારે પુત્રનું દુઃખ;
 એટલી પણ ભાગ્યમાં ખામી તો ખરીજન ? ” એક મહાપુરુષ
 પોતાના આશ્રિયાન મકાનના એક દિવાનખાનામાં આરામ-
 કરે ઉપર પડ્યો પડ્યો વિચાર કરતો હતો ત્યાંદા વેગમાં છતાં
 એનું બાલ એની પાસે રહેલી કદિની સાક્ષી પુરતું હતું.
 એના ગૌરવ ભર્યા મુખાર્વિંદ ઉપર વિચારની છાયા વાદળની
 છાયા માફક છવાઈ રહી હતી. દરેક પ્રકારની સુખસગવડતા
 છતાં માત્ર એકજ એવી ચિંતા એને વગગેલી હતી કે પ્રતિ-
 દિવસ એના વિચારમાં એ પુરુષ એટલોતો એકાગ્ર રહેતો કે
 ખીજા કામકાજોમાં પણ એનું ચિત્ત એકાગ્ર થતું નહીં. એ પુરુષ
 તે આપણી નવલકથાનો નાયક જગદુશાહ હતો.

જગતમાં માણસને સંપૂર્ણ સુખ તો લાગ્યેજ હોય છે
 એના સુખમાં કંઈનેકંઈ ખામીઓ તો હોયજ ? પણ સંતોષ-
 થી એ ખામીઓ નજાવી લઈને પછી ભલે એ પોતાને સુખી
 માને ? છતાં જગતની દૃષ્ટિએ વાસ્તવિક સુખી તો એ નજ
 કહી શકાય. જોકે સંતોષ એ એક પ્રકારનો આત્મ સંયમ
 હોવાથી એતો આધ્યાત્મિક સુખ કહેવાય. પરન્તુ ધન-
 વૈભવની સગવડતાથી ધનિકને સંસારમાં જે સગવડતા-અનુ-
 કુળતા હોય એ તો પેલા સંતોષીને ધનને અભાવે ન જ
 હોય. સંતોષથી જોકે પોતાને એ સુખી માને છતાં વ્યવહારિક

અવનવા વિચારો કરતી હતી, જેથી ખાસ કારણ જાણવાને યગ્નોમતી પણ આતુર થઈ રહી હતી.

“ કાંઈ નહીં, સહેજ એ તો ? ” જગદુગ્રાહે પોતાની ગંભીર મુદ્રા બદલી નાખી હસ્ત વંદન કરીને કહ્યું.

“ શા માટે મારાથી છુપાવો છો, પ્રાણેશ ! તમારા મનમાં કંઈ પણ ચિંતા થતી હોય તે શું મને જાણવાનો કાંઈ પણ હક્ક નથી ? ” યગ્નોમતીએ પૂછ્યું.

“ પણ એ જાણીને તું શું કરીશ ? નાહક તારા જીવને ક્ષેષ થાય, એથી મને પણ અધિક દુઃખ થાય એના કરતાં મને એકલાનેજ એ દુઃખમાં પડી રહેવાદે ? ” જગદુગ્રાહે નહીં કહેવાનું કારણ જણાવ્યું.

“ નહીં ? મારે પણ જાણવું જોઈએ મને વાત કરવાથી કાંઈ ગેરલાભ તો નહીંજ થાય. હું પણ મારી યથાશક્તિ એમાં આપને ઉપયોગી થઈશ, સલાહ આપી શકીશ. ”

“ પ્રિયે ! એમાં નારી સલાહ પણ કામ આવે એવું નથી. જે કાર્ય મનુષ્યના પ્રયત્નથી પણ અસાધ્ય હોય એમાં સલાહ તે શું કામ કરી શકે વાર ? ”

“ પણ એવું તે આપનું કયું કાર્ય છે કે જેમાં માણસની બુદ્ધિ કામ લાગતી નથી. જગદુગ્રા મિત્રાય એને માટે મન પણ શું આપી શકાય ? ”

“ એ દેવાધિન વસ્તુ છે. ભાગ્યમાં ખામી રહેલી હોય. એટલે આપણે અનેક પ્રયત્નો કરીએ પણ નિષ્ફળ જ નીકળે ! ”

“ છતાં એવાં દેવાધિન કાર્યો પણ મનુષ્ય પ્રયત્નથી નથી ચલાવી શકે. મનુષ્યનો પ્રયત્ન ગમે તેવાં કાર્ય પણ સાધી શકે છે. મનુષ્ય પોતાના આત્મભાગથી દેવતાઓને બોલાવી શકે. શુદ્ધિને વરી શકે. પોતાની છાંદગીમાં પણ પરિવર્તન કરાવી શકે. એવું એક પણ કાર્ય નથી કે જે મનુષ્ય સિદ્ધ ન કરી શકે ? ”

“ તે તારું કહેવું કદાચ સત્ય હશે, પણ આપણી બાળતમાં તો એ બધું અસંભવીત છે. આજ આપણી પાસે ઋદ્ધિ-સમૃદ્ધિમાં શું ખામી છે ! પણ એક પુત્ર નથી એજ માત્ર ખામી છે. આટલી બધી સમૃદ્ધિ એક પુત્ર વગર કેવી નકામી છે ? ” જગદુશાહે પોતાની પુત્ર સંબંધી ચિંતા વિચાર આગળ પ્રગટ કરી.

“ સ્વામિન ! એ ચિંતા તો વ્યાજળી છે. મને પણ કેટલાક દિવસથી એ વિચાર થયા કરે છે. આપણું યૌવન પણ વીતી ગયાં છતાં પુત્રનાં દર્શન તો હજી સુધી નજ થયાં. ”

“ તંત્રીજ માડું મન ચિંતાતુર રહે છે. અરે લાંબાઓમાં પણ કાંઈને ઘેર પુત્ર રમતાં હોત તોપણ મને ટાઢક વળત. ત્રણ ત્રણ લાંબાં એકેને પુત્ર નહીં એ કાંઈ જગતમાં એાધું દુઃખ કહેવાય ? ”

“ પ્રાણેશ ! હજીપણ ચિંતા કરવા જેવું શું છે ? આપ

જો તમારું ના. હોત તો કોઈ એ બીજી પત્ની પણ પુત્ર

મર્યાદા આપણે મને તમને એ રીતે મુજબ થાય ? ”

“ એ હું શું જોતી છું ? આપણી વચ્ચે તારી જેવી

રસી રસી જેવી આ જગત હું બીજી બીજી લાગુ નથી

પુત્ર મારાં દેવ તો વારાંધે થાય નહીં તર નેવી દેવેશ ?

બીજી વખત લગ્ન કરવા મારી વૃત્તિ નથી. ”

“ પણ એમાં આપ નામી પામ્યા આ માટે થાઓ છે. ”

સંમતિ આપું છું. મારી નાની બેનની માફક હું એની સાર-

સંભાલ રાખીશ. રાખાઓ શું એક ઉપર બીજી સીઓ

નથી કરતા ? ”

“ રાખાઓની વાત જુરી ને આપણી ગૃહસ્થની વાત

જુરી ? રાખાઓ ગમે તેમ કરે એમને પગલે ચાલી એમના

જેવું આપણાથી કામ પલ્લ થાય નહી. માટે એ બીજી વખત

લગ્ન કરવાની વાત હવે અંભારીશ નહી. પણ એને માટે બીજો

કાંઈ ઉપાય કરીશું. ”

“ જેવી આપની મરજી ? એને માટે કાંઈ પણ ઉપાય

તો કરવો જોઈએ. થવું ન થવું એ તો સાબ્યાધિન છે પણ

મનુષ્યે પ્રયત્ન તો કરવો જ ? ”

“ વાહ કહેવું સત્ય છે. પ્રયત્નથી કદાચ આવાં દેવાધિન

કાર્ય થાય કે ન પણ થાય. જોને મહારાજ સિદ્ધરાજે પુત્ર માટે

ઓછો પ્રયત્ન કર્યો હતો. અંબિકાદેવીને બાલાવી, મહાદેવને

પ્રગટ કરી એમની પાસે પુત્રની પ્રાર્થના કરી જોતીઓ પાસે

જોય જોવરાવ્યા, છતાં મહારાજ ચોટલી ગધી મહેનતને પરિણામે પણ પુત્ર તો નજ મેળવી શક્યા. ”

“ આપનું કહેવું ઠીક છે. પણ એથી કાંઈ આપણે મહેનત છોડવી ન જોઈએ એમની માફક આપણે પણ કોઈ દેવનું આરાધન કરીને વરદાન તો મેલવવું જોઈએ. ”

“ દેવતાઓમાં પણ કોઈ સમર્થ દેવતાનું આરાધન કરવામાં આવે તો ઠીક ? કે જેથી આપણા પરિશ્રમ પણ વ્યર્થ જાય નહીં ને પુત્ર પ્રાપ્તિનું વરદાન મળે તો આપણી ઋદ્ધિ પણ સફળ થાય. કારણકે પુત્ર વગર ગધું શન્યજ છે. થાંભલાને આધારે ઘર રહે છે. લંગરને આધારે વહાણ રહે છે તેમજ પુત્રને આધારે કુળ રહે છે. ધુળથી ખરડાયેલો પુત્ર આંગણે રમતો હોય-તૌફાન કરતાં હોય તો પણ એ તનના તાપને નાશ કરે છે. ” જગદુશાહે પોતાની વ્યથા કહી સંભળાવી.

“ પુત્ર મેળવવા માટે આપ સમુદ્રના અધિષ્ઠાયક રત્ના-કર દેવ-સુસ્થિત દેવનેજ પ્રસન્ન કરો ? કે એનાથી-એની પ્રસન્નતાથી આપણા મનોરથ સંહનું ફલીભૂત થાય. કારણકે ઘણા દેવતાઓને પણ આશ્રયભૂત અને પર્વતોનો આધાર એવા સમુદ્રના નાયક રત્નાકરને છાંયીને કયો ખુદ્દિમાન પુરૂષ બીજા દેવની ઉપાસના કરે ? ” યશોમતીએ સુસ્થિતદેવની આરાધના કરવા સૂચના કરી.

“ તારું કહેવું મને પણ રૂચે છે પ્રિયે ? પુત્ર વડે જેમ કુળ રહે છે તેમ ધનથી પણ ધર્મકાર્યો થાય છે. માટે પુત્ર

અને ધન પ્રાપ્તિને માટે સમુદ્રનું આરાધન કરીશ.

સમુદ્રનું આરાધન કરવાથી આપણને જે લાભ પ્રાપ્ત થશે.

એક તો પુત્ર પ્રાપ્તિ. તબીબે સમુદ્રમાર્ગે આપણે વ્યાપાર

કરશું તો આપણા પેઢીણ લાયકરે તોફાની સમુદ્રમાં પણ

સહીસલામત રહેશે. ધનની પ્રાપ્તિ ઉપર પ્રાપ્તિ થશે.

જગદુશાહે અભિપ્રાય આપ્યો.

માટે મને પણ સારી પુરે છે કે તમે સમુદ્રનું આરાધન

કરીશો તો તમારા સર્વ મનોરથો પરિપૂર્ણ થશે. માટે

શુભ મુહૂર્તે આમે જે કાર્યમાં જોડાવું કે જેથી કાર્ય સત્વર

સિદ્ધ થાય. ”

“ ઉત્તમ સામગ્રી મેળવી સમુદ્ર કિનારે જઈ હું પણ તે

પ્રમાણે પ્રયત્ન કરીશ; શુભ મુહૂર્તે કાર્યનો આરંભ કરીશ. ”

“ ત્યાં લગી હું પણ અહીંનાં ઘરમાં રહીને આપણું

શુભ મુશ્કટી ધર્મધ્યાનમાં અધિક પ્રવૃત્તિ કરીશ, ધર્મ

નિમિત્તે દાન, પુણ્યથી સતકાર્ય કરતી આપણું કાર્ય સત્વર

સિદ્ધ થાય તે માટે અધિક પુણ્ય કરીશ. કેમકે પુણ્ય પાપ

કેલાય છે. ”

જે પ્રમાણે નિવારને પરિણામે નિશ્ચય કરી પતિ પત્ની

પોતેપોતાના કાર્યમાં જોડાયાં, તે પછીના થોડા એક દિવસ

પછી શુભ મુહૂર્તે જગદુશાહ પૂલ્લયોગ્ય સામગ્રી મેળવીને

સમુદ્રનું આરાધન કર્યા સમુદ્રને કિનારે ગયા.

પ્રકરણ ૮ મું.

સંમુદ્રદેવનું આરાધન.

‘ દેહં પાતયामિ વા કાર્યં સાધયામિ. ’

જગતમાં મનુષ્યોની પ્રવૃત્તિ સિદ્ધ સિદ્ધ વ્યવસાયવાળી જોવાય છે જેમ જેમ કાળનું પરિવર્તન થતું જાય છે તેમ તેમ માનવ સ્વભાવનું વલણ એવુંજ વિચિત્ર થતું જોવાય છે કે જનસમુહ બાહ્ય પ્રવૃત્તિમાં આસક્ત રહી અંતર પ્રવૃત્તિમાંથી નિવૃત્ત થતો જાય છે. આજે આપણે આત્મશક્તિનો પ્રતાપ ભૂલીને બાહ્ય પુણ્યલોક શક્તિમાં રચેલા છીએ શરીરના બંધારણ નાનુક હોવાથી આજનું માનવશરીર લગારે તનનું કષ્ટ તો સહન કરી શકેજ નહિ. તો પછી તપસ્યાની તો વાતજ શી ? આત્મશક્તિનો પણ ખ્યાલ ક્યાંથી હોય, આજે ધનને માટે, પોતાની ઇચ્છિત પ્રાપ્તિને માટે મનુષ્ય બાહ્ય એટલું બધું કષ્ટ સહન કરે છે કે દેશ પરદેશ રખડે છે. ભયંકર તો ક્ષાની સમુદ્રમાં પણ મુસાફરી કરે છે. ધગધગતી અગ્નિજ્વાલામાં ઝંપાપાત કરે છે. વનમાં, પહાડમાં કે પર્વતમાં ધનને માટે મનુષ્ય ભટકે છે. એ પેટનેજ માટે લડાઈઓમાં જઈ મસ્તક કપાવે છે. ટાઢ તડકા, ભૂખ-તરસ, રોગ-શોક બધું એને માટે સહન કરે છે. છતાં આત્મશક્તિ તરફ કોઈનો ખ્યાલ જતો નથી. એ આત્મશક્તિમાં એવું અપૂર્વ બળ રહેલું છે, કે ઘરના એકાંત ખુણામાં બેસીને ખીલવાતી આત્મશક્તિ ત્યાં

રહે રહે હંચિત્ત વસ્તુનું આકર્ષણ કરે છે-કાર્ય સુતર ત્રિદ કરે છે જે કાર્ય બાહ્યથી આટઆટલાં કદ બોગવવા છતાં પણ ત્રિદ થતાં નથી, તે આત્મશક્તિના બળથી અજાયક તે સાધ્ય થાય છે.

આજની પ્રવૃત્તિ અને પ્રાચિન કાળની રૂઢિમાં આશ-માન જનીન જેટલો તફાવત જોવાય છે. પૂર્વે જે કાર્ય બાહ્ય પ્રવૃત્તિથી અસાધ્ય હામણું તે કાર્ય આત્મશક્તિના બળથી કેવિ શક્તિનું આકર્ષણ કરીને ત્રિદ કરવામાં આવતું પ્રાચિન હિંદુસોમાં એવા કંઈ સમર્થ પુરૂષો થયા છે કે જેમણે અસાધ્ય કાર્યો પણ દેવશક્તિથી સાધ્ય કરેલાં છે અને સમર્થ પુરૂષો પણ દેવાધિષ્ઠિત વિદ્યાઓને ત્રિદ કરી અધિક સમર્થ થયા છે. પોતાનું કાર્ય ત્રિદ કરવાને હેલામાં હેલા પ્રયાસો અજમાવવાને પણ ભૂલ્યા નથી છેવટે તપવટે કરીને પણ એ પુરૂષોએ પોતાનાં કાર્ય સાધેલાં છે.

આજ પણ એક પુરૂષ સમુદ્રના દિનારા ઉપર સમુદ્રદેવને પ્રસન્ન કરવાની ખાતર તપ કરતો બેઠો હતો. સમુદ્રદેવ પ્રસન્ન થાય નહિ ત્યાં લગી એણે અન્ન જાગનો પણ ત્યાગ કર્યો હતો. સંસારમાં એને અનમળ રૂઢિ છતાં અત્યારે ફક્ત એક જ વસ્તુની ખાતર એ મહાપુરૂષ તપસ્વી થઈને બેઠો હતો. મોહ માયાના બંધનો, સગાં બહાલાંએનો દુનૈહ, વ્યાપાર વ્યવહાર, એ સર્વ છાડીને ત્યાગીનું મન લઈ પોતાનું સર્વસ્વ સમુદ્રદેવને જ અર્પણ કરીને એક ચિત્તે સુશ્ચિત્તદેવનું ધ્યાન ધરતો હતો. ત્યાં મુખી સમુદ્રદેવ પ્રસન્ન ન થાય ત્યાં લગી અહીંથી ઉઠવું નહિ. પણ આ નાશવંત શરીર એમની પ્રસન્નતા લગી એમને

“પરતાં તારી લક્ષ્મી ખુટશે નહીં. તને ધર્મની વૃદ્ધિ કરવામાં સહાય કરનારી થશે.”

“દેવ ? પુત્ર વગર એ લક્ષ્મીને હું શું કરું ! તમારા પ્રભાવે આજે પણ મારે ઘેર લક્ષ્મી તો ઘણી છે. તેમાંય તમે પાછું લક્ષ્મી અખુટ રહેવાતું વરદાન આપ્યું. એક પુત્ર વગર એ બધું સુખ અધુરું છે.”

“ધર્મને વૃદ્ધિ કરનારી લક્ષ્મી વડે તું માનવ જન્મ સફળ કરી લે ? સુકૃત કરવા વડે જગતમાં તારું નામ અમર કરી લે ? વત્સ ! આ ભવ અને પરભવમાં ગૃહસ્થાને તો સુખ આપનારી એક લક્ષ્મીજ છે. પુત્ર નહી ! તું તો વિવેકી છે. સુકૃતમાં વાપરવાથી તું સુજ્ઞિ વધુને પણ એ લક્ષ્મીથી ખરીદી શકીશ. લક્ષ્મીથી તું જે મેળવી શકીશ તે પુત્રથી નહીં મળે. વિવેકી થઈ શા માટે અફસોસ કરે છે. પુત્રો કોઈ વખતે પિતાને સંતાપ કરનારા પણ થઈ પડે છે, છતાં પુરૂષો પુત્રના મોહમાં ઘેરા ફરે છે.” અસ્થિતદેવ કહ્યું.

“છતાં દેવ ? પુત્રમોહ દુસ્ત્યાજ્ય છે.”

“વિવેકીને જગતમાં શું દુસ્ત્યાજ્ય છે ! જગતમાં કોનો વંશ રહ્યો છે ? કાળાંતરે સર્વનો વંશ તો નાશ પામવાનો છે. એક વખતે હજારો પુત્રવાળા પણ આજે વંશ વગરના થઈ ગયા, એમનું નામ પણ આજે કોઈ જાણતું નથી. ત્યારે જગતના ઉપર ઉપકાર કરી જેમણે પોતાની લક્ષ્મીનો સફળ્ય કર્યો છે. એ પુરૂષો મુવા છતાં પણ આજે જીવતા જ છે. લોકો

તેમના હુમેશાં શુભચામ કરે છે-પ્રભાતમાં ઉઠીને એમનું નામ અહણુ કરે છે. ”

“ ત્યારે શું આપ ધર્મને વૃદ્ધિ કરનારી એક લક્ષ્મી જ આપો છો ? ”

“ હા ? તારે ત્યાં લક્ષ્મી અખુટ રહેશે. વ્યાપાર અર્થે તું અનેક વહાણો ભરી સમુદ્રમાર્ગે રવાને કરીશ. તે સર્વે મારા પ્રભાવથી વિમ્બરદીતપણે રહેશે તારી કોઇ પણ ચીજ હું રાખીશ નહીં. વગી વ્યાપારમાં પણ તું લાભજ મેળવીશ. ”

“ આપનું વચન સ્ત્રી થાઓ ! હવે ફક્ત એકજ વાત કહો ? ”

“ શી વાત ”

“ દેવ ? આપે કહ્યું કે ‘ મારા લાભમાં પુત્ર નથી ’ તો તેથી રીતે મારા ખીજ બે લાઇઓને પણ પુત્ર થશે કે કેમ ? ”

“ તારા લાઇને પુત્ર થાય એથી શું નને સંતોષ થશે કે ? ”

“ બેશક ! સર્વનો નાશ થતાં હોય તો સમયે એમાંથી માફક પણ બચી જાય તો સંતોષ છે. ”

“ જે મળે એમ સંતોષ રાખવે, એ વિવેકી પુરુષોની ગાંઠ છે. પણ ન્યાય જાદ ન થવું. તારા લાઇના લાભમાં પુત્રનું સ્વપ્ન તો લખાયું છે. ”

“ શું મારા લાઇને પુત્ર થશે ! કેને થશે ! કેટલા થશે ! એ પુત્રોને પણ હું માનજ પુત્ર સમજીશ ! એમને

થયાં, એનાં લગ્ન લીધાં તો પણ એ તરફ મુવકની આશા અ-
 મર હતી. બાળા પ્રીતિમતિ પરણી ગઈ ને સાસુરે મુખમાં પડી
 એટલે જ્યંતસિંહ નાશીપાશ થઈ ગયો મૃદુ જેવો બની ગયો.
 પ્રીતિમતિના લગ્નમાં એણે સાગ લીધો પણ એને લાગ્યું કે
 “ એના કરતાં હું મસી ગયો હોત તો સાડું હતું, હાથ જીવના
 માણસને કેટલું બધું દુઃખ હોય છે. ? ”

પણ આખરે જ્યંતસિંહ એક વણીક હતો, નિઃસત્વપુર્યો
 પરાણવ પામ્યા છતાં પણ જગતમાં જીવતાજ રહે છે, પરા-
 ક્રમને અભાવે એમને મરવું ગમતું નથી. જ્યારે સાદસિક
 પુર્યો-પીર પરાક્રમી પુર્યો હાર ખાઈને જગતમાં જીવવું
 પસંદ કરતા નથી. એતો જીવનને તૃણની માફક ગણીને
 તરતજ છોડી દે છે પણ દુઃખનો ભાર લઈને એ પુર્યો જીવી
 શકતા નથી.

લાંબાકાગથી પ્રીતિમતિને મેલવવા આતુર થયેલા જ્યં-
 તસિંહને હવે પ્રીતિ કોઈ રીતે મળી શકે તેમ નહોતું. છતાં
 પ્રીતિ તરફતું ગાદ મોહ બંધન એને દુઃસહ હતું. પુર્યથી
 સહન કરી શકાય એટલું દુઃખ જ્યંતસિંહ પરાણવ-પરવશ-
 પણથી સહન કરવા લાગ્યો. શું કરે ? એ સિવાય બીજો કોઈ
 ઉપાય નહોતો.

જ્યંતસિંહની તો કદાચી સ્થિતિ હતી. એ દુઃખ નતો
 કહેવાય નતો સહેવાય ! કેમકે જગતમાં બીજાને કહેવાથી મનુ-
 પ્યનું દુઃખ કાંઈક ઓછું થાય છે. પણ આ દુઃખતો જો બી-
 જ. ૫

જાની આગળ કહી હૈયાનો ઉલરો ખાલી કરવા જાય તો ઉલટો પોતે ખેવકુદ જાને ? જગદુશાહની નજરમાં કેટલો બધો એ હલકો ગણાય, જગદુશાહના કુટુંબનું જે કંઈ એની ઉપર વાતસલ્યલાવ હોય એના ઉપર પાણી ફરી વળે. જગદુશાહને પ્રભાવે જે કંઈ એના સુખમાં દિવસો જાય છે. એ પૈસાનો જીવ પ્રાપ્ત થયો એ બધું ધુળમાં મળી જાય—ઉપરથી લોકમાં હાંસીને પાત્ર થાય.

જયંત સમજી હતો, દુઃખમાં મોટો થયેલો હોવાથી દુઃખ સહન કરતાં એ શીખ્યો હતો, જગદુશાહનો રૂણી હતો. કારણકે એની ઉપર જગદુશાહનો ઉપકાર હતો આજે આટલી બધી હાંશીયારી, ઇર્જીત, આગરૂ પામ્યો એ બધો એ શ્રેઠનો જ પ્રતાપ હતો હૈયાના ઉંડાણમાં લાગેલો મોહ બંધનનો એ તીવ્ર ધા રૂઝવવા માટે અનેક પ્રકારે ચત્ન કરવા લાગ્યો એને જૂલવવા માટે એણે ખુબ મહેનત કરી. મનને સમજાવવા માંડ્યું. “ અરે મન ! તારે ને એને શું ? સંસારમાં તો જે કંઈ બને છે તે બધું પૂર્વના રૂણાનુબંધે જ બને છે. તું જે જે ઇચ્છે તે આંધું જ બને ? હવે તો હે મન ! તારે ને એને અનંત ગાઉનું સ્વ તર પરી ગયું. માટે એ ગઈ ગુજરી ભુલી વત ? પરણવું જ નહીં. જંની સાથે આપણું દિલ મળે નહીં એવી સ્ત્રીને પરણીને આપણે જન્મારો બાળવો તે કરતાં ન પરણવું જ સાહે. ” વીગેરે અનેક પ્રકારે એણે મનને શાન્તવન આપવા માંડ્યું.

પણ એ મન તો હીલોળે ચઢેલું હતું. એમ સમજાવ્યે મન કદિ કોઈનું સમજ્યું નથી—સમજતું પણ નથી. દુઃખમાં

આર્તધ્યાનમાં એના દિવસો પસાર થતા હતા. હમેશાં એનું
વદન ઉદાસ રહેતું. મુખ ઉપર ગંભિરતા જણાતી ચોકની
-ચિંતાની આંખી છાયાથી-હૈયાના એ મુંગા દુઃખથી એનું
શરીર ધીરે ધીરે ઘસાવા લાગ્યું. મોં શીકું પડી ગયું. વ્યાપાર
રાજગારમાં પણ એનું ચિત્ત લાગતું નહીં, પૂર્વના અવ્યાસથી
તે હમેશાના કામકાજની હાંશીયારીથી પુતળાની માફક એ
પોતાનું કામ કરતો હતો. છતાં વયમાં સ્ખલનાઓ થતી
હતી પણ એના હાથ નીચેના માલુસો એની બુલે સુધારી
લેતા હોવાથી ગ્રેકના વ્યાપારમાં ધોકો લાગતો નહીં પણ એના
જીવનને તો ધોકો લાગતો જ રહ્યો.

એના મિત્રો-એહીઓ વારંવાર એને ખાનગીમાં પૂછતા,
ગરીબ બિચારો જ્યંત ! શું જવાબ આપે ? દિવાના માણુ-
સની માફક જ્યંત પૂછનારા મિત્રોની આંખે લેકેરહેતો. છતાં
ખુલાસો કરી શકતો નહીં.

જ્યંતની ઉદાસિનતાની ધીરે ધીરે જગદુશાહને તેમજ
જગદુશાહના કુટુંબમાં પણ ખબર પડી ગઈ. જગદુશાહના
કુટુંબમાં એ પુત્ર જેવો હતો જેથી સર્વ કોઈ વાતસંધ્યાલાવથી
દુઃખનું કારણ પૂછતાં પણ તમે કહેશો ભલા ! એમની આગળ
જ્યંતસિંહ શું ખુલાસો કરે ?

શરીરમાં કોઈ સુખ વ્યાધિ હશે કે ક્ષયરોગ થયો હશે
એમ સમજીને જગદુશાહે સારા સારા વૈદ્યોને બોલાવી એની
ચિકિત્સા કરવાને ફરમાવ્યું. વૈદ્યોએ શરીર તપાસી ઘણીય

ચિકિત્સા કરી પણ રોગ તો કાંઈ પણ જોવામાં આવ્યો નહીં. કારણકે શરીરનો રોગ હોયતો વૈદ્યો દવા કરીને આરામ-શાંતિ આપી શકે પરંતુ મનના રોગમાં એ ઉસ્તાદ ગણાતા વૈદ્યો પણ શું દવા કરી શકે ? તોપણ પોતાની હોંશીયારી બતાવવાની ખાતર વૈદ્યો ઉપલક દવા કરવા લાગ્યા, છતાં એ દવાથી એના મનનું દુઃખ ઓછુંજ દૂર થવાનું હતું ? અફસોસ ! આજે તો એ દુઃખ એને લોગવ્યા સિવાય છુટકોજ નહોતો.

હૈયાની વ્યથાથી ખીડાતા જ્યંતે શાંતિના અનેક ઉપચારો કર્યા. શાંતિને માટે કપાળે શરીરે ચંદનનું વિક્ષેપન કરતો. પણ એથી તો એનો ઉકલાટ વધતો હતો. મંદમંદ પવનની શિતલ લહેરોનો સ્વાદ આખવાને બગિચાઓમાં જતો. હૃદયની વ્યથા બૂલવાને અનેક પ્રકારના વૈરાગ્યમય પુસ્તકો વાંચતો. ત્યાગીઓનો સહવાસ રાખતો. મનની ગતિને ચંચળ બનાવનાર ધી, દુઃખ, વગેરે કવચિતજ વાપરતો ને નિરસ આહાર જમતો. છતાં એને શાંતિએ છોડ્યો હતો-ચિંતાએ પોતાના સકંજમાં લીધો હતો જેમ જેમ પ્રીતિને ભૂલવવા પ્રયત્ન કરતો તેમ તેમ એનું ચિત્રપટ એની આગળ સુદૃઢ દેહે ખડુ થતું. એ સંદર્ભમાં એકાગ્ર થઈ જતો-એમાંજ મુંઠઈ જતો. એમથી જાગૃત થતાં ન તો પ્રીતિ ન તો કાંઈ ? સ્વપ્નાની માફક એ સ્વપ્ન ચુદ્ધિ લઘુમાત્રમાં અદૃશ્ય થઈ જતી હતી. એકાંતને લાલ નેલવી ગરીબ બિચારો જ્યંત સુદૃઢ કંઠ રૂઢી પડી હૈયાનો ઉત્તરો ખાટી કરતો હૃંમેશને માટે આ એનો નિત્યક્રમ હતો.

દિવસના તો વ્યાપાર શાન્તગારમાં તેમજ અન્યજનોના પરિચયમાં આવવાથી એને એણું દુઃખ જણાતું હતું. પણ એની ખરી વ્યથા તો રાત્રીએજ માલુમ પડતી. એક એક રાત્રી એને યુગ સમાન સ્વપ્ન પડતી હતી. પોતાના શયનગૃહમાં આવતો ત્યારથી તે એ ગહાર જતો ત્યાં લગી કંઈ કંઈ વિતર્કો એના ઉપર વીતી જતા હતા. અરે દુઃખમાં શાંતિ આપનારી-દુઃખની બેલી એવી નિદ્રાએ પણ એને તજ્યો હતો. ઘડીમાં પુસ્તક વાંચે, તો ઘડીમાં બારીએ ઉભો રહી રસ્તામાં નજર નાખી ચિત્તને બીજા દિશા તરફ વાળતો તો શબ્દમાં આરામથેર ઉપર પડતો. વળી ત્યાં ઠીક ન પડે તો આંખો મીચી ઉઘી જવાનો ટોળ કરી પહી રહેતો પણ જેની ઉપર ખુદ કુદરતજ રહી હોય, જેને પોતાના સાગ્યેજ તજ્યો હોય એવાને આ જગતમાં મુખ ક્યાંથી હોય. હૈયામાં અનેક વિચારો આવતા ને હૈયા સાથે અચાણે સમાર્પ જતા. એકલાં અદુર્લભ જીવન એને અકાદં લાગ્યું. જીવવા ઉપરથી એનો મોહ ઉતરી ગયો. ઝેર ખાઈ કે આપધાત કરી મરી જવાની એને ધાણી ઇચ્છા થતી. એ સમજતો હતો કે આ દુઃખમાંથી છુટવા માટે મૃત્યુ સિવાય બીજો હવે મારે માટે આ જગતમાં કોઈ રસ્તો નથી. દુઃખી માણસોને તો મૃત્યુ એજ આવા અનંત દુઃખમાંથી છાંડવી શકે તેમ હતું. ત્યારે ભુસ્ત્રો ઉભરાતો ત્યારે મરવાને તૈયાર થતો, પણ એ ભુસ્ત્રો નરમ પડતાં વળી મોતથી દરતો ? મોતથી દરતો ત્યારે છાંડગી ઉપર એને નિરસ્કાર આવતો પોતાના એ નિઃસત્વ જીવન ઉપર અનેક શ્રાપ વરસા-

વતો એ નખખાઈ ઉપર એને ઘણો ધિક્કાર આવતો પા
મરવું ગમતું નહીં.

પાંછી વિચાર શ્રેણિ બદલાતી. “ ત્યારે શું સાધુ થ
જાઉં જાસ કફની પહેરીને જંગલમાં જતો રહું. એટલે મા
દેખવુંય નહીં ને દાજવું-ખાજવું પણ નહીં, એજ ઠીક છે. વ્ય
પાર રોજગારનું હવે મારે શું કામ છે. જાસ ! કફની પહે
જંગલમાં જઈ તપ કરી મારા પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરીશ, ધી
ધીરે આ દુઃખને હું ભૂલી જઈશ. ” એ પ્રમાણે સર્વે સંસ
રની માયા છોડીને જતા રહેવાનો વિચાર નક્કી થતો. પા
થોડીવારે વળી પાછો એ વિચાર બદલાઈ જતો. જેમ દરિ
પુરૂષના મનોરથ નિષ્ફળ છે. બકરીના ગળામાં રહેલા આંચ
નિષ્ફળ છે તેમ નિર્જા પુરૂષ-નિઃસત્ત્વ પુરૂષના વિચારો પા
નકામાં છે વિચારો અનેક કરે પણ એનાથી કાંઈ જની શં
નહીં. એ અધુન મનની નિર્જાતાનું જ પરિણામ !

રાત્રીના ચારે પંડાર આવી વિચાર શ્રેણિમાંજ પસાર
થતા. વિચારના ને વિચારના નિદ્રા આવતી. તો નિદ્રામાં પણ
પ્રા. ૧ ની નિદ્રા દરમિયાન ? રાત્રિ દિવસ જેવું રટન હોય એનાજ
દરમિયાન જાગવાનું કામ થાય તથા પ્રકારના સંસ્કારોને લીધે
સ્વપ્નામાં પણ એ પ્રા. ૧ ની નિદ્રા વિનવતો એને પોતાની કર-
વાને કમલવતી અનેક પ્રકારના શ્રાવણવાદા કરતો એના સૌંદ-
ર્યના મોહ મુગ્ધ થતો. પણ જાગતા ત્યારે સ્વપ્નાની લક્ષ્મી
સ્વપ્ન પુરૂ થતાજ અદૃશ્ય થઈ જતી.

હમેશની આવી સ્થિતિ છતાં જ્યંતસિંહ શેકના વ્યાપાર
 રાજગારમાં પોતાનું હમેશનું કાર્ય જલ્પવતો હતો. શેકની
 એની ઉપર મીઠી નજર હોવાથી એણી ઘણી અમલના છતાં
 શેક એ ઉપર ધ્યાન આપતા નહી. પણ શેકે વિચાર્યું કે “ જ્યં-
 તસિંહના હૃદયમાં શું છે એની કંઈ ખબર પડતી નથી
 પણ મને લાગે છે કે એને સ્થાનાંતર કરાવવું એજ ઠીક છે
 એના હૃદયમાં કંઈપણ શોક કે દુઃખ હશે તે પરદેશમાં જવાથી
 એ નવી દુનિયાના સંસર્ગમાં આવવાથી, ત્યાંના વ્યાપારમો
 ચિત્ત લાગવાથી એનો શોક દૂર થઈ જશે. ઇત્યાદિક વિચાર
 કરી જગદ્ગ્રાહે ઘણા માલથી ભરેલું એક મોટું વહાણ
 આપી જ્યંતસિંહને સર્વે વિગત સમજાવીને આદ્રપુર-એડન
 મોકલ્યો. એની સાથે ખીલપણ માણસો એની સંભાળ રાખવાને
 મોકલ્યા. જ્યંતસિંહ પણ પોતાના માણસોની સાથે મોટું
 વહાણ લઈને એડનના બરનો માલ લઈ એડન તરફ રવાના
 થયો. સમુદ્રનાં ખાળી શાંત હોવાથી એનું વહાણ સડસડાટ
 કરતું એડન તરફ ચાલ્યું.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

સંસાર મુખની વાટે.

“ અરે આટલી બધી વાર લાગી છતાં હજી મુખી કેમ
 ન આવ્યા ? આ મુખની માજા પણ શુંથી ને મેં ક્યારનીય

તૈયાર કરી, પ્રિયતમના કંઠનું આલિંગન કરવાને કેવી આતુર થઈ રહી છે ? ” પોતાના ઉદાનની એક લતાકુંજમાં આરસની ઘેઠક ઉપર બેઠેલી એક નવયૌવન તરૂણીના આ ઉદ્ગાર હતા. છેલ્લું વાક્ય પોતાના નાબુક કરકમળમાં રહેલી કુલની માળાને ઉદ્દેશીને એ રમણી બોલી હતી.

આજે આનંદનો દિવસ હોવાથી વેપારરોજગાર બંધ હતા. જેથી પતિને બગિચામાં આવવાનું આમંત્રણ આપી આ રમણી વહેલાં વહેલાં આવીને પુષ્પની માળા ગુંથી તૈયાર કરતી હતી. પુષ્પની માળા તૈયાર થઈ છતાં એનો પહેરનારો હજી દેખાતો નહોતો. અત્યાર લગી તો એ માળા ગુંથવામાં ચિત્ત હતું. જેથી ગયેલા સમયની બળર પડી નહી. પણ એ માળા ગુંથાઈ ચિત્ત નવરૂં પડ્યું એટલે રમણીને બેચેની થવા લાગી. આંખો ઉત્સુકતાથી માનિતા મેમાનની રાહ જોવા લાગી. હૈયામાં કંઈ કંઈ ભાવો વારંવાર ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા. પ્રિયતમના આગમનની રાહ જોતું એ હૈયું અધિરૂં અધિરૂં થઈ રહ્યું હતું. બાળા તે એ જમાનાની સુખીમાં સુખી એવી પ્રીતિમતિ હતી.

આતુરતાથી પ્રીતિએ કેટલાક સમય પર્યંત પ્રિયતમની વાટ જોઈ. વાંકી ડોક કરીને પ્રિયતમના માર્ગમાં પ્રીતિ જોવા લાગી. છતાં યશોદેવનું દર્શન થયું નહી. આખરે તે બેઠી હતી ત્યાંથી ઉભી થઈ ગઈ. હવે એકલાં એને કંટાળો આવવા લાગ્યો. “ કંઈયે વાર નહોતી. મારા પાછળજ એ આવતા હતા, વળી ક્યાંય ભેળડે ભરાઈ ગયા હશે. ક્યાંક ગયા હશે !

મિત્રો પણ કયાં અમન જાણવાડે છે એમનેયે કંઈ કામ નથી.
આજનાં આનંદનાં દિવસોમાં મનને પાછો જોડવાનું નથી કરવાડે.

પણ હતાકુજનાં પછવાડે પ્રીતિમતિની પ્રીતિ પાછળ
એક બ્યક્તિ ક્યારનીય સુપસુપ ઉભેલી હતી. ઉભી ઉભી આ
કામલગારીની ચેષ્ટા જોતી હતી. એણે જોયું કે પ્રિયાની
ધિરજ ખુદી ગઈ છે. પ્રિયનાં મિલન વગર પહાવરી : પહાવરી
અની ગઈ છે તો હવે પ્રગટ થવું આવે. અણમોલ સમય બ્યર્થ
જવા દેવો એ એની ખુદિને ઠીક લાગ્યું નહીં.

એ પ્રમાણે વિચાર કરનાર અને પ્રચ્છન્નપણે પ્રિયાની
ચેષ્ટા જોનાર બ્યક્તિ તો યશોદેવ હતો, યશોદેવ : પચ્ચીશ વર્ષના
નવજુવાન તરુણ હતો. સ્વભાવે શાંત, મિલનસાર અને હસ-
સુખો એટલે પ્રીતિ અને યશોદેવની સ્નેહ ગાંઠ દૃઢ થતાં પાર
લાગી નહીં. પેસો હતો, ઐશ્વર્ય હતું. જો કે યશોદેવ એટલો
બધો મુંઢર નહોતો છતાં એનામાં કેટલાક ગુણો સારા હોવાથી
તેમજ પ્રીતિને પણ એનો સ્વભાવ અનુકુળ પડવાથી દ્વધમાં
સાકરની જેમ બન્નેનાં હૃદયો એક થઈ ગયાં હતાં. જેવી રીતે
પ્રીતિને અનુકુળ યશોદેવ હતો તેમજ પ્રીતિ પણ યશોદેવને
અનુકુળ રાખવામાં જરાય ખામી આવવા દેતી નહીં.

જેવી પ્રીતિ જવાની તૈયારી કરી ડગલું ભરે છે ત્યાં તો
એકજણે પાછળથી આવીને એની બન્ને આંખો દબાવી
ચોવાની ઉપર અચાનક આ હુમલો થવાથી બાળા પ્રીતિમતિ

વદન હરસી રહ્યું, આંખો હર્ષથી નૃત્ય કરવા લાગી. નવયુવાની
પુરજોસમાં વિહાર કરતી. 'રમણીયોએ કયા પુરપતું ચિ
નથી હયુ' ! તો પછી આ તો સર્વાંગ સુંદર લક્ષ્મીથી શોભ
સાક્ષાત્ લક્ષ્મી સમી પ્રીતિ હતી. એ પ્રીતિમતિની અખ
પ્રીતિ આગળ યશોદેવનો શુદ્ધો ક્યાં મુખી ટકી શકે તેમ હતે

“ પ્રિયતમ ! ક્યારનીય હું તમારી વાટ જોતી હત
અને હું તો વાટ જોઉં એ તો જાણે ઠીક પણ આ મારી બે
પછી તમારી વાટ જોઈ રહી હતી. ” એટલું બોલીને પ્રીતિમ
મૂઠ્ઠા હરસી. અંતરના હર્ષથી નાભુક શરીરનાં રોમરાય પ
વિકસર થયાં.

“ તારી બેનપણી વળી કોણ ? ” યશોદેવ અમકયો.

“ મારી બેનપણીને તમે નથી જાણખતા શું ? એ
એ તો મારી કરતાં પણ તમને મળવાને ઘણીજ અધિરી
રહી છે બોલો તો ? અમારા જન્મેમાંથી પહેલાં કોને સત્કાર્યો
મને કે મારી બેનપણીને ? ”

“ પણ તારી બેનપણી તે કોણ ? હું તો એને સુ
જાણખતો નથી. તારી બેનપણીનું મારે શું કામ છે મારે
મારી પ્રતિનુંજ કામ છે. ” યશોદેવ હસ્યો ને આરમ્ભી બે
પર બેઠો. “ પણ આ તારા હાથમાં શું છે ? આ પુ
નાજા શું તેં શુધી છે ? ”

“ હા ? પ્રિયતમ ! એજ મારી બેનપણી ! બિન
તમારા કંઠનું આલિંગન કરવાને ક્યારનીય અધિરી થઈ

પોતાના વહાણને ત્યાં થોભાવી લંગર નખાવ્યું, જ્યંતસિંહે તથા તેનો કાફલો સમુદ્રને કિનારે ઉતર્યો.

દરિયાની લાંબી મુઝાફરીથી જ્યંતસિંહની ચિંતા કંઈક ઓછી થતાં શરીર જરા સ્વસ્થ થયું હતું. પોતે પોતાના માણસોને વહાણનો માત્ર નીચે ઉતારવાનો કદીને શુભ શકુને લેટણું લઈને રાત્રની પાસે ગયો. રાત્રની આગળ નજરાણું મુઢીને જ્યંતસિંહે બે ત્રીઠા શબ્દોથી રાત્રને પ્રસન્ન કરી હાથ માફ કરાવ્યું રાત્રએ એનો સત્કાર કરીને વિદાય કર્યો.

જ્યંતસિંહ આઈપુરમાં એક વિશાળ મકાન બાંટ રાખીને ત્યાં ફહી વ્યાપાર કરવા લાગ્યો. કથવિકથ કરતાં અનેક દિવસો વહી ગયા. દરમિયાનમાં જ્યંતસિંહે સારી રીતે દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરી લીધું. સારી રીતે કમાણી થવાથી જ્યંતને એક રીતે સંતોષ હતો. કેટલાક દિવસથી તે અદીયાં હોવાથી ચિંતાનો બોલો કંઈક એનો ઓછો થયો હતો જેથી એના ચિત્તને આજે કંઈક શાંતિ હતી.

એક દિવસ આરામ નેત્રવણની ખાતર તેમજ આઈપુર શહેરની બબ્બતાનું નિરિક્ષણ કરવા જય ત શહેરમાં ફરવાને નિકળ્યો આઈપુરના બજાર, ઘાટ, બબ્બ કુંબારનો, ને બમિયાઓનું અવલોકન કરતાં તે શહેર જહાર આવ્યો. એના વિચાર, રસતાઓ, શહેર જહાર, તરવરતાની ઘટાઓ, અનેક કારણના ઉદભવે એક એનું મન પ્રસન્ન થયું. એના માણસે પણ એની સારી દગા પોતાના દેશના એ માણસો દગા

ખીજી કુટલાક આર્દ્રપુરના વતનીઓને જ્યંતે પોતાની ચાક-
રીમાં રાખી લીધા હતા તે સર્વેની સાથે ફરતો ફરતો ને અ-
નેક પ્રકારની તેમની પાસેથી નવા જુની સાંભળતો તે સમુદ્રના
કિનારે આવ્યો.

પોતાના માણસો સાથે વાતો કરતાં અને ચારે બાજુએ
અવલોકન કરતાં જ્યંતે ક્ષણમાં સમુદ્રની ભવ્યતા અને ઉછ-
ળતાં મોજાંઓનું અવલોકન કરતો, તે ક્ષણમાં વૃક્ષરાજી તથા
વિશાળ રાજમાર્ગ તરફ દૃષ્ટિ દેડતો હતો. એટલામાં જ્યંતની
નજર એક વિશાળ, મોડક પથર ઉપર પડી. એ પથરની
ભવ્યતા, તેજસ્વિતા તરફ એટલી નજરે જોઈ રહ્યો એને પથર
ધાંજોજ મર્મવાળો અને મેદી જણાયો. કુદરતીજ એ પથર
તરફ એનું દિવ આકર્ષાયું. એ લેવાને એનું મન લલચાયું.
ધીરે ધીરે એ પોતાના માણસો સાથે સમુદ્રને કિનારે પડેલા
પથર પાસે આવ્યો. પાસે આવીને એની ભવ્યતાની એણે
ખાતરી કરી અને ઉપર પ્રમાણે ઉદગાર કાઢતાં પોતાના માણ-
સોને એનું યોગ્ય દુકલ આપ્યો. “આ પથર ઉપાડી રવો !”

“કે.કે.કે. ! આવા પથરના તો સમુદ્રમાંથી અનેક બહાર
નિકળી પાણી સમુદ્રના વલણે કાઢે છે એવા પથરને આપ
કુ કુદરતીજ નાકડે નાંખી નાંખી નાંખી રહ્યો !” આર્દ્રપુરના
રહીશ એક વાકે કહે.

“હાં ! કેવું દિવસ એ જમને ઉપયોગી થઈ પડશે
જાણે ! નાકે નમે ફૂંકે ઉપાડી રવો ?” જ્યંતનિહિ પોતાનો
નિર્ણય કાયમ રાખ્યો.

“ પણ આવા પત્થરનું આપને જો કામ હોય તો નાહક અહીયાંથી ઉપાડવાની મહેનત શા માટે કરાવો છે. આપણે ઘેર જઈશું એટલે એના કરતાંય મોટા પત્થર આપને હું એટલામાંથી લાવી આપીશ. ”

“ ના ? એ પત્થરાઓનું આપણે કામ નથી. આપણને તો આ પત્થર સાથેજ કામ છે. ”

“ ફીક ? જેવી તમારી મરજી થોકળ ! ” ચાકરે થોકળ વચનને અનુમતિ આપી.

થોકળા વચનને અનુસરીને જો ચાકરો એ પત્થરને ઉપાડવા લાગ્યા. એટલામાં ત્યાં એક તુર્ક વહાણનો મુખ્ય કરાણી પ્રથ્થગોપાત ફરતો ફરતો આવી ચઢ્યો. જેવી રીતે જયંતસિંહ સફેસરથી આવેલો તેવીજ રીતે આ કરાણી પણ સ્થંભનપુર ખંભાતથી આવેલો હતો. એ કરાણીએ પણ આ પત્થર જોયો ને એની ઉત્તમતા એના દિલમાં ઉતરી જેથી તરતજ એણે જયંતસિંહના માણસોને અટકાવ્યા અને પોતાના માણસોને એ પત્થર ઉપાડી લેવાને કહ્યું. એ તુર્કના માણસોને જયંતસિંહે પાછા વાળ્યા અને જણાવ્યું કે—“ એ પત્થરને પ્રથમ અમે જોયો છે એને અમે અમારે સ્વાધીન કર્યો છે માટે એની ઉપર તમારો કાંઈ હક્ક નથી. ”

જયંતસિંહનું એ પ્રમાણે વાક્ય સાંભળી તુર્કને સેવક ગર્વથી જોલવા લાગ્યો. “ અરે આ પત્થર લેતાં તું મને અટકાવનાર કોણ ? એ પત્થર તો હુંજ લેવાનો મુમલ્યો ? ”

“કદાપિ નહીં એ પત્થર હવે તમારાથી લઈ શકશે નહીં સમજ્યા કે? એની ઉપર અમારો હુક્ક પહેલો છે એટલું જ નહીં પણ અમે એને અમારા સ્વાધીનમાં પણ લઈ લીધો છે.”

“તેથી શું? આ પત્થર તો અમેજ લેવાના છીએ. કોઈ પણ ઉપાયે અમે તે અવશ્ય લેવાના. તમારો પરિશ્રમ વ્રથા છે. નાહક શા માટે હેરાન થાવ છો રાજપુત્રીથી અમને સોંપીને આપ્યા જાવ એમાંજ તમને લાભ છે!” તુર્ક સેવકે અભિમાનથી કહ્યું.

“તો શું આ પત્થર તમે એમજ ફોગટ લઈ જવા માગો છો કે? એમ સહેલાઈથી કાંઈ તમે લઈ શકશો નહીં. તેમ તમારી જગતમાં પણ આવી શકશે નહીં. અમે રાજા આગળ ક્ષમા કરી એના કબજાકે કમાવશું.” જયાંતસિંહે કહ્યું.

રાજાનું નામ જાણીને તુર્કે ચમક્યો. એણે નવીન યુક્તિ શોધી કાઢીને જણાવ્યું “જે કોઈ માણસ આ નગરના રાજાને એક હજાર દીનાર ૧ રૂ. ૨ નાં સિકકો ૧ આપે તેજ ૩૦૫ આ સમુદ્રકિનારે પહેલા પત્થરને કમાવું કે.”

“રાજાના કાંઈક પ્રતિજ્ઞા આદ્રપુરના રાજાને એક હજાર દીનાર આપીને ૩૦૫ આ પત્થર તમારા સમક્ષથી લઈશું. તુર્ક તરફનું પત્થર તમારે જરૂર પડે કહ્યું.

“પણ તુ તો એક હજાર દીનાર આપવાનું કહે છે એને બદલે હું એ હજાર દીનાર આપીને પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કહું છું કે એ પત્થર હું જ કમાઈ કાઢીને મેંજવીશ.” તુર્કે કહ્યું.

તેનું આપું ઉદ્ધત વચન સાંભળીને જ્યંતમિંદુ બોલ્યો.
 “ તમે એ હજાર આપીને લેવા માગો છો પણ એમ નહીં હું
 હજી હજાર આપીને લઈશ.”

“ મારા પંદર હજાર ત્યારે ? તારા કરતાં હું કાંઈ
 પાછો હડીશ નહીં.”

“ તો મારા પચ્ચીશ હજાર ? ”

“ હું પચ્ચીશ હજાર રાત્રીને આપીશ ? ” તુકે
 એવક બોલ્યો.

“ એ કંઈ નહીં. જે પુરૂષ એક લાખ દીનાર આપે તેજ
 આ પત્થરને તો ? ” જ્યંતમિંદુ કહ્યું. બન્નેની રકમક વધી
 પડી. ને બન્નેના આકરે ઉપરાંત બીજા પલ્લુ ધણા માણસો
 ત્યાં લેગા થયા. એક નજીવા પત્થર માટે આટલો વાદવિવાદ,
 મમત્વ બેઈ બધા વિચારમાં પડ્યા. ડાહ્યા માણસોને લાગ્યું
 કે “ આ પત્થરમાં જરૂર કાંઈ લેદ હશે.” ત્યારે બીજાઓ
 સમજ્યા. કે “ દેવા મૂર્ખા છે એક પત્થર માટે લાખ લાખ
 દીનારની ચરત કરે છે.” જેમ જેને ફાવે તેમ બોલે. જગતને
 કોઈ એાણુ જ રાંધી શકે છે. પત્થર માટે તેમની ચતી વાટા-
 પાટ બેંદેઈ લોકોને મન તો કૌતુક ઉત્પન્ન થયું.

લાખ દીનારની ચરત સાંભળીને તુર્કસુવાન સમકયો,
 કોપાધમાન મળી બોલ્યો. “ હીક ? તો હુંજ એક લાખ દીનાર
 રાત્રીને આપીને આ પત્થર લઈશ.”

“ આ પ્રાન્તને જે લાખ દીનાર આપીને એ પત્થર હે
 સમજાવે ? ” જયવત્સિહે કહ્યું.

“ પરી નહીં, અહીંના રાજાને ત્રણ લાખ આપે એજ
 ના પત્થરને હે ? ” તુકેના સંવકે કહ્યું.

એવળે વાદવિવાદ તો વધી પડ્યો કેડ રાજદરબારમાં
 આ પાત્ર પંડિતની જવાબી પોતાના પ્રધાનો સાથે સત્ત પણ
 ત્યાં લોકે આગ્યો. પત્થરને માટે આ પ્રમાણે વાદવિવાદ થતો
 વેતકે રાજાને યજ્ઞ કૌતુક થયું. આજરે ત્રણ લાખ દીનારની
 માનની મુકરર થઈ. એ ત્રણ લાખ દીનાર જે આપે તે આ
 પત્થરને હે તુકેનંવકે વિચાર્યું. “ આપણી પાસે તો એટલું
 દ્રવ્ય નથી. જાને નાના કે કદાચ હોય તોપણ આ પત્થરમાં
 એવું તે શું બળ્યું છે કે એને માટે ત્રણ લાખ દીનાર ફેંકી
 દેવી નમતના ચઢીને એટલી બધી દીનારોનું પાણી કરવું
 ત કરતાં ભલે એ વાળીયો એ પત્થરને ઉપાડી જાય, રાજાને
 તો આપણે ત્રણ લાખ દીનારનો લાભ કરાવી આપ્યો. ”

તે પછી તરતજ ત્રણ લાખ દીનાર રાજાને આપીને ઝટ
 એ પત્થર જયવત્સિહે પોતાના માણસો પાસે ઉપડાવી લીધો,
 કેમકે તુકે સંવક પાસે એટલું બધું દ્રવ્ય નહીં હોવાથી
 મુકરર રકમ આપવાને શક્તિમાન થયો નહીં.

જયંતસિહે મુકરર કહેલું દ્રવ્ય રાજાને આપ્યું એ ભેઈ
 તુકેસંવક જાણવાણા પડી ગયો જેથી તરતજ ત્યાંથી ચાલ્યો
 ગયો. લોકો જયંતનાં વખાણ કરવા લાગ્યા. “ અહા ! જયંત-

ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ તત્વ રહેલું છે, એવા મનુષ્ય ભવમાં પણ
પ્રાણીઓને ઓછું દુઃખ લોગવડું પડે છે. હાય ! કેવું ભયંકર
દુઃખ આવ્યું ! અરે સુખ તો સ્વપ્નાની માફક આવીને અદૃશ્ય
થઈ ગયું. લાંબી જીંદગીપર્યાંત ફક્ત દુઃખજ હતું. ભાગ્યમાં
લગાઈ ગયું. આહા ! બાળ્યાવસ્થામાં સ્ત્રીને પતિ મરી ગયો.
એથી અધીક દુઃખ જગતમાં બીજું કયું હશે ? અરે ! મેં
પૂર્વભવે શું પાપ કર્યાં હશે ! શું ધણી ધણીયાણીના વિજેગ
પડાવ્યા હશે. કે મા દિકરાના વિજેગ પડાવ્યા હશે ! અથવા
તો કોઈને મહા આકરાં દુઃખ દીધાં હશે કે જેથી આ ભવમાં
પરણીને તરતજ મને વૈધવ્ય પ્રાપ્ત થયું. હાય ! કયા જન્મનું
પાપ આવી નડ્યું ? ” લગભગ મધ્યાહ્નનો સમય થતા
જાયો. કોઈ કચ્છ દેશમાં આવેલું ભદ્રેશ્વર નગર અત્યારે
કોઈ સમયે જોવા મળે તેવું હતું. મહાસુખમાં એક મોળા વર્ષની
ન.ક. જ.વ.ન.ક. ૬૭૬૬ આનુષંગિક પાણી સામે ટાંગેલા ગિર
લાંબે એક નગરને જોતા ઉપર પ્રમાણે દુઃખમય ઉદ્દગાર કાઢી
- - - - - એવું હેયુ કોઈથી ભરેલું હતું વારંવાર રડવાથી
જેનવલ્લીક વરત ઉપર ચટ્ટાના છવાઈ રહી હતી. અત્યારે તે
- - - - - નું ઉપર પડી હતી. હજારમાં ગિર
- - - - - એવું બોલતાં જો હાથમાં પોતાનું હુંદરવન
- - - - - એવું બોલી રહી હતી. આજવાસ મનાકના
- - - - - એ જન્મની શોકવૃત્તિ અત્યારે
- - - - - એવું બોલી રહી હતી. એ ભાગ્ય
- - - - - ઉછેરેથી પુત્રી પ્રાપ્તિ થઈ

ઉચ્ચાં પ્રીતિમતિને આપણે અંસારના અંખર્ણ મુખમાં સક્ત થયેલી જોઈ ગયા છીએ. સંસારમાં એનું મુખ ભરે છે. ઉત્પન્ન કરે એવું હતું. એ મુખ, એ વૈભવ જીવોને પુણ્ય વગર પ્રાપ્ત થઈ શકતાં નથી. લોગજોને જો પ્રાપ્ત થાય તો દીર્ઘકાલ પર્વત તો ત્યારેજ ટકી શકે કે એવું વેદાચિત પુણ્ય કર્મ કરેલું હોય.

મુખમાં રમતી પ્રીતિમતિ તો દુનિયામાં મુખનાં સર્વોત્તમ શાને હતી. એની સખીઓ એનું કુટુંબ અને જનતા યથોદેવ મને પ્રીતિના ભાજનાં વખાણ કરી રહી હતી. આ અનુપમ જોડું એમર પ્રશંસાને પામી રહ્યું હતું. કેટલાક તો એવું મુખ પ્રાપ્ત કરવાને દેવની પ્રાર્થના કરતાં હતાં. એવા સર્વોત્તમ મુખમાં લયલીન થયેલી પ્રીતિને સ્વપ્નેપણ ખ્યાલ નહોતો કે કાલે શું થવાનું છે !

જગતમાં પ્રાણીઓને સ્વાભાવિક રીતેજ મુખની આ-કાંક્ષા રહ્યા કરે છે. મનુષ્યો મુખ પ્રાપ્ત કરવાને અનેક પ્રકારના તનતોડ પ્રયાસો કરે છે. પર્વતમાં રખડે છે. સમુદ્ર ડોળે છે. જંગલે જંગલ ભટકી અનેક પ્રકારનાં કષ્ટ સહન કરે છે છતાં મનુષ્યને મુખ પ્રાપ્ત થવું કે ન થવું એ મનુષ્યના હાથની વાત નથી. મનુષ્યથી પણ એક શક્તિ એવી તો સમર્થ છે કે જે શક્તિ મનુષ્યની ઇચ્છા કરતાં એને જુદુંજ ફલ આપે છે. એ શક્તિ એજે પોતેજ ભવાંતરમાં નિર્માણ કરેલી છે. એ શક્તિનું નામજ દેવ !

સુખમાં આસક્ત પ્રીતિની દૈવ મશ્કરી કરી રહું હતું તે એ શું બાધી શકે ? પ્રીતિનું સુખ એ સુખ નહીં પણ સુખાભાસ હતો. દિપક જુલવાનો હોય ત્યારે છેલ્લાં એનો પ્રકાશ તેજવાળો હોય છે. ભાદરવા માસનો મેઘ ગરગડાટ બહુ કરી મુકે છે. વરસાદ વરસવાનો હોય તે પહેલાં જગતમાં ઉકળાટ વધારે થાય છે. એવો સામાન્ય કુદરતી નિયમ છે. પ્રીતિનું સુખપણ વીજળીના ઝળકારા જેવું હતું. એ અદ્ય સુખની પાછળ એના ભાગ્યમાં હંમેશને માટે વૈધવ્યનું દુઃખ લખાયેલું હતું. જે વાત દુનિયાના-મનુષ્યોના સ્વપ્નામાં પણ આવી શકે તેવી ન હોતી તે કરવાને એનું અદ્રષ્ટ ટાંપીનેજ એહું હતું-માત્ર સમયની રાહ જોતું હતું.

પ્રીતિ અને યશોદેવનું યુગલ જોઈને જગદુશાહની આંખો ઠરી હતી. તેમાંય એ ઊંચા સ્વભાવ એક ગીબતમાં હળીમળી ગયેલા જોઈને એમને આનંદ થયો હતો. એમનું આખું કુટુંબ પ્રીતિનું સુખ જોઈ રાજ થયું હતું. પ્રીતિનાં હિતસ્વીઓ-સંબંધીઓ હમેશાં દુરાચારીઓ કે પ્રીતિનું સુખ લાંબા સમય રહે !

જગતમાં મનુષ્યોની ગમે તેવી ઇચ્છા હોય છતાં એ ઇચ્છા કોઈની કાંઈ કામ લાગતી નથી. જો કે મનુષ્યને તો જગતમાં સુખજ જોઈએ છીએ. રાત દિવસ તે સુખના જ વિચારો કર્યા કરે છે. છતાં દરેકનું અદ્રષ્ટ જુદું જ હોય છે. ગમે તેવી ઇચ્છાઓ છતાં જેવું અદ્રષ્ટ હોય છે તેવું જ અવશ્ય

બને છે એ અદ્રષ્ટ-દેવની એવી તો અચાગ સત્તા માટે છે કે એની આગળ સમર્થ-શક્તિસંપન્ન પુરૂષોપલ્લ રાંક-દીન છે. એ અદ્રષ્ટની મરણથીજ આઠમા સુખમ ચકવર્તી રૂપ, ગય, રથ અને સૈન્ય પરિવાર સહિત લક્ષ્મી સમુદમાં હ્રમેશને મારે, ગરક થઈ ગયા. એ દેવની ઇચ્છાથીજ ભારમા પ્રકાશત ચકવર્તી એક સામાન્ય આદીરથી અધેત્વ પામ્યા. આવ સુવર્ણની દારિકા અગ્નિમાં સ્વાહા થઈ ગઈ. જેની સેવામાં ત્રણખંડની વિભૂતિ હાજર હતી. દેવતાઓ અને સોળહત્તર મુગુરખંધ રાક્ષસો જેમની સેવામાં હતા. બત્રીસ હજાર રમણીઓના સ્વામી હતા. એવા સમર્થ-વિધિ વત્સલ પુરૂષને અંત સમયે પાણી પીવાને પણ ન મળ્યું. પાણી, પાણી, પાણી, કરતાં વિશ્વનુનો આત્મા દેહ છોડીને પરભવમાં ચાલ્યો ગયો. હ્રમેશના સાથી બલભદ્ર બંધુ એમનો પણ પાણીને જહાને વિધિએ વિયોગ કરાવ્યો ત્રણ ખંડની લક્ષ્મીથી શોભતા વિષ્ણુના અંત સમયેપણ કંઈ પાસે નહોતું. અરે એતો મનુષ્યની વાત કહી, પણ દેવતાઓ અને એમના સ્વામી ઇંદ્રો જેવા સમર્થ પુરૂષો-દેવો પણ અદ્રષ્ટ-વિધિ આગળ તો લાચાર હોય છે, ઇચ્છા પ્રમાણે ભોગ ભોગવનારાને અહર્નિશ સુખમાંજ-વિષયસુખ-માગ મગ્ન રહેનારા દેવતાઓ પોતાનાં સાગરોપમનાં આયુષ્ય પણ જતાં જાણના નથી. છતાં જ્યારે અંત સમય આવે છે ત્યારે હાય હાય કરતા ભરી જાય છે. એ દેવ ઋદ્ધિ, એ અનુપમ ભોગો, એ રમણિય વિલાસો, દેવવિમાનો, અને મનોહર, નવપોષન દેહ એમને છોડવું ગમતું નથી એ પોતાની

મુદત અને દુર્ભેદ નહીં પોતપોતાની કંથાગનાળાને કીકેને
 કાળે કુદે છે. માથા કુદે છે છતાં આપુણ પૂર્ણ થતાં કાળમાત્ર
 જેવું જ. રહેલ શરતો મર્યો. પણ એવા બાતકેવાનથી ઉગરા
 હલકા નહીં જાડાવી જાય છે. જ્યાં જ્યાં તે કાળમાત્રમાં પૂર્ણ
 હોય તે જાણ્યો, અને જાણી અમાય શક્તિ છે એવા ઈર્ષા પણ
 જે સ્વદેહ અગત્ય લાવાર દિવ ત્યાં પાનર, અડપડા માનવીનું
 શું મારું !

યશોદેવ અને પ્રીતિમતિને સારમાં મુખ ભોગવતાં
 દેહલોક સમય સુત્રમાત્રની જેમ પતાર થઈ ગયો. લગ્ન થયા
 પછી તે પ્રજા વચના કાલ એમનો વધી ગયો. અને પ્રીતિની
 ઉત્તર નામ વચના થઈ એવાના અચાનક દેવનો કુટુંબ પડ્યો
 અને પ્રીતિનું મુખ દુર્ભેદને માટે નષ્ટ થઈ ગયું. દિન ઉભે
 મુખના નવાન વચના જોનારી પ્રીતિ દુર્ભેદની દુઃખીયારી—
 આશીવાળી બની ગઈ.

એક દુઃખદાયક દિવસે યશોદેવને શરીરે તાવ આવ્યો. એ
 તાવ ઉતારવાને અનેક ઉપચારો કર્યાં, છતાં એ વિષમતાવ
 મોતનાં પગાલ લાવાથી ઉતર્યો નહીં. તાવમાંથી શ્વાસોશ્વાસ,
 સંત્રિપાત વગેરે બીજા રોગો ફૂટી નિકળ્યા. જે દિવસમાં તો
 એ વ્યાધિ વધી પડ્યાં ને યશોદેવના કુટુંબીજનો એની સાર-
 વાર કરવા લાગ્યા, પ્રીતિમતિનાં માતાપિતા વગેરે કુટુંબીજ-
 નોને આ સમાચાર મલતાં જીવનાંજતાં તેઓ આવી પહોંચ્યાં.
 જગદુશાહ યશોદેવના શરીર માટે સારા સારા વૈદ્યોને એકઠા

કર્મ. પાણીના પ્રવાહની માફક લક્ષ્મી વાપરવા માંડી. ઉચ્ચામાં ઉચ્ચી દવાઓનો, જડીબુદ્ધિઓનો ઉપયોગ કર્યો. પણ યશોદેવનું આયુષ્ય ખુટી ગયું હતું. પરલોકની સુસાક્ષરી કરવાને યશોદેવનો અમર આત્મા અંતિમ ઘડીઓ ગળી રહ્યો હતો. મોતના દુર દૂરે એને ગરહનમાંથી પકડ્યો હતો ત્યાં દવા કે વૈદ્યો બિચારા શું કરે ?

યશોદેવનો મંદવાટ એટલો બધો વધી ગયો કે અવકાશને યશોદેવના જીવનની આશા છોડી દીધી. પ્રીતિનું વૈધવ્ય સર્વેની વચ્ચે સમેટા ખડુ થયું હોય એમ દેખાયું. એક ખુલ્લે બેઠી પ્રીતિમતિપણ બેફાટ રૂદન કરવા લાગી. જગદુશાહ નથા એમની પત્ની યશોમતીને પણ લાગ્યું કે હવે યશોદેવ કાઠરીતે જીવી શકે તેમ નથી ત્યારે તેમના હૈયામાં પણ અપાર શોક થયો. 'લવિષ્યનું' 'હિકરીનું' 'વૈધવ્યતાનું' દુઃખ જોઈને એમના તેજસ્વી વદનપણ કરમાઈ ગયાં, -ઓશીયાળાં જેવાં થઈ ગયાં. છતાં જ્યાંમુખી યશોદેવના શરીરમાં જીવ ભરાઈ રહ્યો હતો ત્યાં લગી એવી નિરાશામાં પણ માણસને આશાનું અવલંબન હોય છે એ આશાનું અવલંબન લઈને સર્વ કાંઈ હવે શું થાય છે ! એની વાટ જોઈને બેઠા હતા એ હજારો મનુષ્યની આશાને નષ્ટ કરવાને દૈવપણ સમયનીજ ગણતરી કરી રહ્યું હતું. કેમકે મનુષ્યના મુખદુઃખની પરવા એને ઓછી જ હોય છે.

થાપ દિવસની માંદગી લોગતીને યશોદેવનો અમર

આત્મા આ માનવી શરીર છોડીને પરલોકે ચાલ્યો ગયો.
ઋદ્ધિ, વૈલવ અને પ્રીતિમતિના પ્રેમની અવગણના કરીને આ
લોકની સુસાફરી પૂરી કરી ગયો.

યશોદેવનું મરણ જોઈને જગદુશાહ ને યશોમતી તો
ગાંડા જેવાં થઈ ગયાં, પ્રીતિમતિ ચીસ પાડતી જોલાન થઈ
જમીન ઉપર તુટી પડી. અન્ય કુટુંબીજનો કંટપાંત કરવા
લાગ્યા. સમસ્ત ભદ્રેશ્વરમાં આ ઘનાવથી હાહાકાર થઈ રહ્યો.

એ યશોદેવ ગયો ને એની રાખપણ હવામાં મળી ગઈ.
સગાં સંબંધી ચાર દિવસ આંસુ પાડી વિખરાયાં, પણ પ્રીતિની
આંખમાં તો હવે હમેશના આંસુડાં રહી ગયાં. કારણકે એ
આંસુડાં હુચ્છનાર તો એને છોડીને ક્યારનોય પ્રયાણ કરી
ગયો હતો. જગદુશાહ પ્રતિનં પોતાને ઘેર તેડી લાવી એને
ઘણીજ સગવડતા પૂર્વક રાખતા, એની માતા યશોમતી પ્રી-
તિની ઘણી ઘણી કાળજી રાખતી, છતાં પ્રીતિના જીવનનું
ચૈતન્ય આજે ઉડી ગયું હતું. હવે તો ખાલી જોખન માત્ર
હતું. બાધ્યાવસ્થામાં વિધવા થયેલી બાબાનું જીવન ભલે યૌવ-
નના આવંશોથી અનેક આશામાં ઉચ્છળતું હોય છતાં એ
જીવન નિસ્તંજ, નિરૂપયોગી અને દુઃખમય હોય છે. યૌવનના
અનેક ઉચ્છળતા આવંશો ઉપર કુલીન બાબાને સખ્ત અંકુશ
મુકવા પડે છે એ વિધવા જીવનનો પ્રવાહ એને બીજેજ માર્ગે
ઉતારવો પડે છે છતાં એ સમજે છે કે એની આબુ બાબુએ
તો દુઃખના પહાડોજ ઉભા છે. એવી સ્થિતિમાં સ્વપ્ને પણ
સુખ ક્યાંથી હોય !

યશોદેવના સ્વર્ગગમનને આજે કેટલાય ગણિના પગાર થઈ ગયા હતા. અન્ય સુમાં સંખ્યાની અને કુટુંબીજનોના મનમાં પણ હવે પ્રીતિના વૈધવ્યની વાત જુની થઈ ગઈ હતી. છતાં પ્રીતિને મન તો દમેશમાં નાજુલ દુઃખ હતું. એવા તો કોઈક જ દિવસ ખાલી જતો દશે કે એની આંખમાંથી આંસુ ન પડ્યાં હોય, આજે પણ જલાવરી જંવી જમીન ઉપર પડેલી અને યશોદેવના ચિત્રને એકી દેશ એતી ને આંખમાં આંસુ પાડતી ઉપર પ્રભાજે એકાંતમાં ઉઠગાર કાઢતી જણાય છે. વારે વારે “હા ! પ્રિયતમ ! પ્રિયતમ !” કહી પૂવંની મુખની સ્મૃતિ યાદ કરતાં આંસુ ખેરવે છે.

પરંપરા પછી અદ્ય સમયમાં વિધવાપણાને પ્રાપ્ત થયેલી બાલ વિધવાને એના હૃદયમાં જે દુઃખ ઉત્પન્ન થતું હશે એતો એનો આત્માજ બાળી શકે. બાકી તો એના દુઃખનો ખીજા માણસને ક્યાંથી ખબર હોય ! યૌવન એ એક એવી તો ઉદ્ભવ અને તૌક્ષણી વસ્તુ છે કે જેનાથી પુરૂષ દરેક સમવયસ્કમાં છતાં અનેક અનર્થો કરી નાખે છે. ઘરમાં મુંદર સ્ત્રી હોવા છતાં પરસ્ત્રી કે વેશ્યાના દુરાચારમાં નિરંકુશપણે ભટકે છે. લક્ષ્મી હોય તો એનો મુકુટમાં ઉપયોગ નહીં કરતાં અનેક પ્રકારના પાપ વિલાસોમાં હલકા મોજશોખમાં એનો દુર્બલ યાય છે તેમજ શરીર જે તંદુરસ્ત અને શક્તિ સંપન્ન હોય તો તપ, જપ કે પરોપકારમાં એ શક્તિનો વ્યય નહીં કરતાં મારા મારીમાં, બીજાને દબાવવામાં, બુદ્ધિ સુખરવામાં એનો ઉપયોગ યાય છે. આ બધું યૌવનની ઉદ્ભવતાઈનું પરિણામ છે. એ યૌવનની ઉદ્ભ-

તાઇને સમજી જાની, અને ધર્મના જાણ મનુષ્યો કાંબુમાં રાખી
પરમાર્થના કાર્યમાં એને ખેંચી જઇ માનવ જીવન સફલ કરે
છે, અથવા તો એનું જ યૌવન નિર્દોષ હોય છે કે જેને કોઇપણ
પ્રકારની ઇચ્છા નથી, મોહ નથી, લક્ષ્મી, રમણી કે એવી
કોઇપણ આકર્ષક વસ્તુમાં જેનું મન લોભાયું નથી એજ ભા-
ગ્યવંત પુરૂષો યૌવનના સંતાપથી-તાપથી બચી શકે છે.
બાકી તો જેની આશાઓ-તૃષ્ણાઓ હજી જીવંત છે, જેના
મનમાં અનેક પ્રકારનાં તૌક્ષ્ણ્યો આવ્યા કરે છે. એ સ્ત્રી હોય
કે પુરૂષ ! પણ ઉદ્ધત યૌવનના તૌક્ષ્ણ્યથી એતો ભાગ્યેજ
બચી શકે !

પ્રકરણ ૧૩ મું.

આશ્વાસન.

બાળા પ્રીતિમતિ એકી નજરે ચિત્ર તરફ જોતી પૂર્વની
મુખી જીંદગીનું સ્મરણ કરી બાળાપો કરી રહી હતી. હઃખના
અસહ્ય પ્રાણથી એના મન ઉપર એટલી તો ભારે અસર થતી
હતી કે એ પાતાનું રૂદન પણ રોકી શકતી નહોતી. સાદા સફેદ
પોષાકમાં પણ એ સુદર નવયૌવન બાળા પ્રીતિમતિનું મન એટલું
તો અસ્વસ્થ હતું કે કોઈ પુસ્તકમાં કે પરમાર્થના કાર્યમાં એનું
ચિત્ત બિલકુલ ચાંટતું નહી. એ વદન કમલમાંથી નિકળતો
ઉપજી શ્વાસ. ગરમાગરમ આંસુડાં બચીત હૃદયલેદક હતાં.

ક્ષણમાં ચિત્રની સામે એકી ટસે જોયા કરતી તો ક્ષણમાં એ
છબીને હૃદયેની પોતાના હૈયાનો ઉલારો ખાલી કરતી હતી.

એની સખીઓ એનું મુખ જોઇને રાજી થઇ હતી. એ
પણ પ્રીતિનું અચાનક વૈધવ્ય જોઇ શોકાતુર થઇ ગઇ હતી.
વારે વારે પ્રીતિની પાસે આવીને એના હુઃખમાં દિલાસો આ-
પતી. એનું મન અસન્ન થાય એમ કરવાને પ્રયત્ન કરતી હતી.
આજેપણ ખાળા પ્રીતિમતિ હૈયાના ઉલારા ખાલી કરી રહી
હતી એ સમયે સરસ્વતી, વિજયા, વિમલા વગેરે એના હુઃખમાં
ભાગ લેવાને આવી હતી. પોતાનાજ વિષયમાં એક ચિત્તવાળી
પ્રીતિ સખીઓને જોઇ કંઈક શરમાઇ ભરેલા હૈયે તે એકક્રમ
ઉભી થઇ. એના ક્યામ કેશો બંધનરહિત થઇ એના શરીર
આમ્રપાસ વિખરાઇ ગયા હતા. શરીર અસ્વસ્થ હતું અંગ
ઉપર એકપણ આબૂપણ નહીં છતાં સાદા વસ્ત્રમાં એનું મુદરતી
સાદ્ય વધારે શોભાયમાન થઇ રહ્યું હતું. જો કે આંખમાંથી
આંસુઓ ઓછે સાફ કરી નાંખ્યા હતા, છતાં એ રક્ત આંખો
રહેલી હોય એવી સાક્ષી પૂરી રહી હતી, એનું મુંઢર વદન
આજે ગંભીરતાને ધારણ કરતું નિરાનંદપણે જણાતું હતું.
પૂર્વેના એ આનંદ, એ મસ્તી એ ઉત્કૃષ્ટતા, છુટ્ટો અત્યારે
નહોતાં, એ જીવનમાં આજે ઘણું પરિવર્તન થઇ ગયું હતું.

પ્રતિદિવસ પ્રીતિને આવી રીતે શોક કરતી અને રહી
જોઇને સરસ્વતીએ આવનાં વેંતજ કહ્યું. “ સખી ! આવીરીતે
દર્શન રહી રહીને તારી દૈમિત્ત કાયાને હાં કરમાવી નાખે છે.

ગમે તેટલો શોક કરીશ કે કડપાંત કરીશ પણ હવે જે થતો
 બની ગયો એવો હમેશને માટે જ બની ગયો. ભાગ્યમાં લખાયેલા
 મુખ દુઃખો મનુષ્યે ધિરજથી ભોગવવાં જોઈએ. જેમ મુખ
 ભોગવામાં આપણે પ્રતિદિવસ તૈયાર રહીએ છીએ, તો પછી
 દુઃખમાં પણ કડપાંત નહીં કરતાં એ દુઃખ સહન કરતાં શિખવું
 જોઈએ. જોન ? કડપાંત કરે શું વળે છે ! અને એ આર્તધ્યા-
 નથી પાપબંધન તો અવશ્ય થાય છે. તારું દુઃખ એવું છે કે
 એ દુઃખ દૂર કરવું એ મનુષ્યની શક્તિની વાત નથી. અરે
 આવું દુઃખ તો સમર્થ દેવતાઓ પણ દૂર કરવાને શક્તિવાન
 નથી. તોપણ સાધારણ મનુષ્યની તાકાત તે ક્યાંથી હોય !
 સખી ! એ પૂર્વની વાત ભૂલી જા અને ધર્મ માર્ગમાં તારા
 ચિત્તને જોડી ધર્મશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર ! એ ધર્મશાસ્ત્રના
 વચનામૃતમાં સ્નાન કરીને તારા આત્માને પવિત્ર કર ? પરમા-
 ર્થના કાર્યમાં તારા જીવનનો સફળપ્રયોગ કર ?

ધણાજ ભાવયુક્ત એ સરસ્વતીની મધુર વાણીથી પ્રીતિનું
 હૈયું ભરાઈ આવ્યું. સરસ્વતીના ખભા ઉપર માથું મુકી પાછી
 પ્રીતિ રડી પડી. કુસકાં ભરવા લાગી. “ શશી ? શશી ? ક્ષણ
 માત્રની જેમ આ બધું શું બની ગયું ? અરે સ્વપ્નની જેમ
 સંસારમાં મુખ આવ્યું ને હમેશને માટે જવું રહ્યું. હા !
 ફર વિધિ ! તેં કયા ભવનું વેર વાળ્યું ! કુસકાં ભરતી
 ભરતી પ્રીતિ પાતાની સખીઓને ઉદ્દેશીને બોલી.

“ પ્રાતિ ! સંસારમાં તો એવું જ દુઃખ હોય ! પરણવું

એનો અર્થજ માત્ર એટલો કે અનેક પ્રકારની ઉપાધિમાં
 પડવું. મુખની આશાએ દુઃખની લગભગ વિંટાળ જવું. અનેક
 પ્રકારની આફતોને આમંત્રણ કરવું. છતાં મનુષ્ય એમાં મુખ-
 માનીને દીપકમાં પતંગની માફક અંપટાપ ત્યારે અંપટાપા
 ખરી તે શોક કરવાનો હોય, મુખ-દુઃખ એનો પૂર્વના કર્મવિ-
 પાકનું ફળ છે પૂર્વે અજ્ઞાનતાને લીધે આપણેજ દુષ્કર્મ બાંધ્યું
 હોય, એ ત્યારે ઉદયમાં આવે ત્યારે આપણે પણ સદ્ગુ-
 નીલતાથી એ કર્મ લોગવવું જોઈએ, બ્યર્થ સંતાપ કર્યો શું
 વળે છે. નાહક દુધ્યાન કરીને સખી ! તું પાપ બાંધન કરે છે
 દાન, શિયલ, તપ અને સાવ એ ચાર પ્રકારના ધર્મનું આરા-
 ધન કરી તારા આત્માનું હિત કર ? જ્ઞાનનો અભ્યાસ
 કરી ધર્મશાસ્ત્રથી તારા મનને શુદ્ધ કર ! સ્થિર કર ? ”
 વિજયાએ દિલાસો આપ્યો વિજયા ઉભર લાયક થઈ હોવા
 છતાં હજી કુમારીકાજ હતી, લગ્ન ગ્રંથમાં એના વિચારો
 જુદાજ હતા. પરણવા કરતાં સંસારમાં સ્વતંત્ર રહીને પરમા-
 ર્થનાં કાર્ય કરી પોતાના આત્માને પવિત્ર કરવો એ તરફ
 વિજયાનું લક્ષ્ય વધારે ખેંચાયેલું હતું. આધુનિક સમયમાં
 પતિત થતી સ્ત્રીઓનો કેવી રીતે ઉદ્ધાર કરવો, સ્ત્રી સમાજની
 ઉન્નતિ કેવી રીતે કરવી દરેક સ્ત્રીઓ પોતાની શું કરજ છે !
 અને એક ઉત્તમ આદર્શરૂપ ગૃહિણી બની પોતાનું ગૃહજીવન
 સુધારી બ્યવહારમાં, પતિભક્તિમાં, અને પોતાના બાલજન્યોને
 કેલવવામાં તેમજ ઉદ્ધરવામાં એક ઉચ્ચમાંઉચ્ચ આદર્શ સ્ત્રી
 રત્ન બને, સ્ત્રીઓ ને એવા ઉચ્ચમાર્ગ તરફ લઈ જવાને શુભ

કરવું એ મારેના નિચારે. શત દિવસ વિજ્યાના મગજમાં મુગી ચલા હતા. પોતાના જીવનનો એ ઉદ્દેશ હોવાથી એને પરણીને સસારના ગંધનનાં ચંદેવું પસંદ નહોતું. પોતાના માતા પિતાને પણ એમ પોતાના વિચારો જણાવી દીધેલા હોવાથી એના માતાપિતા એને પરણાવવાની ચિંતામાંથી મુક્ત થયા હતાં, પોતાના જીવનને આદર્શમય બનાવવાને વિજ્યા એનેક પ્રકારનાં ધર્મશાસ્ત્ર, નીતિશાસ્ત્ર વૈદ્યકશાસ્ત્ર, વ્યવહારિક શાસ્ત્ર વગેરેનો અભ્યાસ કરી રહી હતી. અને એ અભ્યાસનો ધીરે ધીરે સમાજમાં ઉપયોગ કર્યો જતો હતો.

વિજ્યા એ આશવાળ કુટુંબની બાળા હતી. એનાં માળાપની સ્થિતિ સારી હોવાથી વિજ્યાને ઘર સંજોગો કાંઈ ચિંતા નહોતી વિજ્યા એને પ્રાંતિમનિ જેવી સ્વરૂપવાન નહોતી છતાં એ દૃઢ મનની અને લાવણ્યવતી બાળા હતી. તેમજ ભુદ્ધિશક્તિ તર્કશક્તિ અને ચતુરાઈમાં તેનાં વળાણુ થતાં હતાં, પોતે પાંડિતા તેમજ મૃદુલાપિણી અને સ્ત્રીઓને હિતોપદેશ આપવામાં પોતાનાથી બની શકે તેમ સારી સલાહ આપવામાં વિજ્યા આગળ પડતો ભાગ લેતી હોવાથી તેમજ એનાં સ્વભાવ પરગજુ હોવાથી એ બધાંને અધીક પ્રિય હતી. દયા, કામલતા, પરમાથ પાતું, ગંભીરતા, ધિરજ અને સહનશીલતા આદિ ગુણો તેનામાં હોવાથી વિજ્યા બાળા છતાં એનું જીવન ઉચ્ચ પવિત્ર અને નિદોષ હતું. એવાં નિદોષ મનુષ્યોના ઉપદેશની અસર બીજા માણસો ઉપર તત્કાલ થાય છે એ સત્ય વચનના મહિમા અપૂર્વ હોય છે એવા માણસોનાં

અદ્ય વચનો પણ સામા માણસને ચમત્કારિક રીતે અસર કરે છે. વિજ્ઞાનાં એ સમયોચિત વચનોની પ્રીતિ ઉપર બહુ અસર થઈ. કેમકે પ્રથમથી જ વિજ્ઞાના ઉચ્ચ વિચારો શ્રેષ્ઠ જીવન અને સફળતા તરફ પ્રીતિને માન હતું. વળી આજે એને વિજ્ઞા જેવી શુદ્ધ જીવન ગુજારનારી અને પરગજુ સ્વભાવ વાળી ગ્રહચરીની જરૂર હતી એને લાગ્યું કે એની સોળત કરવાથી—વારંવારના એના પરિચયથી મનનો ઉદ્વેગ કંઈ ઓછો થશે અને પોતે પણ એના જેવું આદર્શમય જીવન મનાવી સંસારમાં અન્યને ઉપકાર થાય એવો પરમાર્થ કરતાં પણ કંઈક શીખે !

■ સખી વિજ્ઞા ! તારા જીવનની મહત્તા, તારા ઉચ્ચ વિચારો અને પરગજુપણ એ મને બહુ ગમે છે. સખી ! આજના જમાનામાં આપણા સ્ત્રી સમાજને તારા જેવી એક આદર્શ સ્ત્રીની અવશ્ય જરૂર છે. ખચિત તારા વચન આજે સત્ય થયાં. તેં કહ્યું હતું કે પરણવામાં અનેક પ્રકારનું દુઃખ છે. મુખ ઘોડું ને દુઃખ ધણું છે. પરણવું એટલે દુઃખના ખાણમાં પડવું એ બધું બારે તો અજે સત્ય થયું. તું નથી પરણી તો કેવી મુખી છે ? નિર્દોષ જીવન ગુજારી તારા માનનો લાભ બીજાઓને આપી પરમાર્થ કરે છે, તારા આત્માને શુદ્ધ કરે છે. સખી ! ક્યાં તારું જીવન અને ક્યાં મારું જીવન ? જગતમાં તારું સ્થાન ઉચ્ચમા ઉચ્ચ કોટી ઉપર છે ત્યારે હું નીચે ખાઈમાં ગળતી પડેલી છું. તારું ૬૯ મન શુદ્ધ, નિર્દોષ અને

નિષ્કલંક છે ત્યારે મારું મન દોષપૂર્ણ, અશુદ્ધ અને અનેક પ્રકારના દુર્વિચારોથી મલીન આર્તધ્યાનયુક્ત છે. તું તો આજની આપણી સ્ત્રીઓમાં મુકુટ સમાન છે ત્યારે હું એમની ચરણરજ તુલ્ય પણ હવે રહી નથી. ળસ દુઃખ, સંતાપ અને શોકથી ઘેરાયેલી મારી જીંદગી છે. એ શોકમાં ઘેરાયેલી હું મનને ઘણું વારી રાખું છું પણ એ ચપળ મન વારંવાર પૂર્વની વાતનું સ્મરણ કરાવી મને શોકવિહ્વલ કરી નાંખે છે. અરે ! સારાં સારાં પુસ્તકો વાંચવામાં પણ એ માંકડું મન ક્યાં લાગે છે ?” પ્રીતિએ વિજયા આગળ હૈયાને ઉભરો ખાલી કર્યો.

“ પ્રીતિ ! તારા કહેવા પ્રમાણે મનની તો એવી જ ગતિ છે. એ મનને આધિન થઈનેજ આપણે સંસારી જીવે. અનેક પ્રકારનાં સારાં નરસાં કૃત્યો કરી રહ્યાં છીએ બેન ! વિચાર કર ? આપણે હમેશાં મનને આધિન રહ્યાં છીએ. મનમાં એક પ્રકારની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઈ એ ઇચ્છા પાર પાડવા આપણે શું શું નથી કરતા ? અરે ! પાપ-પુણ્યનો વિચાર પણ કરતાં નથી. સુખ દુઃખ પણ જોતા નથી. એની પછવાડે છુપાયેલી અનેક ભયંકર આક્રંતો મુદ્દાં પણ આપણે જોતાં નથી. અરે ! એજ મનને આધિન થઈ પ્રાણીઓ ફર કર્મો કરી દુર્ગતિ ચાલ્યા જાય છે. માનવ જેવા ઉત્તમ જન્મ પામી મનુષ્ય ભવ-હારી જાય છે આટલું છતાં સખી આપણે મનને આધિન રહીએ છીએ પણ કોઈ દિવસ આપણે મનને કળબમાં રાખવા વિચાર સરખોય કર્યો છે કે ? ” એટલું બોલીને વિજયા પ્રીતિનો જવાબ સાંભળવાને અટકી.

“ સખી ! મનને આધિન તો આપણે નિરંતર રહીએ છીએ પણ શું મન વળી આપણે આધિન રહેતું હશે કે ? અરે એ મનને આપણે ગમે તેટલું સમજાવીએ પણ એ માનેજ શાનું બેન ? મનને આપણે કોઈ પણ રીતે આધિન રાખી શકીએ એ તે વળી શી રીતે બને ! પ્રીતિએ જણાવ્યું.”

“ બની શકે ? એ પણ બની શકે. બે કે શરૂઆતમાં મનને આધિન રાખવા જતાં ઘણી મુશ્કેલી પડે છે. એ ચંચળ મન વારંવાર ઉચ્છૃંખલ બનીને અનેક પ્રકારના ઉત્પાત મચાવે છે; છતાં હમેશના સતત અભ્યાસથી એ ચંચળ મન પણ સ્થિર-શાંત થઈ જાય છે. જગતમાં એવી કોઈ ચીજ નથી કે જે અભ્યાસથી સાધ્ય ન થઈ શકે. તો પછી મનને પણ સાધ્ય-આધિન કરવામાં સતત અભ્યાસ અને વૈરાગ્યની જરૂર છે. એ અભ્યાસ કરતાં અને વૈરાગ્યના માર્ગે જતાં કંટાળાનું ન બેઠાં. માર્ગમાં અનેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓ ઊભી થાય છતાં એ બધું સહન કરી ધીરજથી આગળ વધી મનને તાણે કરવાનો ઉદ્યમ-અભ્યાસ છોડવો નહીં બેઠાં. તોજ ભવિષ્યમાં એક દિવસ એવો પણ આવશે કે આજનું તોફાની અને ઉદ્વેગ મન તે દિવસે એવું તો શાંત અને સ્થિર હશે કે જેથી એના શુભનમાં તે દિવસથી ઘણોજ ફેરફાર થશે.”

“ બેશક ! જગતમાં અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય મનને કેળવવા માટે ઉપયોગી વસ્તુઓ તો છેજ ! સખી ! વિજયાનું ઈથન સર્વથા સત્ય છે. તારે હવે ખેદ-શોક દૂર કરવાને શુભ

નનું સુકાન ફેરવવું જોઈએ. ધર્મમાર્ગ તરફ-પરમાર્થના માર્ગ તરફ વળવું જોઈએ.” વચમાં સરસ્વતીએ કહ્યું.

“ જહેનો ! હાલમાં તો મને કાંઈયે સુઝતું નથી. માફ મન પણ મારા કળાનમાં નથી, પણ ધીરે ધીરે તમારા સહવાસથી આ બધું ભૂલી જવા પ્રયત્ન કરીશ. ” પ્રીતિએ શોકપૂર્ણ વદન છતાં આશ્વાસન આપ્યું.

“ એ તો જહેન દુઃખનું ઓસડ દહાડા કહેવાય. જેમ જેમ દિવસો વહેતા જશે તેમ તેમ માફ દુઃખ ઓછું થશે ધીરે ધીરે એ તીવ્ર દુઃખ પણ ભુસાતું જશે, તેમ તેમ તારું મન શાંત થશે. ” સરસ્વતી બેઠી.

“ પરિવર્તન એતો સંસારનો સ્વભાવ છે. સુખ દુઃખ, ચડતી પડતી, રોગી અને નિરોગી, પુણ્ય કર્મ કરનારો અને પ્રાપાચરણવાળો વગેરે અનેક પ્રકારનાં પરિવર્તન થતાં જગતમાં જોવાય છે. બાવીશમા તીર્થંકર શ્રીનેમીનાથ પરણ્યા જતાં રથ ફેરવીને દીક્ષા લેવા આજ્યા તે સમયે સતી રાજમતીનું મોહબંધન કેવું તીવ્ર હતું; છતાં એજ રાજમતીએ મોહબંધન શિથિલ થતાં ભગવંત પાસે વૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા અંગીકાર કરી. પરદેશી રાજા કેવો નાસ્તિક અને પાપ સ્વભાવવાળો હોતા છતાં કેશીકુમારના ઉપદેશથી કેવો ધર્મમાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાળો થયો. કાશ્યાવેશ્યા સરખી સ્ત્રી પણ સ્થુલિભદ્ર મુનિ-વરનો ઉપદેશ પામીને કેવી વ્રતધારિણી શ્રાવિકા થઈ-સિદ્ધ-શુદ્ધવાત્સી મુનિ અને બાણવિદ્યાની કુશળતા બતાવનાર સુવ્રધા-

ને ઉપદેશ કરનારી થઈ. એવા પુરુષનાં જોડે સ્ત્રીઓએ કોઈક દિ-
 ને જાગૃત્ત હાથે તે દે અનુચિત મન સંભાળે છે પણ, જલ્દી
 એમાં પરિવર્તન થઈ જાય છે અવિદ્યામાંથી વિદ્યા, જાણ
 માર્ગથી પ્રથમ માર્ગ મલકે અને પોતેના ભવેન્દ્રિયને વેદાન્ત
 મલકે એવું છે તેવીજ રીતે ભાષી મંત્રિની જગદેશ્વર અને તેમ
 પાદીશ તેા આ દેશમાંથી વેદાન્ત મલકે જગદેશ્વરે “વિદ્યા-
 યામે દાપાલા દર્શિયાથી સમજાવ્યું” ને ૪૩૦ રેરકોતે ભાષી
 બિલો દરી પ્રીતિનું મન કદાચ જાગ કરીને કમરેન્દ્રા નાગવતી,
 વિજયા મહેદ પાનાને માર પાલી કર્મ.

—૦૦૦—

પ્રકરણ ૧૪ મું.

શા અને મુનિમ.

આદ્યપુરુષી પદ્ધતિ કિમની પચ્ચર હાથે તથાનસિંહ
 પાનાના માલુસા સહિત બદેસર પાંડા રૂયો. અનુકૂળ ૫૫૦
 ડાવાથી સમુદ્ર માંત હલો. જેથી માર્ગમાં કાંઈ પણ મુશ્કેલી
 નહીં નહીં અને તે કુશાગ્રસેમ બદેસર આવી પહોંચે. તથા-
 તસિંહને આદ્યપુરુષ-એકનની હથા માર્કક આવેલી હાવાથી
 તેમજ ચિંતાને બાર કંઈક આછો મથેલો હાવાથી એની તં-
 દુરની પલ્લસારી થઈ હતી. વેપાર કરતાં આદ્યપુરુષમાંથી એલે
 સાદું દ્રવ્ય પેદા કર્યું હતું જેથી એના ચિત્તામાં પણ પ્રસન્નતા

(૧૦૨)

હતી મનમાં લે કેઈપણ વાત ખટકતી હોય તો તે માત્ર એક જ
કે ચડસા ચડસીમાં આવી એક પથરને માટે એણે ત્રણલાખ
દિનાર (દિનાર રૂ. ૬ નો સિક્કો) આપી હીઠા હતા. એ માટે
પોતાના શેઠના હૃદયમાં શું વિચાર આવશે ? એમનો કેવો
ઠપકો સાંભળવો પડશે ? એટલેજ માત્ર એના મનમાં વિચાર
ઘેળાયા કરતો હતો; જં વાત ભવિષ્યના પડદા પાછળ ભરાઈ
રહેલી છે એવી ગામનનો વિચાર કરી પોદ કે હર્ષ કરવો કે
નકામું છે એમ એને અનુભવે શિખર્યું હતું, કારણકે મન
પ્રચ્છાઓ-વિચારો કરના એનાં પરિણામ અગર કાર્ય ભુલ
હોય છે.

જય તસિલ જ્યાં ભરંસર નહીં આવી પહોંચ્યો
એક માણસને જા.ના. મોકલીને શેઠને પોતાના આગ
ખજાર મોકલાવી. માણસે જય તસિલ મુખે સમાધિએ
પહોંચવાના સમાચાર જગદુર્યાને આપ્યા. જય તસિલ
દા. સારાગીને જગદુર્યાને પુછી થયા. મુસાફરીની
કેટ દેકે માણસ પાંચ. જાણી હતી જગદુર્યાને
પાંચે મોકલા માણસ જા.ના. પાંચ

જા.ના. પાંચે જય તસિલ પાંચે માણસે કતરી મા
ખજાર. કતરી જય તસિલને જા.ના. પાંચે. જય તસિ
દિનારો એક જગદુર્યાને જા.ના. પાંચે થયા ને
જા.ના. પાંચે
જય તસિલ જય તસિલ પાંચે પાંચે

જુસો પાસે ઉપડાવી પોતાની સાથે લાવેલો તે જગદુશાહની આગળ હાજર કર્યો. અત્યારે જગદુશાહ પાસે ઘણા માણસો બેઠેલા હતા. તેઓ સહિત જગદુશાહ પણ આ પત્થરને જોઈ વિસ્મય પામ્યા. પોતપોતાની જુદી અનુસાર દરેક જણ જુદી જુદી કદમના કરવા લાગ્યા. આપસ આપસમાં વાતચિત કરવા લાગ્યા. “ જોયું ? ” જયંતસિંહ પત્થરો ઉચકાવી લાવ્યો તે ! કોઈ જર-જવેરાત લાવે, કોઈ સોનું-રૂપું લાવે પણ આ તો મોટો પત્થર લાવ્યો. શી તેની ચાલાકી !

“ હજી બાળક છે વ્યાપાર કરવાની એને શું ગમ પડે ! ગમે તે લાવ્યો શેઠને ક્યાં ખળને જોડ જવાની હતી. એમને તો લક્ષ્મી દેવીની મહેરબાની છે. ” બીજાએ આસ્તેથી જણાવ્યું.

“ પણ લક્ષ્મીની મહેરબાની હોય એટલે શું આવા પત્થરા ખરીદવાના છે ! ” વચમાં ત્રીજાએ ઉમેર્યું.

“ સાઈ, ઉતાવળા કાં ચાલ છે ? શેઠનું નશીબ મોટું છે. એ પત્થરામાં કાંઈ અમલકાર હશે ! લક્ષ્મી કાંઈ મહેનત મજુરી કે કમાયે આવતી નથી. એતો નશીબ ફાટે ત્યારે ઉઘા દાવ પણ સવળા પડે. ધૂનમાંથીય રત્ન જડે. લક્ષ્મી દાટવા નય ત્યાંથી લક્ષ્મી નિકળી પડે. એતો ‘ ભામ્યશાળીને બૂત રળે ’ એ કહેવત કાંઈ જોટી તો નજ હોય ! ” એક ડાહ્યા માણસે ગંભીરતાપૂર્વક કહ્યું.

“ તમે તો એવાવહેમી ને વહેમીજ રહ્યા. એમજ ને બૂત

રળીને આપી જતાં હોત તો માણસોને કમાવાની ચિંતા જ મટી જત. આ પત્થરો એ લાવ્યો તો ખરો પણ એને માટે તે શું કહે છે. એતો સાંભળો ? એ પૈસા આપીને લાવ્યો છે કે મફત ક્યાંય પડેલો એની ધ્યાનમાં આવ્યો હશે એથી ઉપાડી લાવ્યો છે. ખરીવાત શું છે એતો સમજવા દો. ઉતાવળથી અભિપ્રાય આપવો એ કાંઈ વ્યાજબી નથી."

આ હકીકત સાંભળી જયંતસિંહ શું કહે છે તે સાંભળવાને બધા વાતો કરતા બંધ પડી ગયા.

પત્થરને જોઈ બધા ગુસ્સાપુસ્સ વાતો કરવા લાગી ગયા એ જયંતની ધ્યાન ગહાર નહોતું. એણે ચતુર બુદ્ધિથી જાણી લીધું કે કોઈ એની મજકરી કરતા હતા ત્યારે કોઈની આકૃતિ ઉપરથી જણાતું કે એના કાંઈક મન હશે. છતાં આ વિચિત્ર પત્થરને જોઈ બધા વિચિત્રતા અવગ્રહ થયાજ હતા. એ એની ચક્રાર દૃષ્ટિએ જોઈ લીધું : છતાં દરેક જણ ભલે એને માટે મને તે વિચાર કરે એના જયંતસિંહને પરવા નહોતી; કારણ કે મનુષ્યના બુદ્ધિ પાત્રતાના કનને અનુસારે હોય છે. શાસ્ત્રના કલ્પ છે કે—

“ દાનાનુમાર્ગિણી કીર્તિ, લક્ષ્મી પુણ્યાનુમાર્ગિણી ॥

વ્રજાનુમાર્ગિણી વિદ્યા, વૃદ્ધિ કર્માનુમાર્ગિણીઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ — દાનને અનુસરતે કીર્તિ, જેવું પુણ્ય હોય છે તેવાજ કર્મના માર્ગે છે જય. વ્રજા-શાસ્ત્ર વગેરેનો અભ્યાસ તેવીજ વિદ્યા અને જય કલ્પ-ભાવ્ય તેવીજ બુદ્ધિ હોય છે.

જમડુશાહની પાસે બેઠેલા દરેક માધુર્યના જેમ પત્થરને
તોષ વિરમય પામ્યા હતા તેવીજ રીતે જમડુ શાહ પણ વિ-
રમય પામ્યા. એમણે પત્થર સંબંધી વિશેષ દલીલન જમન
સિંહને પૂછી. “જ્યંત ? આ પત્થર ક્યાંથી લાવ્યો ? એને
અર્દાયા લાવવાનું શું કારણ છે ?” શબ્દોમાં સત્તા છતાં અં-
તરમાં ઠોમસતા અને વાત્સલ્ય મુપાયેલાં હતાં.

“ શેઠ માટેજ ! મેં આપનો એક બપોર સુનો઼ કયો
છે. આપ એને માટે જે શિક્ષા કરો તે હું સહન કરીશ, કેમકે
મેં એક મોટું અવિચારી કાર્ય ચરસા ચક્ષુની પરીજાએ
કરી નાખ્યું છે. ” જ્યંતનિહિ વાતની ગ્રન્થાન કરતાં કહ્યું
ને આર્દ્રપુરમાં પત્થરને લગતી બનેલી વિગતવાર દલીલન
સર્વેની સમક્ષ કહી સંભળાવી.

એની હકીકત સાંભળીને મુખાર્મ ઉપર બધા હસવા
લાગ્યા. “ જુઓ તો ખરા ? ત્રણ લાખ દિનાર ખર્ચીને આ
મોટું બેરસાન જ્યંતે ખરીદ કર્યું ?” બધાનો લગભગ વિરુદ્ધ
અભિપ્રાય સાંભળી તે વખતે તો જ્યંત જાંબાણા પડી ગયો.

“ શેઠ ! તમારા મુનિમત્ત પરદેશમાંથી આ દીમતી
બેરસાન ખરીદ કરી લાવ્યા છે; હવે આપનો તો બેટો પાર
થઈ ગયો. ” એક ઉતાવળીયાએ ટંકાર કરતાં કહ્યું.

“ ખચિત, શેઠ ! મેં તમારા ત્રણ લાખ દિનારનું પાણી
કરી નાંખ્યું છે, એકે ત્રણ લાખ ખર્ચીને મેં તો સાફસ કરી
પરદેશમાં આપતી દીર્ઘિની રક્ષા કરી છે; છતાં એવી દીર્ઘિની

પત્થર ખરીદ કરીને પણ જ્યંતસિંહે આર્દ્રપુરમાં માડું નામ પ્રસિદ્ધ કર્યું છે—મારી નામના એણે દેશાવરમાં પણ વધારી છે. 'જે શેઠનો મુનિમ આવા પત્થર માટે ત્રણ ત્રણ લાખ દિનારો ખર્ચો નાખે છે તો એ જગદુશાહ શેઠ તે કેવો કં ધનાઢય હશે ?' આવા વિચારો જ્યંતસિંહે આર્દ્રપુરના રાજા મુલ્કાના મનમાં ઉત્પન્ન કરાવ્યા હતાં. જગદુશાહની તીવ્ર બુદ્ધિ આ બધા ભાવો સમજતી હતી. જેથી શેઠ જ્યંત ઉપર ઉલટા અધિક પ્રસન્ન થયા હતા.

સામાન્ય રીતે કદાચ ખીજાને મન તો ત્રણ લાખ દિનાર અધિક વસ્તુ સમજાય. જેથી એવી મોટી રકમ જવાબી મનને આધાન લાગે એ બનવા સંભવ છે પણ જગદુશાહ જેવા અ-ખુટ સમૃદ્ધિના માલિકને ત્રણ લાખ દિનારનો હિસાબ નજ દોાય.

બધાની અજાયબી વચ્ચે જ્યંતસિંહના વચન સાંભળીને જગદુશાહ તરતજ ઉભા થઈ જ્યંતસિંહની પાસે આવ્યા. "જ્યંત ! તે બહુજ સાડું કર્યું છે. ત્રણ લાખ દિનાર ખર્ચીને પ્રદેશમાં તે મારી ધીર્જીને અમર કરી છે. તે એવા મ્હેમંદાની આગળ પણ માડું-ગૌરવ વધાર્યું છે. તારી બુદ્ધિને હું હજારો ધન્યવાદ આપું છું. તારા જેવા સફળગીને હું શું બદલો આપું ?" એમ બોલતાં જગદુશાહ જ્યંતને ભેટી પડ્યા.

જગદુશાહની આવી ઉદારતા અને જ્યંત તરફનું એમનું વર્તન જોઈ બધાને ઘણી અજાયબી લાગી. એમના વિરૂદ્ધ વિચારો તરતજ પલટાઈ ગયા. સર્વે જગદુશાહની

કૃતજ્ઞતાની અને ઉદારતાની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. “ સારું કર્યું ? સારું કર્યું ? આપને એવું જ યોગ્ય છે. ”

“ શેઠ ! મેં તો ધાર્યું હતું કે આપના ત્રણ લાખ દિનાર મેં ગુમાવ્યાથી મારી ઉપર આપ ગુસ્સે થશો. પણ મારી દૃષ્ટિમાં એ પત્થર કંઈક ચમત્કારિક લાગ્યો જેથી ગમે તેટલી દિનાર ખર્ચીને પણ એ લેવાનો મેં નિશ્ચય કર્યો હતો. વળી હજારો માણસોમાં જો હું ન ખરીદ કરું તો આપની આખરે જાય એ પણ વિશેષ કારણ હતું. આપને પણ એ બધું સમજાયું એ બધું ઠીક જ થયું. ” જ્યંતે જણાવ્યું.

“ જે થાય તે સારા માટે, તેં આ ઉત્તમ કાર્ય કરીને મારી કીર્તિ વધારી છે. જગતમાં ચંદ્રમાની સરખી ઉજ્જવળ કીર્તિની માફક આ પત્થર પણ કેવો ઉજ્જવળ છે. હું તો માનું છું કે મારી કીર્તિજ નાણે આ ઉજ્જવળ પત્થરનું રૂપ ધારણ કરીને આર્દ્રપુરમાં પ્રગટ થઈ અને ત્યાંથી અહીંયાં આવી તો એ મને લાલનું જ કારણ છે. ” એમ કહીને સર્વ જનોની સમક્ષ જગદુશાહે જ્યંતસિંહને રેશમી વસ્ત્ર અને મહામુઘ્યવાળી એક વીંટી શિરપાવમાં આપી.

જગદુશાહની આવી ઉદારતા કયા પુરૂષના ચિત્તને પ્રસન્ન ન કરે. એનો માણસ એક મોટો પત્થર ખરીદ કરી લાગ્યો છતાં જગદુશાહે એનાં વખાણ કરી એને શિરપાવ આપ્યો. આવી ઉદારતાનાં તે શત્રુઓ પણ મુક્તકંઠે વખાણ કરે તો મિત્રો માટે તો કહેવાનું જ ન હોય. કારણકે જગતમાં દાતાર દુર્લભ છે. કહ્યું છે કે—

શતેષુ જાયતે શ્વઃ સહસ્રેષુ ચ પંડિતઃ ।

વક્તા દશ સહસ્રેષુ દાતા મયતિ વા નવા ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—જો મનુષ્ય જોગા થયા હોય એમાંથી દોઢ ગુરવીર નીકળે, હજારમાંથી દોઢ પંડિત થવું કદાચ મંજી આવે, દશ હજારમાંથી આરો વક્તા બહાર પડે, પણ દાતા તો જગતમાં હોય કે ન હોય.

જગદુશાહે જ્યંતની ઈચ્છા કરતા અધિક ધન આપીને એનું સન્માન વધાર્યું. ગદા લોકો ચોકની આવી ઉદારતાની પ્રશંસા કરતા પોતપોતાને ઘેર ગયા અને તે પછી જગદુશાહે એ અણુમોલ અમુદ્ય પત્થરને પોતાના રહેવાના મકાનમાં એક સુંદર ઘાંટ આગળ મુકાવ્યો.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

યોગીશ્વર.

લોકો કહે છે કે ‘ પુરુષનું ભાગ્ય, સ્ત્રીઓનું ચરિત્ર, પદ્માદનું વરસવું, બાળકનું રૂદન અને ગર્ભમાં રહેલ બાળક પુત્ર હશે કે પુત્રી ’ એ બાબતો અદ્વૈત મનુષ્યની દૃષ્ટિથી બહાર રહેલી હોવાથી એના બાજુવામાં ન આવી શકે. ભાગ્યહિન મનુષ્યો જ્યારે દ્રવ્ય સંપાદન કરવાને અનેક

પ્રકારનાં કદ સહન કરે છે, ત્યારે પુણ્યવંત જનોને લક્ષ્મી સ્વયમેવ આવીને વરે છે. એને તો ધૂળમાંથી સુવર્ણ મળી જાય છે. ને કોલસામાંથી ધનના રાક્ષા કાઢી નીકળે છે. કારણ કે લક્ષ્મી તો પુણ્યને આધિન છે. જ્યાં સુધી મનુષ્યનું પુણ્ય જગૃત હોય છે, ત્યાં લગી લક્ષ્મી એને છોડતી નથી. એને ત્યાં લક્ષ્મી સ્થિરવાસ કરીને રહે છે. એ લક્ષ્મીથી તે અનેક પ્રકારનાં કાર્ય સિદ્ધ કરીને પોતે જગતમાં ઠકુરાઈ લોગવે છે. દરેક ઉપર હુકુમત ચલાવે છે તેમજ જગતમાં કીર્તિ પણ સંપાદન કરે છે. એ બધું પુણ્યકર્મનું ફળ છે. પુણ્યરહિત જનો ભલેને અનેક પ્રકારનાં કદ સહન કરે, મોટા વ્યાપાર રોજગાર કરે પણ એ તો રોટલો જ મેળવી શકે. કારણ કે મહેનતનું ફળ તો જગતમાં ઉદરપૂર્તિ જેવુંજ કહેવાય છે. માટે લક્ષ્મીના અર્થીજનોએ પુણ્ય ઉપાર્જન કરવું એ પુણ્ય ધર્મ કરવાથી થઈ શકે છે. દાન, શ્રિયજ, તપ અને શુભલાભ એ ત્યાર પ્રકારના ધર્મમાં પ્રતિ દિવસ જગૃત રહેનાર માણસ ભલે દરિદ્રિ હોય, દુઃખી કે દુર્ભાગી હોય છતાં એ અથાગ પુણ્ય સંપાદન કરી ઇન્દ્રિય તને મેળવે, એ ધર્મનો જગતો પ્રભાવ આ લોકમાં જ એ મનુષ્ય જીવે, ઉત્તરોત્તર એથી અધિક સુખ સામગ્રીવાળું સ્વર્ગ અને મોક્ષ પણ મેળવવા સમર્થ થાય છે.

આર્દ્રપુરમાંથી જ્યંતસિંહે લાવેલો પત્થર જગદુશાહે પોતાના મકાનના બહારના ચોકમાં મુકાવેલો, પણ એ મર્મ-લેહી પત્થરનું માહાત્મ્ય સમજવાની મનુષ્યની શક્તિ નહોતી.

તો જગદુશાહ એનો મર્મ શું સમજી શકે ? એમણે તો પત્થર સમજીને અહીંયાં મુકાવ્યો હતો. તેમજ એનાથી પર-દેશમાં પોતાનો યશ વિસ્તાર પામ્યો એથી સંતુષ્ટ હતા.

જયંતસિંહને આદ્રપુરથી આવ્યાને આજ કેટલાય દિવસો વચમાં પસાર થઈ ગયા. છતાં એ પત્થર જગદુશાહના આક્રમાં દુનિયાની હવા ખાતો પડેલો હતો. કોઈ સમર્થ કે દિવ્ય શક્તિવાળા પુરુષ કે દેવ સિવાય એનો અંદરનો શુંદર મર્મ કોણ ઉઠેલી શકે ?

એક દિવસે કોઈ યોગીશ્વરે ભદ્રેસર નગરમાં રેળાવ દીધો. યોગીશ્વરનું યોગ તેજ આકર્ષક હતું. અહલેક જગા-વનાં અને ભિક્ષાને માટે ભદ્રેસર શહેરમાં ફરતા યોગીશ્વર જગદુશાહના દ્વાર પાસે આવીને ઉભા રહ્યા. મધ્યાહ્ન સમય થયેલો હોવાથી અત્યારે માણસો પોતપોતાના કામકાજમાં હતાં. જગદુશાહના ખાંધવ રાજ અને પડા પલ્લુ કુશલ અને વ્યવહારજ્ઞ હતા. રાજની સ્ત્રી રાજસુદેવી અત્યારે આંગણમાં બેઠેલી હતી. એણે આ યોગીરાજને જોયા. પોતે મુસ્ત નૈન ધર્મની ધાવિકા હતી. વળી આ યોગીરાજની ભવ્યતા જોઈને એના હૈયામાં ભક્તિ ભગૃન યર્ષ. એણે જાણ્યું કે—“ યોગી-રાજ ભિક્ષાના અર્થે ક્યારનાય ઉભા છે માટે હું એમને ભિક્ષા આપીને મારા આત્માને મૃતાર્થ કડું. ” એમ વિચારી રમણી રાજસુદેવી યોગીરાજને ભિક્ષા આપવાને ઉઠી.

યોગીરાજ તો કોઈ અલૌકિક પુરૂષ હતા. જગદુશાહના પુણ્યથી જે આયેલા એ મહાન્ યોગીશ્વર લિક્ષાને ખ્હાને શા માટે અહીંયાં જગદુશાહના મકાન આગળ ઉભા રહ્યા છે એ એ પોતે જ જાણતા હતા. ઉપકાર કરવો એ મહાન્ પુરૂષોનો ધર્મ છે. ઉત્તમ પુરૂષો ઉપકાર કરીને ક્યારે પણ પોતાના સ્વાર્થની અપેક્ષા રાખતા જ નથી. છતાં ઉપકાર એ શબ્દમાં જ કોઈ અલૌકિક સામર્થ્ય રહેલું છે કે નિઃસ્વાર્થવૃત્તિથી ઉપકાર કરનાર પુરૂષનો સ્વાર્થ તો ખીજનો ઉપકાર કરતાં સ્વતઃ સિદ્ધ થઈ જાય છે, એવો નિઃસ્વાર્થ ઉપકાર કરનારા મનુષ્યો તો જગતમાં વિરલા જ હોય છે. અથવા તો દેવતાઓ એવો જ ઉપકાર કરી પોતાનો દેવ જન્મ સફળ કરે છે. તેમજ પૂર્વના પ્રબળ પુણ્યના પ્રભાવથી પણ નજીકમાં રહેલા ક્ષેત્રદેવતાઓ આકર્ષાઈ મનુષ્યોને વાંચિછત આપી જાય છે. અસ્તુ. જગદુશાહના આંગણે પણ અત્યારે લિક્ષાની રાહ જોતા યોગીરાજ ઉભા હતા. એમના મનના વિચારો કંઈક બુદ્ધા જ હતા.

યોગીરાજ ચાકમાં પડેલો પત્થર જોયો. એમણે જ્ઞાનથી કંતયું કે એ પત્થરના પોતાણમાં ઘણું રત્નો ભરેલાં છે. અને તે જગદુશાહના પુણ્યનાં હોવાથી આ પત્થર આર્દ્ર-પુરુષો આવી ચલાવીને જગદુશાહના આંગણે આવેલો છે. એના નેત્ર સ્પર્શ કરવાનું નિમિત્ત. યોગીરાજને લાગ્યું કે પોતાને રત્નો હતા અને તે સમય પણ અત્યારે આવી પહોંચ્યા હતા.

એ અરસામાં રમણી રાજદેવી બિશ્વા મંદલ કરીને
યોગીરાજ પાસે આવી પહોંચી. “ યોગીરાજ ! આપ બિશ્વા
મંદલ કરો ? ” રમણીએ યોગીરાજને બિશ્વા આપવા માંડી.

“ મુંદરી ! પુત્રવતી થજે ? ” યોગીરાજે આગ્રિય આપી.

“ આપનું વચન સત્ય થાઓ ? ” રમણીએ શકુનની
માંક વાળી. યોગીરાજના આશિર્વાચન માંભળી એનું હૈયું
હર્ષથી ઉછળતું હતું. શરીરનાં રોમરાય વિકસ્વર થયાં
હતાં. એ પ્રસન્નતાનાં ચિન્હ એના વહનકમળ ઉપર પ્રગટ
જણાતાં હતાં.

“ યોગીરાજ ! અમે સર્વે વાતે મુખી છીએ પણ માત્ર
અમને એક પુત્રની જ ખામી છે મને જો પુત્ર થાય તો
અમારી એ ખામી દૂર થઈ જાય. અમારા મકાનમાં કુશળ
કુશળ થાય. પુત્ર વગર ઘર શૂન્યકાર જેવું લાગે છે. ઘણી
સમૃદ્ધિ, ઘણો પરિવાર, વિશાળ કુટુંબ છતાં એ બધું દિશરા
વગર તો નકામું જ ને ? હવે તો માત્ર એક જ ઇચ્છા છે કે
આપનું સવિધ્ય કથન સત્ય થાઓ ? પણ યોગીરાજ મારી
જેઠાણી યથોમતીને પુત્ર થશે કે કેમ ? ” રાજદેવીએ ચોકાઈ
કરવાને પૂછ્યું.

“ નહીં ? એને એક વિધવા પુત્રી છે. તે સિવાય એના
ભાગ્યમાં અધિક સંતાન મુખ નથી. છતાં એમના ભાગ્યમાં
લક્ષ્મી તો અધિક છે. એ લક્ષ્મીથી પુણ્યદાન કરીને ધર્મ-

માર્ગમાં એનો સારો વ્યય કરશે. ” ચોગીરાજે કહ્યું “ હે સુશિલે ! મારા વચનથી ખચિત અદ્ય સમયમાં હવે તું જ પુત્રવાળી થઈશ. હવે એક કામ કર ? ”

“ ફરમાવો ચોગીરાજ ? આપની શી આજ્ઞા છે ? ” રાજલ્લદેવીએ જણાવ્યું.

“ આ મકાનના માલેક જગદુશાહને મારી પાસે બોલાવી લાવ ? ” ચોગીરાજે કહ્યું.

“ હમણાં જ આપની પાસે એમને બોલાવી લાવું છું. ” એમ કહીને પ્રસન્ન વદના રાજલ્લદેવી મનમાં અનેક પ્રકારનાં વિચાર કરતી મકાનમાં ચાલી ગઈ. “ અહો ચોગીરાજને શેઠનું શું કામ હશે ? શું મને જેમ પુત્રવતી થવાની આશિષ આપી તેમ જગદુશાહને પણ કંઈ આશિષમાં આપવાનું હશે કે શું હશે. ચોગીરાજ કંઈ અદ્ભૂત વ્યક્તિ જણાય છે. ખેર ? જે હશે તે જણાશે ” ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારના વિચારો એના મનમાં ઘોળાતા હતા.

રાજલ્લદેવીએ અંદર દિવાનખાનામાં જ્યાં જગદુશાહ બેઠા હતા ત્યાં જઈને ચોગીરાજના સમાચાર આપ્યા. રાજલ્લદેવીનું કથન સાંભળીને જગદુશાહ વિચારમાં પડ્યા, “ અહો ! ચોગીરાજને માફ શું કામ હશે ? હશે કંઈ એમને બોધતું હશે. એમને કંઈ બોધતું હોય તો આપવું એમાં માફ શું કામ છે. ” એમ વિચારી શેઠે કહ્યું “ જો ચોગીરાજને કંઈ દાન, દક્ષિણા કે સીધું બોધતું હોય તો બેશક એમની મરજી મુજબ આપો. એમાં માફ શું કામ છે ! ”

“ એ તો આપને જ બોલાવે છે હમણાંને હમણાં તાકીદે
લાવે છે આ કોઈ સામાન્ય યોગીરાજ અને જણાતા નથી.
૫ એક વખત ઘઠાર આવી જુઓ તો ખરા ? ”

રાજહાલેવીનાં વચન સાંભળી જગદુશાહ તરત જ ઉભા
થા અને મકાનની ઘઠાર આવ્યા તો યોગીરાજને આંગણમાં
સિલા જોયા એમની દૃષ્ટિ પેટા પથ્થર તરફ લાગેલી હતી.
પથ્થરને એક ધ્યાનથી યોગીરાજને જોતા જોઈને જગદુશાહ
વેચારમાં પડ્યા. “ શું યોગીરાજને આ પથ્થરની જરૂર હતી ?
તે એમને જરૂર હોય તો સહે એ લઈ જાય એમની માગણી
ધત્રાંજ હું એમને આપી દઈશ. અથવા તો પથ્થરમાં કંઈ
એમને ચમત્કાર લાગતો હશે. ” ઇત્યાદિક વિચાર કરતા
જગદુશાહ યોગીરાજને આવીને નમ્યો. “ યોગીરાજ ! મારાં
અહો લાભ દે આજે આપે મને ચાહ કર્યો. કહો ! આપતું શું
ફરમાન છે ? શું આ પથ્થર આપને જોઈએ છે તો બેશક લઈ
જાઓ ? ”

“ હે બુદ્ધિમાન ! આ પથ્થર ધણેજ લેઈ લેરેલો છે
એને તાકીદે ઘરમાં લઈ જા ? ” યોગીરાજે દર્શું.

“ યોગીરાજ ! આ પથ્થર મારો મુનિમ આદ્રધુરથી
લાવેલો છે આજ કેટલાય વખતથી તેને મેં અહીંયાં-મારા
આંગણમાં રખાવ્યો છે આપના વચનથી હું એને તત્કાલ
મકાનમાં લઈ જાઉં છું ” યોગીરાજને જગદુશાહે પથ્થરને
લગતી દુક હસિકત દેહી અંજગાવી.

રે મંદિરે પધાર્યો છે ? આપ મને હવે વિશેષ સરમમાં ન
ખો ? આપનું સત્ય સ્વરૂપ પ્રગટ કરો ? ”

જગદુશાહની ભક્તિ અને મધુર વચનથી પ્રસન્ન થયેલા
યોગીરાજ બોલ્યા. “ હે શ્રેષ્ઠી ! હું યોગીરાજ નથી પણ આ
દેસરનગરનો અધિષ્ઠાયક ભદ્રનામે દેવ છું. તારા પુણ્યના પ્ર-
માપથી આકર્ષાઈ આ પત્થરમાં રહેલાં રત્નોનો ભેદ સ્પષ્ટ કર-
વાને આજે હું યોગીરાજનું સ્વરૂપ પ્રદર્શન કરીને તારે આંગણે
બાંધ્યો હતો. ” યોગીરાજે પોતાનું સ્વરૂપ હુંકમાં કહ્યું.

“ અહા ! દેવ ! આપની હું શું ભક્તિ કરું ? મારાથી
આપનો અણુજાણ્યાં પણ અવિનય થયો હોય તો ક્ષમા કરજો.
મારા જેવા એક સામાન્ય મનુષ્ય ઉપર આપ ઉપકાર કરવાને
પધાર્યા છે એથી હું નિશ્ચય માનું છું કે મારા ભાગ્ય જગત
છે. મારું પુણ્ય હજી જીવંત છે. આપને કાંઈપણ આપવાને
સમર્થ નથી આપજ સમર્થ, શક્તિવાન અને પ્રભાવવાન છે ?
આપ ક્યાં ને હું ક્યાં ! ક્યાં મેરૂં ને ક્યાં સરસ્વ ? ક્યાં રાજા
હોજ ને ક્યાં ગાંધો તેડી ? અમારા જેવા અરૂપ ધુલિવાળા
અને અરૂપ મૃત્વવાળા મનુષ્યો ઉપર આપ આપની અમી દૃષ્ટિ
હમેશાં વરસાવજો. ”

“ હે મદામતે ! તારો ભક્તિથી હું પ્રસન્ન થયો છું જે
કામ માટે હું આવ્યો હતો તે મારું કાર્ય સમાપ્ત થયું છે.
તું જેવો છે તેવો પરોપકારી રહેજો. તને દ્રવ્ય મળ્યું છે તો
જગતનો પાલનદાર થજો. અનાથ, ગરીબ, દુઃખી અને રંક

(११८)

(૧૧૮)

જનને પ્રભુ મને એવા પરોપકારી મનુષ્યોના અમે પણ તારે
 દાર હીએ. જેને લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરીને પોતાના સાતિજા પુત્રને
 કે હીત અભાગ જનને પોષ્યા નથી એવા સ્વાર્થી મનુષ્યો
 જીવતાં જતાં મુએલા છે. અને ગુવા પછી એમની લક્ષ્મી
 સીતલેલા જાગેને કે અને જો દુષ્કાળનું નામ પણ કોઈ જા
 કરતું નથી માટે મળ્યા ? તુ તારી લક્ષ્મીનો સહચર્ય કરી
 જનને જીવડાવે. તો તારી રાજે જનકુશાલને લક્ષ્મીનો સહ
 ચર્ય કરવાનું મારુદી કરવું જ્યનુ બાન કરાવ્યુ.

... १९५१ ...
... १९५२ ...
... १९५३ ...
... १९५४ ...
... १९५५ ...
... १९५६ ...
... १९५७ ...
... १९५८ ...
... १९५९ ...
... १९६० ...
... १९६१ ...
... १९६२ ...
... १९६३ ...
... १९६४ ...
... १९६५ ...
... १९६६ ...
... १९६७ ...
... १९६८ ...
... १९६९ ...
... १९७० ...
... १९७१ ...
... १९७२ ...
... १९७३ ...
... १९७४ ...
... १९७५ ...
... १९७६ ...
... १९७७ ...
... १९७८ ...
... १९७९ ...
... १९८० ...
... १९८१ ...
... १९८२ ...
... १९८३ ...
... १९८४ ...
... १९८५ ...
... १९८६ ...
... १९८७ ...
... १९८८ ...
... १९८९ ...
... १९९० ...
... १९९१ ...
... १९९२ ...
... १९९३ ...
... १९९४ ...
... १९९५ ...
... १९९६ ...
... १९९७ ...
... १९९८ ...
... १९९९ ...
... २००० ...
... २००१ ...
... २००२ ...
... २००३ ...
... २००४ ...
... २००५ ...
... २००६ ...
... २००७ ...
... २००८ ...
... २००९ ...
... २०१० ...
... २०११ ...
... २०१२ ...
... २०१३ ...
... २०१४ ...
... २०१५ ...
... २०१६ ...
... २०१७ ...
... २०१८ ...
... २०१९ ...
... २०२० ...
... २०२१ ...
... २०२२ ...
... २०२३ ...
... २०२४ ...
... २०२५ ...
... २०२६ ...
... २०२७ ...
... २०२८ ...
... २०२९ ...
... २०३० ...

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the problem.

જમકુશાદે જોવા... પૃથ્વીપતિ દિલીપે આ મનોહર રત્નો

આ કંઠાએ રાખેલાં છે.

પદોપકાર કરવામાં તરુપર અને જોની નિર્મળ કીર્તિ રમ

પરદેશમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી છે. જોવા જમકુશાદ રત્નોથી-અનુદ

લક્ષ્મીથી ઉત્તરાયણ સૂર્યની પેઠે જંગલમાં અધિક ચોમવા

લાગ્યા. જોમનો યશ દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

હવે શું કરવું ?

બાળા પ્રીતિમતીના વૈધવ્યને આજે કેટલોક સમય પસાર થઈ ગયો હતો, છતાં એના ચોકમાં હજીમુધી ન્યૂનતા જોવામાં આવતી નહોતી. હંમેશાં તે એકાંતમાંજ રહેતી. એના મુંદર ચહેરો ઉદાસ, ગંભીર અને ચોકપૂર્ણ જણાતો હતો. એનું અસ્થિર અને ચંચળમન વારંવાર પૂર્વની વાતોનું સ્મરણ કરાવી એના હૈયાને વલોવી નાખતું હતું. હંમેશના એવા ચોક અને દુઃખથી પ્રીતિમતીની કાતિ ઝાંખી પડી ગઈ હતી. એની સખીઓ એનાં માતાપિતા વારંવાર એને દિલાસો આપતાં હોવા છતાં એને પૂર્વની સુખ સ્મૃતિ વારંવાર યાદ આવ્યા કરતી હતી. વારંવાર પોતાના શરીર તરફ, ઉંમર તરફ જોતી અને બાળા પોતાના ચોકમાં વધારો કર્યા કરતી હતી.

દરરોજના એના શોકથી એનાં માતાપિતાપણ હૃદયમાં
 હઃખી રહેતાં હતાં. માતાપિતાને સુખમાં પણ વારંવાર પ્રી-
 તિનું વૈધવ્ય હૃદયમાં ખટક્યા કરતું હતું. પ્રીતિ કેવીરીતે
 સુખી થાય એ માટે તે અનેક વિચારો કર્યા કરતાં હતાં, પણ
 એના સુખનો માર્ગ તે શોધી શકતાં નહી. આખરે જગડું-
 શાહે મનમાં પ્રીતિના સુખને માટે એક નિશ્ચય કર્યો. એમણે
 ધાર્યું કે “ પ્રીતિ હજી સોળ વર્ષની બાળા હતી. સંસારની
 અનેક વાસનાઓ આશાઓ અને અલિલાષાઓથી એનું મન
 ભરેલું હતું, માટે એ આશાઓ, વાસનાઓને તૃપ્ત કરવામાં
 ન આવે ત્યાં લગી એ હઃખીજ રહેવાની એનો વૈધવ્ય ધર્મ
 એ નહીજ પાળી શકવાની માટે એના સુખને વાસ્તે એનો
 માર્ગ સરળ કરવો જોઈએ. દિકરીના સુખને સારૂ લલ્લે સગાં
 સંબંધી અને ન્યાત જાતનો ગમે તોટલો મને સંતાપ થશે તે
 હું સહન કરીશ. હુનિયાનો માર હું નિભાવી લઈશ. પણ આ
 દિકરીનું વૈધવ્યપણાનું હઃખ મારાથી જોઈ શકાતું નથી. માટે
 એના સુખને સારૂ મારે કાંઈ પણ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. ”

પ્રીતિમતી એક દિવસે વિચારમાં ગમગીન થઈને પૂર્વની
 સુખ સ્મૃતિઓ યાદ કરતી શોકમાં ખેડી હતી. એકાંતમાં
 આંખમાંથી અશ્રુ પાડતી પાતાના નાનુક બે હાથમાં મોઢું
 દબાવી રડ્યા કરતા હતા, પુસ્તક વાંચવામાં કે વૈરાગ્યના
 વિચારોમાં પાતાના મનને વાગવા તે અનેક પરિશ્રમ કરતી
 હતી. પણ એ ચંચળ મનને તો સુખ જોઈતું હતું વાસના
 આથી અતૃપ્ત રહેલું હૃદય વારંવાર વાસનાઓમાં રમ્યા કરતું

હતું. પુરુષદીક મુખનાં વિચારમાં તે એકાગ્ર હતું. મનની એવી ચપગતિથીજ પ્રીતિમતીને શોક એણે ચતો નહોતો.

પ્રીતિમતીને શોક પૂર્ણ જોઇ એક સ્ત્રી પુરુષ ત્યાં એનાં એકાંતખંડમાં આવી પહોંચ્યાં. પુત્રીના દુઃખે દુઃખી એનો પિતા એના મુખને માટે અનેક સંકટપ વિકટપ કરવાં લાગ્યો. એને મુખી કરવાને એણે પોતાનો નિશ્ચય દૃઢ કર્યો. ગમે તેમ કરીને પ્રીતિ દોષ રીતે મુખી થાય ને હમેશાં આનંદમાં રહે એ જોવાને પિતા આતુર હતો. “ હા ? જગતમાં બાળપણમાં વિધવા સનારી બાળાની કિથલિ કેવી કરેલી હોય છે વાસના-ઓ, અને અભિલાષાઓથી ભરેલું એ હૈયું પનિ વગર થઇ રીતે શાંત થઇ શકે. અનેક પ્રકારની રૂઢિ, સમૃદ્ધિ અને સંસારની અનુકુળતાઓ આશા ભરેલી સ્ત્રીઓના હૈયાને શાંત કરી શકતી નથી. પુરુષ વગર સ્ત્રીઓને ઉલટું એ બધું દુઃખદાયીજ છે. અને પ્રીતિમતી પણ જીવીજ રીતે હમેશાં દુઃખી રહેવાની.”

માતાએ ટિકરીને રહતી અને દુઃખકાં ભરતી જોઇને પોતાના બાહુ પાશમાં લીધી, એને માથે અને શરીરે હાથ ફેરવતી આસ્વાસન આપવા લાગી. પાતાનાં માતા પિતા અચાનક આવેલા બાહ્યી પ્રીતિ સ્વસ્થ થઇ છતાં એની આંખો રહી રહીને થાકી ગયેલી હતી એમ સ્પષ્ટ જણાઇ હતું. એનું ગૌરવદન ભારેખમ અને શોક પૂર્ણ હતું. સ્વસ્થ થઇને એણે નજર કરી તો એક બાળુએ મ્હાન મુખે એના પિતા પણ ઉભેલા હતા જોઇ એને શરમ આવીને નીચું જોઇ રહી.

એની માતા યશોમતીએ પ્રીતિને પોતાના પડખામાં લઈ એના દિલને શાંતવન કરવા માંડયું. “ દિકરી ? શા માટે રહે છે ! શું તારી પ્રકૃતિ કાંઈ અસ્વસ્થ છે કે શરીરમાં કાંઈ વ્યાધિ થયો છે ? ”

માતાના એ પ્રશ્નનો દિકરી શું જવાબ આપે ! એના જવાબમાં એણે મોટો નિઃશ્વાસ મુક્યો, માતાના એ આશ્વાસનથી એની વિશાળ આંખોમાં ઝગઝગીયાં ભરાઈ આવ્યાં એ અશ્રુ પોતાના વસ્ત્રના પાલવથી સાફ કરતાં માતા યશોમતીએ પૂછ્યું “ દીકરી ? તને થયું છે શું ? તારા દુઃખનું કારણ તું મને નહીં કહે તો કેને કહીશ ? કહેવાથી એનો કાંઈ ઉપાય પણ થઈ શકે ? ”

એનો જવાબ એણે દીર્ઘ નિઃશ્વાસ મુકીને આપ્યો. મૌનપણે તે માતાપિતાની સામે ટગર ટગર જોવા લાગી. એનું હૃદય એનો ઉત્તર આપી રહ્યું હતું. પણ મોંએથી કહી શકાય એમ નહોતું.

“ દીકરી ? તું અમારી એક લાડકોડમાં ઉછરેલી પુત્રીને દુઃખી જોઈ અમને રાત દિવસ ઘણાજ સંતાપ રહ્યા કરે છે અમારું હૈયું પણ વારંવાર ભરાઈ આવે છે જો તારા પિતા પણ કેવા દિલગીર અને દુઃખી થઈને ઉભા છે, કહે તારા સુખને સાફ અમે શું કરીએ. ” માતા યશોમતીએ ગળગળા સ્વરે પુત્રીને કહ્યું.

પોતાના માતાપિતાને પોતાને દુઃખે દુઃખી જોઈ પ્રીતિ-

મતી ધાંત અને કૃષ્ણ ધાંત એમને દુઃખી ધનાં રેખી એલે
 દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાખ્યો. શું જવાબ આપેલાં એ માટે એ વિચાર
 કરવા લાગી. “પ્રીતિ ? ભેદ ? તારું દિલ. ખોલીને તારી
 માતાને વાત કહે કે તારી શું ઇચ્છા છે ? તે જાણવાની એને
 માટે કાંઈ પ્રત્યક્ષ થઈ શકે ?” એના પિતા જગદુશાહે વચમાં
 પ્રીતિને વિચારમાં પડેલી જોઈને કહ્યું.

“પિતાશુ ? મારા દુઃખે તમે શા માટે દુઃખી થાવ છો ?
 તમારા આશ્રય સ્થાનમાં તમારા સ્નેહપૂર્વક આશ્રનમાં મને
 કાંઈ દુઃખ નથી. શરીરે પણ કાંઈ અમુખ નથી. દુઃખ કે મુખ
 પ્રાણીએને કર્મ વગેરે આવેલું તે એને લોગવવું જ જોઈએ.
 મારું દુઃખ પણ એવું સ્વાભાવિક અને દર ન કરી શકાય
 એવું હોવાથી એને માટે તમારે દુઃખી થવું એ યોગ્ય નથી.”
 કંઈક ગંભીરવદન ધારણ કરીને નિઃશ્વાસ મુકતાં પ્રીતિમતીએ
 જવાબ આપ્યો.

“શા માટે દુર થઈ ન શકે ? એક વખત સ્પષ્ટતાથી
 તારો મનોભાવ અમને કહી સંભળાવ ? પછી જો કે એ દુઃખ
 દૂર થઈ શકે તેમ છે કે નહી ?” જગદુશાહે આશ્ચર્યથી કહ્યું.

“તારા પૂત્ર્ય પિતાનું કહેવું વાસ્તવિક છે તું મનમાં ને
 મનમાં મુંઝાઈ રહ્યા કરે એના કરતાં તારા હૈયામાં શું છે
 એનું દિલ ખોલીને અમારી આગળ નિવેદન કરે તો એનો
 રસ્તો થઈ શકે. આતો એકલી મુંઝાઈને રડ્યા કરે ને અમને
 પણ રડાવ્યા કરે એ શું બ્યાજબી છે ? તને દુઃખી જોઈને

અમારું હૈયું પણ કેમ ઠરે ? ” માતા યશોમતીએ વચમાં જણાવ્યું.

માતાપિતાના એક સામટા પ્રશ્ન સાંભળી પ્રીતિમતીનું હૈયું ધબકવા લાગ્યું. એણે પોતાની છાતી ઉપર હાથ મુક્યો. યુગ્ત વિચાર કરી હૈયાને દૃઢ બનાવ્યું અને ગંભીરતાથી માતા પિતાને કહ્યું. “ પૂજ્ય માતાપિતા ? હું તમારી એકનીએક પુત્રી હોવાથી આટલી બધી કાળજી રાખો છો અને મને સુખી બનાવવાની મારી ઇચ્છાઓ પરિપૂર્ણ કરવાની જે ઉમેદ ધરાવો છો એ બચિત મારી ઉપરનો તમારો પૂર્ણ શુદ્ધ પ્રેમ સૂચવે છે. તમારી આવી સુશિતલ છાયામાં મને શેનું દુઃખ હોય. તમારા જેવાં માતાપિતા લવોલવ દરેકને પ્રાપ્ત થાઓ કે જેથી જગતમાં સંતાનોનું ઘણું ખરું દુઃખ ઓછું થઈ જાય. મારા મુખને માટે જો કે તમે આટલી બધી કાળજી રાખો છો પણ દેવે-નિર્દય વિધાતાએ સુખના શિખર ઉપરથી ધકેલીને દુઃખની અંધારી ગર્તા-ખાઈમાં નાખી દીધી છે. મારું જીવન તરીકેનું સાચું મુખ એણે છિનવી લીધું છે એ વિષયનું મને જ્યારે સ્મરણ થાય છે ત્યારે હા ? મારું મન તદ્દન હતાશ-નિખળ થઈ જાય છે. મારા મનને ઘણું શાંત કરવા, વૈરાગ્ય માર્ગે તરફ વાળવા પ્રયત્ન કરું છું, છતાં મારાથી રહી જવાય છે. પણ હવે એનો શો ઉપાય ? મારું દુઃખ એવું છે કે હવે માણસની તો શું પણ સમર્થ

૧ પણ શક્તિ નથી કે તે ઓછું કરી શકે; એ પૂર્વકર્મના

વિપાકો ઉદય આવેલા અવશ્ય લોગવવા જોઈએ એમાં તમે શું કરો ? એ તો મારા દુષ્ટકર્મનું ફલ છે. ”

પ્રીતિમતીના દુઃખની વાર્તા માતાપિતાથી અજાણી તો નહોતીજ, છતાં એના મોંએથી એના વૈધંબ્ય દુઃખની ઘટના મોંસળતાં માતાપિતાને અધિક દુઃખ થયું. એમનાં ચહેરાં પુત્રીના દુઃખથી ફિક્કા પડી ગયા. એના પિતાએ એનું ભાવી જીવન એ કેવી રીતે શુભરવા ચાહે છે, તે બાજુવાના ઇરાદાથી પૂછ્યું.

“ પુત્રી ? તારું દુઃખ જોઈને અમારી મતિ જો કે મુંઝાઈ ગઈ છે. છતાં કહે કે હવે ભવિષ્યમાં તું કેવું જીવન શુભરવા માગે છે, તારી શું ઇચ્છા છે ? તારું દુઃખ દૂર કરવાને જગતમાં શું એક પણ માર્ગ નથી ? તારી ઇચ્છા હશે તો તારા મુખ માટે અમે કાંઈક રસ્તો કાઢશું ? ” જગદુશાહે કાંઈક મનમાં નિશ્ચય કરનાં કહ્યું. એણે મનનો પોતાનો નિશ્ચય પુનઃદૃઢ કર્યો.

“ પિતાજી ? ભવિષ્યમાં મારે કેવી રીતે જીવન વ્યતિત કરવું એ સંબંધી મેં હજી મુખી કાંઈ પણ વિચાર કર્યો નથી. જો કે હું હંમેશાં એજ વિચાર કર્યા કરું છું કે ‘ હવે મારે શું કરવું ? ’ છતાં હજી કશા નિર્ણય પર આવી શકી નથી. ” પ્રીતિએ જવાબમાં જણાવ્યું.

“ તો ટિક્તો ? તારે વિચાર કરીને જે નિશ્ચય ઉપર આવવું હોય તેનો અમને તું જવાબ આપજો. તારો જે નિશ્ચય

પ્રકરણ ૧૭ મું.

• મસલત.

જગદુશાહનો મુનિમ જેતસિંહ (જયંતસિંહ) જેના માટે આપણે પૂર્વે પણ જાણી ગયા છીએ. એ જયંતસિંહ ઉપર શેકની ફેટલી બધી કૃપા હતી તે પણ જાણીતી વાત છે. તરુણ જયંતસિંહ શેકનો માનિતો અને વિશ્વામુ હોવાથી શેકે પોતાના ઘરનો પણ બધો કારભાર એને શોંધ્યો હતો. જયંતસિંહ પણ પ્રીતિમતીનો ઉમેદવાર હતો, છતાં વિધિની ઘટનાએ કરીને પ્રીતિ યશોદેવ સાથે પરણી ગઈ. પોતાનો મનોરથ વ્યર્થ જવાથી જેતસિંહના દુઃખ ઉપર સખત આધાત થયો છેવટે જગદુશાહે એને વહાણમાં માલ ભરીને વ્યાપાર અર્થે આદ્રપુર તરફ મોકલ્યો. ત્યાંથી આવ્યા પછી જયંતસિંહને પ્રીતિના વૈધવ્યની તરતજ ખબર પડી ગઈ હતી. જેથી એનેપણ ધણું દુઃખ થયું હતું. કોણ જાણે કેમ હજીપણ જેતસિંહનું મન પ્રીતિ તરફ આકર્ષાયા કરતું હતું. પ્રીતિ સાથે સંબંધ જોડવાને એનું દિલ હંમેશાં આતુર રહેતું હતું છતાં એ એક પ્રકારનો એના મનનો વેગ હતો. મનના એ અવિચારી ભુત્સાને દબાવી દેવાને પ્રયત્ન કરતો અને પોતાનાથી અવિચારી પગલુ ન ભરાઈ જાય તે માટે તે હંમેશાં સાવધ રહેતો.

એક દિવસે જેતસિંહના આદ્રપુરથી આવ્યા પછી

જગદુશાહનું વચન સાંભળીને જેતસિંહ ચમક્યો એના મનમાં વિચાર થયો “ કઈ રીતે શેઠ પોતાની દિકરીને સુખમાં રમતી ફરતી જોવા ચાહે છે. ”

“ શેઠજી ! સમાજના ણંધન પ્રમાણે એને કેવી રીતે સુખી કરવા માગો છો. હા ! જો એનું મન વાસનાઓ રહિત હોય, આશાઓ-ઈચ્છાઓ રહિત એનું હૈયું હોય તો તો એને સુખજ છે કેમકે સંસારમાં તો એનેજ દુઃખ છે કે જેના મનમાં અનેક પ્રકારની વાસનાઓ રહેલી હોય, નવી નવી આશાઓથી જેનું હૈયું ભરાયેલું હોય, એ આશાઓ-ઈચ્છાઓ અધુરી હોય ત્યાં લગી દુઃખજ હોય. કારણ કે એ વાસનાઓ ઉપર કાળુ નહીં મેળવવાથી એને આધિન થઈને એ પૂર્ણ કરવા માટે જગતમાં અનેક પ્રકારનાં તરફડીયાં મારવાં પડે છે. વાસનાઓને પરવશ પડેલો મનુષ્ય પુણ્ય પાપ કાંઈ પણ જોતો નથી. માટે મને લાગે છે કે દુઃખનું કારણજ વાસનાઓ ઈચ્છાઓ છે. ” જેતસિંહે પોતાનો અભિપ્રાય શેઠને કહી સંભળાવ્યો.

“ અને તેથીજ મારી પુત્રીને હું ફરીને કોઈ લાયક યુવક સાથે પુનર્મિલન કરવા ઈચ્છું છું. જયંત ? ” જગદુશાહે લેદનું કંઈક કપટીકરણ કર્યું.

“ પુનર્મિલન ? ” જેતસિંહની આંખો ચમકી. એની મંદ પડી ગયેલી આશાઓને અંકુશ આવવા લાગ્યા. “ કોની સાથે શેઠ પુનર્મિલન કરાવવા ઈચ્છતા હશે ? એ જાણાનું

પુનર્મિલન કરવાને, ફરીને વગી કોણ સામ્યવન સરન્તયો
હશે. ” આતુરતાથી જોતસિંહે ગ્રેડને પૂછ્યું.

“ હા ? પુનર્મિલન ? તોજ એ સુખી થઈ શકે. અને
હંમેશના વૈધવ્યના દુઃખથી છુટી શકે. તે સિવાય બીજા કોઈ
માર્ગ એને માટે મારી ધ્યાનમાં આવતો નથી, જ્યંત ? ”

“ આપની ધારણા ઘણી વિકટ છે એ ધારણા પરિપૂર્ણ
કરવા જતાં માર્ગમાં અનેક પ્રકારનાં વિપ્લો ખડાં થશે. સમાજ
જ્ઞાતિ અને કુટુંબ તરફથી શિરપાવમાં આપને તિરસ્કાર મળશે,
આપની ઈર્ષ્ય આબરૂમાં ન્યૂનતા થશે. ” જ્યંતે સમાજ અને
જ્ઞાતિ તરફના લયતું દિગ્બર્જન કરાવ્યું.

“ જે થવાનું હશે તે થશે. એના સુખની ખાતર હું
એ બધું સહન કરી લઈશ. માત્ર હું તો એકજ વાર્તા ધમિયું
હું કે મારી પુત્રીને સુખી કરી શકે એવો કોઈ લાયક યુવક મળે
એટલે બસ ? ”

“ આપે એ સંબંધમાં કાંઈ તપાસ કરી છે. અગર આપ
તપાસ કરશો તો મળી રહેશે. “ બહુરતના વસુંધરા ” હુનિયા
કાંઈ રત્ન વગરની નથી થઈ. દીન ઉગે અનેક રત્નોને જન્મ
આપે છે. આપને નિરાશ થવાનું કાંઈ કારણ નથી. ”

“ પણ જ્યંત ! તારા જેવો શુણ્ણિયલ મળે તો અવશ્ય
મારી પુત્રીને સુખી કરી શકે. તું એટલું કામ ન કરી શકે ? ”

પોતાનું નામ સાંભળીને જ્યંતસિંહની મરવા પડેલી

આશાઓને નવચેતન મળ્યું, એનું હૈયું હર્ષથી નૃત્ય કરવા લાગ્યું, એના વદનપર પ્રસન્નતાની છાયા છવાઈ રહી જે વસ્તુને આજે વર્ષોથી તે સાચા સ્નેહથી ચાહતો હતો એ વસ્તુ એની નજર આગળ ઉભેલી જણાઈ. અનેક પ્રકારના વિચારો એના મનમાં આવવા લાગ્યાં. શેઠે પૂછેલા પ્રશ્નો શો ઉત્તર આપવો તે માટે એ વિચાર કરવા લાગ્યો. જો કે પ્રીતિને માટે ચાહ સો કરવાને એ હમેશાં આતુર હતો. આજે ચાલી ચલાવીને શેઠ એની ધાખસત વસ્તુ આપવાને તૈયાર થયા હતા. કુદરત એને અનુકુળ થતી હોય એમ લાગ્યું. વર્ષોની ખમેલી ધિરજનું :પરિણામ આજે એના લાલમાં આવતું હોય એમ જણાયું. પ્રીતિ તરફના શુદ્ધ સ્નેહની ખાતર જયંત પણ શેઠની માફક ન્યાત જાતનું બાંધન નહિ ગણકારતાં સમાજનો તિરસ્કાર સ્વીકારવાને તૈયાર હતો. કોઈ પણ ભોગે પ્રીતિની પ્રીતિ સંપાદન કરવાને જયંત ઉત્સુક હતો. જગડું શાહનું વચન સાંભળીને પ્રત્યુત્તરમાં જયંતે કહ્યું.

“ શેઠ સાહેબ ? હું તો હમેશનો આપનો કરજદાર છું. આપે મને મારી ગરીબાઈમાંથી છોડવી આ સ્થિતિએ પહોંચાડ્યો છે. એ આપનો ઉપકાર હું આ જન્મે તો ભૂલી શકું તેમ નથી. આપ જે હુકમ કરો તે પ્રમાણે વર્તવા આ સેવક હમેશાં તૈયાર છે. આપને સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી આ કિંકર કહો આપના સુખ માટે શું કરી શકે ? ”

“ જયંત ! કોઈ રીતે મારી પુત્રી હમેશાં સુખી રહે

મેજ ભારી ઉઘ્ઠા છે, અને એ માટે તારા જેવાં સુખવંત
સાથે એનું પુનર્મિલન થાય એ માટે પ્રથમ તું એના વિચારો
તણી લે ? ભારી પુત્રીનું હૃદય કેવું છે ? એ પોતાના જીવ-
નને હવે કેવી રીતે વ્યવસ્થા કરવા માગે છે તે સમજી લે. ત્યાર-
પછી તું દરવું એનો વિચાર કરશું.” જગદુગ્રાહિ કહ્યું

“આપના કથન અનુસાર હું એમના વિચારો જાણી
લેખું.” જવાબે કહ્યું.

તે પછી શેઠ બીજી કેટલીક વાત ચિતો કરી પોતાના
કામે ચાલ્યા ગયા. શેઠ ગયા એટલે જ્યંતના મનમાં અનેક
પ્રકારના વિચારો આવવા લાગ્યા. “આહા ? પ્રથમથીજ આ
વિચાર શેઠના હૃદયમાં આવ્યો હોત તો આજે પ્રીતિને આવો
હુઃખમય સ્વપ્ન ન આવત. આખરે મારા માટે વિચાર આવ્યો
તો ખરો પણ ધણો અસુરેથી આવ્યો. આ ધારણાને પૂર્ણ
થાય તો મારા સુખમાં શું ખામી રહે ? જેની ખાતર શોક
સાગરમાં મગ્ન થઈને મેં મારી જાત ગાળી નાંખી. જેને માટે
સરુઆતથીજ મારા હૈયામાં સ્નેહની ઉર્મિઓ ઉછળી રહી
છે. એને મક્કવાને એની સાથે વાતો કરવાને અધિરું હૈયું
તલસ્તી રહ્યું છે એવા સ્નેહી માણસના સમાગમમાં સ્નેહને
કેટલું પોષણ મળે-કેવું અનુપમ સુખ મળે એ તો એના અનુ-
ભવીજ સમજી શકે. હવે અનુકુળ સમય મેળવી પ્રીતિ પાસે
જઈ એનું દિલ મેળવવાને-એનો પ્રેમ સંપાદન કરવાને હું
પ્રયત્ન કરીશ.”

જયંતને શેઠની વાત સાંભળ્યા પછી સુખનાં સ્વપ્ન આવવા લાગ્યાં, પોતાને એણે ઉન્નતિના ઉચ્ચ શિખર ઉપ ઉભેલો જોયો. “અહા! પ્રીતિ સાથે પુનર્મિલન થતાં કે જે એનું લાગ્ય કરી જશે. જગદુશાહની અપ્રુટ દોલતનો મે માલેક થશે.” એવાં સુંદર સ્વપ્નનાં એનું હૈયું નિહાળી તે હતું, હર્ષથી એ હૈકું ઉછળી રહ્યું હતું.

મનુષ્યની ઈચ્છાઓ સુખના અનેક સંકટો કરત જ્યારે જુદી જ દિશામાં વહી જાય છે ત્યારે વિધિનું વિધા એનાથી જગતમાં ઘણું નિરાળું જ હોય છે. એનાં કંઈને કંઈ નખરાં મનુષ્યને ફટકા ઉપર ફટકા લગાવેજ જાય છે.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

પ્રસોભન.

જેતસિંહના મનમાં પ્રીતિ માટે ગમે તે લાવો હોય, પણ પ્રીતિનું હૃદય એથી ઉલટુંજ હતું. જયપણથીજ પ્રીતિ જેતસિંહને પોતાની સાથે રહેલો હોવાથી સગાભાઈ જેવો ગણીને ભાતૃસ્નેહથી આહતી હતી. ત્યારપછી પરાણીને સાસરે ગઈ. વૈધવ્ય પ્રાપ્ત થયું, એના જીવનમાં અનેક પ્રકારનું પરિવર્તન થયું છતાં પ્રીતિ તો એને લાઈ જ ગણતી હતી. એક તરફ જગદુશાહ પ્રીતિના સુખ માટે અનેક પ્રકારના

તરંગો દોડાવી રહ્યા હતા. જેતેમિંદે પોતાનાં વિચારો હવામાં
 ઘોડી ટીધા હતા. છતાં મુનર્મિલન માટે પ્રીતિનો સુદેવે ખ્યાલ
 નહોતો. વૈધવ્યપદ્માથી 'અત્યારે જો કે એને ઘણું દુઃખ થયું
 હતું. પૂર્વનાં મુખી સંસ્મરણો 'યાદ આવી' આવીને એનો
 દૃઢ્યને સગાવી રહ્યાં હતાં. પતિનો પ્રેમ, એ સૌભાગ્યમય
 અભ્યુદય જીવન સંભારીને જો કે રડી પડતી હતી. છતાં એના
 મનમાં એવું કંઈ નહોતું કે હવે મુનર્મિલન કરીને કરીને મુખી
 થવાનો હું પ્રયત્ન કરું.

આજે કેટલાય સમયથી એના જીવનમાં ઘણું પરિવર્તન
 થયું હતું. દુઃખને અહન કરવાની શક્તિ એણે પ્રાપ્ત કરી
 હતી. ધિરજ, ગંભિરતા, સ્થિરતાથી એના દેયાનો ભાર કંઈક
 ઓછો થયેલો. માલુમ પડતો હતો. વિજયાનાં દિતવચનો
 એને વારંવાર યાદ આવતાં હતાં. જેથી મનને તે વારંવાર
 અંકુશમાં રાખીને જીવનનો ઉદ્દેશ પરમાર્થ કરવામાં મુજબર
 એવા નિશ્ચય ઉપર તે આવી હતી. વિજયાનું જીવન મુશ્કેલ
 એને પડ્યું હતું. એનો પરિશય એના જીવનનો કમ ઘડવાને
 વિશેષ ઉપયોગી હતાં. એ પરમજીવ ઉચ્ચ આદર્શ વિચારવંત
 જીવનનો સનાગમ એના ઉપર બહુ અસર કરી રહ્યો હતો.

એક દિવસ મધ્યાહ્ન સમય પડી પ્રીતિમની બોજન
 દાવંથી પરવારીને પોતાના ખંડના ધર્મશાસ્ત્રનું અધ્યયન કરતી
 બેઠી હતી તે સત્યે જ્યંતિદિન પડ્યું ત્યાં આવી પહોંચ્યો.
 જાતની આવવાથી પ્રીતિને કંઈ આશ્ચર્ય થયું નહીં. કારણ

દે જ્યંત અને પ્રીતિ બધા સાથે એક ઘરમાં રહેતાં હોવાથી જ્યંત અને પ્રીતિ બાપી વગત મલતાં હતાં. તેમજ પ્રીતિના ખાનગી ઓરડામાં પણ જેતમી જમીને એની સાથે જુદા જુદા વિષયોમાં તેમજ ધર્મ સંગ્રામી અનેક પ્રકારની ચર્ચા કરતો હતો છતાં કેઈના મનમાં લેશ પણ અંદેશો આવતો નહીં. જેમકે જ્યંતને જગદુશાહ તેમજ યશોમતી પોતાના સગાપુત્ર જેવો ગણતાં હતાં. તેમજ પ્રીતિ પણ ગાંધવ લુહ્ય ગાળીને એને માન આપતી હોવાથી એના હૃદયમાં પણ નતો બીજો કાંઈ ભાવ પ્રગટ્યો હતો, કે નતો એના હૃદયમાં શંકાએ સ્થાન લીધું હતું ?

જેતમીએ ઓરડાનાં પ્રવેશ કરતાંજ પૂછ્યું “ કેમ ! શુ વાંચી રહ્યા છે ? ”

જ્યંતે તેના ચાંદ શ્રાવણીને પ્રીતિએ પાતાનું પદન પુરતક માથે બાંધી શરીરને એના પદ દેરવ્યું “ બાઈ ! કીંક થયું આજનાં ? ” જા. વનચાવરને મધ્ય વચનાં એક ઉકાળું મને શાક તો છે પણ એનું મન વાન કરી ચકચો છે ? ”

“ કોણે તે ? ” એનાં કુ માર છે ! જનતાં લગી તે એને નોંડે ના. જાનવાય આવીશ. ” પ્રીતિની જામે પાડ દે. ” એનાં કુ એ દવા મથ છે વાઈ ? ”

જા. જાનવાનનાં મધ્ય વચનાં અને પુદ્ગલની સિત્તલ. જનતાં એનાં મન નહીં નહીં નીતે નહીં કરવું કરેલું. ” જા. જાનવાનનાં મન નહીં નહીં નીતે નહીં કરવું કરેલું. ”

મનનપૂર્વક અધ્યયન કરવામાં આવે તો મનુષ્યોના જીવનમાં મને લાગે છે કે ધણું પરિવર્તન થાય. એમના જીવનનો કમજ ફરી જાય. ”

“ તે શું તમે આવાં અધ્યાત્મ ગ્રાસ્ત્રોનું પકડ કરી રહ્યાં છો. આત્મજ્ઞાનની ઉડી ઉડી વાતો તમે કેવી રીતે સમજી શકો છો, આવાં પુસ્તકો વાંચતાં તમને કંટાળો નથી આવતો ? ” જેતશ્રીએ મૃદુ વચનથી કહ્યું.

“ જરીયે નહીં, ભાઈ ? મને તો એમાં આનંદ આવે છે. એ વિચારતાં મનન કરતાં કોઈ કોઈ વખત મારું તો મન એવું એકાગ્ર થઈ જાય છે કે ગયેલા વખતની મજા મને ખબર પડતી નથી. ખરું જ્ઞાન તો મને લાગે છે કે અધ્યાત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિમાં જ રહેલું છે બાકીતો આ બધું બાહ્યજ્ઞાન છે. શરીરને પોતાનું માનીને આત્મા એના મુખની ખાતર પુઠ્ઠાલીક મુખમાં કેટલો બધો રક્ત રહે છે. એ બહિરાત્મ દશા લોગવવાથી તે અનેક પ્રકારનાં અજ્ઞાનતાથી પાપબંધન કરે છે. આવાં પુસ્તકોના પકડથી, મનનથી એ પોતાની વસ્તુ-સ્થિતિ સમજી જાય છે. શરીર અને પુઠ્ઠાળના સિત્ત સિત્ત ધર્મોનું જ્ઞાન થતાં એનામાં કોઈ નવીન જાગૃતિ આવે છે. ખચીત તમારે પણ આ પુસ્તક મનન પૂર્વક વાંચવા લાયક છે. ” પ્રીતિમતિએ વાંચેલા પુસ્તકનું દુકાળમાં વર્ણન કરી બતાવ્યું.

“ તમે આવાં પુસ્તક વાંચવા કરતાં ચરિતાનુયોગનાં

પુસ્તક વાંચો તો વધારે રસ પડે. વાર્તાનાં પુસ્તકોથી મનને આનંદ આવે અને જ્ઞાન પણ વધે." જેતગીચો અભિપ્રાય આપ્યો.

“ મને તો આવાં તત્વજ્ઞાનનાં કે વૈરાગ્યનાંજ પુસ્તકો મને છે. સરિત્રો વાંચવાનો મોહ હવે રહ્યો નથી. એ સરિત્રો હરનાં આવાં પુસ્તકોથી મને તો વધારે લાભ થયો છે. જ્ઞાનમાની અનંત શક્તિનું જ્ઞાન તો આવાં પુસ્તકોથીજ થાય. ” મૃદુ હરનાં પ્રીતિએ કહ્યું.

“જગતમાં પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓ ધર્મનો પશ્ચાત્ત કરતી વધારે જણાય છે. વ્યવસાય પરાયાણુ પુરૂષો કરતાં ધર્મલાવના સ્ત્રીઓના અધિક જોવાય છે.” જેતસીએ હસતાં હસતાં જણાવ્યું.

[illegible]

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

“તમને સ્ત્રીઓ તરફ સન્માન હોવાથી એમ લાગે છે. સાચું?”

“સ્ત્રીઓ તરફ સન્માનની નજરથી જોવું એ શું બોલું છે? મને તો એમની તરફ સંપૂર્ણ માન છે.”
જેતસિંહે મગફળીથી કહ્યું. “પણ અત્યાંકે તો એકે અંગત્યના કામ માટે હું તમારી પાસે આવ્યો છું. તમે શાંતિથી મારી વાત લક્ષ્ય આપીને સાંભળો અને વિચાર કરીને જવાબ આપો તો કહું?”

જ્યંતસિંહનું કથન સાંભળીને પ્રીતિમની વિચારમાં પડી. વળી એવી શું અગત્યની વાત હશે એણે કહ્યું.
“ખુશીથી કહો. મને એમાં કોઈ જાતની અડચણ નથી.”

પ્રીતિમતિનાં વચન સાંભળીને જેતસી એનાં ગૌર વદન તરફ નિહાળી રહ્યો. એ તેજસ્વી, પ્રભાવવંત અને નિર્દોષ મુખ તરફ જોઈને વાર્તાની શરૂઆત કેમ કરવી એ માટે તે વિચારમાં પડ્યો, હિંમત અને ધૈર્યનું અવલંબન લઈને એણે કહ્યું. પ્રીતિમતી? હું જે કહું તે પ્રથમ ધ્યાન દઈને સાંભળજો. જ્યારથી હું તમારા પિતાની નેવામાં રહ્યો ત્યારથીજ તમારી બાલિકાતા અને નિર્દોષ રમત ગમત જોઈ મારા હૃદયમાં આકર્ષણ લાવ જાગૃત થયો. જોકે એ લાવ આવણે પરિચય વધનાં વધતો ગયો છતાં તમારામાં ને મારામાં આસુમાન જમીન જેટલું અંતર દોવાથી મારો એ લાવ નિષ્કૃષ્ઠ થયો ને ઉમરમાં આવનાં જ તમારાં લગ્ન થઈ ગયા.

લગ્ન થયા પછી થોડાજ સમયમાં તમે વિધવા થયાં. આ પ્રસંગે તમારા માતાપિતાને દુઃખ થાય અને તમારા દુઃખનાં તે પણ ભાગીદાર બને એ સ્વાભાવિક છે. તમારા દુઃખે દુઃખી-યારાં તેઓ કોઈપણ રીતે તમારું દુઃખ દુર થાય એ ઇચ્છે છે. માત્ર તમારી મરણ શી છે ? તેજ જાણવાને તેઓ થોભ્યાં છે. એટલું બોલીને જેતસી પ્રીતિમતીનો જવાબ સાંભળવાને અટક્યો.

અત્યારસુધી મૈનપણે પ્રીતિમતી જેતસીનું કથન સાંભળતી હતી તે એકદમ બોલી. “ મારા માતાપિતાની શી મરણ છે ? અને તેમાં મારીજ સંમતિની જરૂર છે એ બધું તમે શી રીતે જાણી લીધું વાર ? ”

“ પ્રીતિમતી ! તમારાં માતાપિતાની મરણ ફરીને તમને સુખી બેવાની છે. જો તમે સ્વીકાર કરવાને તૈયાર હો, તો કોઈ લાયક તરૂણ સાથે તમારું પુનર્મિલન કરાવી, તમને સુખી કરવા. ”

“ એમ....તેનો જવાબ હું મારા માતાપિતાને આપીશ. તમારે એમની વદીલાત કરવાની શી જરૂર પડી વાર ? ” કંઈક કરડાદીથી પ્રીતિમતીએ કહ્યું.

“ મને ! ” કંઈક ધૂનતા અવાજે જેતસી બોલ્યો. પ્રીતિમતી ? શામાટે ગુસ્સે થાય છે કે તમારા માતાપિતાની મરણનો સ્વીકાર કરવાને તમે તૈયાર હો તો તમારી સાથે-એક વિધવાની સાથે તમને બાંધવાને હું તૈયાર છું. આજ

કંઈ વર્ષોથી તમારે માટે મારા હૃદયમાં જે લાગણી ઉદ્ભવી છે તેને કર્તવ્યના રૂપમાં પ્રગટ કરવા ઉન્તેજાર છું. ”

જેતશીના આ સ્પષ્ટ કથનથી પ્રીતિમતિને સખત આ-
ધાત થયો. એના સરલ વદન ઉપર ક્રોધની રેખાઓ ચમકવા
લાગી. શુસ્સાથી શરીર હજવા લાગ્યું. “ તમે અત્યાદે મારી
માસે આ કાર્ય માટે આવ્યા છો ? કેના કહેવાથી તમે અહીં
આવ્યા છો ? ”

“ તમારા માતાપિતાના ? ” કંડે કહેજે જેતશીએ કહ્યું.
એણે પ્રીતિમતીમાં થયેલા ફેરફારો જોયા. પણ હિમત નહિ
હારતાં મૃદુતા લાપીને-ફરીને કહ્યું. “ પ્રીતિમતી ? શામાટે
હુઃખી થાવ છો અને બીજાને હુઃખી કરો છો. તમારા મુખની
ખાતર સમાજમાં, જ્ઞાતિમાં ગમે તેવો ભોગ આપવાને પણ
તેઓ તૈયાર થયાં છે તો તમને તેમાં અયોગ્ય શું લાગે છે ? ”

“ બન્ન ? શૂં ? જેતશી ! તમે જે કાર્ય માટે આવ્યા
છો તે માટે હું બિલકુલ તૈયાર નથી. હવે એ સંબંધી વિશેષ
વાત ન કરતાં તમે ચાલ્યા બાવ, મારા મન ઉપર કાણુ સુકતાં
મને આવડે છે. મારે છવન કેવીરીતે વ્યતિત કરવું એમાં ત-
મારી સલાહની મારે કંઈ જરૂર નથી. સમજ્યા ? ” શુસ્સાથી
પ્રીતિ બોલી.

“ પ્રીતિમતી ! શાંત થાવ. જરી વિચાર કરી જવાબ
આપો ! તમારા મુખની ખાતર અને આટલો બધો પ્રયાસ
કરી રહ્યા છો એની તમે આવીજ કદર કરો છો. ને ?

લગ્ન થયા પછી થોડાજ સમયમાં તમે વિધવા થયાં. આ પ્રસંગે તમારા માતાપિતાને દુઃખ થાય અને તમારા દુઃખનાં તે પણ ભાગીદાર બને એ સ્વાભાવિક છે. તમારા દુઃખે દુઃખી-યારાં તેઓ કોઈપણ રીતે તમારું દુઃખ દુર થાય એ ઇચ્છે છે. માત્ર તમારી મરજી શી છે ? તેજ જાણવાને તેઓ થોભ્યાં છે. એટલું બોલીને જેતસી પ્રીતિમતીનો જવાબ સાંભળવાને અટક્યો.

અત્યારસુધી મૌનપણે પ્રીતિમતી જેતસીનું કથન સાંભળતી હતી તે એકદમ બોલી. “ મારા માતાપિતાની શી મરજી છે ? અને તેમાં મારીજ સંમતિની જરૂર છે એ બધું તમે શી રીતે જાણી લીધું વાર ? ”

“ પ્રીતિમતી ! તમારાં માતાપિતાની ઇચ્છા ફરીને તમને સુખી બેવાની છે. જો તમે સ્વિકાર કરવાને તૈયાર હો, તો કોઈ લાયક તરૂણ સાથે તમારું પુનર્મિલન કરાવી, તમને સુખી કરવા. ”

“ એમ....તેનો જવાબ હું મારા માતાપિતાને આપીશ. તમારે એમની વડીલાત કરવાની શી જરૂર પડી વાર ? ” કંઈક કરડાકીથી પ્રીતિમતીએ કહ્યું.

“ મને ! ” કંઈક ધ્રુજતા અવાજે જેતસી બોલ્યો. પ્રીતિમતી ? શામાટે ગુસ્સે થાય છે જો તમારા માતાપિતાની ઇચ્છાનો સ્વીકાર કરવાને તમે તૈયાર હો તો તમારી સાથે-એક વિધવાની સાથે સંબંધ બાંધવાને હું તૈયાર છું. આજ

કર્મ વર્ણોથી નમારે માટે માગ હૃદયમાં જે લાગણી ડામી છે તેને કર્મવ્યના રૂપમાં પ્રગટ કરવા કહેવાય છે. ”

જેતમીના આ દુષ્ટ કથનથી પ્રીતિમનિને શાવન આપાત થયો. જેના સ્વલ વદન ઉપર કોપની રેખાઓ સમજાવા લાગી. શુભસાથી સર્દાર મુજવા લાગ્યું. “ તમે અમારે માગી પાસે આ કાર્યમાટે આવ્યા છો ? કોના કહેવાથી તમે અહીં આવ્યા છો ? ”

“ તમારા માતાપિતાના ? ” કહે કહેને જેતમીએ કહ્યું. એણે પ્રીતિમનીમાં થયેલા ફેરફારો જોયા. પણ દ્વિમત નહિ દારતાં મૂકતા લાવીને ફરીને કહ્યું. “ પ્રીતિમની ? શામાટે દુઃખી થાવ છો અને બીજાને દુઃખી કરો છો. તમારા મુખની ખાતર સમાજમાં, જ્ઞાતિમાં તમે તેવો લોભ આપવાને પણ તેઓ તૈયાર થયાં છે તો તમને તેમાં અયોગ્ય શું લાગે છે ? ”

“ બસ ? ચૂપ ! જેતમી ! તમે જે કાર્ય માટે આવ્યા છો તે માટે હું બિલકુલ તૈયાર નથી. હવે એ ગ્રંથોથી વિશેષ વાત ન કરતાં તમે આજ્યા જાવ, મારા મન ઉપર કાણુ સુકતાં મને આવડે છે. મારે જીવન કેવીરીતે વ્યતિત કરવું એમાં તમારી સલાહની મારે કંઈ જરૂર નથી. સમજ્યા ? ” શુભસાથી પ્રીતિ બોલી.

“ પ્રીતિમતી ! શાંત થાવ. જરી વિચાર કરી જવાબ આપો ! તમારા મુખની ખાતર અમે આટલો બધો પ્રયાસ કરી રહ્યા છીએ છતાં એની તમે આવીજ કદર કરો છો. ને ?

નો વિચાર તમારે કરવાનો નથી. અમારું સંભાળી લેવાની અમારામાં પણ કુદરતે શક્તિ આપી છે. સમજ્યા, બસ જાઓ હવે !”

પ્રીતિમતીનાં એ સપ્ત વચનો જેતસી અધોમુખે સાંભળ્યા કરતો હતો એણે એકવાર પ્રીતિમતી તરફ નજર કરી તો એના ચંદ્રવદનપર પવિત્રતાની છાયા જણાતી હતી. આખરે તો નીતિ-આગળ અનીતિની હાર છે. પવિત્રતા આગળ અશુદ્ધિ ક્યાં સુધી ટકી શકે ? પ્રીતિમતી માટે જેતસીના મનમાં જે વિકારી ભાવો હતા તે જધા નષ્ટ થઈ ગયા. પ્રીતિ માટે એના હૃદયમાં પૂજ્યભાવ જન્મીત થયો. એની સહનશીલતા આગળ, એના ઉચ્ચ આદર્શમય જીવન આગળ પોતાનું જીવન એને તુચ્છ સમજાયું. ‘આવી’ કાચી વયમાં વૈધવ્યનું દુઃખ છતાં અનેક પ્રકારના પ્રસોભનોથી નહીં લલચાતાં એ દૃઢ મનની વિધવા બાળા આગળ પોતે પુરૂષ છતાં-કુશલ છતાં નિસ્તેજ દેખાયો. આહા પુરૂષ જેવો પુરૂષ થઇને તે કેવો વિકારોને વશ બની ગયો હતો. એ વિકારોને આધિન થઈ જાતિનું બંધન તોડીને શું કરવાને તે તત્પર થયો હતો. ઉચ્ચ મનુષ્ય જીવનની મહત્તા અંધાર ખાઇમાં નાખવાને તૈયાર થયેલા જેતસી પ્રીતિમતીને ચરણે પડ્યો. “જેન ? મારા અપરાધ ક્ષમા કરજો. તમારા જેવી એક ઉચ્ચ આદર્શમય વિધવા-બાળાની અત્યાર સુધી આચાતના કરી રહ્યો હતો. તમને અવળી સલાહ આપી કેવું અનિષ્ટ કરી રહ્યો હતો ? એ મારા સર્વ દોષો છે શુભિચ્છ જેન ? તમે ક્ષમા કરજો. ને મારા ઉપર જે કાંઈ

સુધી સમકિતે આત્માને જીવને પ્રાપ્ત થવું નથી ત્યાં સુધી

જીવતો નથી.

જો તે કાળા-

તરે સમકિતનાં પ્રભાવે મોક્ષને પામશે. પણ સમકિતથી બ્રહ્મ

થયેલાં જીવને તો ક્યારે પણ મોક્ષ નથી જ.

અનાદિકાલથી આ જીવ સંસારમાં સમકિત વગર પરિ-

બ્રમણ કરી રહ્યો છે. જો કે જીવ તત્વ અનાદિ અને અકૃપી

છે, છતાં દરેક જીવોનું ઉત્પત્તિ સ્થાન નિગોદ છે. આ શાશ્વત

ચોદ રાજકોકમાં અસંખ્યાતા નિગોદના ગોળાઓ રહેલા છે.

એ એક એક ગોળામાં અસંખ્યાતી નિગોદ છે અને એક એક

નિગોદમાં અનંતા જીવ છે અનંતા એટલે કોઈ કાળે એના

અંત આવી શકે નહીં. આજ સુધીમાં અનંતોકાલ ગયો

છતાં હજી એક નિગોદ પણ ખાલી થઈ નથી વધી સંસારની

ચોરાગી લાખ જીવાયોનિમાં પરિબ્રમણ કરતા જીવો પણ

સરવાળે સરખાજ રહે છે કમેનિ ક્ષય કરીને સંસારમાંથી

જેટલા જીવો મુક્તિમાં જાય છે એટલા જીવો નિગોદમાંથી

બહાર આવે છે એવી રીતે સંસારમાં ચરેરાશે જીવો સર-

ખાજ રહે છે.

નિગોદના જીવો પણ જે પ્રકારે જીનેશ્વરે કહેલા છે. એક

વ્યવહાર રાશિવાળા અને બીજા અન્યવહાર રાશિવાળા;

વ્યવહાર રાશિવાળા એટલે નિગોદમાંથી બહાર નિકળેલા જીવ

સંસારની ચોરાગી લાખ યોનિમાં ભરીને પાછો ફરીને તથા

પ્રકારની ભવિતવ્યતાએ કરી-કર્મ કરીને નિગોદમાં
તે જીવ વ્યવહારરાશિવાળો કહેવાય. ખીજા અવ્યવહાર
વાળા જીવો કે જે અનંતો કાલ ભૂતકાલમાં વહી ગયે
હજી નિગોદમાંથી બહાર નિકલવા પામ્યા નથી. અનંત
નિગોદમાંજ એ જીવો તથા પ્રકારની ભવિતવ્યતાથી
મરણ કરે છે. નિગોદના જીવો અવ્યક્તપણે જન્મ મરણ
કરે છે એમનો ભવ ઘણોજ સુદૃઢ હોય છે. જે સુદૃઢ
નામે શાસ્ત્રમાં ઓળખાય છે. એક શ્વાનોશ્વાસમાં નિહ
જીવો સત્તર ભવ ઝાઝેરા કરે છે. કેટલાક નિગોદીયા જીવો
એવા છે કે ભવિષ્યમાં અનંતો ભવિષ્ય કાલ જશે તે
નિગોદમાંથી બહાર નિકલવા પામશે નહીં. ત્યારે
પ્રશ્ન કરે કે મોક્ષમાં કેટલા જીવો ગયા. ત્યારે એના જવાબ
એજ કહેવાતું કે એક નિગોદનો અનંતમો ભાગ મોક્ષે ન
શાસ્ત્રમાં પણ હજી છે કે—

“જઈ આઈ હોઈ પૂઠ્ઠા. જિણાણ મગગંમિ ઉત્તરં તદ્દા
इकस्स निगोयस्स, अणंत भागोय मुल्लगयो” ॥ ૧૧ ॥

અ.વાર્થ—“ત્યારે ત્યારે જીનેશ્વરને કેટલાક
સુ.કે.ન. જીવો કેટલા ? ત્યારે ત્યારે તેમને એજ
મતલે કે એક નિગોદનો અનંતમો ભાગ મોક્ષે ગયો છે.”

જીવ-સ્વાત્મા જો કે અજર અને અમર છે છતાંજુદ
યોગ પોડા પામીને એના તાપ તડવું કરતો સુસારને મોક્ષ
પ્રકારના જન્મ મરણ પ્રાપ્ત કરે છે ત્યાંજુદી જીવ કરે

મંદિરમાં નથી, ત્યાં જગી એ બહિર્ભાવમાં-પુનઃથી
 મંદિરમાં નથી-માથો પડે છે એ પુનઃથી-પુનઃથી-
 તિવાળો-મંદિરમાં આદિને કારણે અને પ્રમાણમાં કમ
 થતો હશે એ અને એના દ્વં પરવશ પડે એમ છે. પુનઃથી
 ખતો લાલચ હવે એ મુખને આધિન થઈને શ્રી પુનઃ આદિ-
 માં-લપટાઈ લાય છે કે જે વસ્તુઓ, એની પોતાની નથી
 કે દિવસ એ બધી વસ્તુઓને ઊડીને જવાનો છે.
 દેખી, રાત્રી સંતા, - વેળવ કે ઠકુરાઈ એ બાદ વસ્તુઓના
 હિંદમાં પ્રતિબદ્ધ થઈ પારછી વસ્તુઓ પોતાની માની
 મેનેજ સર્વસ્વ માની બેઠો છે. અને જે પોતાની વસ્તુઓ
 કે એને બૂલી ગયો છે. આવા અજ્ઞાનરૂપ મિથ્યાત્વને
 પરવશ થઈને પોતે પોતાને પણ બૂલી ગયો છે. અને આ
 અનિત્ય શરીર તેને હું માની બેઠો છે. પણ એ આત્મા
 સમજતો નથી કે હું એ કાંઈ શરીર નથી પણ શરીરથી ભિન્ન
 એ કાંઈ નિરાળીજ વસ્તુ છે. આ લલુભંગુર શરીર તો
 પરવસ્તુ છે. જ્યાંસુધી એવું મિથ્યા જ્ઞાન-મિથ્યાત્વ આત્માને
 વળગેલું છે ત્યાં જગી એ બાદ દૃષ્ટિ એની રળવાળી નથી. આત્મા
 જેમ અનાદિ કાળથી સંસારમાં રખડે છે તેમ આવું મિથ્યાત્વ
 પણ એને અનાદિ કાળથી જ લાગેલું છે. એ મિથ્યાત્વ પાંચ
 ભેદે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. ૧ અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, ૨,
 અનભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, ૩ અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ, ૪
 સાંશયિક મિથ્યાત્વ, અને ૫, અનાલોગિક મિથ્યાત્વ.

આ મિથ્યા જ્ઞાનથી અંધ થયેલા જીવો કપાયોને વશ

થઈ અનેક પ્રકારનાં ગાઠ કર્મો—પાપો કરીને ઘોરતમ નરક પૃથ્વીમાં ચાલ્યા જાય છે. સમાકત અને મિથ્યાત્વ પરસ્પર વિરોધી સ્વભાવવાળાં છે. જેથી બન્ને એક સ્થાનકે રહી શકતાં નથી. એ પાપે પ્રકારનાં મિથ્યાત્વનો સમજણ પૂર્વક લાગ થાય ત્યારેજ આત્મા યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરીને અપૂર્વકરણ કરી સમકિતની સન્મુખ આવી શકે.

૧ અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ—મનુષ્ય વિદ્વાન હોય, સમાજમાં માન્ય હોય—નેતા હોય કે પ્રતિષ્ઠિત પુરૂષ હોય છતાં પોતાની લીધેલી હઠ છોડે નહીં. પોતાનો કદાચક સાબીત કરવાને અનેક પ્રકારની કુચુક્તિઓ ઉભી કરતાં પણ ડરે નહીં. હાલર નામના પક્ષીને બચપણમાં એની માતા જ્યારે એને ઉડતાં શીખવે ત્યારે એ પગ વચ્ચે લાકડાની કટકી રખાવે છે કે તેનાથી ઝટ ઉડી શકાય. ઉડતાં શીખ્યા પછી એ લાકડાની કટકી છોડી દેવી જોઈએ. પરંતુ એ પક્ષી ઉડતાં શીખ્યા પછી પણ એ કટકી છોડે નહીં. એના મનમાં એવો ભ્રમ પડી જાય છે કે એ લાકડાની કટકીની મદદથીજ તે પોતે ઉડી શકે છે. એવી ખોટી શંકાની મનમાં ગાંઠ પડી જવાથી મરણ પર્વત એ ઉપાધિ ગ્રહણ કરી રાખે છે. અથવા તો એક મનુષ્યને સોનાનું કડું પહેરવાનું મન થયું. એટલે સુવર્ણ ખરીદ કરીને સોનીને કડું તૈયાર કરવા આપ્યું. કડું તૈયાર થતાં સોનીએ તે મનુષ્યને ગજરમાં સોનાની કસોટી કરાવવા મોકલ્યો. અને ક્યું કે તમારે માફ નામ લેવું નહીં. અને આ સોનાની પરીક્ષા કરાવવી. કેમકે આ બધા લોકો

મારા દુશ્મન હોવાથી તમે માફ નામ લેજો તો સોનાને બદલે પિત્તળ કહેવો પેલા માણસે જાનરમાં લઈને તપાસ કરાવી તો સોનું કીકાર માણસ પડ્યું. એથી જ મનુષ્યને સોની ઉપર વિશ્વાસ નોકો. પણ સોની પાસે આવીને તે ક્યાં પાછાં આપ્યાં. સોનીએ કહ્યું ધોવા અમમે ધોતાં. ધોતાં એના જેવાંજ પિત્તળનાં ક્યાં તેવાર કરેલાં તે ગોઠવી દીધાં. એ બદલેલાં ક્યાં આપીને તે મનુષ્યને જાનરમાં મોકલ્યો અને કહ્યું કે હવે માફ નામ લઈને આની પરીક્ષા કરાવજો. એ બધા મારા દુશ્મન છે કે નહીં એની તમને જાતરી થશે. તે માણસ પણ જાનરમાં જઈ પેલા સોનીનું નામ લઈને એ ક્યાંની પરીક્ષા કરાવી. ત્યારે ગામના ચરાઈ કહેવા લાગ્યા કે આ ક્યાં તો પિત્તળનાં છે. તું પ્રથમ લાગ્યો હતો તે આ નથી. અરે મૂર્ખ ! તું કમાઈ ગયો. એ લોકોનું સાચું વચન સાંભળીને તે મનુષ્ય બોલ્યો કે તમે બધા સત્યવાદી છો તે હું જાણું છું. બિચારા સોનીનો નાહક દેવ કરે છે તે મેં આજે જ જાણ્યું. એવી રીતે મનમાં જે ખોટું શસ્ત્ર કચી ગયેલું હોય તે ઠાઈ રીતે નિકળે નહીં.

૨, અનભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ—જોકે આ મિથ્યાત્વમાં એટલો બધો કદાચક તો નથી છતાં આપણા આત્માના ગુણને મલિન તો અવશ્ય કરે છે મુદેવ, કુદેવ, સુગુર અને કુગુર, સુધર્મ અને કુધર્મ એ બધાંને એક સરખા માને ! શત્રુ અને મિત્ર ને સરખા માનવા, સર્પ અને કુલની માળાને એક સમાન જાણવી, ચંદ્ર અને સૂર્ય, સ્વર્ગ અને નર્ક, સિદ્ધ અને

સંસારી, વિષ અને અમૃત, ચિંતામણિ રત્ન અને પાષાણનો દુકડો, દિવસ અને રાત્રી એ બધાંને એક સરખાં માને એના જેવો બીજો વધારે મિથ્યાત્વી કેાણ હોય. એ તો મહાનિવિડ ગાઠ મિથ્યાત્વ કહેવાય.

૩. અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ-ઉપયોગ રહીત પણે ભૂલથી ઉપદેશ કે વ્યાખ્યાન સમયે સલાસમક્ષ જીવ વચનથી વિરુદ્ધ બોલાઇ જવાય, એ વચન સર્વથા અસત્ય છે એવું પોતે જાણતા છતાં પણ એને સાચું ઠરાવવા અનેક કાવાદાવા કરે, પણ હઠવાદ મૂકે નહીં. જો ભૂલ કબુલ કરે તો પોતાની પ્રતિષ્ઠામાં હાની થાય એવી બીક લાગે. આવી ઉત્સૂત્ર પ્રપણાથી જીવને અનંતો સંસાર જન્મ-મરણ કરવાં પડે.

૪ સાંશયિક મિથ્યાત્વ-જીનેશ્વરના વચનોમાં શંકાદિક કરે, પોતાની અદ્ય બુદ્ધિથી ન સમજાય એવી સુક્ષ્મ વાત હોય ત્યાં દુકલ્પના કરી પોતાનું ડહાપણ ચલાવે, નિગોદ આદિ સુક્ષ્મ તત્ત્વો પોતાની બુદ્ધિથી ન સમજાય તો એમાં શંકા કરે એ શું સત્ય વાત હશે? અથવા તો અન્ય ધર્મમાં ચમત્કાર મંત્ર પ્રમુખ દેખી એ ધર્મ સારો છે એમ સમજી એની અભિલાષા કરે.

૫ અનાલોગિક મિથ્યાત્વ-સમુર્થિમત્ત પેડે એકબીજાની દેખાદેખીએ શૂન્યમને કાંઈ પણ ક્રિયા કરે. પણ વસ્તુ તત્ત્વનો પરમાર્થ સમજે નહીં.

આ પાંચે મિથ્યાત્વથી જીવ અનાદિ કાળ સંસારમાં

પરિબ્રમણ કરી રહ્યો છે ચારગતિ અને ચોરાશીલાળ છંપા-
 યોનિમાં ગર્ભાવાસનાં, જન્મ મરણનાં, દોષ, શોક, સંતાપ,
 આધિ, વ્યાધિ, અને ઉપાધિથી પીડા પામતો અનંતા દુઃખ
 સહન કરી રહ્યો છે. અનિદ્રનો સંગોગ ને ઈદ્રનો વિજોગ થાય
 એથી છવ અનેક પ્રકારનાં અજ્ઞાનતાને લીધે આર્તરોદ્ર ધ્યાન
 કરે અને એથી અનેક પ્રકારના નિકાચિત-ગાઠ કર્મ બંધન
 કરીને પ્રસન્ન અને સુખમની પેઠે દુર્ગતિએ એ જીવો આદ્યા
 જાય છે, ક્યાયો એ મિથ્યાત્વના સહાયકારી છે. ક્યાયોમાં એક
 એક ક્યાય પણ જ્યારે જીવને દુર્ગતિમાં લઈ જાય છે તો પછી
 એક સામટા બધા ક્યાયો-પાપસ્થાનકો એક સ્થાનકે લેગા થાય
 તો એ જીવની અપોગતિ થવામાં કાંઈ બાકી રહે જારી કે ?

મિથ્યાત્વની પ્રબળતાએ એ તીવ્ર ક્યાયો અનંતાનું
 બંધીયા હોય તો જીવને અવશ્ય નરક ગતિમાં જ લઈ જાય છે.
 એમ કોધને વશે કરીને હિંસક પ્રાણીઓ સિંહ, વાઘ, સમર્જા,
 સર્પ, બિલાડી, ઘરોળી પ્રમુખ માંસ લક્ષી જીવો જન્મ મર્યાદા
 જીવહિંસા કરીને મરણ પછી નરકનાં જ મેમાન થાય છે. માનને
 વશ પડીને શાવણ અને દુર્યોધન જેવા સુમર્થ મનુષ્યો પણ આ
 લોકમાં અંત સમયે દુઃખ પામીને દુર્ગતિના મેમાન થયા અને
 અનંતાનુબંધીના લોભપાપના ઉદયથી આક્રમ સુખમ ચક્ર
 વર્તીને છ ખંડની સમૃદ્ધિથી પણ સંતાપ ન થયો કે જોથી
 પાતકીખંડના ભરનક્ષેત્રના બીજા છ ખંડ સાધવાને આદ્યો તો
 લવણ સમુદ્રમાં સકળ સૈન્ય પરિવાર સહિત ગરક થઈ ગયો-
 જ્ઞાતની નરક પૃથ્વીનો અનિશ્ચિ થયો. માયા-કપટ દરવાઘી

મહાલોનાથ સ્ત્રીપણે ઉત્પન્ન થયા, માયા કરવાથી મનુષ્યો ભવા-
તરમાં તિર્યચગતિમાં ગાડ્યા જાય છે અથવા તો સ્ત્રીપણે ઉત્પન્ન
થાય છે. દ્રાક્ષાકે દેવતાઓમાં લોભ અધિક હોય છે, મનુષ્યોમાં
માન અધિક જોવાય છે, તિર્યચમાં માયા—કપટ વધારે હોય છે
ને નારદીમાં ક્રોધ વધારે હોય છે. એવી રીતે એક કપાય પડ
પ્રાણીની દેવી અંધગતિ કરે છે. અરે સ્ત્રી પુત્ર અને ધનમાં
મૃત્તિહન થયેલો મોડથી મુંઝવે જાયેલો પ્રાણી એની આસક્તિ
ને પરિણામે ગાઢ મોડના બંધનથી એકેન્દ્રિયમાં ગાડ્યો જાય
છે સ્ત્રીમાં આસક્ત થયેલો પ્રાણી એનીજ યોનિમાં ઉત્પન્ન થાય
છે. એવી રીતે મિથ્યા જ્ઞાનથી અંધ જનીને જીવ સંસારમાં
લિપ્ત લિપ્ત પ્રકારની યોનિમાં ઉત્પન્ન થઈ દુઃખ ભોગવે છે એ
બધા પ્રભાવ એક નિજ્યાત્વના !

—●●●●—

પ્રકરણ ૨૦ મું.

સમક્તિ શું કરે ?

“ અન્તો મુદ્ધત્ત મિત્તં પિ, ફાસિઅં હુજ્જ જેહિ સમત્તં ॥
તેસિં અવહ્ઠ પુગ્ગલ, પરિઅહો ચેવ સંસારો ” ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—સમક્તિ એક એવી અણુભોલ વસ્તુ છે કે તે
સમક્તિ અંતર્મુદ્ધર્ત માત્ર (જે ધડીની અંદરનો સમય) પણ
આવીને આપ્યું ગયું હોય તો તે જીવો અર્ધ પુણ્ય પરાવ-

“ જગવં ! સમકિત કેટલા પ્રકારનું હોય ? ” જંગ-
કુગ્રાહે પૂછ્યું.

એના ઉત્તરમાં સૂરિજી બોલ્યા. “ જંગકુગ્રાહ ! સમકિત
સામાન્ય રીતે બે પ્રકારનું હોય. ”

“ અને તે બે પ્રકાર ? ” વચમાં એક ઉતાવળો બોલી
ઉઠ્યો.

“ એક વ્યવહાર સમકિત અને બીજું નિઃસ્વય સમકિત
એમ સમકિત બે પ્રકારનું શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. ” સૂરિજીએ કહ્યું.

“ વ્યવહાર સમકિત તે શું ? ”

“ શુદ્ધ દેવ જગતમાં કોણ છે ! એનું સ્વરૂપ આગમખર્ણ,
સંસારમાં અનેક પ્રકારના દેવો વિદ્યમાન છે. બ્રહ્મા, વિષ્ણુ,
શંકર, છાન આદિ દેવોમાં સાથી શ્રેષ્ઠ અને ગુણવાન દેવ
કોણ છે. એનું સ્વરૂપ પોતાની વિવેક બુદ્ધિથી વિચારવું.
આપણે જેને દેવ તરીકે અગીકાર કરીએ એ દેવ એવા હોવા
એણે કે કંચન અને કામીનીના ત્યાગી, રાગદ્વેષ રહિત,

તર્તન કાલમાં નિશ્ચય મોક્ષ પામે છે. ધણા ભારે કર્મો છવને આધ્યત્મીને આટલો કાલતો સમજવો, જાણી તો શુદ્ધ સમકિતી તો દોષક તેજ લવે, કોઈ ત્રીજો લવે, કોઈ સાતમે લવે, અને દોષ આક્રમે લવે પણ મોક્ષ પામે છે.

“ અત્યાર લગી તો આપણે સમકિતના સ્વરૂપની વ્યાખ્યા કરતાં મિથ્યાત્વનું વર્ણન કર્યું. પણ હવે સમકિત શું વસ્તુ છે અને એનાથી શું લાભ તે જણાવવાનું રહ્યું. ”

“ ભગવન ! સમકિત કેટલા પ્રકારનું હોય ? ” જગદુગ્રાહે પૂછ્યું.

એના ઉત્તરમાં સૂરિજી જોડ્યા. “ જગદુગ્રાહ ! સમકિત આમાન્ય રીતે બે પ્રકારનું હોય. ”

“ અને તે બે પ્રકાર ? ” વચમાં એક ઉતાવળો બાલી ઉઠ્યો.

“ એક વ્યવહાર સમકિત અને બીજું નિશ્ચય સમકિત એમ સમકિત બે પ્રકારનું શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. ” સૂરિજીએ કહ્યું.

“ વ્યવહાર સમકિત તે શું ? ”

“ શુદ્ધ દેવ જગતમાં કોણ છે ! એનું સ્વરૂપ જોખખાવું. સંસારમાં અનેક પ્રકારના દેવા વિદ્યમાન છે. પ્રજ્ઞા, વિપ્લવ, શંકર, જીન આદિ દેવામાં મોટી એક અને ગુણવાન દેવ કોણ છે. એનું સ્વરૂપ પોતાની વિવેક બુદ્ધિથી વિચારવું. આપણે જેને દેવ નરીકે અંગીકાર કરીએ એ દેવ એવા હોવા એણે દે દેવન અને કામીનીના ત્યાગી, રાગદેવ રહિત,

કષાયાદિ અહારે પાપસ્થાનકોનો જેમણે નાશ કર્યો છે એવા વીતરાગ, શાંતમૃત્તિ, શત્રુ-મિત્રમાં સમચિતવાળા, સર્વગુણ સંપન્ન, અનંત શક્તિના ધર્મી છતાં દામાના ભંડાર. ત્રણે કાલનું સ્વરૂપ જાણવા છતાં ગુણે કરીને ગંભિર, જન્મ જરા અને મરણ જેમણે નાશ કર્યા છે એવા અલૌકિક દેવ તેજ દેવ તરીકે અંગીકાર કરવા જોઈએ.

શુદ્ધ ગુરુ એજ કહેવાય કે જેઓ વીતરાગને પંથે પડેલા હોય, સંસારરૂપ સમુદ્ર તરવાના ઉત્સુક અને તીર્થંકરના પ્રરૂપેલા માર્ગે ચાલનારા, પંચમહાવ્રતના પાલનારા હોય. અન્ય ભાવિક જનોને પણ તીર્થંકરનો શુદ્ધ માર્ગ સમજાવી ધર્મના સત્યમાર્ગે દોરી જનારા હોય, ક્રોધાદિક કષાયોને છૂટવાના અભ્યાસી શાંત દાંત અને ક્ષમાદિ ગુણના ભંડાર હોય, એવા શુદ્ધ ગુરુઓ તીર્થંકરના માર્ગે ચાલીને પોતે પણ સંસારથી તરે છે અને બીજાને પણ શુદ્ધ ઉપદેશ આપીને તારે છે. એવા ગુરુઓનેજ સદ્ગુરુ કહી શકાય.

શુદ્ધ ધર્મ તીર્થંકર દેવે સાધુ ધર્મ અને શ્રાવક ધર્મ એ બે પ્રકારનો ધર્મ બતાવ્યો છે. જે જીવો લઘુકર્મી હોય, મોક્ષ માર્ગના અભિલાષી હોય, જીતેન્દ્રિય હોય, સંસારનાં દોષપણ આકર્ષક બંધનો એમને અસર ન કરી શકતા હોય એવા સુમુક્ષુ જીવો સાધુ ધર્મનું આરાધન કરી તીર્થંકર દેવે પ્રરૂપેલા માર્ગને અનુસરી શીઘ્ર મોક્ષે જતા રહે છે, જે જીવો સાધુ ધર્મ પાલવાને અશક્ત હોય, બહુલકર્મી હોય, સંસારની વિષય વાસનાઓના બંધનથી બંધાયેલ હોય,

તેઓ આવક ધર્મ અદેશાધર્મી પાળી શકે છે. આવકો પણ ઉત્તમ મધ્યમ, અને કનિષ્ઠ એવાં ત્રણ પ્રકારે હોય છે. જારમતધારી, દેવશુર અને ધર્મની ભક્તિ કરનાર, એમને માટે પોતાની છંદગી, કુરબાન કરનાર એવાં ચુસ્ત આવકો અર્જશીની માફક જારમાં દેવલોક મુખી જઈ શકે છે. જારમતધારી એક મહારાજના જેવા રાજ્ય વ્યવસ્થાથી આવકો પણ મુદોના પ્રસંગો સાચવવા છતાં આઠમા દેવલોક મુખી પહોંચી ગયા છે.

મધ્યમ આવકો જારમતથી જોણાં જન છેવટે એકાદ જત પણ પાળી દેવશુર ધર્મની ચુસ્તપણે ભક્તિ કરનારા હોય છે. અને એવાં વ્યવહારમાં પ્રીતિવાળા પણ હોય છે; છતાં ધર્મના પ્રેમી હોઈ યથાશક્તિ જન પરચખાણ કરનાર હોય છે અને મધ્યમ આવકો પાંચમે શુભસ્થાનકે હોય.

તેથી ઉતરતી પંછિના આવક જન વગરના અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ કહેવાય એ દેવશુર અને ધર્મની ભક્તિ કરવામાં શ્રેષ્ઠિક મહારાજની માફક હદ આસ્થાવાળા હોય, તીર્થ કરની ભક્તિથી ક્ષામિક સમકિત જેવું ઉત્કૃષ્ટ સમકિત પામે છતાં બદ્ધકર્મી હોવાથી અને પૂર્વના કોઈ અંતરાયથી જત થઈ શકે નહીં. એક પણ નશુ જત પાળવાને પણ એ અશક્ત હોય. આ આવક ચોથેશુભસ્થાનકે હોય.

એવી રીતે સાધુ ધર્મ અને આવક ધર્મ એ બે ભેદ ધર્મ સમજવો તે સિવાય ધર્મના ચાર ભેદ પણ શાસ્ત્રમાં બતાવ્યા છે." પરમદેવસૂરિ જોડ્યા.

“ ધર્મના આર પ્રકાર કેવી રીતે ? ” એક જણે પુછ્યું.

શુરુદેવ જોડ્યા. “ દાન, શ્રીયજ્ઞ, તપ, અને ભાવ એ આર પ્રકારમાંથી એક પ્રકારનું આરાધન કરનારનાં પણ કામ થઈ ગયાં છે.”

“ કોનાં કોનાં કામ થયાં અને કયા ધર્મનું આરાધન કરવાથી મહારાજ ? ” જગદુશાહ જોડ્યા.

“ દાન—અભયદાન, મુપાત્રદાન, અનુકંપાદાન, ઉચિતદાન, અને કીર્તિદાન એ પાંચ પ્રકારે છે. એમાં છેલ્લા ત્રણ પ્રકારે કરેલું દાન સંસારની સમૃદ્ધિ આપનારું છે ત્યારે પહેલું અને બીજું એ મોક્ષને દેનારું ઉત્તમદાન કહેવાય એમ શાસ્ત્રમાં કહેલું છે.”

“ એ દાન કોના મોક્ષને માટે થયું ? અને તે કેટલા ભવમાં મોક્ષને આપનારું થાય વડ ? ”

“ જુઓ મુપ્રતિહ શાંતિનદ્ર. પૂર્વભવે એ એક ગોવા-ગીયાનો જીવ હતો. આવયા નાનાપવાસી સાધુને ક્ષીરનું દાન આપવાયા શાંતિનદ્રના નમ્રદિ પામ્યા, એટલી સમૃદ્ધિ હતી. તત્કલ આવત. એ કદિ છેડીને નહાવીર દવામી પાસે એનહું તપ કરવું હતું. તપાય નિદ્ર વિમાને ગયા. ત્યાંથી મનુષ્ય ભવમાં નોતરે. એનનાજ જનેવી ધનોથોડ ! એનને ત્યુ રૂપભવના જુવાન દાનયોજ સમૃદ્ધિ મળી હતી તે ત્યુ શાંતિનદ્રના નાકે એકાવાસી થઈ મોક્ષે જશે. પ્રથમ

તીર્થંકર શ્રીકૃષ્ણદેવના શુભ ધનાગ્રાર્થવાટે પૂર્વજન્મમાં સાધુ-
ઓને ધૃતનું દાન કરવાથી મોક્ષનું આમંત્રણ કર્યું. એવા તો કે-
લાયદાખલા ઇતિહાસમાંથી સુપાત્ર દાન વિષે નવામ કરતાં મલી
આવે. એ તો સુપાત્ર દાનની વાત કદી પણ અભયદાન પણ
એવુંજ મુક્તિવધુની વરમાળ આકર્ષવામાં આગળ પડતું
છે, મેઘરથ રાત્રીએ એક પારવાની પોતાના શુભના ભોગે
રક્ષા કરી તો ચક્રવર્તી અને તીર્થંકર ધર્મ મોક્ષે ગયા.
બાવીશમાં તીર્થંકર શ્રી નેમિનાથ રાજેમનિને પરજીવા જતાં
માર્ગમાં એમના લગ્ન પછી ગૌરવ કરવાને પશુઓને બેગાં
કરેલાં, એમનો આર્તનાદ-કરૂણ પોકાર સાંભળીને રાજેમનિને
છોડી દીધી ને રથ તરતજ પાછો ફેરવ્યો. દીક્ષા અહીં કરી
શિવરમણીના વલ્લભ થયા. ધર્મરૂચિ અણગાર-સાધુને કાંઈએ
કંઠવા તુંબડાનું શાક વહોરાવેલું, તે ગુરૂની આજ્ઞાથી પરકવવા
જતાં દીડીઓ ઉપર કરૂણા કરીને પોતેજ માસખમણને પારણે
એનો આહાર કરી ગયા. નમન હો એવા થેઠ મુનિવરોને ?

એ કંઠવા તુંબડાના શાકનો આહાર કરીને સર્વાર્થસિદ્ધિ
વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી મનુષ્ય થઈને મોક્ષે જશે એવા
પણાંય દ્રષ્ટાંત ઇતિહાસને પાને સુવર્ણ અક્ષરે લખાયેલાં છે.

એવોજ શીયલનો મહિમા-શીયલના પ્રભાવથી મુદ્ગર્જન
શ્રેણીને શુભીનું ત્રિહાસન ધર્મ ગયું, એજ શીયલના મહાત્મ્યથી
દ્રોપદીનાં ભરી સલામાં ૧૦૮ એક પછીએક નવા વસ્ત્રો પ્રગટ
થયાં. કલાવતીના કપાર્ધ ગયેલા હાથ નવા પ્રગટ થયા. મહા-
સની મીતાણીની શીયલની ખાતરી કરવાને રામચંદ્રજીએ

એમણે કંઈક દિવ્ય કરી જતાવવાની આજ્ઞા કરી ત્યારે ધન-
ધગતી અગ્નિની જ્વાળાઓ પણ એમના શીયલના પ્રભાવથી
શીતલ થઈ ગઈ. સતી સુલદ્રાએ કાચે તાંતણે ચાલણી બાંધીને
કુવામાંથી જળ કાઢી ચંપાનગરીના દરવાજા ઉઘાડ્યા. એ એના
શીયલનોજ પ્રભાવ હતો. એવી રીતે શીયલનો પ્રભાવ તો આ
લોકમાં પણ જંગતો છે ને ભવાંતરમાં પણ આત્માના સુખને
માટે થાય છે, ધન્ય છે એવાં શીયલવાંતાં નર નારીઓને ?

તપનો મહિમા તો પ્રગટજ છે એને માટે કાંઈ વિશેષ
વર્ણન કરવાનું ન હોય, કેમકે મયુરનાં ઈંડાં કાંઈ ચીત-
રવાં પડતાં નથી. તપ એ ગમે તેવા કિલ્લેટ કર્મને પણ નાશ
કરનારું છે. ખુદ માદાવીર ભગવંતે લગભગ સાડાઘાર વર્ષ
પર્યંત કિલ્લેટ તપસ્યા કરીને કડીણ કર્મોનો નાશ કરેલો છે અરે
કંઠણુ રૂપિએ ષટ્ માસીતપને પારણે કેવળજ્ઞાન મેળવ્યું;
ધર્મિભલકુમારે પદ્મમાસ પર્યંત તીવ્ર તપસ્યા કરીને પોતાનું
ઇચ્છિત મેળવ્યું. સંસારનું કામ પણ અસાધ્ય કામ તપથીજ
સિદ્ધ થઈ શકે છે. મનુષ્ય ગમે તેવા દુઃખી હોય, દુર્ભાગી
હોય પણ પદ્મમાસ જે આંયગિજનું તપ કરે, તો આ લોકમાં
પણ પ્રગટપણે ધર્મિભક્તની માફક સુખ પ્રાપ્ત કરે, એ તપથી
દેવતાઓ પણ આધિન થાય છે. ચક્રવર્તી જેવાઓને પણ
દેવતાઓનું આકર્ષણ કરવા સમયે અક્રમતપ કરવું પડે છે
દ્રુણ વાસુદેવે અક્રમ તપના પ્રભાવથી શ્રી સંજેશ્વરપાર્શ્વના-
થની પ્રતિમા પાતાલમાંથી મેળવીને જરા રાક્ષસીનો નાશ કર્યો.
માટે તપ તો ગમે તેવા અસાધ્યને પણ સાધ્ય કરે છે.

“ભાવ-ભાવનાતો ભવનો-સંસારનો નાશ કરે છે કહ્યું છે
 કે ‘ ભાવના ભવ નાશિની ’ એ કાંઈ જોઈતું તો નહીં હોય એથી
 ચક્રવર્તી ભરત મહારાજને આંદોશ લેવનમાં ફક્ત ભવનો
 ભાવનાજ કેવલજ્ઞાન મળ્યું એટલું જ નહીં પણ તેમની પાટે
 ઘણેલા આઠ રાજાઓ પણ એવીજ રીતે ભાવના ભાવના કેવલજ્ઞ
 જ્ઞાન મેળવીને મોક્ષ ગયા. નાટકણીઓના સ્નેહમાં ફસાયેલા
 આપાદાભૂતિએ ભરતચક્રોનું નાટક કરવા જતાં છેવટે આંદોશ
 લેવનમાં આવનાં શુદ્ધ ભાવનાથીજ તરત કેવલજ્ઞાન મેળવ્યું.
 અરે અચાર પણ મનમાં એક એવા શુદ્ધ ભાવ શબ્દમાત્ર પણ
 આવ તો તે ભાવ અનેક કાગળનાં સંચિત કર્મોનો નાશ કરીને
 આત્માને લઘુકર્મો કરે છે માટે ભાવ જગનમાં શ્રેષ્ઠ છે નમન
 હા એવી શુદ્ધ ભાવનામાં વર્તના ઉત્તમ નરનાયકોને ?”

“ શ્રાદ્ધ ? શું ભગવંતે તત્ત્વજ્ઞાનના વ્યાખ્યાઓ કરી
 છે ? જ્ઞાન, શિવલ, તપ અને ભાવ એ એકે એક વસ્તુપણ
 આત્માનું કલ્યાણ કરનારી છે, તો પછી એ આરે એકજ કલ્યા-
 નકે વર્તના હોય એના કલ્યાણ માટે તો શકાજ શાની હોય.”
 દાનાદિકની પ્રશંસા કરનાં અગદુશાહ બોલ્યા.

“ દેવાનુગ્રિય ? એ આર પ્રકારનો ધર્મ ભગવંતે કહેલો
 છે એમાંની એક એક વસ્તુ પણ તમારા કથન પ્રમાણે આ-
 નાનું કલ્યાણ કરનારી છે.

એવી રીતે શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ અને ધર્મનું તત્વ સમજીને
એ ત્રણે તત્વની ભક્તિ કરે-યથા શક્તિ એની આરાધના કરે
એને શાસનો અવહાર સમક્ષિત કહે છે સમક્ષિત જ્યાં મુખી
પ્રાપ્ત થતું નથી ત્યાં લગી મુક્તિ ગમન કરનારાઓની સંખ્યામાં
એ છવની ગણના થતી નથી. એક વળત આવીને જે
ભલે પછી સમક્ષિત જતું રહ્યું હોય તોપણ એ ભવ્ય છવનો
શુદ્ધપદમાં અને મુક્તિગમન કરનારાઓમાં ગણના થાય છે
સમક્ષિત પ્રાપ્ત થયા પછી ગમે તેટલા ભલે છવ મોટો જઈ
શકે છે. એ છવ વધારેમાં વધારે અંસારમાં રળાડે તો અર્ધ
પુદ્ગલ પરાવર્તન મુખી ? ”

“ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન એ શું ? મહારાજ ! ”
વચન એક જાણે પ્રશ્ન કર્યો.

“ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન એ કાળનું માપ છે દશ
કોશકોટી નાગને પમને અવસર્પિણીનો સમય અને દશ કોશ
કોટી સાગને પમને અવસર્પિણીનો સમય, એ ગન્ને મહીને વીક
કોશકોટી નાગને પમનું એક કાલચક્ર કહેવાય. અને એવા
અનન્ત કાલચક્ર વડી કાલ ત્યારે એક પુદ્ગલ પરાવર્તન થાય,
પન્નિવાવ ને વધારેના વધારે એવું અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન
જાણના મનમાં હોય.

“ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન એ કહેવાય ! જાણના ? ”
તે પૂછ્યો.

“ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન એ કહેવાય ! અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન એ કહેવાય ! ”

ને આગળ આગળમાં આનાદિકાલથી મને હેરાન કરી રહ્યું છે એ કોણ ? આત્મા અને પુણ્યકીક ધર્મોની એવી રીતે સિતતા સમજતાં આત્મતત્ત્વને જાણખી જતાં પોતે કોણ છે ? ક્યાંથી આવ્યો છે ? ક્યાં જવાનો છે ? અરે, પોતે એક કાળે નિર્ગોદમાં હતો આજે સારમાં રખાડે છે એનું સત્યસ્થાનક અજર અમર એવું મોક્ષ છે એ સમજી બંધ છે. અનંતજ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય આદિ પોતાના શુભો સમજતાં એને પ્રગટ કરવાના કાર્યમાં હમેશ સાધન રહે છે પછી એ સમજે છે કે હું પણ આત્મશક્તિ ફોરવી મોજે જઈ શકું છું. વીર્ય-કરમદ પ્રાપ્ત કરી શકું છું. શુદ્ધદેવ બની શકું છું. એવી રીતે અજ્ઞાન પડસ દૂર ચતાં બ્યારે પોતાના આત્માની જાણ થાય ત્યારે એને નિશ્ચય સમર્થિત પ્રાપ્ત થાય છે. એ જીવ પોતાના આત્માને જાણખ્યા પછી સ સાધિક વિષયોમાં રંકત થતો નથી. ત્યાગજ એને પ્રિય હોય છે એને ખીજાના ઉપદેશની પણ અપેક્ષા રહેતી નથી અરે શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ કે ધર્મની

પણ નિશ્ચય સમક્રિતવંત આત્માને જરૂર પડતી નથી. એ તે સંસારને ત્યાગી રાત દિવસ પોતાના આત્મ ધ્યાનમાં જ મસ્ત રહે છે. સંસારની કોઈપણ સ્ત્રી પુત્ર કે લક્ષ્મી વીગેરે ઉપાધિયો-ખટપટો એમને ગમતી નથી. માન, આજર કે ઇન્તજાતની આત્મજ્ઞાનીઓને પરવા નથી, કીર્તિની એમને ભૂખ નથી. ફક્ત સુક્રિતમાંજ દષ્ટિ રાખીને હમેશાં આત્મરમણતામાંજ મગ્ન રહે છે. સકલ કર્મોથી-અપકર્મોથી રહિત થવું એજ એનું લક્ષ્યગિંદુ હોય છે. પાપનું આકર્ષણ કરનાર અહાર પાપ ન્યાનકોથી દૂર રહેવા પ્રયત્ન કરે છે. એમને છતે છે. કંચન અને કથીરમાં, રાગ અને દ્વેષમાં, શંત્રુ અને મિત્રમાં, મુખમાં અને દુઃખમાં સમચિત્ત રાખવાના પ્રયત્નમાં સાવધ હોય છે. પોતાના આત્માનેજ નિશ્ચય સમક્રિતી દેવ સમર્પે છે. ગુરૂપણ એજ અને ધર્મતત્ત્વ ગુણતત્ત્વો પણ એના માજ પ્રચ્છન્નપણે રહેલા છે. એ ગદ્યાને પ્રગટ કરી વીતરાગ થવા નીચે કર પદવી પ્રાપ્ત કરવા આત્મા ભગીરથ પ્રયાત્ન કરે છે. આત્મતત્ત્વના ગત દિવન ગત્ય કરનારા અને સંસારના આશ્રય પાપમાનથી રહિત નિશ્ચય સમક્રિતી કાંતો તેજ ભવના પ્રતજ્ઞાત્રના નાજપિની ભાકેત દેવત્વપદ પામે છે. અથવા તે એક એ કે એના અન્ત ભવના નિશ્ચય એ સુક્રિત સમક્રિતીને વરે છે. કાંતવું કે નિશ્ચય સમક્રિતીવર શુભ સમાપ્તિ અધર્મનાથી તે મુક્તિના દેવ એકે એને. આશ્રય તત્ત્વ પદે એક દેવત્વ. તેમજ કદાચ અન્તતત્ત્વના ભવના નિશ્ચય એ શુભ દેવત્વ નિશ્ચય એ એકે એને.

નિર્ભર કરતાં ઘણાં કમોનિ નામ કરી નાંખે તેમ તેમ આત્મ
ધ્યાનથી એનાં કિલ્લે કર્મ પદ્ધતિ સીખાનાં જાય તેમ તેમ
એ આત્મા શુદ્ધ, શુદ્ધતર થતો જાય છે. એમ કરતાં સર્વથા
કર્મ મુક્ત થતાં દેવલોકનાં અને દેવલોકમાં ને પામે છે.

સંસારમાં પાનાંની અને પરંવસ્તુનું વાતવિવેક સ્વરૂપ
આત્મેજ્ઞાનીને યોગળાયાં પડી અને જડ એવા પદ્મગ્રીક
વસ્તુનો મર્મ જાણવાં જાડ એને પદ્મગ્રીક મુખની કાંઈયણ
વાંસના રહેતી નથી. એ વાંસનાઓનો નાશ થયો એટલે
સંસારીક મુખની એને ઇચ્છાઓ મેનીજ હોય. ત્યાં મુખી
ઇચ્છાઓ હોય ત્યાં લગી ધર્મી મનુષ્યો પુણ્ય બંધ કરી એ
વાસનાઓ-ઇચ્છાઓની આ ભાવે નહીં તો ભવાંતરમાં પણ
તૃપ્તિ મેલે છે. પણ આત્મભત્તવમાં રમણના કરનાર તો મુક્તિ
રમણની પરમાત્માના ઉમંગી-હોંશીકો હોય છે. એ મુક્તિમાં
રહેલું અનંત મુખ પ્રાપ્ત કરવાને એનું મન અધિરૂં હોય.

પણ એ નિશ્ચય સમક્ષિત વ્યવહાર સમક્ષિત વગર પ્રાપ્ત
ન થઈ શકે. જે વ્યવહાર સમક્ષિત માર્ગ ઉલંઘીને એકદમ
નિશ્ચય સમક્ષિત ઉપર જાય, આત્મભત્તવની વાતો કરે અને
સંસારના વિષયોમાં મગ્ન રહે તો એનો તો એકે અર્થ ન
સરતાં ઉલટો ઉભય જાણ થાય. ત્યાં મુખી જીવ સંસારના
બંધનમાં હોય, સ્ત્રી પુત્ર કુટુંબ પરિવાર અને વ્યવહારની
કાંસધી જકડાયેલ હોય ત્યાં લગી એણે વ્યવહાર સમક્ષિત અવશ્ય
પાળવું જોઈએ અને દેવ શુદ્ધ તેમજ ધર્મની ભક્તિ કરવી

પિતા આગળ બહાર ક્યો નહોતો. તેમજ જેતસીને અને પ્રીતિને શું વાતચિત થઈ તે પણ હજી સુધી એના બાણવામાં આવ્યું નહોતું. આજે જેતસી સાથે કેટલીક વાતો કરવાની હોવાથી એને પોતાની પાસે એકાંતમાં બોલાવ્યો હતો. ધન્ય છે એવા પુત્રીવત્સલ મા બાપોને ?

જગડુશાહ વિચારમાં હતા એવામાં જેતસી (જયંતસિંહ) દિવાનખાનામાં દાખલ થયો. જગડુશાહને નમીને એમની સામે બેઠો. જગડુશાહે વિચારમાંથી જાગૃત થઈ એના સામે બેસ્યું. “ કેમ શું-થયું ? જેતસી ? ” જગડુશાહે પૂછ્યું.

“ શેડ ? આપે આપની પુત્રી સંબંધી એકદમ ખોટો અભિપ્રાય બાંધી લીધો છે. આપના વિચારો બુદ્ધા છે. ત્યારે આપની પુત્રીના વિચારો પણ બુદ્ધા જ છે. ” જયંતસિંહે કહ્યું.

“ કેમ વાડ ! એણે પોતાના જીવનનો શું નિર્ણય લેવાવ્યો ? ”

“ એનું જીવન વૈરાગ્યને માર્ગે ચડ્યું છે. અધ્યાત્મ-જ્ઞાનના ધર્મ સંબંધી ઉચ્ચ વૈરાગ્યનાં શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરનાં શ્રાકમાયા એનું જીવન નિવૃત્ત થતું જાય છે-સત્યને માર્ગે દગાતુ આવે છે. ”

“ એમ... ” જગડુશાહના મુખ ઉપર પ્રસન્નતાનાં લક્ષણ જણાયા. “ ત્યારે શું વૈરાગ્ય માર્ગે તરફ એટલું બધું એનું મન દ્રઢ થયું છે. તમારા વિચારો એના મન ઉપર કાંઈ અસર

કરી શક્યા નહીં. અથવા તો એના ઉચ્ચ આદર્શ વિચારો
શું એટલા બધા દૃઢ અને આગ્રહ વશ હશે ?

“ હા ! એક ! નમારી પુત્રી માનવી નથી પણ આશાન
દેવી છે. એના ‘શુભાશી’ ભગતમાં એ પૂર્ણતા ધોમ્પ છે. શું
એની દૃઢતા, શું એની શિયલ ધર્મ ઉપરનો સ્વ એકાગ્રતા !
શું એના ઉચ્ચ વિચારો એ બધું એકાગ્રતા દુઃનાશુક થઈ
ગયો. સાચું થયું કે નમારી સ્વતંત્રી દુઃ ગયો નદીનર મારે
અપમાન સાથે તમારા સુસ્માના ભોગ થવું પડત. જે થયું તે
સારાને માટે ! આંખ હવે પુત્રી અંખથી ચિંતાથી મુક્ત થાય !
એના હૃદયનો નિર્લેપ એ પોતે જ કરી લેશે. આપે તો દેવ
એની છત્રાનો અમલ કરવાનો છે.

“ બહુ સાચું ” ચાલો, આખરે પરિણામ સાચું આવ્યું.
એ બધું મારી કેળવણીનું પરિણામ છે. ” જગદુશાહ બોલ્યા.
જેતમીનાં વચન સાંભળીને એકને પરમ સંતોષ થયો હતો.

“ તેમાંય મનુષ્યના નૈતિક જીવન ઉપર ધાર્મિક કેળવણી
જેટલી અસર કરે એટલી બ્યવહારિક કેળવણી તો નજર કરી
શકે. બચપણમાંથી ધર્મશાસ્ત્રના સારા અભ્યાસથી એના મન-
માં સારા સંસ્કારો પડે છે એ સારા સંસ્કારો મનુષ્યના
ભાવી જીવનને શુદ્ધ અને ચારિત્ર શીલ ધરે છે એનામાં વિનય,
વિવેક પ્રગટ કરે છે આપે એને જે ધાર્મિક કેળવણી આપીને
ધર્મશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરાવ્યો એનું જ આ પરિણામ છે. ”
જેતમીએ પોતાનો મન આપ્યો.

ખરાખર છે. તમારું કહેવું બ્યાજળી
કેળવણી જેમ વ્યવહારમાં-વ્યાપાર રોજગાર
જેટલી ઉપયોગી છે તેનાથી અધિક ધાર્મિક કેળવણી મનુષ્યના
જીવનને સુસંસ્કારિત અને ચારિત્રશીલ બનાવવાને ઉપયોગી
છે. શુદ્ધ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજતાં-એના સારા સંસ્કારોની
છાપ એના મન ઉપર પડતાં મનુષ્યનું જીવનજ ફરી નવ
છે. ” જગદુશાહે જયંતસિંહના મતને અનુમોદન આપ્યું.

પુત્રીના ઉચ્ચ વિચારો જાણી એના તરફથી જગદુશા-
હને સંતોષ થયો અને એની ચિંતા હવે કંઈક ઓછી થઈ
ગઈ. તે પછી જંતમ્મી સાથે બીજી કેટલીક વાતચિતો કરતાં
વ્યાપાર સંબંધી વાતો કરી.

તે અરસામાં નગરના સારા સારા ગ્રહસ્થો જગદુશાહને
મળવાને આવ્યા. જગદુશાહે એમને આવકાર આપીને સત્કાર્યો.
દાનાંતરાય કર્મનો નાશ થયેલો હોવાથી જગદુશાહ પોતાનો
અને પરનો ભેદ જાણ્યા વગર છુટે હાથે દાન કરતા હતા.
ગરીબ, અપંગ, લુલા, લંગડા, અંધા, બહેરા, દીન, દુઃખી વગે-
રેને મદદ કરીને એમને સંતોષ પમાડતા હતા. તે સિવાય
જ્ઞાતિજનોમાં, કુટુંબીજનોમાં છુટે હાથે મદદ કરવાનું ભૂલતા
નહી. વ્યાપારીઓને કવચિત નાણાંભીડ સંભયે નાણાંની જરૂર
પડે તો તેમને પણ અવશ્ય મદદ કરતા હોવાથી જ્ઞાતિજનોમાં
તો શું બંદે ભદ્રેશ્વરની ઉચ્ચ નીચ અઢારે વર્ષમાં જગદુશાહ
લોકપ્રિય કહેવાતા. દાતારમાં એમનું નામ પહેલે ન બદે

જગદુશાહને જોઈને બાપુ-આર્યો! તમ કશું વગેરે
 શાને ધરીઓને બૂલી નહીં કશું કશું જગદુશાહની કીર્તિનાં
 વખાણ કરતાં. પુરાણા-મુની શાને ધરી/કર્મ વગેરેને લોકો
 જગદુશાહનું કાતારખડું જોઈ બૂલી મયાં કરતાં. આપણે
 આપણા મહત્ત્વ આપણે અનેક પ્રકારની વાતો મવા
 મીઠી દેશ પરદેશની રાજકિયા સંબંધી, વ્યાપાર સંબંધી
 એમ અનેક વાતો એક એક પેઠી એક ઉકેલાંતી ગઈ. “સમય
 શું નથી કરતો? મનુષ્યોને માથે જેમ ચડતી પડતી આવે
 છે તેમ દેશ નગર અને શહેરોને માથે પણ શું કાશીવીરી
 નથી આવતી.” એક મહત્ત્વ જોડ્યા.

“કેમ વાડ? એમ જોડવાનું કારણ કાંઈ?” જગદુ-
 શાહ પૂછ્યું.

“આપણીજ નજર આગળની વાત કરીયે. વ્યાપાર
 રાજગાર આદિએ એક દિવસ પાટણનું ગૌરવ કેવું હતું.
 એજ પાટણનાં તેજ અને ગૌરવ આંખાં પડ્યાં.” જવાબ
 મળ્યો.

“બરાબર છે. અને પેલું શુશ્રાવના એક ખુલામાં
 પડેલું પોળકા-ધવલક્રપુર કેવી બાંધાજલાલી ભોગવે છે આજે
 એનો દિવસ ચડીયાંતા લાગે છે.” એક બીજા મહત્ત્વે વચમાં
 જણાવ્યું.

“એતો બાઈ સંસાર છે. આમાં તો પરિવર્તન થયાંજ
 કરે. આપણા કચ્છદેશની વાત કરીએ તો જુઓ ક ?”

જાહોજલાલી કેવી હતી. ગુર્જરેશ્વર મહારાજ મૂળરાજે સંવત ૧૦૪૯માં આ કીર્ત્તિનો આશ્રય લીધો હતો. અરે આ મનુષ્ય અને નામાંકિત કીર્ત્તિવાળી રમણીય કંથકોટ નગરની જાહોજલાલીનાં તે કેટલાં વખાણ કરીએ ગુર્જરેશ્વર ભીમદેવ ખાણુ વળી પણ ગિજનીથી મહુમદ સુલતાન ચડી આવ્યો ત્યારે આ કીર્ત્તિનો આશ્રય એમને પણ લેવો પડ્યો હતો. એવો એ નામાંકિત ગઢ હતો. સુલતાન જેવાને પણ આ કીર્ત્તિ તોડતાં સાત પાંચ થઈ હતી. એવું એ નામાંકિત કીર્ત્તિવાળા શહેરની આજે એ જાહોજલાલી બધી અદૃશ્ય થઈ ગઈ. ” એક ત્રીજા અહમ્મદ ખોડ્યા અને એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખ્યો.

“ જેમ પાટણનાં તેજ આંખાં પડ્યાં ને આજે ધવલકુપુર ખીલ્યું એવી રીતે કંથકોટનું ગૌરવ ન્યૂન થતાં આપણું ભદ્રેસર વધ્યું. ” મૃદુ હાસ્ય કરીને મીડાશથી જગડુશાહ ખોડ્યા.

“ આપનું કથન બ્યાજળી છે. ધવલકુપુરની માફક આજે પણ આપણા કચ્છદેશમાં ભદ્રેસરનો જાહોજલાલી વ્યાપાર રોજગાર કાંઈ ઓછાં નથી. ” જેતડી અત્યાર સુધી મૌનપણે વાત સાંભળી રહ્યો હતો તે ખોડ્યો.

“ અને શેક માહેળ ? આ ભદ્રેસરનાં તેજ, ગૌરવ અને ઉજવળતા તો આજે આપના જેવા લક્ષ્મીવાન ને લીધેજ ગણાય, જેમ શાલિભદ્ર જેવાથી રાજગૃહી શોભાયમાન હતી. ” એક અહમ્મદ વચમાં ખોડ્યા.

“ તમે શાલિભદ્ર સાથે શેઠની તુલના કરી એ કાંઈ ઠીક ન દેખાય.” એક બીજા બહુચ્છેડી શ્રીકા કરી.

“ ભરાબર છે ક્યાં શાલિભદ્ર અને ક્યાં તું એક સામાન્ય વણિક, ક્યાં એમની સમૃદ્ધિ અને ક્યાં ભારી, એવા મોટા પુરવની સાથે તે ભારી સરખામણી થાય ? ” જગદુશાહે વચમાં જણાવ્યું.

“ નહીં શેઠ ? આપની ભૂલ થાય છે મેં એમ ધારીને કહ્યું નથી. શાલિભદ્રની સાથેની આપની સરખામણી મને અયોગ્ય લાગવાનું કારણ તો કાંઈ જુદું જ છે.” પેલા બહુચ્છેડી બોલ્યા.

“ અને તે કારણ ? ” જગદુશાહે આતુરતાથી પૂછ્યું. સર્વજ્ઞા એ કારણ જાણવાને આતુરતાથી એની તરફ જોઈ રહ્યા.

“ કારણ ? કારણ તો એજ કે શાલિભદ્ર તો પોતેજ એ લક્ષ્મીનો ઉપયોગ કરતા હતા. બોગીપણાથી એ તો પ્રસિદ્ધ થયા છે કાંઈ દાનારપણાથી નહીં. ત્યારે આપતો એમનાથી અધિક છે બોગી અને દાનાર ? આજ પોતે પણ લક્ષ્મીને ભોગવે છે. છુટે હાથે એના સકચ્છ કરવાથી જગતના ઉપયોગમાં પણ આપની લક્ષ્મી આવે છે જેથી આપની લક્ષ્મી તો દાન, અને ભોગથી જૂનાર્થ થઈ કહેવાય ત્યારે શાલિભદ્રની સમૃદ્ધિ જમે તેવી અખુટ હતી છતાં એ લક્ષ્મી દુર્લભ ભોગથીજ જૂનાર્થ થયેલી હતી.” એ બહુચ્છેડી શાલિભદ્ર અને જગદુશાહ વચ્ચેના અંતરનું રૂપરીકરણ કર્યું.

“ વાહ ? વાહ ? જહુજ સાહે તમે સ્પષ્ટીકરણ કર્યું તમે સર્વથા સત્ય અને વ્યાજબીજ કહ્યું છે જગડુશાહ શેઠની જરાજરી તો કોઈ વીરલા પુરૂષોજ કરી શકે. ” સૌ કોઈએ પૂર્વોક્ત પૃથક્ કરણને એકી અવાજે વધાવી લીધું.

પોતાનાં વખાણ સાંભળી જગડુશાહ શરમાઈ ગયા. “ તમે જધા નાહક મારાં વખાણ કરીને મને છાપરે અદાવો છો. “ જહુરતના વચુંધરા ” એક એકથી અધિક દુનિયામાં ઘણાં રત્નો ઉત્પન્ન થાય છે. એમાં મારો તે શું હિસાબ ” જગડુશાહે પોતાની લઘુતા બતાવતાં કહ્યું.

“ શેઠ સાહેબ ! એતો આપને એમ લાગતું હશે ખાકી અમે સત્ય હકિકતજ અત્યારે જણાવીયે છીએ, આપજ કહો આપણા ભદ્રેસરમાં અત્યારે આપના જેવો ધનાઢ્ય અને દાતાર બીજો કોણ છે. ” એક જણે કહ્યું એના જવાબમાં જગડુશાહ મૌન રહ્યા.

“ આપણા ભદ્રેસરની અત્યારે જાહોજલાલી તો અપૂર્વ છે પણ ફક્ત એક વાતની ખામી છે. ” વચમાં એક જણે આસ્તેથી કહ્યું.

“ શી ખામી તમને જણાઈ વાડ ? ” જગડુશાહ બોલ્યા.

“ ભદ્રેસરને ફરતા એક મજબુત કીલ્લાની જરૂર છે. આ પહી ગયેલો કીલ્લોજ ફક્ત શહેરની ગોલામાં ન્યુનતા કરનારો છે, ” એ ગ્રહસ્થ પોતાને જે ખામી જણાતી હતી તે કહી સંભળાવી.

“ પણ એ કીલો તોડી પાડવાનું કારણ શું ? કે એના મેળે પડી ગયો વાર ? ” એકજણે પૂછ્યું.

“ આ મજબુત કીલોને કચ્છના રણની ધગાને આવેલા થરપારકર દેશના નૃપતિ પીઠદેવે તોડી પડાવ્યો છે. કાંઈ એની મેળે પડી ગયો નથી. ” જવાબ મળ્યો.

“ હા ! એ અભિમાની પીઠદેવેજ આપણો કીલો તોડીને એની શોભા ન્યૂન કરી નાંખી. નહીતર હીમદેવ બાણાવળીનો બંધાવેલો એ ગઢ કેવો મજબુત હતો. આહા ! શું એની દાનક-શોભા હતી. ” એક મહત્ત્વે પોતાની દિલગીરી બતાવી

“ એથી શું ? એ કીલો શું નવો ન થઈ શકે ? ગઢ નવો બંધાવીને એની શોભા વધારીએ તો ” જગદુશાહે કહ્યું.

“ કીલો બાંધવા એતો રાજામહારાજાઓના કામ ! એમાં કેટલું બધું દ્રવ્ય જોઈએ એ કાંઈ નાનાં છોકરાંની રમત છે આપણી તે એ કામ કરવાની શું ભાસ થી ? ”

“ તમે શા માટે એમ બોલો છો ; આપણા બંદેસર ગણે રતી ફરતો ગઢ હું ચણાવીશ. શહેરની શોભાને વધારીશ. ” જગદુશાહે કહ્યું.

જગદુશાહનાં વચન સાંભળીને બધા અભયગીર્થી એમની સામે જોઈ રહ્યા. “ આહા ! શું એમની લક્ષ્મી ઉપગતી નિર્મોહના ? ખચીત આવા ઉદાર પુરુષાથીજ પૃથ્વી રત્નગર્ભા દેવાય છે. ” એક જણે કહ્યું.

“ બેશક આપ બધાથી શકો એમ છો, પણ એમા મને

“ વાહ ? વાહ ? ગહુજ સાહે તમે સ્પષ્ટીકરણ કરું તમે સર્વથા સત્ય અને વ્યાજબીજ કહ્યું છે જગડુશાહ શેઠની બરાબરી તો કોઈ વીરલા પુરુષોજ કરી શકે. ” સૌ કોઈએ પૂર્વોક્ત પૃથક્ કરણને એકી અવાજે વધાવી લીધું.

પોતાનાં વખાણ સાંભળી જગડુશાહ શરમાઈ ગયા. “ તમે બધા નાહક મારાં વખાણ કરીને મને છાપરે ચઢાવો છો. “ ગહુરત્ના વસુંધરા ” એક એકથી અધિક દુનિયામાં ઘણાં રત્નો ઉત્પન્ન થાય છે. એમાં મારો તે શું હિસાબ ” જગડુશાહે પોતાની લઘુતા બતાવતાં કહ્યું.

“ શેઠ સાહેબ ! એતો આપને એમ લાગતું હશે બાકી અમે સત્ય હકિકતજ અત્યારે જણાવીયે છીએ, આપજ કહો આપણા ભદ્રેસરમાં અત્યારે આપના જેવો ધનાઢ્ય અને દાતાર બીજો કોણ છે. ” એક જણે કહ્યું એના જવાબમાં જગડુશાહ મૌન રહ્યા.

“ આપણા ભદ્રેસરની અત્યારે બહોજલાલી તો અપૂર્વ છે પણ ફક્ત એક વાતની ખામી છે. ” વચમાં એક જણે આસ્તેથી કહ્યું.

“ શી ખામી તમને જણાઈ વાર ? ” જગડુશાહ બોલ્યા.

“ ભદ્રેસરને ફરતા એક મજબુત કીલ્લાની જરૂર છે. આ પડી ગયેલો કીલ્લોજ ફક્ત શહેરની શોભામાં ન્યુનતા કરનારો છે, ” એ ગ્રહસ્થે પોતાને જે ખામી જણાતી હતી તે કહી સંભળાવી.

પ્રકરણ ૨૨ મું

પીઠદેવ

આપણી નવલકથાના સમયમાં કચ્છના રણની ઇશામ કાણે આવેલા ચરપારકર દેશમાં પીઠદેવ નામનો દોષ રાજા રાજ્ય કરતો હતો. જોકે ચરપારકર દેશ ઘણો જ નાનો ગણતો હતો અને એજ પ્રમાણે પીઠદેવ રાજાનાં જગ અને સામગ્રી હતાં છતાં પીઠદેવ રાજા ગોધાના રાજા ધુધુલની માફક ધમ્મી અને મિથ્યાભિમાની તેમજ કંઈક જગવાન હોવાથી ઘણો જ ગર્વિષ્ઠ રહેતો હતો. એ મિથ્યાભિમાનથી સર્વને એ તુણવત્ ગણતો હતો. આસપાસના નાના નાના રજવાડાઓમાં પોતાનો પ્રભાવ બતાવી એમને પોતાના જગનો ચમત્કાર બતાવતો. એમની પાસેથી નજરાણું લઈ એણે સમૃદ્ધિ પણ ઠીક સંપાદન કરી હતી. પોતાની ધારણામાં પીઠદેવ એવી રીતે ફગીબૂત થતો હોવાથી એનું સુમાન વધે જતું હતું.

કચ્છદેશમાં આવેલું ભદ્રેસર નગર પ્રથમ બીમસિંહ પ્રતિહારના હાથમાં હતું. બીમસિંહ બોગા બીમદેવનો મંડલિક હતો, છતાં પાછળથી બીમદેવની વૃદ્ધાવસ્થા અને નિર્મળતાનો લાજ લઈને પોતે સ્વત્ર થયો હતો. બોગા બીમદેવની એવી નજગાઈનો લાજ લઈને એની વૃદ્ધાવસ્થામાં જુનામઠ, કચ્છ, ગોધા વગેરે મંડલિકો, સામતો સ્વત્ર થઈ ગયા

હવા. પણ ભીમસિંહે જિજ્ઞાસુપણાકરને મહામંડલેકર બનાવી એ-
ના પુત્ર વીરધવલને પુણસાજ પદ આપી પોતાના તાજને
પાસે જમાવ્યો ને ફેરવી વ્યવસ્થા કરવાનું કાર્ય એમણું ત્યારે
પરાક્રમી વીરધવલે ધવલકુપુરમાં રાજગાદી સ્થાપી વસ્તુપાક
અને લેખપાકની મદદથી રાજાને થઈ બેઠેલા મંડલિકોને એક
પછી એક જીતી લીધા. અનુક્રમે કચ્છદેશનો વાઠો આવ્યો.
ભીમસિંહ પ્રતિહાર પણ રાજાને થઈ ગયેલા હોવાથી વીરધવ-
લની આજ્ઞા એણે માન્ય રાખી નહીં વીરધવલે જીનાગઢ, સિંધ
વગેરે રાજ્યોને જીતીને પોતાની આજ્ઞા કબુલ કરાવી, ગોધા
વગેરેના ધર્મથી રાજાઓને જીતી એમનાં માન ખંડિત કર્યા.
એના આવા અતુલ પરાક્રમથી ભીમસિંહ પ્રતિહાર ઉપેક્ષાએ એની
આજ્ઞા માનવાને તૈયાર થયો. પણ એક ઘટના એ અરસામાં
એવી બની ગઈ કે જેથી ભીમસિંહ પ્રતિહારે એક ઝુલ-
સાતના રાજા સાથે યુદ્ધ જાહેર કર્યું.

મારવાડમાં આવેલા જલોર નગરના રાજા ઉદયસિંહના
ભાઈઓ સામંતપાલ, અનંગપાલ અને ત્રિલોકસિંહ પો-
ના ભાઈ સાથે ગરાસ સંગ્રામી તકરાર થતાં પોતાની જન્મ-
ભૂમિનો ત્યાગ કરી વીરધવલની કીર્તિ સાંભળીને એની ચાકરી
ને આવ્યા પણ એમણે પગાર વધારે માગવાથી વીરધવલે
રાજ્યા જેથી તેઓ કચ્છદેશના રાજા ભીમસિંહના
રહ્યા એમના બળ-પરાક્રમની ખાતરી થવાથી ભીમસિંહે
તેના રાજા સાથે લડાઈ જાહેર કરી પંચગ્રામ આગળ મોઢું
થયું. એ યુદ્ધમાં જલોરના સરદારોએ સાડું પરાક્રમ

તાવી. બીમસિંહની હાજરાખી. મુદને પરિણામે બીમસિંહ
પ્રથમે હેડાકરાવ કરી વીરધવલે પોતાને દેશ આજ્ઞો ગયે. તે
પછી ચોરા સમયમાં બીમસિંહનું મૃત્યુ થતાં વીરધવલે કચ્છ
દેશ પોતાને સ્વાધિન કરી લીધો અને તેના તરફથી નિમેશ
અધિકારી ભદ્રેસરમાં રહીને રાજ્ય ચલાવતો હતો. એ ચોલાણ
સરદારના પરાક્રમથી ખુશ થયેલા વીરધવલે ત્યારપછી એમને
અનુકૂળ સમયે પોતાની આકરીમાં રાખી લીધાં.

એક દિવસ ચરપારકરનો રાજા પીઠદેવ સમય. સાધીને
કચ્છ દેશ ઉપર ચડી આવ્યો. પોતાનું સમસ્ત સૈન્ય જાળ
લઈને તે કચ્છ દેશના ભદ્રેસર નજીક આવી પહોંચ્યો.
ભદ્રેસરના હાકેમ પામે એટલું જાણ, સામંતી, નહીં હોવાથી
પીઠદેવ આગળ ફાળ્યો નહીં. જોયું પીઠદેવ નિશ્ચિપલે
કચ્છ દેશનાં નાનાં મોટાં ગામડાં અને શહેરને ત્રાસ આપતો,
એમની દ્રવ્ય અપત્તિ હુટતો ભદ્રેસર ઉપર ચડી આવ્યો.
ભદ્રેસર પામે પુરતું સૈન્ય જાળ નહીં હોવાથી એ ક્યાં મુખી
બચાવ કરી શકે ? છતાં પણ ભદ્રેસરનો કીલ્લો મજબુત
હોવાથી દેટલાક સમય મર્થન ભદ્રેસરના હાકેમે બચાવ કર્યો,
પણ આખરે તે હારી ગયો. પીઠદેવ નૃપતિએ આ કીલ્લો આડ-
ખીલી રૂપ નરવાથી તોડી પાડવાનો પોતાના સૈન્યને હુકમ
કર્યો તે સુજળ નગરનો ફરતો એ મજબુત દુર્ગ અત્ય સમ
યમાંજ જમીન દોગ્ધ થયો દેટલુંક દ્રવ્ય ભદ્રેસરના હાકેમ
પામેથી લઈને વિજયી પીઠદેવ પોતાના સૈન્ય પરિવાર મહિન
પોતાના રાજધાની ચરપારકર દેશમાં આવ્યો.

એ કે એની આગમનના સમયસરના ઉપર નાની મોટી આગમનનીમાં મળી હતો મેળની હતી. તેમાં આ કમળદેવની પડોશીએના મર્મ આસમાન પવે ત પહોંચી ગયા. એવો ગર્વિષ્ઠ હતાં સુખસાગના રાજા વિરધવના બાપથી તો હૃદયમાં. કરતાં હતાં વીરધવના બીજા રાજકીય અવસાનમાં પડેલા હતો જેથી આ તરફ એનું હૃદય આગ્રહ રહ્યું, હતાં પાછળથી ભદ્રેસરનો દુર્ગ પીડદેવ તોડી નાંખાવ્યાનું એની જાણમાં આવ્યું હતું. જ્યાં એ કીલ્લો ફરીવાર બંધાવવા ને પીડદેવને શીક્ષા કરવાને વીરધવના આનુર થઈ રહ્યો હતો.

એ અરસાના ભવિષ્યના યોગે જગદુશાહે શહેરના નજીક નાંદે અને નગરની પ્રગતની મુળ મગવડતા ખાતર ભદ્રેસરનો પડોશી ગયેલા કીલ્લો બંધાવવાનું કાર્ય શરૂ કર્યું. એ સમાચાર ફેલાતા. ફેલાતાં અનુક્રમે પીડદેવને પહોંચી ગયા.

પોતે તેથી પાંડેલા કીલ્લાને એક સામાન્ય વણિક જગદુશાહ ફરીને બંધાવતાં સાલગી પીડદેવ નૃપતિ ગુસ્સે થયો. "આહ" એ એક ઇવત્તા એ જગદુ ભદ્રેસરનો કીલ્લો બંધાવશે. આ કેસરીસિદ્ધ આગમન એક નાનકડાં શીયાળવું સહેલાઈથી ફાવી જશે. અને એ કીલ્લો અને કીલ્લાનો બંધાવનાર જમીન દોસ્ત થયાં મારા કંઠમાં આગમાં ગળીને ખાળ થશે એ વાણિયો શુ પૈસાને ગળે આટલો બધો કુદી રહ્યો છે ? મારો બચ એના મનમાં લગાવે આવ્યો નહીં હોય. કે બળીયા સાથે વેં કરીને એના કડવા દૂધ કેવા આગમાં પડશે. બચીત હું

એનો કાંઈપણ નાશ કરી નાખીશ, ભદ્રેસર ઉપર બીજાવાર
ચડાઈ કરી એની દેવ્ય સંપત્તિ હાંટી લઈ જગદુને કંઈ કરી
લાવું તોજ હું પીઠદેવ !”

રાજા પીઠદેવ ગુસ્સાથી એવા અનેક વિચારો કરી રહ્યો
હતો એકવાર કરીને ભદ્રેસર ઉપર ચડાઈ કરી જગદુશાહને
શિક્ષા કરવા અને દુર્ગ તોડી પાડવા આતુર થઈ ગયો. વિનંતી
પુરૂષો, ગર્વથી ઉન્મત્ત થયેલા પુરૂષો, કોપી પુરૂષો, મિથ્યા
ભિમાની પુરૂષો, ઉનાવળાયા પુરૂષો અને અદ્ય વિચારવાળા
મૂર્ખ પુરૂષો અમય પરત્વે ધિરજ ધરી શકતા નથી તો પછી
મિથ્યા અભિમાનથી ગર્વિષ્ઠ અનેલા પીઠદેવને ધિરજ ક્યાંથી
હોય. ક્યાં પોતે એક સત્તાધીશ રાજા અને ક્યાં જગદુ-
વાળીયો જગદુશાહ તો એને મન એક તૃણ જેવો હતો. વાધને
મક્કરાનો શિકાર કરવો એમાં શું કાંઈ વિચાર હોય. જેણે
રાજ્યોને દબાવેલાં, એને મન સત્તા વગરનો જગદુ કાંઈ
દિમાગમાં નહોતો કારણકે જગદુશાહ પાસે ભલે લક્ષ્મીના
ભંડારો ભર્યા હોય પણ એ લક્ષ્મી કાંઈ શત્રુઓને-રાજાઓને
શતી થકે નહિ. એમને જીતવાને માટે તો સૈન્યબળ, હુથીયાર
આદિ સામગ્રી એણે પીઠદેવને જીતવા માટે જગદુશાહ પાસે
એવું લઈકરી જગ ન હોતું જ.

પીઠદેવે તરતજ મનમાં નિર્ણય કરીને લશ્કર તૈયાર કર-
વાને તેમજ બીજી જવાબદારી કરવાને પોતાના પ્રધાનને બોલાવ્યો.
પ્રધાન આવીને રાજાને નથી એની આગળ ઉભો રહ્યો. પીઠદે-
વની આજ્ઞા થતા પ્રધાન રાજાની સામે એક આસન ઉપર બેઠો

પ્રધાને જોયું તો અત્યારે પીઠદેવ જોકે ચોકસૂરવાળા અને શ્રીશી
મલમલનાં પહેરણ લેર સાદાપોષાકમાં પોતાના સુંદર કિવાન-
ખાનામાં બેઠેલો હતો છતાં એ આનંદમાં ન હોતો એનું
પ્રચંડ શરીર કોથથી કંપી રહ્યું હતું. વિશાળ આંખો અગ્નિ
વરસાવતી હોય એમ એમાંથી આગના તણુખા ખરી રહ્યા
હતા. એનું ગૌરવદન ગુસ્સાથી તપી જઈ લાલ લાલ થઈ ગયું
હતું પ્રધાન રાજાની સામે બેઠો કે તરતજ રાજાએ હુકમ કર્યો
કે—“ આવતી કાલે પ્રજાતના ભદ્રેસર તરફ કુચ કરવાનું છે
લશ્કરને તૈયાર થવા હુકમ કરો ? ”

“ મહારાજ ? ભદ્રેસર તરફ કુચ ! આપના હુકમનો
અમલ થશે પણ એનું કાંઈ કારણતો જણાવો ? ” આંતેથી
પ્રધાન કર્મચંદે પૂછ્યું.

“ તમને ખબર નથી ભદ્રેસરનો દુર્ગ મેં તોડી પડાવેલો
તે પેલો નિર્માત્ર્ય વળીક જગદુ આજે નવો દુર્ગ બંધાવે છે હું
જીવતાં તે દુર્ગ બંધાવજ કેમ ” ગુસ્સાથી પીઠદેવ ભદ્રેસરની
ચકાઈનું કારણ જણાવ્યું.

જગદુશાહ દ્રીઢે મધ્યવે છે એવા સમાચાર કાંઈ
કાંઈ આપ ?

“ અ. જો. હા ” રાજાએ હુકમનાજ પતાવ્યું.

અંતરમાં નેનાવતો પાનુ આવી પહોંચ્યો. તે રાજાને
તમન કરીને રાજા અને પ્રધાનની એક બાજુ એ બંનેની
મધ્ય. સ્થાનમાં તેવ. રાજા નેનાવતો, નેનાવતિને આવેલો, જોઈ

પ્રધાને સેનાપતિને ઉદ્દેશીને કહ્યું. " વિરૂપા ! આરતી કાઢે
હરેકર લઈને તમારે બદ્રેસર તંરક રવાને થવાનું છે ? "

" ને હું પણ સાથે આવીશ. " રાજાએ વચમાં કહ્યું.

" આપના હુકમ પ્રમાણે વર્તવા તૈયાર છું. " આપ હુકમ
ફરમાવે, આપને આવવાની શી જરૂર છે જ્યાં મુખી અને
જીવતા છીએ. " સેનાપતિએ કહ્યું.

" નહીં મારે આવવું જ જોઈએ મારે જોઈએ હું તો ક-
નાર એ જંગલમાં મારે જ હાથે પકડું તો મારા કૈયાની
આગ ભુગાય ? " ખીકદેવે ક્રોધથી કહ્યું.

બરોબર છે આપે જ જોઈને પકડવો જોઈએ છતાં આપને
મારી એક નમ્ર અંશ છે જ સાંભળવા કૃપા કરો તો કહું ? "

" આપને આટલી ઉતાવળ કરવાની કાંઈ જરૂર ? આપણે
પ્રથમ તપાસ કરવી જોઈએ ને પછી ચુકવું આમંત્રણ કરવું
આજગી છે. " ફરીને કર્મચંદ પ્રધાન બોલ્યો.

" શું ત્યારે આપણે કન બગર લાવ્યો તે ખોટા કે ?
આવી સામાન્ય બાબતમાં તમે શંકાશીલ બહુ રહો છો ? "
રાજાએ કહ્યું.

" મહારાજ ! સમાર મારા જે શબ્દો પણ આપને કદાચ
ન ગમે તોય સાંભળવા જોઈએ જો શબ્દો આપને જો યોગ્ય
લાગે તો સ્વીકારવા નહીંતર ચુક તો છંજ ! "

" કહો તમારું શું કથન છે ? " રાજાએ પૂછ્યું.

“ જગદુશાહ કદાચ કીલ્લો ખંધાવતા હશે એ વાત માનો કે સાચી હશે. પણ આપે એને ના પાડેલી છે. જે આપે ના પાડવા છતાં એ દુર્ગ ખંધાવવાનું કાર્ય કરતો હોય તો નિશ્ચય આપના કોપનો એ લોગ થાય. પણ આપને ગુસ્સે કરવાની ખાતર ઉપરવટ થઈને એ દુર્ગ ખંધાવતો હશે એવું આપ શામાટે માની રહ્યો છો. ” પ્રધાને આસ્તેથી પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો.

સેનાપતિ વીરૂલા પણ ભદ્રેસર ઉપર ચડાઈ કરવાને નારાજ હતો કારણકે તે જાણતો હતો કે અત્યારે કદાચ આપણે કાવશું પણ એ કેશરીસિંહની ગુફામાં હાથ નાખવાનો છે. ગુર્જરેશ્વર વીરધવલ જાગ્યો નથી ત્યાંસુધીજ એમની છંદગીઓ સલામત છે. વીરધવલના તાગાનો એ મુલક હોવાથી વીરધવલનું હરકર ચડી આવતાં ક્ષણમાત્ર પણ પીઠદેવ કે પોતે ટકી શકે તેમ નથી. એ તે સમજતો હતો. તેથી પ્રધાનના મતને સેનાપતિએ અનુમોદન આપ્યું. “ મહારાજ ? પ્રધાનજી ? ફીક કહે છે. આપ એને હુકમ કરો કે મારો તોડેલો દુર્ગ તું ખંધાવીશ તો મારો ગુન્ડગાર થઈશ તને શિક્ષા કરીશ. છતાં જો એ હડ કરીને ખંધાવશે તો આપણને ભદ્રેસર જતાં ક્યાં વાર છે ? ”

પ્રધાન અને સેનાપતિનાં એકમત સાંભળીને રાજા વિચારના પડ્યા અને ખાંચ્યો. “ શું એને ખબર નહી હોય કે મારો તોડેલો દુર્ગ એ ખંધાવતો હશે. ”

“ પણ આપણને ખાતરી કરવામાં કેટલું અશક્ત છે ?
ધિરજથી કામ કરતાં એનું પરિણામ આંતર આત્મિક અને
અહાંથી સમજાવીને એક દિન વચગાળા વચ્ચે એકાદને
હશે ” પ્રધાને કહ્યું.

પ્રધાન પણ સમજતો હતો કે બંદમરના દુર ને દુર
વીરધવલની સાથે હજી એક વેર તો હમું છે. વીરધવલ
જ્યના પ્રબંધમાં પડેલો હોવાથી હજી આ નરક એક દિન
એ આશુ નથી. પણ જે ધરીએ વીરધવલ ચડી આપે, તે
મયે ધરપારકર આશુ ખેદાન મેદાન કરશે. પીકરેવને મરણ
કંતો મોં માંગ્યો હંઠ આપવો પડશે અથવા તો મરણ
ખોવા વખત આવશે પણ રાજ્યમદ, જાતમદ, વિદ્ય
માન આગળ એ વાત સમજવામાં આવતી નથી. નિત
આસિમાની પુરોષો જ્યારે આક્રમને સામે ઉભા
ત્યારે જ એમનાં નેત્ર ખુલે છે. પીકરેવની પડે એક
હતી. સેનાપતિ પણ ક્ષત્રીય હતો. પાળીવાળો
કંઈક વસ્તુ રિશ્તિ સમજતો. હોવાથી મુશ્કેલી
હતો એક વેર જીવતું જાગતું હજી ઉભું છે.
વેર જગાડી કાઢે આવનારી આક્રમ આગ્રહ

“ ના જરીયે નહીં ! એ વાતિ
જનો દુકમ એને મળતાં જ મને તો હું
અટકી જશે. નાહક જગીયાની સાથે
પતિએ અનુમતિ આપી.

“ કીક છે તમારી મરુદું

આપણે જીને ના પડાવીએ. તેમ છતાં જો ન માને તો અવશ્ય
આપણે જીને શિખા કરશું. ” રાજાએ આખરે શાંત પડીને કહ્યું :

“ જો આપણું કંઈતું સત્ય છે. ” તે પછી પ્રધાને પ્રતિ-
દારી માર્ફતે એક ચાલાક અને છત્રાદાર બોલિનાર હૃતને બો-
લાવી રાજા પીઠદેવ આગળ ઉભો કર્યો. હૃતને જોઈ થરપારકર
પતિએ હુકમ કર્યો. જા ! ભદ્રેસર જઈને જગડુને મારો હુકમ
પહોંચાડ કે ” મારો તોડી પાડેલો કીડલો તું બંધાવી
શકીશ નહીં. મારો હુકમ મક્કનાંજ તું કીડલો બાંધવાનું કાર્ય
બાંધ કર, કેમકે જો ગંધેડાને માથે બે શીંગડાં ઉગે તોજ તું
ભદ્રેસરમાં કીડલો બાંધી શકે ! ”

થરપારકર પાંચ પીઠદેવનો સંદેશો લઈને હૃત ત્વરિત
ગતિએ ભદ્રેસરને માર્ગે ચાલ્યો ગયો, અને આજે પડનારી
આકૃત આવતી કાલ ઉપર જવાથી પ્રધાન અને સેનાપતિ મનમાં
ખુશી થતા પીઠદેવની રજા લઈ પાતપોતાને ઘેર ચાલ્યા ગયા.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

કલ્યાણને માર્ગે.

સૂરિ પરમદેવના સતત ઉપદેશથી પ્રીતિમતિનું જીવન
ધણજી બદલાઈ ગયું હતું. હવે એ જીવનમાં શોક કે ઉદ્વેગ
નહોતો, પણ જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ગંભીરતા, ક્ષમા, ઉદારતા આદિ

ધ્યાન આપ્યું. સ્ત્રીઓને ઉચ્ચ પ્રકારની કેળવણી આપીને
 એમને ઉચ્ચ આદર્શરૂપી ગૃહિણી બનાવવી કે જેથી એ
 પોતાનું ગૃહશુભનું મુધારે ઘરની વ્યવસ્થા કેવી રીતે કરવી
 એની કાળજી રાખે બાલકોને કેવી રીતે ઉછેરવાં, પોતાનાં
 ગૃહકાર્ય ઉપરાંત પતિના કાર્યમાં પોતાને કેવી રીતે મદદગાર
 થવું. વગેરે અનેક પ્રકારના એવા ઉચ્ચ સંસ્કારો એના મગજ
 ઉપર પડેલા હોય તો એ પોતાનું ગૃહ મુધારે એવા હેતુથી
 એમણે “ મહિલા સમાજ ” નામની એક સંસ્થાનું સ્થાપન
 કર્યું. દરેક સ્ત્રીઓ એનો લાભ લેવા લાગી. સારી આરી કેળવા-
 થેલી અને સુસંસ્કારિત અને ધર્મશાસ્ત્રની જાણ અને નીતિમય
 જીવન શુભરનારી ઉચ્ચ આદર્શમય સ્ત્રીઓને અજ્ઞાન સ્ત્રીઓને
 કેળવવા માટે સારા પગારથી રોકવામાં આવી. તમામ વ્યવસ્થા
 પ્રીતિમતીએ પોતાના હાથમાં રાખી હતી તે સિવાય ગરિબ,
 અનાથ અને વિધવા સ્ત્રીઓને એવી ધાર્મિક અને નૈતિક શિક્ષા
 ઉપરાંત એઓ પોતાનું ગુજરાન ચલાવી શકે તે માટે સંસ્થાના
 અનેક પ્રકારના ઉચ્ચાન ઉચ્ચા સ્ત્રીઓથી બની શકે તેવા
 દાખલ કયા-કયા નિયમો ગણવા સિવાય દરેક નાની મોટી, ગરીબ
 કે તરવર, નાબળ વ્યવસ્થા કે વિધવા પરભેણી કે કુવારી
 સર્વેને સુખેઆ લાભ આપવા માટેથી બંદોબસ્તની તો મુ પછી
 દેખા પડે તેની નિબંધાન આપ્યા આ નિબંધાનો લાભ લે-
 શી પોતાનું જીવન સરસ કરવાનું આવીથી અનુભવ માં તે
 પ્રવૃત્તિમાં તેઓ સ્વચ્છતા રૂપ - મહાત્મના - રા. નરસિંહજીના માટે
 પણ ૧૯૨૬ માં નીચેના નિબંધો આપ્યા આવી

ચર કરી રીધું હતું એ પણ આવતું વાંચી ગવાંછીએ. દીકરો
બંધાવવાનું મુદત્ત ભદ્રેસરના ભાષીયર પાસેથી દસવી કામ
ચર કરી રીધું. નામિયા ગળાના હંથ પરદેશના રીકાંબીને
તેડાવી એમને સર્વે વાત સુમલથી મજબુતમાં મજબુત
ગઢ બાંધવાની મુચના કરી એમનાં દાય નીચે અનેક દારીગરો
રોકવામાં આવ્યા. મરીજ-મનુર વર્ગને પાંજુ એ ખદાને રાજ
મજવાથી તેઓ પણ ખુશી થયા ને જગદુશાહની ઉદારતાનાં
વખાણ કરી એમને શુભ દુવાઓ દેવા લાગ્યા. એવી રીતે
ઉત્તમ દારિગરોની દેખરેખ નીચે દુર્ગ બંધાવવાનું કાર્ય આજ
કેટલાક દિવસ થયાં ચર થઈ ગયું હતું.

દુર્ગ બંધાવવાનું કાર્ય નિયમિત ચાંકતું ભેઈ જગદુ-
શાહનું મન પ્રસન્ન થયું હતું. અદાર વર્ણને એ કામ પસંદ
હતું. એટલું જ નહીં પણ નગરના બીજા પ્રતિષ્ઠિત ગ્રહસ્થોએ
પણ એ કાર્યને સહાનુભૂતિ આપી હતી. કેટલાકોએ પોતાના
ભતિઓગ આપ્યો હતો. શહેરના મુખ્ય અધિકારીએ પણ
તન, મન અને ધનથી મદદ કરી જગદુશાહને વ્યવસ્થા કર-
વામાં માર્ગસે આપીને પણ ઘણી મદદ કરી હતી તે સિવાય
બીજા પણ કેટલીક સગવડ કરી આપી હતી.

એક દિવસ જગદુશાહ પ્રદુર દિવસ વિત્યે પોતાના
દિવાનખાનામાં બેઠા હતા. ભદ્રેસરનો અધિકારી લાહલગિહ
પણ અત્યારે એમને ત્યાં આવેલો હતો. તે સિવાય એની સાથે
બીજા અધિકારીઓ તેમજ નગરના પ્રતિષ્ઠિત ગ્રહસ્થો આવેલા

તે બધા અત્યારે નિરાંતે બેઠા હતા. તે સમયે ભાડલસિંહે કહ્યું.
 “ શેઠજી ! તમે નગરને દુર્ગ બંધાવો છો એવા સમાચાર
 આપણે મહારાજ વીરધવલને જણાવીએ તો તે પણ ઘણા
 ખુશી થશે. જ્યારે પીઠદેવે કીડલો તોડી પાડ્યો તે સમાચાર
 આપણે એમને જણાવેલા, જેથી એમને અધિક દુઃખ થયેલું
 પણ ખીજા વ્યવસાયને લઇને હજી પીઠદેવની એમણે ખબર
 લીધી નથી. વળી મેં પણ એ માટે કાંઈ અગત્યતા જણાવી
 નથી. ફરીને કીડલો બંધાવવાનો એમનો વિચાર હતો જેથી
 જ્યારે તેઓ તમે કીડલો બંધાવો છો એવી વાત સાંભળશે
 તે વખતે ખચીત ઘણા રાજી થશે. ”

“ મહારાજને ખબર તો અવશ્ય આપવી જ જોઈએ.
 બાપુ ! ખુશી થાય એ તો ડીક પણ હું નગરને કીડલો બંધાવું
 એમાં એમને નારાજ થવાનું તો કાંઈ કારણ નથી. કારણ કે
 આ તો એમનું કામજ હું કરી રહ્યો છું. વળી નગરના ગ્રહ-
 સ્થાની મને સહાનુભૂતિ છે. આપના જેવા પણ મને સહાય
 કરી રહ્યા છે ” જગદુશાહિજ પ્રત્યુત્તરમાં જણાવ્યું.

“ મને જાગે છે કે નારાજ તો ફક્ત એક જણ થશે. ”
 વચમાં ભાડલસિંહના કારભારી-પ્રધાન બોલ્યા. કારભારીનું
 કથન સાંભળીને બધા ચમક્યા જગદુશાહ એની સામે જોયું
 અને પૂછ્યું “ કોણ નારાજ થશે ”

“ પીઠદેવ ” કારભારીએ કહ્યું

“ પીઠદેવ ” પીઠદેવ આ માટે નારાજ થાય. આપણે

આપણા નગરના બચાવને માટે નગર ફરતો કોટ કરીએ એમાં એને નારાજ થવાનું કારણ શું ? ” વચમાં ભદ્રેસરપતિએ કહ્યું.

“ ક્ષત્રીયોનું એવું જ કાર્ય હોય, તેમાંય રાજાઓમાં બહુધા એવું લેવાય છે કે પોતે ગમે તેવું કરેલું કાર્ય બીજો ફેરવી નાખે તો એમાં પોતાનું અપમાન સમજે છે. એ અપમાનનું વેર લેવાને પણ ચુકતા નથી. મહારાજ. ” કારભારીએ કહ્યું.

“ તમારું કહેલું સત્ય હશે. પણ અહીં કાંઈ પીઠદેવનું રાજ્ય નથી. મહારાજ વીરધવલની આ ભૂમિ છે. એક વખત આવીને એ કાપી ગયો ને ગઢ તોડી પાડ્યો એથી શું આપણે એનો ડર રાખીને ન કરાવીએ. છતાં હજી સુધી પીઠદેવ નારાજ થયો હોય એવા સમાચાર આપણે સાંભળ્યા નથી. ” વચમાં જગદુશાહ બોલ્યા.

“ બાકી પીઠદેવ છે તો જખરા, એ નારાજ થયો હોય તો ચડી આપ્યા વગર રહે નહીં એવા છે ? ” ભદ્રેસરપતિએ કહ્યું.

“ પીઠદેવ માનો કે આ દુર્ગની વાત સાંભળીને તોડી પાડવાને ચડી આવે તો આપ આ વખતે શહેરનો બચાવ કરો કે નહીં ? ” જગદુશાહે પૂછ્યું.

જગદુશાહનું કથન સાંભળીને તે વિચારમાં પડ્યો. “ મારું ચાહે ત્યાં લગી તો બચાવ કરું ! પણ એની પાને, લરકરી, બગ થવું છે ને એ પોતે પણ જખરા છે. ”

“...ମନେଇଁ ଶୁଣି ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାଘ୍ର ଘଟିବାର ଡର ଗଢ଼ି ଥାଏ ।
 ସେହି ସମୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଗୁଣିତା ଶୁଣି ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାଘ୍ର ଘଟିବାର
 ଡର ଗଢ଼ି ଥାଏ ।

Some of the things I have seen and heard of in the past few years are very interesting and I hope to write about them in the future.

“...ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ? ନାହିଁ
ସ୍ୱାଧୀନତା ? ସ୍ୱାଧୀନତା ? ସ୍ୱାଧୀନତା ? ସ୍ୱାଧୀନତା ?
ସ୍ୱାଧୀନତା ? ସ୍ୱାଧୀନତା ? ସ୍ୱାଧୀନତା ? ସ୍ୱାଧୀନତା ?

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

[illegible][illegible][illegible]

“કોણ બલે શું હશે એ મોહકાળના સમાચાર ? ન ૧૬
નારાયણ ને કદીને વળી આજ ન આવે ?”

બધાની આતુરતા વચ્ચે મોહક પીકરેવના જનને લખે
દિવાળખાનામા આવ્યો, પીકરેવનો જન જમડુશાહનાં વિધાન
ભુવન એમની સમૃદ્ધિ અને વેશન જોઈને સ્વસ્થ થયો. અન્નારે
નાનામોટાનમરના પ્રતિષ્ઠિત શૂદ્રશ્રોતેમજ અધિકારીઓ જ
મડુશાહ આગળ જોડેલા હતા, નિર્ભયપણે જમડુશાહ બધાની
સાથે વાત કરી રહ્યા હતા, બદ્દેસરપતિને પણ જમડુશાહની
સમીપમાં જોડેલા પીકરેવના દુતે જોયા. એ લક્ષ્મીની ચોબના
જમડુશાહની ભવ્યતા જોઈ જન અંતર મયો.

કાગરે-હતે સ્વસ્થતા મેળવીને જમડુશાહને નમીને
પોતાના સ્વામીનો સુદેશો સંભળાવ્યો, “જમડુશાહ ! આપ
વિપુલ લક્ષ્મીના માલિક હોશો, પણ કાંઈ સત્તાધીશ નથી.
કુરુપ્રવાણા નથી. આપ વણીક છો. વણિક હમેશાં અતુર હોય
છે જોથી એમને સમજાવતાં વાર લાગતી નથી કાશ્યા પુરો
પોતાના અંતે પરના બળનો વિચાર કરીનેજ કાર્યની શરૂઆત
કરે છે છતાં આપે એ હલાપણનો બરાબર ઉપયોગ કરેલો
જણાતો નથી. ?”

“શા માટે તારે એમ કહેવું પડે છે અવિચારી કાર્ય મેં
શું કરેલું છે. વળી તું કોણ છે ? અને કોના તરફથી આવેલો
મે ? એતો જણાવતોજ નથી. પ્રથમ મુદ્દાનીવાન કહે બીજી
વધી ?” જમડુશાહ કહ્યું. બધાની આંખો આ દૃષ્ય નિહાળ-
વામાં આતુર હતી હોવાં ધકડી રહ્યાં હતાં.

તર બંધ કરી દેવું કે નેથી તમારા કુટુંબનું નથાન મરનું રક્ષા
થાય, તમારી ધર્મી આજ્ઞ સંભાળાય. ” એટલું બોલીને કા
જગદુશાહનો જવાબ સાંભળવા મોકળો. કુતની કઠોરવાળી
સાંભળીને અધા તે જડ જેવા થઈ ગયા. બદેસરનો અધિપતિ
પણ શું જવાબ આપે એના વિચારમાં પડ્યો. એના
આંખો જ ધ્રુ ગયે.

પણ સર્વે કોઈ જગદુશાહ આનો શું જવાબ આપે છે
તે સાંભળવાને આતુર થઈ રહ્યા. પીઠદેવનાં આવાં કઠોર વચન
સાંભળીને વીરહૃદયવાળા જગદુશાહનું હૃદય કંપથી કંકડ્યું.
શુસ્સાથી રેખાઓ વદન ઉપર સ્પષ્ટ જણાવા લાગી. કોંઈથી
એમની આંખો લાલ લાલ થઈ ગઈ.

“શું તારો સ્વામી એટલો બધો ગર્વ ધરાવે છે, આ બુદ્ધિ
કાંઈ તારા સ્વામીની નથી. એ એણે પામ પ્યાનમાં રાખવું.
જ્યારે આ બુદ્ધિજ એની નથી તો પછી અનારે એની આજ્ઞા
માન્ય કરવાનું કાંઈ કારણ નથી એક વખત તારો સ્વામી કીર્તી
તોટીને ફાવી ગયો જેથી બીજવાર ભદ્રેસર તારાજ કરવાનો
શું બચ બતાવે છે? અમે અહીંયાં દુર્ગ બંધાવીએ એમાં એના
આપનું કાંઈ બચ છે ? ” જગદુશાહે શુસ્સાથી કહ્યું.

“અરે જગદુશાહ ? વિચાર કરો ? મોટાની સાથે વેર ન
કરો ? તમારા સમાચાર હું જણાવીશ કે તરતજ મારો સ્વામી
મોટા ભદ્રકર સાથે ચડી આવી તમારા સહીત ભદ્રેસરનો
નાશ કરી નાખશે પછી તમારો સ્વામી વીરધવલ તો શુભરા-

તમાથી લશ્કર લઈને આવશે ત્યારની વાત ત્યારે ! હજી પણ વિચાર કરીને સમજી જાઓ ! બગીચા સાથે વેર કરવાથી શું ફાયદો ? ” હોતે ભયનું દર્શન કરાવી જગદુશાહને સમજાવ્યો.

“ બેશક ! તારા સ્વામીને જઈને તું જણાવ ? કે જગદુશાહ ‘ ગંધાવને સાથે બે શિંગડાં ઉગાડીને પાગુ અવશ્ય ફીડેલો ખંધાવશે. ’ સમજ્યો જગદુશાહને કાચું કોઈ દિવસે અધુરું મુંઠતો જ નથી. ” જગદુશાહ પોતાનો નિશ્ચય જાણાવ્યો. એ શબ્દો વ્યુત્પન્ન થઈ ભરેલા અને કાષ્ઠ નિશ્ચયને દેખાડનારા હતા. એનું વીરરૂઢય પણ કોથથી કંપી રહ્યું હતું. જગદુશાહનું પ્રયત્ન કરીને અત્યારે કોથથી કંપ્યા કરતું હતું. કેટલાકને લાગ્યું કે “ જગદુશાહ બગીચા સાથે વેર ખાંધે છે એ કીક નથી કાંઈકે મને તેન તોય એ-ગઢા દેશનો થયો ને આપણે તોને લકમાં પાડવા હતા. પણ તારીકે ”

બેરેન્ડરવન પણ જગદુશાહના આવેલા મહેલો સાંભળીને નાનુલુ થયે. “ શું જગદુશાહ મારી ઉપર આવ્યા તો મને આવેલા મહેલો આપણા હશે ? મહેલો આવે એનું હજી બહી આવશે ત્યારે ? એના મત્યાય કરી શકું તેમ નથી. ” બેરેન્ડરવન પણ કહે. “ જગદુશાહ મારી ઉપર આવ્યા તો મને આવેલા મહેલો આપણા હશે ? મહેલો આવે એનું હજી બહી આવશે ત્યારે ? એના મત્યાય કરી શકું તેમ નથી. ”

જગદુશાહ મારી ઉપર આવ્યા તો મને આવેલા મહેલો આપણા હશે ? મહેલો આવે એનું હજી બહી આવશે ત્યારે ? એના મત્યાય કરી શકું તેમ નથી. ”

ખોટી પોલી અતિશય દ્રવ્યના અભિમાનથી તમે મારા સ્વામી સાથે વિરોધ કરીને નાહક તમારા કુળનો ક્ષય કરાવશો ? આજે પૃથ્વી ઉપર એવો કયો વીરપુરુષ છે કે જે મારા સ્વામીના તેજ સાથે સ્પર્ધા કરીને મુખી રહ્યો હોય ? કેમકે હીરાનું તેજ જોઈ પતંગીયું તો એમાં પડીને નાશાંજ પામે ! અરે જમકુસાહ ! તમારા જેવા વૈશ્ય સાથે યુદ્ધ કરતાં પણ મારો સ્વામી અરબાથે જંગલે મોટા પ્રચંડ બૃહત્તઓરૂપી દંડ ધરનારા સપગા શત્રુ રાજાઓના પ્રનાપ એક ક્ષણ માત્રમાં હરી લીધા હોય એને તમારો તે વળી શું હીસાળ. કેસરીસિંહ આગળ બકરાનું શું જોર ? માંદે મારા સ્વામીનો દુકગ કળુલ કરી દીઠો બાંધવાનો તમારો પ્રયત્ન હજી પણ છોડી દો ! અને બંધુ વર્ગની સાથે તમારી લક્ષ્મીના મુજેથી તમે ઉપભોગ કરો ! પછી તો આગ લાગ્યા પછી કુવો ખોદવો એ નકામું છે. પાણી પહેલાંજ પાગ બાંધવી કે જ્યથી પાછાથી પશ્ચાન્નાપ કરવાનો સમય ન આવે " હવે પાવાની આજાદી પટેપરી અજમાવી જોઈ.

દત્તના વચનની જમકુસાહને નહિ પણ અન્ય ન થઈ. એ તો નિર્ભય અંત નીતિ હતા અને પાવાની તારો સ્વામી કાર્મ જગતનો ધણી નથી કે જે નારી કે સ્ત્રી જાહેર કરે ? હવે એક સળદ પણ ના પાસેના ને અને કદાચ તેમ જોવાને માથે બે શિવદા હિમાલીને પણ ન હોય. અજમાવે મ પાવાની કે કાં તમારો સ્વામીથી દુનિયા નથી નહિ નહિ એવું કહેવાનું નહિ. જમકુસાહ નિર્ભય કહે.

પરમાર્થીક કાર્યો, એનાં સારાં ફલ જોઈને તો એના મનમાં પ્રીતિ તરફ અધિક પૂણ્ય બુદ્ધિ જાગૃત થઈ હતી. પોતે તરૂણ સુંદર યુવક છતાં જગડુશાહની મહેરબાનીથી અત્યારે પાસે સાડાં દ્રવ્ય છતાં જ્યંતસિંહે પણ મનને દૃઢ કરવાનો અભ્યાસ કરવા માંડ્યો. વિષય વિકારો પોતાને પીડે નહીં તે માટે તે સાદું ભોજન જમતો, સાદાં વસ્ત્રોમાં આનંદ માનતો. ન છુટકેજ વિગત વાપરતો બહુ ઓછું હસતો ઓછું બોલતો, અને હંમેશાં ગંભીર રહેતો. બની શકે તો પરોપકારના કાર્યમાં તન મન અને ધનથી જાતિ ભોગ આપી સેવા બજાવતો કુરસદને સમયે તત્વજ્ઞાનનાં, આત્મતત્વનાં પુસ્તકો વાંચી ધર્મના ઊંડાં તત્વોનો અભ્યાસ કરતો. એના મનનમાં ચિત્તને એકાગ્ર કરી એ ધર્મ ધ્યાનમાં જ લીન થઈ જતો.

જ્યંતસિંહ હોંશીયાર, ચાલાક અને જગડુશાહનો માનિતો મુનિમ હોવાથી એની પાસે મુડી પણ સારી થયેલી, જેથી એની ન્યાતવાળા પોતાની છોકરીઓ આપવાને તૈયાર હતા. પણ ઉપકાર સાથે એ સર્વેની માગણીઓને ના પાડતો. પુત્રની આવી રીત ભાવથી એની માતાનું મન ઘણું ક્યવાતું હતું. તે વારંવાર જ્યંતને લગ્ન કરવાને સમજાવતી, છતાં પુત્ર કદિ પોતાનો નિશ્ચય ફેરવતો નહીં. એણે તો હવે સાધુ જીવનજ પસંદ કર્યું હતું. સંસારિક વાસનાઓથી તૃપ્તિ કરતાં ત્યાગમાં જ આત્મકલ્યાણ હતું. મોક્ષનો એ માર્ગ હતો. ગરીબ બિચારી એની માતા ! પુત્રના નિશ્ચય આગળ એનું

કાંઈ-કાવતું. નહીં. જેથી 'મનમાં દુઃખ ધરતી, ચોકનાં આંસુ પાડતી સ્ત્રીનું નિર્ગમન કરતી હતી. વહુને ઘરમાં રમતી કરતી જેવાની કંઈ સાસુને અભિપ્રાય ન હોય !

જેતમી કોઈ કોઈ વાર સમય મળતાં પ્રીતિમતીની સ્થાઓનું નિરિક્ષણ કરવાને જતો. તેમજ પ્રીતિ સાથે પણ તેને અંગે કેટલીક વાતચિત કરી પોતાનો અભિપ્રાય આપતો હતો. તેમજ કુરસદને સમયે જુદા જુદા ધર્મ સંબંધી વિષયોમાં ચર્ચા પણ કરતો હતો.

એક દિવસે ખંભારના સમયે પ્રીતિમતી જમી પરવારીને કાથમાં આંતમજાનનું પુસ્તક લઈને બેઠી હતી, અત્યારે એને થોડીક કુરસદ હોવાથી કેટલીક શંકાઓનું સમાધાન કરવા એણે જેતમીને બોલાવ્યો. જેતમીએ આવીને એની કેટલીક શંકાઓનું સમાધાન કર્યું. તે સિવાય પ્રથમ એને મન જડ સ્વભાવવાળું છતાં આત્મા ઉપર આટલી બધી હકુમત ચલાવે છે એ સંબંધી શંકા થયેલી, તે ઉપર પણ કેટલીક ચર્ચા બન્ને વચ્ચે થઈ.

ચર્ચા પૂરી થતાં જેતમીએ જ્ઞેનની રજા લેવા માંડી. એટલે પ્રીતિએ કહ્યું. “ બાઈ ? જરી બેસ, મારે તને આજ એક વાત કહેવી છે ? ”

“ શી વાત કરવી છે જ્ઞેન ? ” એમ કહીને જયંતસિંહ પાછો પોતાના આસને બેસી ગયો. પ્રીતિમતી ખિન્નતાથી

નિર્દોષપણે જેતસી તરફ નોંધ રહી. “તું આજકાલ કેટલાય સમયથી હમેશાં ઉદાસ કેમ રહે છે વાર ? તારું હૈયું ભરેલું શાને રહે છે. લાઈ ?”

“ જને ઉઢાસી ? ના ? ના ? ખૂંડેન ! એમાં તમારી કંઈક ભૂલ થાય છે. શામાટે હું ઉઢાસ રહું ? ”

“ત્યારે શું હું બોલું કહું છું ? મારી માન્યતા કોઈ મૂલ ભરેલી છે ? ” પ્રીતિમતી બોલી.

પાતાની આંખો પ્રીતિમતી તરફ ફેરવી જોતમી
આંખો " હા "

“હા. કહીને તું જાત ઉડાવશે તે નહીં થાશે ! શું તારા હૃદયમાં હુઃખનો કંઈ ભાર નથી ?” પ્રીતિમતીએ પ્રેમ ભાવે કહ્યું.

મનના પ્રદેશનાં દુઃખનાં ભાર છે. એમ તમને કાણે પ્રશ્ન
પડેલ ? મનથી જેવાં આપ્યાં.

‘‘કેમ શું કહે? માનવત્વ ન કે પરથી. પારી મલિરતા ઉપર
થા અન્ને-દુઃખ, કેવાન-દુઃખ કે પરથી શું ? અંટક પણ અનુમાન
ન કરીશ. શું ? એવી જોઈ આજી જે ને ત્યારા જીવનનો શું
કહે? પરથી...’’

[illegible]

એમને દીને પણ નાશ હમ મારે હું બલાખલ ફરીગ. ”
પ્રીતિમતીએ પાતાને નિશ્ચય જણાવ્યા.

“ ત્યારે શું મારે પરણવુંજ પડ્યો ? અને ન પરણ
તો તમે જ્યાં શું કર્યો ? ” અર્ચન જાણ્યા.

“ ત્યારે શું મું અમારા જ્યાંનાં વગન ઉપાપડે કે ? ”

“ તમે જોડી છદ કરો છો ? અન્યાયે જેવા હું મુખી
અને સતોળી છું તેવો પરણ્યા પાડી નહીં થાઉં ? ”

“ બહે તું ન થા ? અમે જ્યાં તો વર્ષગુને ? ”

“ કાણ દિવસ નહીં ને આજ તમને આવું કાણે
અમલવ્યું ? ”

“ અમલવે કાણ ? મારે તને પરણેલો જેવો છે, તારી
વહુ જેવી છે-તને મુખી જેવો છે. ”

“ હું તો મુખીજ છું, અને નથી તો બસ નથી. મારું
મુખતો શેઠની નોકરીમાં, તમારી માફક પરમાર્થમાં અને ધર્મ,
શાસ્ત્રના પદનમાં અમાયું છે. મારા જીવનના આજે તો એજ
ઉદ્દેશ વડાયો છે. એનાથી વધારે મુખ મેળવવા જાઉં તો વળી
હાથ વસતો રહી જાઉં ? ”

“ નહીં, તારી ચતુરાઈમાંની એક પણ મારી આગલ
ચાલવાની નથી. તારે પરણવુંજ પડ્યો. ”

“ ઠીક છે ! તો મને વિચાર કરવાયો ? ” આખરે
જેમ્મીએ કંટાળો ખાતાં કહ્યું.

“હું પૂછું એનો સાચો કે ખોટો જવાબ દે.”

“મારી માતાને સુખી રાખવા હું પ્રયત્ન તો અવશ્યકરું. કવચિત્ અમારા વિચાર ભેદમાં એને દુઃખ થાય તેમાં હું નિરૂપાય છું.”

“જે તારી માતાને તારે સુખી કરવી હોય તો તારે પરણવું જોઈએ. તું ભલે વૈરાગી હોય, છતાં માતાના સુખની ખાતર, એમની ઈચ્છા તારે પુરવી જ જોઈએ. તું નેમ નાથ ભગવાનનો દાખલો આપે છે, પણ એ ભગવાન પણ માતા પિતાના આગ્રહથી પરણવા તો ગયા હતા. અરે! જુસ્વામીને પ્રભાતે દીક્ષા લેવાની હતી છતાં પણ માતા પિતાની આજ્ઞા માન્ય રાખી આઠ સ્ત્રીઓ સાથે એમણે લગ્ન કર્યા હતાં. માતાના ઉપકારનો ગદલો તો ત્યારેજ વાળી શકાય કે પોતાની ઈચ્છા ન હોવા છતાં પણ માતાની આજ્ઞા માન્ય રાખે.”

પ્રીતિમતીની વ્યાજળી દલીલ સાંભળીને જયંતસિંહ મોન થઈ ગયો. “તમારી આગળ હું હારી ગયો. બેઠન!”

“જે હારીશ તો તારે લગ્ન કરવાં પડશે, તારી માતાને ખુશી કરવા ખાતર પણ તારે પરણવું પડશે.” પ્રીતિએ કહ્યું.

“પણ આજે તમને થયું છે શું? કે એની એ વાત કરો છો?” જયંતે કંટાળો ખાતાં કહ્યું.

“કેમ પણ રીતે હું તને પરણુલો. જોવાને ઇચ્છું છું. માટે જે માફ વચન નહીં માનશે તો પિતાજી આવશે એટલે

એમને કહીને પણ તારાં લગ્ન માટે હું બલામળ કરીશ. ”
પ્રીતિમતીએ પોતાનો નિશ્ચય જણાવ્યો.

“ ત્યારે શું મારે પરણવું જ પડશે ? અને ન પરણું
તો તમે બધાં શું કરશો ? ” જયંત બોલ્યો.

“ ત્યારે શું તું અમારા બધાનાં વચન ઉપાપશે કે ? ”

“ તમે ખોટી છદ્દ કરો છો ? અત્યારે જેવો હું સુખી
અને સંતોષી છું તેવો પરણ્યા પછી નહીં થાઉં ? ”

“ ભલે તું ન થા ? ” અમે બધાં તો ચર્ચાશું ને ? ”

“ કોઈ દિવસ નહીં ને આજે તમને આવું કાંઈ
સમજાયું ? ”

“ સમજાવે કાણ ? મારે તને પરણેલા જેવો છે, તારી
વહુ જેવી છે—તને સુખી જેવો છે. ”

“ હું તો સુખી જ છું. અને નથી તો ભલે નથી. માફ
સુખ તો ચેકની નોકરીમાં, તમારી માફક પરમાર્થમાં અને ધર્મ,
શાસ્ત્રના પક્ષમાં સમાયું છે. મારા જીવનનો આજે તો એજ
ઉદ્દેશ ઘડાયો છે. એનાથી વધારે સુંખ મેળવવા ભાઉ તો વગી
હાથ ધસતો રહી ભાઉ ? ”

“ નહીં, તારી ચતુરાઈમાંની એક પણ મારી આગલ
ચાલવાની નથી. તારે પરણવું જ પડશે. ”

“ ઠીક છે ! તો મને વિચાર કરવાનો ? ” આખરે
પ્રીતિમતીએ કંટાળેલા બાતમાં કહ્યું.

પ્રીતિમતી અને જયંતસિંહને એ પ્રમાણે રકઝક થતી હતી એ અરસામાં કંઈ કાર્ય પ્રસંગે વિજયા ત્યાં આવી પહોંચી. સત્તર-અઠાર વર્ષના નવીન તારુણ્યના યૌવન હિડાળે જુલી રહેલી વિજયા અત્યારે સાદાં વસ્ત્રો છતાં અનુપમ લાગતી હતી. એનું ભરેલું શરીર, નિર્દોષ હાવભાવો, એનું ચાતુર્ય, લાવણ્યતા અને ઘાટીલું સુડાળ ગૌર શરીર પુરૂષને આકર્ષવાને પુરતું હતું.

આ બંનેને રકઝક કરતાં જોઈ વિજયા પ્રવેશ કરતાં અટકી. તરતજ પ્રીતિમતીએ કહ્યું. “ આવની વિજયા ! અત્યારે અમે લાઈ બેઠેન કળઓ કરી રહ્યાં છીએ. તું બરાબર ટાંકણેજ આવી છે માટે અમારો ઇન્સાફ કર ? ”

પ્રીતિમતીના સત્કારથી વિજયા અંદર આવી પ્રીતિમતીની જોડમાં બેઠી. “ શું કળઓ કરી રહ્યાં છો બેન ? ” વિજયાએ જયંતસિંહ તરફ દ્રષ્ટિ કરતાં કહ્યું. “ કેમ બેન ! જયંતસિંહ સાથે શું રકઝક કરી રહ્યાં છો ? ”

વિજયા જયંતસિંહના સુડાળ ઘાટીલા અને સુંદર વદન તરફ એક નજરે જોઈ રહી.

“ લાઈ ? તું વિજયાને ઓળખે છે કે ? ” પ્રીતિમતીએ જેતમીને પૂછ્યું.

જેતમીએ મસ્તક ધૂણાવીને કહ્યું. “ ના ! ”

“ ગામમાં રહે છે કે જંગલમાં ? આ વિજયા પણ તારી

આતિનીજ છે-ઓશવાજ છે. અને મોકમશાહની પુત્રી થાય છે ? ” પ્રીતિમતીએ ખુલાસો કર્યો.

“ એ શેના ઓશાજે; અમે રહ્યાં ગરીબ માતૃસ, ને એ ઓટા માણસ ? ” આસ્તેથી મુંદુ હાસ્ય કરતાં વિજયાએ કટાક્ષયુક્ત વાગ્બાણ છોડ્યું. કોણ જાણે એ બાણ છોડતાં એતુ હૃદ હૈયું કેમ સિધિલ જણાતું હતું.

વિજયાના વચન સાંભળીને જયંતમ્નિંદ્ર ચંમકયો. વિજયા તરફ એક વીજ દહિ દેંડી પોતાના વિશાળ નયન એના તરફ ફેરવ્યાં. વિજયાની આકર્ષક મુખમુદ્રાએ પણ એનાં મનનું આકર્ષણ કર્યું હતું.

આદે આંખો ભેગી થતાં વિજયા શરમાઈ ગઇ અને એણે પોતાનાં નયન નીચે ઢાળી દીધાં.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

ધવલકપુરમાં.

આપણી નવલ કથાના સમયમાં ધવલકપુરમાં પાટણનો મોંઘલિક વીરધવલ ગુજરાતને ફરી ઉત્તન બનાવવા વસ્તુપાલ અને તેજપાલને પડખે રાખીને નવું રાજ્યનંત્ર સ્થાપવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા હતા. વીરધવલને ગુર્જરનાર ભોળાભીમદેવે સુવરાજ પદવી આપી, પોતાની પાછળ ગુજરાતનો રાજસુ-

કુટ એને અર્પણ કરેલો હોવાથી એને નવું રાજ્યતંત્ર સ્થાપન કરવામાં ઠીક અનુકુળતા થઈ હતી. એણે પોતાના પરાક્રમથી પાટણના માંડલીકો-સામંતો બધા સ્વતંત્ર થઈ બેઠા હતા તેમને યુદ્ધભૂમિ ઉપર છૂટી પોતાના તાબેદાર બનાવ્યા હતા. કેટલાક યુદ્ધ ભૂમિમાં જ મરણ પામતાં એમની ગાદીએ એમના વારસોને બેસાડી પોતાની આણ મનાવી હતી. કાઠી-યાવાડ, કચ્છ, સિંધ તથા ગુજરાતમાં સ્વતંત્ર થઈ બેઠેલા રાજ્યો તાબે કરી સત્ર ત્રાનિનું સ્થાપન કર્યું હતું. તેમજ શત્રુઓની લડત્તી કુચને અણુટ બળતેનો પણ તર કર્યો હતો. એણે વસ્તુપાત્ર અને તેજપાત્રની મદાયથી દક્ષિણના યાદવોને નારવાડના રાજાઓને પાત્ર તોગાડ પોકરાવી હતી અને મદ્રા-પાંદ્ર નુર્ધાના મુક્ત કરાવે કર્યો હતો. વીરધવલના શાંતિ સ્થાપન દરમિયાન તેમના આગતી, ઉત્તરિ આપાર, હુત્તર આદિ વધે જતા હતા, તેમજ નીચ, હલકા અને જાલિમ માણસોની સંખ્યા નાણુદ થતા ખુન ચોરી વગેરે ગુન્હાઓ પણ ઓછા બનતા હતા અને દરના વડાએ કરેલો હોવાથી પ્રજાનો પણ નાસ્ત રહેતો હતો. અને જે કરેલો તે પ્રતિન. ખુન નાશના નાશનના વપરાતો હતો. દુકન નુજના કરને આ રાજાને કોઈ જાતની શિખરે પહોંચે જવાનું હતું.

ગુજરાત ના-ધવલ રાજા પ્રજાવત્સલ નાથે ગુજરાતને કાવચ રાજાનાં હાથ નાનાન દરમિયાન રાજ્યને

મામાં પંડિતો આયે ધર્મીયાર જુદા જુદા વિષયો ઉપર તે
 યસાં કરતો હતો. રાજ્યગુરુ સામે બદ. હિંદુ મંત્રિ, મંત્રિવરગુરુ
 મહાવાદિમંત્રિ, બાલચંદ્રકવિ, વસ્તુપ્રાગ આદિ યુગ્ય વિદ્યાની
 હતા. કેટલાક પંડિતોને રાજ્ય નરહથી આગે વર્ષાનુ મહત્ત
 હતું. વળી મહાઅમાત્ય વસ્તુપ્રાગ વિદ્યાન સોચાથી તે ખજ
 વિદ્યાનોની કદર સારી રીતે કરતા હતા. પરાક્રમથી મનુષ્યોને
 તાજે કરી શાંતિ સ્થાપ્યા પછી સુવરાજ વીરધવલ શાંતિપાલ
 સુખ-વિનોદમાં પોતાનો કાગળ અતિન કરતા હતા.

સુવરાજ વીરધવલના પિતા મહામંદકેશર સુવલ્લખમાં
 ધણોખરો સમય પાટણમાં જ બીમદેવની સેવામાં રહેતા હતા.
 એમનું પરાક્રમ તે જમાનામાં પ્રસિદ્ધ હોવાથી મનુ રાજાએ
 એમનું નામ શાંતિપાલે કંપના હતા. સુવરાજને શાંતિ સ્થા
 પન કરવામાં પિતાનું વિક્રમપણ કીક કામ લાગ્યું હતું. પિ
 તાની સલાહથી જ સુવરાજે ધવલકપુરમાં નિરાળ રાજ્યનંત્ર
 સ્થાપન કર્યું હતું. જે કે મહામંદકેશર લવણપ્રસાદ અણહિ
 લકપુરમાં રહેતા હતા; છતાં ધવલકપુર પણ આવતા જતા
 હતા. જે કે મનુ રાજાએ દબાવી હાલમાં એઓ નિર્ભય
 થયા હતા. છતાં હિંદી તરફનો બચ બારતના સ્વતંત્ર રાજ્યોને
 માયે જલ્લમી રહ્યો હતો. એ આકૃત ક્યારે ફાટી નીકળશે એ
 અચાક્ષ્ય હતું, જેથી એ તરફની નિરંતર ચિંતા રહ્યાં કરતી
 હતી.

હાલમાં શાંતિ હોવાનું કારણ આ સમયે હિંદીમાં

રાજ્ય ખટપટ ચાલી રહી હતી. દિલ્હીની સુલતાના રજા બેગમ એક ગુલામ ઉપર આશક થવાથી અમીર-ઉમરાવો તથા સરદારો એની ઉપર ખફા થયા હતા. એની મોટી મોટી ખટપટો ચાલી રહી હતી; છતાં પરિણામે રજા બેગમ રાજ્યબ્રષ્ટ થઈ. અને એના ભાઈના હાથમાં રાજ્યસત્તા આવી. સુલતાના રાજ્યબ્રષ્ટ થવા છતાં બહારથી મદદ મેળવીને દીલ્હીનું તખ્ત ફરીને હાથ કરવા અનેક ખટપટો કરી રહી હતી. જેથી એનો ભાઈ મૌજુદિન પોતાની સત્તનત સ્થિર અને નિર્ભય કરવાના પ્રયાસમાં પડી ગયો હતો. એજ ગુજરાતને માટે શાંતિનું કારણ હતું. બાકી તો મુસલમાન સુલતાનો ગુજરાત જીતવાને તો ટાંપીને બેઠા હતા. અનુકૂળ સમયનીજ રાહ જોતા હતા. પણ ખુદ પોતાની રાજ્યધાનીની ખટપટોમાંથી એમને કુરસદ જ ક્યાં મળતી હતી !

મહા મંડલેશ્વર લવણપ્રસાદના ધવલકુપર આવ્યા પછી એક દિવસ મહામંડલેશ્વર, યુવરાજ વીરધવલ અને વસ્તુપાલ ખાનગી એ વિષયનેજ સગતી વાતો કરતા બેઠા હતા. તેઓ દીલ્હીમાં શું ખટપટો ચાલે છે ? મુસલમાનો શું કરે છે ? શું નવીન બને છે ? એની રાજ રાજની ખબરો ચાલાક હોતો દીલ્હીમાં રાખીને મેળવતા હતા. એ વિષયની વાતચિત કરતાં કંઈક નિર્ણય ક્યા બાદ સામંતો, નાંડલિકોની વાતપર આવ્યા. એ અરસામાં દારપાલ પ્રવેગ કરી નમન કરીને ઉભો રહ્યો. “ મહારાજ ! જગદુચાહ નામના ગૃહસ્થ કચ્છદેશના ભદ્રેસર

નગરથી આપની મુલાકાતે આવ્યા છે. કોઈ અમત્યના કામ માટે આપની પાસે આવવાની રજા માગી રહ્યા છે. ”

‘જગદુશાહને પિતા. પુત્ર જોણતા’ હતા જેથી એમણે મહા અમાત્ય વસ્તુપાલ સામે જોયું. અને દ્વારપાલને જગદુશાહને અંદર તેડી લાવવાની આજ્ઞા આપી.

દ્વારપાલ થોડીજવારમાં જગદુશાહને લઈને અંદર આવ્યો, જગદુશાહે પિતા પુત્રને તેમજ મહાઅમાત્ય વસ્તુપાલને જોયા. પિતા પુત્રને પ્રણામ કરી ઉત્તમ ઉત્તમ લેટોં, મુંદર આબૂપણો વગેરે લાવેલા હતા તેનું નજરાણું કર્યું. પિતા પુત્રે પણ જગદુશાહ તરફ મીઠી નજર કરી. જગદુશાહની ઉંમર પચ્ચાશોક વર્ષની હતી. એનો ભરાવદાર ચહેરો, સ્થૂલ શરીર, વિશાળ આંખો અને શ્રીમંતાઈને ચોક્કસ એવાં એમના અંગ ઉપર વર્ણો હતાં. ગૌરવર્ણ્યુક્ત વદન અને શારીરિક સંપત્તિ તંદુરસ્ત હોવાથી દેવસમાન કાંતિ જણાતી હતી. જગદુશાહે નજરાણું મુદ્રીને લવણપ્રસાદ અને મુવરાજ વીરધવળને નમન કર્યું તે પછી મહાઅમાત્ય વસ્તુપાલને પ્રણામ કર્યા.

એ નમનના પ્રત્યુત્તરમાં પિતા પુત્રે એક મીઠું હાસ્ય કરીને જગદુશાહનું સ્વાગત કર્યું. થોડા જગ્યાએ એસવાની સૂચના કરી કુશળ વર્તમાન પૂછ્યા. ભદ્રેસરની-કચ્છદેશની ખબરો પૂછી પ્રજાના મુખ દુઃખની વાતો પણ પૂછી લીધી. જગદુશાહે તે બધાના ઉત્તર રીતમર આપવાથી પિતા પુત્ર ખુશ થયા.

નાનો : દેશ આપેલો છે, ત્યાંનો જો રાજા છે. બાળવાન સૈન્યથી
જેટલા આસપાસના મુલકોમાં જોની રાડ પડે છે. " જગદુ-
શાહે જણાવ્યું...

" પણ ભદ્રેસર ઉપર જોના તરફથી લય આવવાનું શું
કાળજી છે ? " લવણપ્રસાદે પૂછ્યું.

" આપણે ત્યાં અધિકારી તો રાખ્યો છે બહેને મંત્રી-
શર ? નગરનો બદોબસન અધિકારી રાખતો નથી કે શું ? "

વીરધનજી પૂછ્યું.

" આપણો અધિકારી તો ત્યાં છેને ? " મહાઅમાત્યે કહ્યું.

" આપનો નિમેશો અધિકારી જો કે ભદ્રેસરના રક્ષણ
ખાતે તેનાથી બનતી કામગીરી રાખે છે; પણ આસપાસનો કોઈ
રાજા કે દીક્રાદાર થઈ આવતાં યુદ્ધમાં ઉતરવાને પ્રસંગ આવે
તો તે સમયે જોની પાસે પૂરતું સૈન્ય નહીં હોવાથી તેમ જો-
ટલી બધી ટાંચીયાંરી નહીં હોવાથી જો સમયે શહેર અવશ્ય
બંધમાં આવી પડે. " જગદુશાહે સ્પષ્ટીકરણ કર્યું. " હાલમાં
પણ જોકે જોવો પ્રસંગ ઉઠ્યો થયો છે માટે હું આપની પાસે
મદદ લેવા આવ્યો છું. "

" શું પ્રસંગ ઉઠ્યો થયો છે, લલા ? " લવણપ્રસાદે પૂછ્યું.

" મહારાજ ? સ્વર્ગસ્થ મહારાજાધિરાજ લીમદેવ
બાણાવળીએ ભદ્રેસર દ્વરતાં જાંધાવેલો મજબુત દુર્ગ થરપાર-
કસના રાજા થીઠદેવે કેટલાક સમય પહેલાં તોટી પડાવ્યો એટલો
આપની ધ્યાનમાં છે. નગરજનોનાં મુખ, સુમનસ અને રક્ષ

અધિકારીને અહીંયાં બોલાવી તેની જગ્યાએ બીજા કોઈ સારા અધિકારીની નિમણૂક કરો ? ” યુવરાજે આજ્ઞા સૂચક શબ્દો કહી સંભળાવ્યા.

“ આપની આજ્ઞાનો તરતજ અમલ થઈ જશે. મહારાજ ? હું આપના વિચારને મળતો થાઉં છું. ” મહાઅમાત્યે યુવરાજની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરતાં કહ્યું.

“ બાપાજી ? નગરશેઠ જગડુશાહને જે હકીકત જણાવી એ માટે આપની શું સલાહ છે ? ” યુવરાજે જગડુશાહ તરફ જોઈ વાતનો નિવેડો લાવવાને લવણપ્રસાદને પૂછ્યું.

“ નગરશેઠની વાત મને સત્ય જણાય છે. વળી દુર્ગ ખંધાવવાનું કામ તો આપણું છે. તેમ છતાં આપણું—રાજ્યનું કામ જ્યારે એ પોતે કરવાને તૈયાર થયા છે તો આપણી ફરજ છે કે આપણે અવશ્ય એમને મદદ કરવી. જગડુશાહની સાથેજ એમની મદદમાં આપણું સૈન્ય મોકલી આપવું, અને દુર્ગ ખંધાર્થે રહે ત્યાંસુધી તે ત્યાં રહે એવી ગોઠવણ કરવી. ” લવણપ્રસાદે અભિપ્રાય આપ્યો. જગડુશાહના દુર્ગ ખંધાવવાથી મહામંડળેશ્વર અધિક પ્રસન્ન થયા હતા.

“ હું પણ આપના વિચારને મળતોજ થાઉં છું. શેઠને આપણું સહાય કરવી. ધનની આવશ્યકતા હોય તો તે પણ આપવી કે મંત્રીશ્વર ! તમારી શું સલાહ છે ? ” પિતાને જવાબ આપી યુવરાજે મંત્રીશ્વરનો અભિપ્રાય માગ્યો.

“ આપનો વિચાર શ્રેષ્ઠ છે. એમને ધન, અને સૈન્યની

મદદ કરવી એજ આપણું કર્તવ્ય છે, એવા રાજ્યમંત્રીને અને
દેશપ્રસિદ્ધ પુરુષને આપણે અનુકૂળ - સગવડો આપવીજ
લોકોએ !! મંત્રીશ્રીને પણ અનુમોદન આપ્યું.

“મહારાજ ?” જગદુશાહ અંતરમાં આનંદ પામતાં
બોલ્યા. “આપનો પ્રજા પ્રેમ, લોકોનાં રક્ષણ માટેની ઠાંગણ
અને ઉદારતા જાણી હું ધન્યોજ આનંદ પામ્યો છું અને તે
માટે આપનો ઉપકાર માનું છું. આપનું રાજ્ય અમર તથા ?
અને પ્રજા મુખમાં રહો. પણ નામવર ! અને ધનની તો
આવશ્યકતા જરાય નથી; કારણ કે આપના પુણ્ય પંચાયે મારી
પાસે પુષ્કળ ધન સંપત્તિ છે, પણ મને માત્ર જરૂર છે આપના
સૈન્ય જાળવી, અને એ ચિંતા આપે મારી ટાળી દીધી. એટલે
હવે હું નિશ્ચિંત થયો છું.”

જગદુશાહનું કથન આંસુજીને પિતા પુત્ર હસ્યા. પછી
સુવરાજે મંત્રીશ્રી વસ્તુપાળને આજ્ઞા કરી કે—“શેકને પાંચ
હજાર સૈનિકોનું સૈન્ય આપો ? કે જંથી એમનું કામ નિર્વિનિ
સમાપ્ત થાય.”

સુવરાજનું વચન વસ્તુપાલે માન્ય કર્યું. તે પછી લવણ-
પ્રસાદે કહ્યું. “હાલમાં તો દસ દિવસ રોકાશોને ? મંત્રીશ્રી ?
શેકની જરાગર અરદાસ્ત કરજો” પ્રથમ જગદુશાહને કહી.
પછી મંત્રીશ્રીને જણાવ્યું. “ને ભદ્રેસર મોકલવાના સૈન્યની
આજ્ઞા સુદ્ધમંત્રી તેજપાળને આપી દેજો.”

એમ કહીને સમય થઈ જવાથી પિતા-પુત્ર ઉભા થયા.

એટલે મંત્રીશ્વર અને જગદુશાહિ પણ એમનું અનુકરણ કર્યું.
 “ મહારાજ આપના આગ્રહ માટે હું આપનો આભાર માનું છું. પણ અહીંયાં વધારે રોકાવું મને પાલવે એમ નથી. આપની મદદથી કોટનું કામ જેમ અને તેમ જલદીથી પુરું કરવાની ઇચ્છા છે. ” જગદુશાહિ આભાર માનતાં કહ્યું.

જગદુશાહનું વચન સાંભળી પિતા પુત્ર માત્ર સ્મિત કરીને ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. તેમના ગયા પછી વસ્તુપાળ જગદુશાહને સાથે લઈ પોતાના મકાને વાતો કરતા કરતા આવ્યા.

તે પછી દસ-ગાર દિવસ જગદુશાહ મંત્રીશ્વરનું આતિથ્ય સ્વીકારીને પાંચ હજાર ઉત્તમ યોદ્ધાઓને લઈ ભદ્રેસર તરફ રવાને થયા.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

યુવરાજ વીરધવલ.

વિક્રમની ચાથી સદીમાં વઘ્વલીપુરની જાહોજલાલી અપૂર્વ હતી. સૌરાષ્ટ્રની ભૂમિ ઉપર વઘ્વલીપુરનું રાજ્ય સર્વે રાજ્યોમાં કેન્દ્ર સમાન ગણાતું હતું. સંવત ૩૭૫ માં વઘ્વલીનો કાકુ નામના વૈશ્યની ખટપટથી ભંગ થયો તો પણ એનો સંપૂર્ણ વિનાશ થયેલો નહીં હોવાથી એણે બીજી પણ બે ત્રણ સદીઓ જોઈ હતી; કેમકે ત્યારપછી સંવત ૪૭૭ માં તે પછીના શિક્ષદિવ્યના સમયમાં શ્રી ધનેશ્વરસુરિએ એજ વઘ્વલીપુરમાં

શત્રુજય મહાત્મ્યની રચના કરી રાજાને પ્રતિજોડ્યો છે; તેમજ
 સંવત ૫૧૦ માં શ્રી દેવર્દિ ક્ષમા શ્રમણ ગણિએ વહુલીપુરમાં
 નૌનાગએ પુસ્તકારૂઢ કર્યા ને વહુલી વાચના ત્યારથી શરૂ થઇ.
 બમે તેમ પણ વિક્રમની એથી સદી પછી વલ્લભીની જાહોજ-
 હાલીના તેજનો ક્ષય તો અવશ્ય થયો.

વહુલીપુર પછી વિક્રમની આઠમી સદીમાં વડીયાર-
 દેશમાં પંચાસરની જાહોજહાલી આર્યા વર્તનું ધ્યાન એથી
 રહી હતી. ત્યાંનો છેલ્લો રાજા જયશિખરી આવડો પણ
 પરાક્રમી અને પ્રભાવત્સલ હતો. એની પહેલાં કાણુ રાજા
 પંચાસરની મારી ઉપર આવ્યો અને પંચાસરમાં રાજ્યગાદી
 ક્યારે અને કેવે સ્થાપી એ બધું હજી અપ્રસિદ્ધ છે. માત્ર
 એટલું જ ઇનિદામુથી સિદ્ધ થાય છે કે જયશિખરીના સમ-
 વમાં પંચાસરની જાહોજહાલી આર્યાવર્તના ઉચ્ચ શિખર
 ઉપર હતી. એવી રીતે વહુલીના તેજનો ક્ષય થતાં પંચા-
 સરના બાબનો હિસાબ થયો.

પંચાસર પાર્શ્વનાથની ધજા મહાત્મ્યવાળી પ્રતિમા
 પણ વહુલીમાં હતી. વહુલીકાય થતાં પહેલાં અધિષ્ઠાયક
 દેવના પ્રભાવે ત્યાંથી અદ્રસ્ય ધર્મને પંચાસરમાં આવી. કેટ-
 લોક કાલ પંચાસરમાં પૂજાની એથી એ પાર્શ્વનાથનું નામ
 પંચાસર પાર્શ્વનાથ પડ્યું. હવે પંચાસરના તેજનો ક્ષય
 થવાનો સમય પણ આવી પહોંચ્યો.

વિક્રમની આઠમી સદીના લગભગ મધ્યકાલમાં એ
 પંચાસરની જાહોજહાલી દક્ષિણ દેશમાં આવેલા દર્યાદુનિજ

રનાં ભુવડ સોલંકીને ખુંચી. જેથી તે મોટા લશ્કર સાથે ગુજરાત ઉપર ચડી આવ્યો. એ યુદ્ધમાં લડતાં જયશિખરી રણમાં પડ્યો અને એની ગર્ભવંતી રાણી રૂપસુંદરી પોતાના ભાઈ સુરપાલ સાથે વનમાં નાશી ગઈ. પરદેશી રાજ્યનો અમલ થતાં ગુજરાતમાં અંધાધુંધી ચાલી. બુલમ, ત્રાસ પ્રભુ ઉપર વર્તીઈ રહ્યાં હતાં.

ગર્ભવંતી રાણી રૂપસુંદરીને પુત્રનો જન્મ થયો. વનમાં જન્મેલો હોવાથી એનું નામ વનરાજ રાખવામાં આવ્યું. રાણી રૂપસુંદરીને જૈનાચાર્ય શ્રી શિલગુણસૂરિનો આશ્રય મલવાથી સૂરિના આશ્રયમાં મા દિકરો ગુપ્તપણે રહ્યાં દરમીયાન દસ વર્ષ વહી ગયાં.

રાજાનીજ વનરાજનું ભાગ્ય જોર કરતું હોવાથી તે પછી તે તેના મામાના આશ્રયમાં રહ્યો. ત્યાં થોડો વખત ચોરી લુંટ ફાટ કરી પોતાની લડાયક શક્તિઓને ખીલવી. એ અરસામાં ચાંપરાજ નામના એક જૈન વણિકનો એને પરિચય થયો. અને તેને પોતાના મંત્રી તરીકે રાખ્યો. એક વખત ભુવડનું લશ્કર સોરઠ દેશની ખંડણી ઉઘરાવીને જતું હતું તે બધી ખંડણી વનરાજે ચાંપાની મદદથી લુંટી લીધી. એ આખીય આડમી સદી મારકાડમાં વનરાજ પૂર્ણ કરી. નવમી સદીની શરૂઆતમાંજ ગુજરાત ઉપર સોનાનો સૂરજ પ્રકાશવા લાગ્યો.

વિક્રમ સંવત ૮૦૨ માં વનરાજ જાણ મંત્રી (ચાંપરાજ) ની મદદથી નવું નગર વસાવ્યું. ગુજરાતના કેંદ્ર સમા એ પાટ-

નમસ્ત્રી વાત સાંભળીને શ્રીમાત્રપુરથી ઘણા શ્રીમાલીએ ત્યાં
વસવાટ કરવાને ઉતરી આપ્યા; તેમજ બીજા પણ મથાં દેશ
અનેક જોનો આ નવાનગરમાં વસવાને આપ્યા. પોતાના રાજ્યા-
ભિષેક થયા પછી વનરાજે આંપરાજને મહા અમાત્યની પદવી
આપી. નિમ્નગમત્રી ને મંત્રી બનાવ્યો એના પુત્ર લક્ષ્મીરને એની
સુદ્ધ કુશલનાથી પ્રમુખ થઈને પાટણના દેડનાયકની પદવી
આપી. તે સિવાય બીજા અનેક શ્રીમાલીએને મંત્રીનાં, કાર-
ભારીનાં, બંડારીનાં, ખજાનચીના વગેરે અનેક હોદ્દા આપ્યા.
એ રીતે પાટણની શરૂઆતથીજ જોનો રાજ્ય વ્યવસાયમાં પડી
ગયા. પોતાના રાજ્યને અને પાટણને પોતાનું ગણી તન મન
અને ધનથી નિમગ્ન હોઈ જતાં વી કાર્ય કરી રહ્યા હતા.

પંચાસરમાં રહેલી શ્રી પંચાસરા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા
પંચાસરના તેજનો કાય થતાં મહાબૂજ વનરાજે પોતાની
માતાની પૂજાને અર્થે પાટણ આણી ને એક મોટું રમણીય
મંદિર બંધાવી તેમાં પ્રતિષ્ઠિત કરાવી. અને પોતાની વાકિ
નિમિત્તે પોતાની પ્રતિમા પણ ત્યાં બેસાડી.

આંપરાજ (બાંજમત્રી) તેમજ અનેક જોનોના પરિચય-
થી તેમજ શિલગુણસૂરિના ઉપદેશથી વનરાજ એકે જોન જોવા
હોતા; છતાં પોતે રાજા હોવાથી દરેક ધર્મો ઉપર ઉદાર ભાવ
રાખી દરેક દેવાલય-મંદિરોમાં દર્શન જતો હતો. છતાં
અહિંસામય ધર્મનો એ સુસ્ત બહુ હતો.

વનરાજના વંશમાં એ પછી અનુક્રમે સાત રાજા થયા.

સાતમે રાજા સામંતસિંહ હાડના વ્યસનમાં પડી જવાથી રાજરક્ષા તેનાથી થઇ શકી નહી. જેથી સંવત ૯૯૮ માં આવડા વંશની ગાદી સોલંકી વંશમાં એટલે સામંતસિંહના ભાણેજ મૂળરાજને હાથ ગઇ. એ રીતે ૧૯૬ વર્ષ પછી આવડા વંશના રાજાઓએ ગુજરાતનું તાજ ભોગવ્યું.

મૂળરાજે ગુજરાતના તાજની જવાબદારી લીધા પછી એણે રાજ્યમાં ઘણા વધારા કર્યો. જુનાગઢ, કચ્છ, સિંધ વગેરે જીતીને પોતાનો મુલક વધાર્યો. એણે તિલંગ દેશના સેનાપતિ ખારયને યુદ્ધમાં ભગાડ્યો ને સાંભરનો રાજા પણ એની સામે લડવા આવેલો તે એને પરાક્રમી જાણીને નાશી ગયો. દીર્ઘકાળ પછી ગુજરાતનું વિશાળ રાજ્ય ભોગવ્યા પછી એનો કુંવર ચામુંડરાજ ગુર્જરેશ્વર થયો. ચામુંડરાજ યુવરાજ હતો ત્યારથીજ એનું પરાક્રમ પ્રસિદ્ધ હતું. એણે લાટના રાજાને હરાવી તાજે થવાની ફરજ પાડી હતી. એની પછી વલ્લભરાજ, દુર્લભરાજ ગાદી ઉપર આવ્યા. દુર્લભરાજ નૈનાચાર્ય જીનેશ્વર સૂરિના ભક્ત હતો. એજ રાજા તરફથી જીનેશ્વર સૂરિને ખરતરગચ્છનું ખિરદ મળ્યું હતું.

દુર્લભરાજ પછી એનો ભત્રિજો યુવરાજ ભીમદેવ તરફ વયમાંજ ગુર્જરેશ્વર થયો. એણે માળવાના ભોજને હરાવ્યો હતો. તે સિવાય એના સમયમાં ગજનીનો સુલતાન મહમદ અણહિલપુર ઉપર ચડી આવ્યો. રાજાને એના પરાક્રમથી હારીને નાશી જવું પડ્યું. મહમદે સારક જઈને સોમનાથનું પ્રસિદ્ધ દેવળ તોડી નાખ્યું અને પુષ્કળ ધનસંપત્તિ ત્યાંથી

લઈ ગયો. તે સાથે સોમનાથના શિવલિંગના દુકાંડા કરીને તેને ખણુ જિજની. ઉપાડી ગયો. અને પોતાના રાજદરબારમાં ગ્રહવાર્તા પગથીયાં હનાં ત્યાં દટાવ્યા. એથી દરેક લોક એની ઉપર પણ મુકીને દરબારમાં જઈ શકે. સંવત ૧૦૭૮ માં બીમદેવ ગાદી ઉપર આવ્યો અને ૧૦૮૦ માં મહમદે સોમનાથ તોડ્યું. તે પછી દીર્ઘ સમય પર્યંત બીમદેવ બાણાવળીએ શુજરાતનું નાજ બોગવ્યું. એનો સેનાપતિ વિમલમંત્રી વનરાજના દંડનાયક લહિરના વંશમાંથી ઉતરી આવેલો હતો. વિમલમંત્રીનો પિતા વીરમંત્રી દુર્લભરાજનો મંત્રી હતો. બીમદેવને એ રાણીઓ હતી. ઉદયમતી અને બહુલાદેવી !

બીમદેવ પછી ઉદયમતીનો પુત્ર હતું. સંવત ૧૧૨૮ માં શુર્જદેવર થયો. તેની પછી ૧૧૫૦ માં તેનો પુત્ર સિદ્ધરાજ માત્ર ત્રણ વર્ષની ઉંમરે શુર્જદેવર થયો. સિદ્ધરાજ પરાક્રમી અને બળવાન હતો. એણે અનેક યુદ્ધો કરીને અદાર દેશ ઉપર પોતાની આજ્ઞા વર્તાવી હતી. એના મંત્રી મુજલ મહા અમાન્ય હતો. ત્યારપછી શાનુ મંદના મહા અમાન્ય થયા. મુજલ કહ્યુંદેવના પણ મહા અમાન્ય હતો. સિદ્ધરાજ દીન રાજા હતો. એના સમયમાં સોલંકે જાંજમત્રી (આપરાજ) ના વશમાં હેપત થયેલા સુબચન મંત્રીને હાથ હતું. ખંજાનનો ધાકી ઉદયન મંત્રી-હતો. વન્તુપાળ મહા અમાન્યના પૂર્વજ અંદ્રપ્રસાદ સિદ્ધરાજના કોશાધિકારી હતા. તેમજ એનો (અંદ્રપ્રસાદનો) પુત્ર નામ મંત્રી સિદ્ધરાજનો મંત્રી હતો.

ભારતનાં મોટાં મોટાં રાજ્યો અંદર અંદર લડીને નખ પડી ગયાં એ તકનો લાલ લઈને શાહબુદ્દિન સને. ૧૧૬૩ માં ભારત ઉપર ચડી આવ્યો અને પૃથ્વીરાજ પાસેથી દીકરી અને શાકંભરી (અજમેર) છતી લીધાં. પૃથ્વીરાજને કરીને ગિજની ઉપાડી ગયો. એનો બનેલી સમરસિંહ પોતાના પુત્ર સાથે હમેશને માટે યુદ્ધ ભૂમિ ઉપર સૂતો. સને. ૧૧૬૪ માં ભારતનો દ્રોહ કરનાર જયચંદ્રરાઠોડ પાસેથી કનોજ છતી લીધું તે પછી કાશી પડાવ્યું. રાઠોડો તે પછી રાજપુતાનામાં આવ્યા.

એજ સાક્ષમા ગુજરાતનો પણ વારો આવ્યો. શાહબુદ્દિન નો દીકરી છતીને પોતાના સરદાર કુતુબુદ્દિનને દીકરી સાપીને ગિજની આવ્યો ગયો. એ કુતુબુદ્દિનને સને ૧૧૬૪ માં ગુજરાત પણ છતી લીધું. ગુજરાતની હાર થવાથી ભીમદેવને પણ નાશી જવું પડ્યું હતું. એનો સેનાપતિ જીવનરાજ બહાદુરીથી કુતુબુદ્દિન નાથે તર્યો પણ આ યુગ આર્યાવર્તની પરાધિનતા માટે નિમાળ્ય થયેલા લોકવાણી મુસલમાનો દાવી ગયા ને એમણે દીકરીનો પોતાનો પાંચો મજબૂત કર્યો. દીકરી, અજમેર અને કનોજની નાથે સને ૧૧૬૪ માં પાટણ-ગુજરાત પણ રાજાવન મન્ય.

જે કે રાજાના પરાધિન મન્ય અને પાટણના પતિને અમિ-જાએ નાશી જવું પડ્યું પણ મુસ્લમાનોએ તે સમયે પાટણમાં રાજ્ય થયું. ૧૧૭૦ માં ક. ૧૧૭૦ નામના તેઓ પ્રજાને છતી લીધી ૧૧૭૨ થ. ૧૧૭૨. ૧૧૭૨. ૧૧૭૨ નામને રાખેલા તે પ્રજા

પર જીલમ ત્રાસ વર્તીવતો હતો. એના અમલથી પ્રજા ત્રાસ-
પાદ્ય પોકારી રહી હતી.

એ દરમિયાન લોગાં લીમદેવના સામંતો અને માંડ-
લિકો તેમજ સરદારો પોતાનો સ્વાર્થ સાધવામાંજ મટેલા
હતા. એવા સ્વાર્થીઓને દેશની દાઝ થોની હોય, કુદ્દત વાઘેલા
સરદારોજ દેશની આવી હુદ્દશા જોઈને મનમાં બળી રહ્યા
હતા ને અનુકુળ સંમયની રાહ જોતા હતા. મોલકંડી સરદાર
અર્જુનરાજ-આનાથ શુજરેશ્વર કુમારપાળના માસા ધવલકને
પુત્ર થતો હતો; તેમજ અર્જુનરાજ કુમારપાળનો સામંત હતો.
કુમારપાળે ધોળકા અને તેની આસપાસનો મુલક પોતાના
માસા ધવલકને આપી દીધેલો, તેથી તેઓ ત્યાંના માંડલિક
ગણાતા હતા. તેમજ વાઘેલ નામે સ્થળ તેમના કબજામાં
હોવાથી તેઓ-અર્જુનરાજના વંશજ વાઘેલા કહેવાયા.

અર્જુનરાજને હવણપ્રસાદ (હુણાણ) નામે પુત્ર હતો.
આ બન્ને પિતા-પુત્ર પાટણના વિદ્યાસુ સામંતો હતા. શુદ્ધ-
માંથી નિરૂત્સાહ બનીને આગ્યો ગયેલો લોગો લીમ તેમનીજ
મદદથી શુજરાતનું તાજ ફરીને મેળવી શક્યો હતો. શુજ-
રાતને માટે આ સમય પલ્લુ અંધાધુંધીના હતો.

જો કે લોગોલીમ શુજરાતના નખત ઉપર તો આગ્યો
પર જોડેલો બધો નજળો પડી ગયેલો હોવાથી એના ધણા
સામંતો, માંડલિકો અને સરદારો સ્વગંત્ર થઈ ગયા હતા.
બની શકે નો પાટણ દાય કંવાને પજા દાંપીને જોડા હતા.

રાજ્ય વ્યવસ્થામાં પણ નિપુણ હોવાથી યુવરાજને યુગ્મોને સંકલપવામાં ઘણી અનુકૂળતા થઈ ગઈ.

યુવરાજે કેટલોક સમય યુદ્ધમાં ગાળીને ગુજરાતના સામંતોને અને જુનાગઢ, કચ્છ, સિંધ વિગેરેના માંડલિક રાજાઓને હરાવીને પાતાના તાબેદાર બનાવ્યા. યુદ્ધનો દંડ વસુલ કરી સમૃદ્ધિથી તિલ્લેરી પણ તાણ કરી ને સૈન્યબળમાં પણ વધારો કર્યો. એ રીતે યુવરાજે ફરીને ગુજરાત આદિ દેશોમાં શાંતિ ફેલાવી. અને વ્યાપાર, હુન્નર વગેરેથી એકવાર ફરી પાછો આબાદ થયો.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

પરિવર્તન.

સમાજ સેવામાં પ્રીતિમતીની સાથે રહીને કાર્ય કરનારી વિજયાના વિચારો પરમાર્થમાં એટલા તો પ્રીતિવાળા થયેલા હતા કે એ કાર્ય સિવાય બીજા કોઈ પણ કાર્યમાં એતું મન લાગતું નહોતું. કુમારિકાત્વત ગ્રહણ કરી મનને સંસારના કોઈપણ વિષયોમાં ન જવા દેતાં સંસ્કારિત બનાવી ઉચ્ચ વિચારોમાં, શુભ ભાવનામાં, જ્ઞાનમાં, વૈરાગ્યમાં અને સમાજ સેવાનાં કર્તવ્યમાં હમેશાં તટલીન રહેવું, પવિત્ર જીવન વ્યતિત કરવું, સમજણ વિગેરે આવતાંજ એના વિચારો પૂર્વના રણાનુબંધે હૃદયમાં જન્મ પામ્યા હતા. ધીરે ધીરે આ

વિચારોની કુળ જાણના એવું દુરુચિત ૧૧ કાંડ ૧૦ નું
માત્ર પિતાએ લખ્યું એમ જણાવે છે. આથી જોઈએ તો
કેલી પછી માતાને પાત્રે ૧૫૪ કાંડ ૧૦ નું
કદી સંભળાવેલો, લખ્યું સંભળ્યું ૧૫૫ કાંડ ૧૦ નું
અર્થાં થયેલી પછી ૬૬ મનનો વિચાર ૧૫૬ કાંડ ૧૦ નું
વિચારો આમજ માતા દારી ૧૦.

માત્રપિતાના અધિક આચારો જોઈએ તો
ભુજાવદારી પોતાના. ઉપર લીધેલી કે એ ૧૫૭ કાંડ ૧૦ નું
તેમજ મારી લખ્યું કરવાની જગ્યાએ ૧૫૮ કાંડ ૧૦ નું
નમને જણાવીએ એમ કદીને માત્રપિતા ૧૫૯ કાંડ ૧૦ નું

અત્યાર, અગાઉ વિચાર્યો એ ૧૬૦ કાંડ ૧૦ નું
જોયેલો, પછી તે સાધારણ અને ઉપર ૧૬૧ કાંડ ૧૦ નું
વિષયોમાં એલું ચિત્ત પદાવાયેલું ૧૬૨ કાંડ ૧૦ નું
લક્ષ્ય એણું એવાયું હતું. ૧૬૩ કાંડ ૧૦ નું
સામાન્ય રીતે જોયેલી છતાં એ ૧૬૪ કાંડ ૧૦ નું
એ સંબંધી વિચાર કરવાની એ ૧૬૫ કાંડ ૧૦ નું
નહી. નંથી જાણને જણ એ ૧૬૬ કાંડ ૧૦ નું
ઓળખતાં હતાં. ૧૬૭ કાંડ ૧૦ નું

જગતમાં કોઈ પણ વાત
તથા છે કે તેનો મહિમા એવો
પણ ઓછીયામાં અબુધાયું ૧૬૮ કાંડ ૧૦ નું

અને મધુર હાસ્ય જ્યંતને આકર્ષવાને પૂરતાં હતાં. એના ક્ષ-
યની દ્રઢ સાંકળો પણ ઢીલી પડવા લાગી. એક નિમેષ માત્રમાં
મનની સ્થિતિ કેમ બદલાઈ ગઈ તેની એને ખબર પડી નહીં.
અરે ! મારા દ્રઢ વિચારો ભેદવાની કોઈની પણ તાકાત નહોતી
છતાં આ બાળાને જોતાંજ મારા વિચારો બદલાય છે. પ્રીતિ-
મતી કરતાં પણ એ ઉતરે એવી ક્યાં છે ! કેવી મારા સન્મુખ
જોઈ રહી છે ! શું જોતી હશે ? મને જોઈને એની આંખો
કેવી હસી રહી છે. વગેરે મનમાં અનેક વિચારો આવવા
લાગ્યા. એ વૈરાગ્યથી ભરેલાં બન્નેના મન પ્રેમના માર્ગ તરફ
ધીરે ધીરે લપસવા લાગ્યાં.

ચારે આંખો ભેગી થતાં વિજયા શરમાઈ ગઈ પણ
શરૂઆતમાં પોતાનો ભેદ પ્રીતિમતી કળી ન જાય એ માટે તે
સાવધ થઈ મનને અનેક પ્રકારના શુંચવાડામાંથી સ્વસ્થ કરી તે
બોલી. “ કેમ પ્રીતિજેન ? તમે શું રકઝક કરતાં હતાં વાડ ? ”
એમની રકઝકનું કારણ જાણવાના ઉદ્દેશથી તેમજ વાતને લં-
બાવવાની ઇચ્છાથી વિજયાએ પૂછ્યું.

“ હા, જોઈને ? એતો હું તને કહેવું ભૂલીજ ગઈ ? આ
જોની તું જેમ કુમારિકા રહેવાનું પણ લઈને બેઠી છું એમ મારો
ભાઈ પણ લગ્ન કરવાની ના પાડે છે. ” પ્રીતિએ ખુલાસો કર્યો.

“ કારણ ? ” વિજયાએ પૂછ્યું.

“ કારણ શું વળી ? એક જાતની એ લત-આદત ? તું
કંઈ કારણ આપે છે કે એ પણ આપે, પ્રીતિએ કહ્યું.

“ શું વિચાર્યો પલ્લ નહીં પચ્છવાનું જન જોડું છે ? ”
 વચમાં નેતમીએ પાછું.

નેતમિંદના પૂછવાથી વિચારી મનમાં મનને જમણે
 ખુલાસો કરી નાખ્યો. “ ના જાતો નહીં જલ્લ મનમાં કોઈ
 પ્રકારનો જો નિશ્ચય છે. કે જનના મુખી મજાજ નિશ્ચય. કો
 સેવા અને પ્રભુસેવામાંજ જીવન ખનિત કરી વસાવડિત
 પરમાર્થ કરવો ? ”

“ એતો તમે લખ કર્યા પછી પલ્લ કરી કહેવું વિચારો ? ”
 નેતમિંદે જણાવ્યું.

“ લખ એતો એક જાનનું બંધન કહેવાય. સામર્ય કામ
 લેલો કેવું મલે ? વર કેવો મલે ? જગતમાં જલ્લ પોતાનો
 અનુકૂળતા પ્રમાણે કાંઈ જોખનું મલે છે ? ” પીર પીર વિચ-
 યાનો મંદાય દર યેવા લાગ્યો અને જોલી

“ એ વાત તો તમારી સાચી ! પલ્લ તમને તમે જેવું
 ચાહો છે તેવું મલે તો ? ” નેતમીએ કહ્યું.

આસ્તે આસ્તે જનને વાતમાં પડેલાં જોઈ પ્રીતિમતીને
 ખસી જવું યોગ્ય લાગ્યું. એની ચકોર અને લીધે દષ્ટિને આનું
 પરિણામ કંઈ જલ્લ જણાતું હતું. ન કરે નારાયણને આનું
 પરિણામ કાઢ આવે ને જનને એકમાંકથી જોડાઈ જાય. એની
 જાવના સારી હાવાથી એને લાગ્યું કે જો પોતે હશે તો એમને
 છુટ્ટી વિચારોની આપણે કરવાની તક મલશે નહીં માટે એણે
 એક ઉપાય યોધી કાઢ્યો.

તમારો કર્તવ્યમાં સહાયકારી થાય, તો શું તે પણ તમને ઇચ્છા નથી ? ” જ્યંતસિંહે પૂછ્યું.

“ તદ્દન અશક્ય ? મારી ભાવનાને અનુકુળ થાય એવો માણસ મળે એ વિચારો હવાઈ-ખ્યાલો જેવા છે. સંસારમાં એમ કાંઈ ઇચ્છ્યું તરતજ મલી જતું નથી. ”

“ ત્યારે શું જીવનભર તમે કુમારિકાજ રહેવા માગો છો ? ”

“ અત્યારે તો એવી ભાવના છે. પણ કહોતો ખરા તમે શા માટે ત્યાગમાર્ગ તરફ આકર્ષાયા છો ? તેમ છતાં તમારી ત્યાગની ઇચ્છા હોય તો ભલે એતો હજી ભવિષ્યની વાત છે. પણ અત્યારે તમે લગ્ન કરવા માગો તો તમે કરી શકો છો ? ”

જન્મે એક બીજાનું હૃદય ભેદવાને આતુર થઈ રહ્યાં હતાં. જ્યંતનું મન હવે ધિરજ ધરી શક્યું નહીં. નકામો વખત ગુમાવવા એને ગમતો નહીં જ્યંતી ભેદ ભરેલી દષ્ટિ વિજયા તરફ ફેંકી “ વિજયા ? તમે કહો છો એ સત્ય છે ! પણ સંસારમાં પત્ની જે સરખા સ્વભાવની નમલે તો સંસાર એળે જાય અમને જન્મને દુઃખ થાય, એક બીજાના સ્વભાવ મળતા આવે એવા માણસો શું ત્રહિતાઈથી મળી શકે છે ? ”

“ મળી શકે ? શા માટે ન મળી શકે ? જે પુરૂષ ગુણવાન હોય છે એને પત્ની તો શું પણ જગત આખું અનુકુળ હોય છે એ તમે જાણતા નથી ? ”

“ તમારું કહેવું સત્ય છે એવી અનુકુળ બાબત સાથે

હમ કરવા કહાય માટે મન લલચાય. વિજ્યા ? પણ મારી
એવી ઇચ્છા છે કે તમે પણ પરણો તો કેવું સાહે ? ”

વિજ્યા જ્યંતસિંહને જવાબ સાંભળીને શરમાઈ ગઈ.
જ્યંતને શું જવાબ આપવો એ માટે તે વિચારમાં પડી ગઈ.

“ જ્યંત ! તમારા જેવા સંજ્ઞન અને રસિક પુરૂષો
જગતમાં કાંઈ ઘેર ઘેર પાકતાં નિપજતા નથી. જો કે સમાજ
સેવા એ મારો ખાસ વિષય છે એ મારી લાવનાને પોષણ
કરનારો, મારા વિચારને અતુકુળ જો કાંઈ પણ પુરૂષ પ્રગટ
થશે તે મુમયે શું થશે એ હું કહી શકું નહીં. આપણી જ્ઞાતિમાં
એવા પુરૂષો જ ક્યાં છે ? કે જોથી મારા વિચારો ફેરવાય ? ”

“ વિજ્યા ? શા માટે એમ બોલો છો ? તમારો અને
મારો સ્વભાવ મળતો આવે છે આપણે એકજ જ્ઞાતિનાં છીએ
એક ખીલને જોઈને આપણા હૈયાં હર્ષથી ઉગ્રાળા મારી
રહ્યાં છે એમ મને લાગે છે તમને જોઈને જેમ માફ મન
હરખે છે તેમ શું તમારું હૈયું નથી હરખાતું ? ”

જવાબમાં વિજ્યા હસી ને એક નેત્ર કટાક્ષ જ્યંત ઉપર
ફેંક્યું. જ્યંતની વાતચિત સાંભળવી વિજ્યાને ગમતી હતી.
હજી મુખી પ્રીતિમતી નહીં આવી છતાં વાતોના રસમાં ચડેલાં
એ બન્ને પ્રીતિને તો બૂલીજ ગયાં, વાતોમાં કેટલોય સમય
પસાર થયો છતાં આ નવીન પરિચયમાં આવનારાંને એની
ક્યાં ખબર હતી.

“ કેમ વિજ્યા ! તમે હમ ક્યાં પડી પણ સ્વતંત્રતાથી

વદન ઉપર પથરાયેલી નેત્રી જતે જણ ગરમાઈ ગયા હતાં.
 જનેના યુદ્ધમાં પ્રીતિમતીનો આજે વિજય થયો હતો ને આ
 જનેના હારીને આખરે જોઈ થઈ ગયાં હતાં તેથી ગરમાઈને
 નીચે નેત્રી રહ્યાં.

“વિજયા ! અમારા કજીવાનો મંત્રસાંકે તો ઠીક કરી
 નાખ્યો ? કાશની ઠીક થયું ? ” પ્રીતિમતી વિજયા તરફ
 સેઠ ભરી દૃષ્ટિ નાખીને જોઈ. “કેમ ભાઈ ? શું નિશ્ચય કર્યો ?
 કુંવારા રહેવાનો ને ? ” જવાબમાં જ્યંત હોઠમાં હસીને
 વિજયા તરફ દૃષ્ટિ ફેંકી આજ્યો ગયો ને પ્રીતિ તેમજ વિજયા
 ત્યાંથી નીકળી પોતાના કાર્ય માટે આજ્યાં ગયાં.

—૬૧૦—

પ્રકરણ ૨૯ મું.

મદદ મહાન.

વીરધવજ પાસેથી પુરતી રીતે સૈન્યની મદદ મેળવી
 મહાઅમાત્યની દશ પંદર દિવસની મેમાનગતિનો સ્વાદ લઈ
 જગદુગ્રાહ સૈન્યની સાથે ભદ્રેસર તરફ જવાને રવાને થઈ
 ગયા. ભદ્રેસર આવ્યા પછી દુર્ગતું કામ જોમણે તડામાર ચાલુ
 કરાવી દીધું. નગરના લેડિા પત્તુ જગદુગ્રાહને ગુર્જરાજ
 તરફથી મદદ મળેલી બાણીને ખુશી થયા ને ભયનાં વાદળ
 ભદ્રેસરને માથે લટકતાં હતાં તે હવે ટળી જવાથી નિશ્ચિતપણે

વ્યાપાર આદિ કરવા લાગ્યા. પાંટણ તરફથી સૈન્ય સહિત આવ્યા પછી જગડુશાહનું માન, સન્માન ઘડુ વધી ગયું. ભદ્રેસરના અધિકારી કરતાં પણ લોકો જગડુશાહનું ગૌરવ વધારે સાચવતા હતા તે કાંઈ ભયથી નહીં પણ જગડુશાહના પરમાર્થીક કાર્યોથી, એમની ઉદારતાથી, એમની શક્તિથી ?

કુદરત જો કે માણસનામાં કોઈ એકજ ખાસ ગુણ મુકે છે કે જેનાથી માણસ જગતમાં ગમે તેવાં મુશ્કેલીના સમયમાં પણ પોતાનો ઝગાવ કરે છે, સંસારમાં ધૃજ્જિત ભેર રહી શકે છે એ ગુણ જીવનના ઘણા પ્રસંગોમાં એને આણુમોલ સહાય કરનારો થઈ પડે છે.

જગડુશાહમાં એવા એકથી વધારે ગુણોનો નિવાસ હોવાથી લોકોનો સદ્ભાવ એમના ઉપર અપૂર્વ હતો. એમની ઉદારતા, પરમાર્થ રસિકતા, વચનની મીઠાશ દુનિયાને જીતવાને ખસ હતી. એમની કાર્ય કરવાની શક્તિ એક વીર નરને શોભે એવીજ હતી હાથમાં લીધેધું કામ ગમે તેવા મુશ્કેલીના પ્રસંગોમાં પણ છોડે નહીં એવું અપૂર્વ ધૈર્ય, મનોબળ હતું. દુનિયાના કટ્યાણ માટે એમનું જીવન હતું. જગતના સુખ માટે પોતાની લક્ષ્મી હતી. સૌને સંતોષ થાય એવી મૃદુ ભાષા હતી. એવા નર લોકપ્રિય થાય એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય જેવું નથી. લોકો પોતાની ઉલટથી ભક્તિથી જગડુશાહનું ગૌરવ વધારતા હતા.

દુર્ગાનું કાર્ય પ્રતિદિવસ નિયમિત ચાલ્યા કરતું હતું

પણ એ દુર્ગના સંબંધમાં એક અજ્ઞયણી જેવો ધનાવ બનતો હતો. દુર્ગ દિવસના જેટલો તૈયાર થતો હતો એટલો ભાગ નાતના પડી જતો હતો. ગમે તેવું મજબૂત ચણતર કરવા છતાં બીજા દિવસની પ્રભાતમાં એ કાર્ય જમીનદોસ્ત થતું હતું. આ એકે આશ્ચર્ય કારક ધનાવ હતો. આતું કારણ કાંઈ સમજાયું નહીં, નગરમાં જેમ જેમ આ વાત ફેલાતી ગઈ તેમ તેમ લોકોના મનમાં કોતુક વધી પડ્યું. જગદુશાહે એને માટે અનેક ઉપાયો કર્યા પણ કાર્ય સિદ્ધ થયું નહીં.

અનેક વિચાર કરતાં આખરે દેવાધિષ્ઠિતે આ કાર્ય સમજાવ્યું. પછી બધી બાંકુળા આપી જગદુશાહે વિદ્ય કરનાર દેવને પ્રસન્ન કર્યો. દેવે જગદુશાહેને દર્શન આપી કહ્યું. “અરે શેઠ ? તમારો બાંધેલો દુર્ગ હું તોડી પાડું છું શા માટે મને યાદ કર્યો.”

“આપ કોણ છો ? અને શા માટે દુર્ગ બાંધવામાં દખલગિરિ કરો છો ?” જગદુશાહે પૂછ્યું. “હું આ નગરનો અધિષ્ઠાયક ભદ્ર નામે દેવ છું.” દેવતાએ કહ્યું.

“અહો આપ તો મારી ઉપર પ્રસન્ન છો, આપે તો મને મદાય કરવી જોઈએ એને બદલે આપ શા માટે વિદ્ય ઉપસ્થિત કરો છો એ સમજાતું નથી.” મીઠા વચનથી જગદુશાહે કહ્યું.

“તું દુર્ગ ઉપર માત્ર ન્યાનક કરાવ, તારૂં કાર્ય નિર્વિધે સમાપ્ત થશે.” દેવે કહ્યું.

“બીજું કંઈ કરમાન ?”

“ નહીં, એજ કિલ્લા ઉપર માડું સ્થાનક કરાવજો.”

“ જાહે સાડું ? ” જગદુશાહે ભદ્રસૂરનું વચન અંગીકાર કર્યું.

જગદુશાહે દેવતાનું વચન સ્વીકારતાં ભદ્રસૂર તરતજ અદ્રશ્ય થઇ ગયો.

વિધનું કારણ દૂર થતાં કિલ્લાનું કામ પૂરતી ઝડપથી ચાલવા લાગ્યું. શત્રુને બચાવવાને માટે જગદુશાહ કિલ્લાને ફરતી બાઇ કરાવવી પણ બૂઝ્યા નહોતા. છ મહિનામાં કિલ્લો તૈયાર થઇ ગયો. દુર્ગ ઉપર ભદ્રસૂરનું રમણીય મંદિર બાંધાવી, ભદ્રસૂરની સુંદર મુર્તિ પધરાવી. ભદ્રસૂર નગરનો અધિકાયક હોવાથી તેમજ પરોક્ષ રીતે નગરનું રક્ષણ કરનારો હોવાથી લોકો એની પૂજા માનતા કરવા લાગ્યા. એ ભદ્રસૂરનું નામ અને સ્થાનક નાના બાળકથી તે વૃદ્ધ પર્યંત જાહેર-જાણીતું થઇ ગયું.

જગદુશાહને પાતાની પ્રતિજ્ઞા ધ્યાનમાંજ હતી. પીડ-દેવને જે સંદેશો મોકલાવ્યો હતો એ સંદેશોનો અમલ કરવાનું પણ એના લક્ષ્ય બહાર નહોતું. અનેક શત્રુઓને જીતનાર પીડદેવના ગર્વનું મદન કરવાનો ઇરાદો જગદુશાહ શેઠનો સર્વાંશે હોવાથી પીડદેવને જે પ્રમાણે કહેવરાવ્યું હતું તે મુજબ કિલ્લાના એક ખુણાનાં પથ્થરનો એક ગધેડો તૈયાર કરાવી એને સુવર્ણનય બે શિંગડાં કરાવ્યાં.

*

*

*

*

*

પાનાના દ્વંત પામેથી જગદુશાહનો આવી અર્થ બદલો
 મદેશો આંખથી એક વલ્લિફની આવી નિઃશ્વના ભેદ પીડે
 ધણો વિચારમાં પડી ગયો. એને ધણો શુભો આગ્યો. જગ
 દુશાહ ઉપર વેર લેવાને તે એક પગ તૈયાર થઈ ગયો. સેના-
 પતિને સૈન્ય તૈયાર કરવાનો હુકમ આપ્યો.

એના મનમાં વિચાર આવતો કે એક વાળિયાને પંકડી
 લાવે એમાં મોટા સૈન્યની શી જરૂર છે ! શું કીડી ઉપર
 તે કટક હોય. સૈન્ય લઈ જગદુશાહ ઉપર ચડનાં એને મનમાં
 લજ્જા આવવા લાગી. છતાં સૈન્યની જરૂર તો રાજકિય દૃષ્ટિએ
 અવશ્ય જણાઈ આવી. કેમકે બદ્રેસરનો અધિકારી એના બ-
 ચાવમાં રહી યુદ્ધ કરવા તૈયાર થાય, જગદુશાહનો પક્ષ લઈને
 પ્રજા હથીયારો લઈ બહાર પડે, બીજા કોઈ મીનાઈ સુપર
 એની સેવામાં હોય તે એના બચાવમાં પ્રાણ આપવાને તત્પર
 થયા હોય, તો પ્રાણ લેનારા સૈનિકોની અવશ્ય જરૂર હતી.
 જોઈ સૈન્યની તૈયારી કરી શુભ શુદ્ધતે જવાનું નક્કી કર્યું.
 કેમકે આખું બદ્રેસર શહેર જમીનદોશ કરવા એનો ઇરાદો
 હતો. જગદુશાહને કેદ પકડી જન્મભર જેલની હવા ખવડા-
 વવી એવાં અવનવાં પુશ્પાનુનાં સ્વપ્નાં તે નિહાળી રહ્યો હતો.
 પાનાના કારભારી-પ્રધાન સાથે તે યુદ્ધ સંબંધી મસલત
 કરતો બેઠો હતો. તે સમયે એક દ્વંત આવી સમાચાર
 આપ્યા કે—

“ મહારાજ ! જગદુશાહ બદ્રેસરમાંથી શુભ થઈ ગયા

ક્રીડલાનું નિરક્ષણ તો કરવું જોઈએ. ખારીક નિરક્ષણ કરી કઈ બાબતથી ઘા કરતાં ક્રીડલાને ઝટ તોડી શકાય એ જાણી લેવું જોઈએ એમાટે જગડુશાહના મેમાન થઈ કાર્ય કરવું જોઈએ. એ પ્રમાણે વિચાર કરતો પીઠદેવ પોતાના પ્રધાનની સલાહ લઈ દુર્ગ જોવાને ભદ્રેસર જવા તૈયાર થયો.

પોતાના આસમંડલ સાથે પીઠદેવ ભદ્રેસર આવ્યો. જો કે પોતાનો તોડલો ક્રીડલો ફરી જગડુશાહે બંધાવી એનું અપમાન કરેલું, એ અપમાન એને ઘણું સાલતું હતું, છતાં એ વિષનો ઘુંટડો ગળામાં ઉતારી અત્યારે દુર્ગનું નિરક્ષણ કરવાને તે જગડુશાહનો મેમાન બન્યો. વ્યવહાર અને આતિથ્ય વિધિમાં કુશળ જગડુએ પીઠદેવનો ઘણોજ આદરમત્કાર કર્યો. અનુકુળ સમયે કૈલાસના જેવો દુર્ધર્ષ અને તેજસ્વી તેમજ જેને ફરતી ખાઈ આવેલી, એવો શોભતો મનોહર ક્રીડલો જગડુશાહે પીઠદેવને બતાવ્યો. રાજાએ સંપૂર્ણ કાળજીથી ક્રીડલાનું નિરક્ષણ કર્યું. એના કારભારી તેમજ આસમંડલે આ વજસમા મજબુત ક્રીડલાની પ્રશંસા કરી. અંતરના અપમાનની આગથી ધુંધવાતો પીઠદેવ પણ ક્રીડલાની મજબુતાઈ એની શોભા અને યુદ્ધના સમયમાં શહેરનો ખયાલ વ કરી શકે એવો દઢ જોઈને જગડુશાહના ચાતુર્યની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો. સંપૂર્ણપણે દુર્ગને જોયા પછી પીઠદેવ અને તેનું આસમંડળ જવાને તૈયાર થયું. ગુજરાતથી આવેલા સૈન્યના અધિપતિઓ પણ આ સમયે પીઠદેવની હીલચાલ ઉપર સંપૂર્ણ ધ્યાન રાખતા એની સાથેજ હતા.

■ રાત્રી ? આપે કીલ્લો તો સંપૂર્ણ જોયો પણ હજી એક વાત જોવાની રહી ગઈ. " જ્યારે પીઠદેવે પોતાના ઉતારા તરફ કદમ લાંબાવવા માંડ્યા એ સમયે પીઠદેવને જંગડુશાહે કહ્યું.

જંગડુશાહનું કથન સાંભળી પીઠદેવ જંગડુશાહ તરફ ફર્યો. " હવે શું જોવાનું બાકી છે શેઠ ? "

■ રાત્રી ? આપે સંદેશો પાઠવેલો તે ? " જંગડુશાહે મર્મમાં કહ્યું.

" એટલે ? " સમજણ નહી પડવાથી પીઠદેવે કહ્યું.

" આપ નજરે જોશો એટલે સમજાશે મારી સાથે ચાલો-?"

એમ કહી જંગડુશાહ પીઠદેવની સાથે કીલ્લાના એક ખુલામાં આવ્યા. વચમાં આડું રહેલું કાટક ખસેડી નાખ્યું. એટલે પીઠદેવ અને સર્વેની સમક્ષ શું નજરે પડ્યું. એને જોઈ જો એનો મર્મ સમજતા હતા તે બધા આશ્ચર્ય બની ગયા. પીઠદેવનું મગજ પણ એ દૃશ્ય જોનાં ફરી ગયું. બાજે પૃથ્વી ફરતી હોય તેમ. આંખે અંધારાં આવવા લાગ્યાં. અને ચિત્રામણમાં આવેખ્યા જેવો મંત્ર મુઘ્ધચિત્ત થઈ ગયો. " રાત્રી ? આજે મારી પ્રનિશા પૂરી થઈ. " જંગડુશાહે એ દૃશ્ય બતાવનાં રાખતે કહ્યું.

એ દૃશ્ય તે દુર્ગના એક ખુલામાં પત્થરનો પીઠદેવના પ્રમાણ જેવડો ગમેડો બનાખ્યો હતો. એને પત્થરનાં શિંગડાં

અત્યાર લગી સમાજ સેવાના કાર્યમાંજ ચિત્તનો પ્રવાહ
 વળેલો, એ પ્રવાહનો કમ બદલાઈ ગયો. હવે તો એ કાર્યમાં
 પણ એનું ચિત્ત લાગતું નહીં. એ હૃદય ભૂમિમાં નવીન અંકુર
 કુટતાં મનનું વાતાવરણ બદલાઈ ગયું હતું. પરમાર્થ લાવના
 આસ્તે આસ્તે પ્રેમ લાવનામાં પલટાવા લાગી. હરેક કાર્ય
 કરતી વખતે, વાંચતાં, કે કોઈની સાથે વાત કરતાં જ્યંતનો
 સુક્ષ્મદેહ એની ચક્ષુઓ આગળ ખડો થતો હતો. અને એમાં
 એનું ચિત્ત એકાગ્ર થતાં બાહ્ય કાર્યમાં તરતજ સ્ખલના
 થતી હતી. એવી રીતે એ હૃદ મન પણ શિથિલ થતું જતું
 હતું. તેમ તેમ એનું હૈયું જ્યંત તરફ ચાહ ધરાવતાં શિખ્યું
 હતું. જ્યાં અનેક પ્રકારના કર્તવ્યોમાં ગુંથાયેલી હોવા છતાં
 વિજયાનું મન સ્નેહીને જોવાને અધિક રહ્યા કરતું હતું.
 હૃદ મનની સ્થિતિ અસ્થિર થવાની સાથેજ જીવન ભર કુમારાં
 રહેવાના વિજયાના સંકટોપો મુકાઈ ગયા હતા. દાંપત્ય જીવ-
 નનાં એને સ્વપ્ના આવવા લાગ્યા. એને કુમારિકા ધર્મ પાળ-
 વાના પોતાના સંકટમાં નૂતન ધર્મ હોય એમ લાગ્યું અને
 સ્વપ્ના મુખે જે એના અનુભવના પાત્ર નથી, તેનું એને
 જાન પડ્યું નથી. એવા પાત્ર મિત્રનના મુખે એની નજર આગળ
 તરવરવા લાગ્યા. સ્વપ્નામાં એને મુખનો ભાસ થવા લાગ્યો.
 • અરે ત્યારે મુખ તે કયા રહ્યું છે ? સ્વપ્ના કે કુવાનામાં ?
 એવા સંકટોપો એના મનજનના થવા લાગ્યા. પણ એનો મુખાગ્ર
 કોણ આપે ? કેમકે પાત્ર અનુભવદીન માન્ય હતી.

વિજયાની માફક જેનમીના મનની સ્થિતિ જલ્દી પડતાં
 ગળે દેતી. વિજયાને સામાન્ય રીતે એલે પછીવાર જોયેલી
 છતાં-છેલી મુલાકાતમાં એનું જ્ઞાન, માનુષ્ય, એની ઉચ્ચ
 આદર્શ ગણ બાવના, એ લાવણ્ય, અર્થે એને અનુપમ લાગ્યું.
 જેમ જેમ એના વિચાર આવના તેમ તેમ તેનું મન જાગી
 માફક અધિક સંધાવા લાગ્યું. પ્રીતિ કરતાં વિજયા એને
 અધિક આકર્ષક લાગી. એને લાગ્યું કે વિધિ જ કદે છે તે
 સાડે દે છે. દુઃખ પણ એજ આપે છે દુઃખીમાંથી મુખી
 કરવાં એ પણ એને આધિન છે હવે એ રત્ન કેવી રીતે પ્રાપ્ત
 થાય એ માટે એના મગજમાં અનેક વિચારો આવવા લાગ્યા.
 વિજયાએ છેલ્લો જીવાળ સ્પષ્ટ રીતે નહીં આપેલો હોવાથી
 એના મનની સ્થિતિ હામાટાલ જેવી હતી. " શું વિજયા
 મારી માગણીનો દિવકાર કરશે કે નહીં ? આહા ! વિજયા તે
 અચિન વિજયાજ હતી. લાઘ્યયોગેજ આવી સર્વોત્તમ પત્ની
 તો મુરખને મળી શકે ? એને પ્રાપ્ત કરવાનું કેનું સફળાગ્ય
 હશે ? અમારા જન્મેના સંબંધ થાય તો કેવું સાડે ? આહા !
 તે દિવસે એને જોતાંજ મારા શુષ્ક અંતરમાં જાવી મુળના
 અનેક દ્રુણા કુટવા લાગ્યા. એ મૃત થઈ ગયેલી આશાઓ
 નવિન ચૈતન્યપણને પામી. અનેક રૂપો પ્રગટ કરવા લાગી.
 હૈયાના તુટી ગયેલા સ્નેહના તારો પાછા એને જોતાંજ સંધાવા
 લાગ્યા. મનમાં કંઈ કંઈ બાવનાઓ જાગૃત થવા પામી. "
 એવા અનેક વિચારો જોતસીના મગજ ઉપર વારંવાર
 આવવા લાગ્યા.

રવાને પીઠદેવ આગ્યો અને ગયો. જગદુશાહ પીઠદેવની ચિંતામાંથી મુક્ત થયા. ને એક દિવસ પ્રીતિમતીએ પિતા સાથે માતો કરતાં આ વાત પણ કરી નાંખી.

તે પછી થોડાજ દિવસમાં જોતસિંહના વિજયા સાથે ધામધુમથી લગ્ન થયાં. અને એ એક ક્ષીત્રને લેટવાને આતુર થયેલાં હૈયાં મિલનનો સમય નજીક આવેલો જોઈ ધનકલા લાભ્યાં, અત્યાર લગી જે સુખનાં સ્વપ્નાંનો આનંદ માત્ર કદપનાઓથી મળતો હતો તે હવે અત્યંત દેખાવા લાગ્યો.

ચંચાંગ મેનની ગતિ તો જુઓ. અત્યાર સુધી એજ મન કુવારા રહેવાનો હદ આગ્રહ લઈ બેઠેલું હતું એમાંજ એણે સુખ માન્યું હતું. અત્યારે બદલાઈ ગયું. હવે એને કનેહ મિલનમાં, પ્રેમમાં, દાંપત્ય જીવનમાં, સુખ દેખાવા લાગ્યું. ત્યારે સાચું શું ? જગતમાં સુખ ક્યાં છે ? લગ્નમાં કે કુવારામાં ? એ પ્રશ્ને એને મુંઝવી નાખી.

લગ્ન થતાંજ વિજયા પરત્વીને સાસરે ગઈ. વહુનાં સ્વપ્નાં જોતી સાસુ વિજયા જેવી લાયક વહુ મળવાથી ગાંડી પેલી થઈ ગઈ. વિજયાએ સામુને પગે પડી એની સુખઆશિષ મેળવી, સ્વામીને મળવાની. લગ્નનો આનંદ અનુભવવાની, એક અણમેલ સુખનો રૂઢાવો લેવાની કલ્પ જેમ જેમ સાચાં થઈ ચેતો ગયો તેમ તેમ નજીક આવતી જાત્રી એના હૈયામાં ધબકારા થવા લાગ્યા. પ્રથમ જે જંગમી ત્રાણે છુટથી પાત કરતી હતી. તે અત્યારે હવે જુદોજ જણાયો. અત્યારે એના

મેં સામે જોવાની પણ એનામાં તાકાત નહોતી. એટલાં બધાં શરમનાં પડલ ફરી વળ્યાં હતાં એની પાસે જતાં એ શરમ આડે આવતી હતી છતાં હૈયું તો ઉત્સુક થઈ રહ્યું હતું.

એજ અરસામાં જયંતસિંહ આવી પહોંચ્યો. શયન ગૃહના દ્વાર પાસે આવીને પ્રિયાની વ્યાકુળતા જોવાને તે ક્ષણ ભર દ્વાર પાસે ઉભો રહ્યો. એના મનમાં પણ અનેક વિચારો આવવા લાગ્યા ધીમે ડગલે ચાલતો જયંત વિજયાની પાસે જઈને ઉભો રહ્યો પતિને એકદમ પાસે આવેલા જોઈ વિજયા એકદમ પલંગ ઉપરથી નીચે ઉતરી ગઈ. વિનોદની વાતોમાં પરસ્પર આનંદ અનુભવવા લાગ્યાં.

પ્રકરણ ૩૧ મું.

પરમદેવસૂરિ.

સમય તો પોતાનું કાર્ય કર્યેજ જાય છે પૂર્વની ઘટના બન્યા પછી વચમાં કેટલોક સમય પસાર થઈ ગયો. વિક્રમની તેરમી સદી પરિપૂર્ણ થતાં ચૌદમી સદીનો શરૂઆતનાં વ્હાણું વાહવા લાગ્યાં. એક પછી એક દીવસો ચાલ્યા જાય છે. નવાનું બુનું અતે બુનુ તે પૂરાતન-પ્રાચીનની ગણનામાં ગણાય છે છતાં સંસારી માણસો મનુષ્ય ભવ પ્રાપ્ત કરી જગતના કાર્યમાં, કોઈ સુખમાં તો કોઈ દુઃખમાં એવા બંધાઈ ગયા છે કે જતા કાલને

પણ જાગૃતા નથી. આજે આ કાર્ય કરવાનું છે. આનવી કાંડે અમુક કરવાનું છે, એવી એક પછી એક કાર્યની શંકલનામાં જીવન સમાપ્ત થઈ જાય છે અને ધર્મ રહિતપણે દાશ મચતાં કાગળના કોળીયા થવાનો સમય આવી પહોંચે છે. આગ લાગ્યા પછી કુલો ખોદે એ ન્યાયે મનુષ્ય આજુ જીવન તો શ્રી પુત્ર ધન અને કુટુંબની આરવારમાં પૂરું કરે એ સમયે આત્મક-ત્યાગ માટે ધર્મ કરવાની જરૂરીયાત તો ન જણાય. એ અંત સમયે પશ્ચાતાપ ક્યો શું વળે ?

સંસારીઓની જ્યારે આવી સ્થિતિ છે ત્યારે ત્યાગીઓ આત્માનાજ કત્યાણમાં મશગુલ હોય છે. ધર્મના એક એક માર્ગનું અવલંબન લઈને આત્મ કત્યાણ સાધવામાં ત્યાગીઓ જાગૃતજ હોય છે. કોઈ જ્ઞાનતત્વ વિચારણામાંથી કત્યાણને માર્ગ મેળવે છે. કોઈ તપનું અવલંબન લે છે. કોઈ ધ્યાન ના માર્ગમાં આગળ વધી જાય છે તો કોઈ ભાવનાથી ભવનો નાશ કરી નાંખે છે. જેને જેને જે નિમિત્ત અનુકુળ આવ્યું તેલે તે નિમિત્તનું અવલંબન લઈને આત્માનું કત્યાણ સાધ્યું. પણ મનુષ્ય જન્મનો અમુક સમય વ્યર્થ ન જવા દીધો કે જેથી પાછળથી પસ્તાવો થાય. ધર્મના મર્મને સમજનારા ત્યાગીઓજ સાધુઓ પોતાના ચારિત્રમાં અચળ રહી મોક્ષના માર્ગને સહેલાઈથી મેળવી શકે. ધન્ય છે એવા ઉત્તમ ચારિત્રશીલ મુનિઓને !

જગદુશાહના સુરે પરમદેવસરિ તપસ્યા કરવામાં ધણજ

કોઈ સમર્થ પુરુષ વગર દૂર થવું અશક્ય હતું. એ યજ્ઞોના ઉપસર્ગથી સંજોશ્વર જતા યાત્રાળુઓ મળ્યા જોઈયા થઈ ગયા. જૈન જનતામાં આ વાત પ્રસરી મર્ધ વિદ્ય દૂર કરવા માટે અનેક ઉપાયો કરવા લાગ્યા. જલિ બાકુલાથી એ યજ્ઞોને સંતોપવા માંડ્યા પણ મિથ્યાત્વથી વાસિત થયેલા યજ્ઞોના ઉપસર્ગ હ-મેશાં ચાલુ જ રહ્યા. જેથી સંઘમાં મોટો વિશ્વાલ ઉભો થયો ચિંતા પેડી.

જૈનોમાં શ્રી સંજોશ્વર પાર્શ્વનાથ એ તીર્થ પણ પ્રાચિન અને પ્રભાવિક ગણાતું હોવાથી એને માટે સંઘને ચિંતા થાય એ સ્વાભાવિક છે શ્રી સંજોશ્વર પાર્શ્વનાથ એ તીર્થ વઢીયાર દેશમાં થઈ શકે પહેલાં ઉત્પન્ન થયેલું એ તીર્થને પ્રગટ કરનાર જ-ગત વિજેતા નવમા વાસુદેવ શ્રી કૃષ્ણ હતા.

શ્રી કૃષ્ણજીને જરાસંઘ સાથે યુદ્ધમાં ઉતરવું પડેલું. તે સમયે જરાસંઘે હરિના લક્ષ્મણમાં જરા નામની ભયંકર વિદ્યા મુકેલી જેથી એમનું સૈન્ય મુર્ચ્છિત થઈ મોતના ખિછાના ઉપર મુતું. એ સમયે શ્રી નેમિનાથના કહેવાથી અકુમ તપ કરી નાગલોકના સ્વામી ધરજી દ પાતેથી એ પ્રતિમા મેળવી. તેના સનાતનજીથી જરા રાક્ષસી દૂર નાશી ગઈ. જેથી હર્ષથી શ્રી હરિએ ત્યાં જ પૂર્વે જેથી જરાસંઘના મનોરથ નિષ્ફળ થયા. તેમજ શ્રી નેમિનાથે પણ શંખ પુરીને સૈન્યનું રક્ષણ કરેલું હોવાથી ત્યાં શંખપુર નામે ગામ વસાવ્યું ને પાર્શ્વ-નાથનું નામ પણ શ્રી સંજોશ્વર પાડ્યું.

પ્રગટ થયા. ભયંકર સિત્કાર કરતા એમની આગળ અદૃહાસ્ય કરવા લાગ્યા, અનેક ણિભત્સ, કટુક વચનો યોદ્ધી એ ધ્યાનમાં બેઠેલ પુરૂષના ધ્યાનને ચલિત કરવા લાગ્યા. ભયંકર રૂપો બનાવીને, ભય પમાડવા લાગ્યા. અનેક પ્રકારની ધમકીઓ આપવા લાગ્યા. યક્ષોની એવી અનેક કુચેદાઓ અને કદર્થનાઓ છતાં એ પુરૂષ પોતાના ધ્યાનમાં જ નિમગ્ન હતા. એ મહાપુરૂષ બીજા કોઈ નહીં પણ જગદુશાહના ગુરુ પરમદેવ સૂરિજ હતા.

એમના ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર, અને વૈરાગ્યના પ્રભાવથી યક્ષો એમની પાસે જઈ શકતા નહીં, પણ દૂરથી જ પોતાની શક્તિ દ્વારવતા એમને—મુનિને ત્રાસ આપી રહ્યા હતા. છતાં મુનિનું ધૈર્ય અડગ હતું, એમના અડગ ધૈર્યને જોઈ આખરે તે યક્ષો એ મુનિની—સૂરિની સ્તુતિ કરતા એમના ચરણમાં નમ્યા. આખરે તો જગતમાં સત્યનોજ જય થાય છે નીતિ આગળ બહી હારી જાય છે. “ મુનિવર ! તમારા ધૈર્યથી અમે પ્રસન્ન થયા છીએ ! ફરમાવો અમને શી આજ્ઞા છે ? ”

ઉપસર્ગનો ત્રાસ રાત્રીના ત્રીજે પ્રહરે પૂરો થયા પછી એ યક્ષો મુનિ ચરણમાં નમ્યા. સૂરિએ પણ પોતાનું ધ્યાન પૂર્ણ કરી અરજ કરતાં યક્ષોને જણાવ્યું. “ મહાનુભાવ ! તમે યાત્રાળુઓને વિદ્ધ કરવું આજથી છોડી દો ? ”

સૂરિનું વચન સાંભળીને એક યક્ષે કહ્યું. “ ભગવન્ ? એ અમારે માન્ય છે. પણ આપ બીજા કોઈ અમારી પાસે માગો ? ”

“ બીલુ જે દે તમે જીનેશ્વરના બધા કાવ, અદિંસા
ધર્મના કાગળી કાવ, દેવ, સુર, અને ધર્મની બધી કદી નમે
અમકિન પ્રાપ્ત કરો ? ” સુરિએ કહ્યું.

“ સુરિવર ? જોના અમાંગ સ્વાર્થની પાન માર્ગ. પણ
આપ પોતાને ખાટે અમને કેમ આગા કરના નથી. ” મરો
બોલ્યા.

“ દેવાનુંપ્રિય ? જીનેશ્વર-સંજેશ્વર પાર્થનાથના પ્યા-
નમાં પ્રીતિવાળા અમે તો ત્યાગી પુરો હીએ. અમનની કા
શીજની વાસના અમાને દોષ કે નેથી અમે તમારી પામે
માગીએ, અમે તો કુકલ એક મોક્ષ, મુકિત વધુની વરમાળ
પહેરવાની હોંશ રાખીએ બાકી તો તમારા સ્વાર્થમાંજ-પર-
માર્થમાંજ હવે તો અમારા સ્વાર્થ રહેલો છે. તમે અદિંસા
મયધર્મપાળી જીનેશ્વરના ભક્ત થયો એ હાલ અમને પણ
કાંઈ થોડા છે ? ” સુરિવરે કહ્યું.

સુરિવરની નિષ્પૃષ્ઠા જોઈ થયો અધિક પ્રસન્ન થયા.
“ ભગવાન ? તમારા ઉપદેશથી તમારા શ્રદ્ધાનુરાગથી અમે
હવે સત્યને માર્ગે ચાલી જીજ્ઞાસોને ખીડા કરવાનો દિંસાનો
માર્ગ તણ દેશું. એટલુંજ નહી પણ આજથી શ્રીજીનેશ્વરના
ધી પાર્થનાથ પ્રમુના ભક્ત-સેવક થઈશું.

“ એમ કરવાથી તમારા આત્માનું કલ્યાણ થશે આ
સંજેશ્વર પાર્થનાથની પ્રતિમાની તમે સેવા ભક્તિ શુદ્ધ મને

કરજો ને ગાત્રાણુ વગેરેને દુઃખમાં-અગવડતામાં સહાય કરજો
આ પ્રતિમાને સધર્મોદ્ધ આદિ અનેક દેવતાઓએ પૂજેલી છે
છેવટે ધરજોદ્ધ પારોશી હરિજી મેળવી છે તે આજ કેટલાક
સમયથી પૂજાય છે.” પ્રતિમાને લગતો ઇતિહાસ સૂરિવરે
યક્ષને કહી સંભળાવી ધર્મોપદેશ આપ્યો એમને ધર્મમાં
સ્થિર કર્યો.

સૂરિવરની વાણીનું પાન કરી પોતાના આત્માને પવિત્ર
કરી પ્રાતઃકાળ થવા પહેલાં યજ્ઞા અદશ્ય થઇ ગયા. સૂરિવર
પણુ ધ્યાન સમાપ્ત કરી નિશ્ચિંત થઇ થોડીક રાત્રી શેષ રહેવા-
થી આરામ લેવા લાગ્યા. શ્રી પાર્શ્વનાથના પ્રભાવે આ
પ્રતિબોધ કરવાનું કાર્ય સફળ થવાથી શ્રાવકોએ ત્યાં અઠાઈ
મહોત્સવ કરી પોતાનો આનંદ પ્રગટ કર્યો.

થોડા દિવસ પછી શ્રાવકો સહીત સૂરિવર પણુ મનમાં શ્રી
શંખેશ્વરનું ધ્યાન કરતા ત્યાંથી વિહાર કરી ગયા ને યજ્ઞોએ
પણુ સત્યને માર્ગે ચાલી ત્યાર પછી કોઇને વિધ્ન કર્યું નહિ.
ગુર્જર ભૂમિનાં અનેક નાનાં મોટાં શહેર પોતાની ચરણ રજથી
પાવન કરતા પરમદેવસૂરિ ઝીંઝુવાડા તરફ વિહાર કરી ગયા.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

દુર્ગ નિશાલ્ય રોજ.

એક પ્રયંડ પુરુષ અત્યારે એક સુંદર મંદિરમાં ધ્યાન
ધરતો બેઠેલો છે. એ પુરુષનું પ્રયંડ ચરીર, એની લબ્ધ મુખ
મુદ્રા તેજ અને ગૌરવ સુક્ત છતાં કોઈના રોગથી હાલમાં
વિવર્ણ-વિરૂપ થઈ ગયાં હતાં આજ કેટલાય દિવસથી આ
પુરુષ મંદિરમાં દેવની ઉપાસના કરી રહ્યો હતો છતાં હજી
એને દેવ પ્રસન્ન થયા હોય એમ જણાતું નહોતું. કોઈ રોગથી
એની પ્રયંડ કાયાને ઝાંખા લાગેલી તેમજ એનું ગળ પથ્થુ
નરમ પડેલું છતાં પોતાનું મનોમજ દૃઢ રાખી એક ચિંતે એ
પુરુષ દેવની ઉપાસના કર્યે જતો હતો. 'વેદં પાતયમિ વા
કાર્યં સાધયમિ' એ એનો મંત્રામંત્ર હતો. ગમે એટલાં કંટ
પડે અને ગમે તેટલા દિવસો વહી જાય છતાં ખીરજ છોડી દે
એવો એ પુરુષ નિર્ભય ન હતો. જે મંદિરમાં આ પુરુષ એક
મને દેવની ઉપાસના કરતો હતો એ મંદિર તે ઝીંઝુવાડામાં
આયેલું પ્રખ્યાત સૂર્યદેવનું મંદિર હતું.

જેથી રીતે મોઢરામાં સૂર્યદેવનું મંદિર પ્રસિદ્ધ હતું દર
દર દેશથી લોકો એની માનતા કરવાને આવતા એવો એનો
પ્રભાવ જેમ જાણીતો હતો તેવોજ ખાસ પ્રભાવ ઝીંઝુવાડાના
સૂર્યદેવનો પણ હતો. આ દેવની માનતા પણ લોકમાં અધિક

માર્ગે ચાલવાની અમારી શક્તિ નહીં હોવાથી એમની ભક્તિ કરી અમે અમારો ગુણાનુરાગ બતાવીએ છીએ. ”

“ જેવી આપની આજ્ઞા ? હું સુરદેવને રોગની શાંતિનો ઉપાય પૂછી જોઈશ. ” રાજાએ સૂર્યદેવનું વચન અંગિકાર કરતાં કહ્યું.

“ અને મારી આશીષ છે કે તારો પરિશ્રમ સફલ થાવ ? ” સૂર્યદેવ આશિર્વાદ આપીને અદ્રશ્ય થઈ ગયા. એ શેષ રાત્રિ રાજાએ જાગૃતાવસ્થામાં વ્યતિત કરી.

પ્રાતઃકાલે રાજા પોતાને મહેલે આવ્યો. તે પછી કેટલોક દિવસ ચડ્યો ત્યારે પોતાના આપ્ત મંડળ સાથે પરમદેવસૂરિનાં દર્શને ગયો વ્યાખ્યાનનો સમય પૂર્ણ થયા પછી રાજાએ સુર પાસે આવી સુખ શાતા પૂછી. અને પોતાના રોગનું મૂળ સ્વરૂપ સુર આગળ નિવેદન કરી એનો ઉપાય પૂછ્યો.

“ રાજન્ ? આ રોગ એવો છે કે શાસ્ત્રમાં એને રાજરોગ કહેલો છે. આ રોગ ઉત્પન્ન થાય તે છેવટ પર્યંત સુધી મનુષ્યને હેરાન હેરાન કરી એની જીંદગી ટુંકી કરી નાંખે છે. હજારો દવાદાર કરતાં પણ આ રોગો પોતાનો સ્વભાવ તજતા નથી. જગતમાં ભગંદર, ક્ષય, દમ, કંડમાળ, કોઠ વગેરે રોગો તે રાજરોગ કહેવાય. ” સુર પરમદેવસૂરિએ રોગનું સ્વરૂપ વર્ણવતાં કહ્યું.

“ તો શું ભગવન્ ? આપ પણ અમજ કહો છોકે મારો રોગ રાજરોગ હોવાથી નહિ મટે ? ” રાજાએ નિરાશ થતાં કહ્યું.

“જો કે એ રાજદેખ કહેવાય છે છતાં એવા રોગોમાંથી પણ મનુષ્યો સારા થાય છે. પૂર્વે રમુવંશમાં થયેલા અન્ય રાજાના એકસોને આઠ કોઠ આદિ રોગો અભરાપાર્શ્વનાથના નમણથી જતા રહ્યા હતા. એલેચપુર નગરમાં થયેલા એલેચ રાજાનો (શ્રીપાલરાજાનો) કોઠ રોગ પણ અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથના પ્રભાવથી નષ્ટ થયો હતો. તેમજ શ્રીપાલ રાજાનો કોઠ રોગ પણ નવપદની ઝોળીના ને છનેવરની બહિનાપ્રભાવથી દૂર થયો હતો. છેહલાં થયેલા અભયદેવસુરિને પણ કોઠનો રોગ થયેલો, એમણે પણ જ્યતિહુઅણ સ્તોત્ર બનાવી થંભણ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પ્રગટ કરી, એ પ્રતિમાના દર્શન માગથી સુરિવરનો કોઠ નષ્ટ થયો હતો. માટે જગતમાં એવું કંઈ એકાંત નથી કે આ રોગ નજર મટે.” શુરૂએ આશા આપી નિરાશાવાદીમાંથી એનો ઉત્સાહ વધાર્યો.

“ત્યારે ભગવન ? મારો કોઠ મટે એવો કોઈ ઉપાય શોધી કાઢો ?” રાજાએ કહ્યું.

“તમે પાર્શ્વનાથનું આરાધન કરો ? એમના પ્રભાવથી તમારો રોગ નષ્ટ થશે. કેમકે જગતમાં પાર્શ્વનાથ અધિક પ્રભાવવાળા છે. વીતરાગ છતાં આદેય કર્મધારી હોવાથી એ પ્રભુ પુરીઆદાની-પુરૂષને ઇચ્છિત દેનારા છે. જો કે તીર્થ કરે તદ્દિ સમૃદ્ધિએ કરીને સર્વે સમાન છે છતાં પણ જગતમાં પાર્શ્વનાથની બહિષ્કરનાર ભકતનાં મનોવાંચિત તાત્કાલિક ફળે છે, આ દુર્ગિદ્વંશમાં એ કદપવૃક્ષથી પણ અધિક પ્રગટ

પ્રકરણ ૩૩ મું.

શત્રુજયની યાત્રા.

પૂર્વની ઘટના બન્યા પછી કેટલોક સમય પસાર થઈ ગયો. એ અરસામાં જગડુશાહ પોતાનો સમય સુખમાં વ્યતીત કરી રહ્યા હતા. એમના ભાઈ રાજ અને પદ્મ પણ શુભ કાર્યમાં લક્ષ્મીનો સહઉપયોગ કરતા, મનુષ્ય ભવ સફલ કરી પૂર્વભવના પુણ્યથી મળેલી લક્ષ્મીનો ઉપયોગ કરતા હતા. એ દરમિયાન જગડુશાહના વચલા ભાઈ રાજની સ્ત્રી રાજદેવીએ વિક્રમસિંહ નામના પુત્રનો જન્મ આપ્યો, તે પછી ધાંધો અને હાંસળાઈ નામે પુત્રી જન્મી. એ પુત્રને એક પુત્રીના પરિવારવાળી રાજદેવીનું સૌભાગ્ય અધિક વૃદ્ધિગત થયું. એ પુત્ર પુત્રીના પરિવારથી જગડુશાહને ઘણો આનંદ થયો. એમની પુત્રની ચિંતા પણ આ રીતે દૂર થવાથી જગડુશાહના દિવસો સુખમાં પસાર થવા લાગ્યા.

ભવ્ય જીવોને પ્રતિજ્ઞા કરતા પરમદેવસૂરિ વિહાર કરતા કરતા ભદ્રેસર શહેરમાં પધાર્યા. જગડુશાહે અધિક મહોત્સવથી એમનો પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો. જગડુશાહના આગ્રહથી કેટલોક સમય ગુરૂ પરમદેવસૂરિ ભદ્રેસરમાં રહ્યા. એ દરમિયાન ભાવસાર કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલી મદના નામની સ્ત્રીએ આગ્રાજ્ઞ વર્ધમાન નામનું તપ કરવા માંડ્યું.

શુરૂએ એને એ તપ નહી કરવાને સમજાવ્યું. " મહા
નુશાવ ? એ તપ દેવતાની કૃપા વગર થવું. અશક્ય છે. માટે
તું એ સિવાય બીજું તપ કરી તારા આત્માનું કલ્યાણ કરે ? "

શુરૂના વચનને નહી માનતી એ મહના ધાવિકાએ એ
તપનો પ્રારંભ કર્યો. કેટલાક દિવસ તો શુરૂઆતમાં નિર્વિધે
એ બાઇએ પસાર કર્યા. પણ એક દિવસ ક્રોધ ખરાબ પગ
ચોધડીયે કાઇ અમુર એના તપની દૃઢતા જોવાને આવ્યો.
અમુરના ઉપસર્ગથી એ બાઇ અધુરા તપે આલોકમાંથી
પ્રયાણ કરી ગઇ.

એક દિવસ જગદુશાહને પરમદેવસૂરિએ શત્રુજય અને
ગિરનારની તીર્થ યાત્રા કરવાનો ઉપદેશ કર્યો. એનાં મહાત્મ્ય
વર્ણવી ત્યાં સંઘ લઇ જનાર સંઘવીને સંઘવી પદ પામવું
કેટલું દુર્લભ છે. વગેરે વર્ણન શાસ્ત્રઆધારે શુરૂએ કહેવાંથી
જગતનાં જીવોને સંતોષ આપનાર જગદુશાહે શત્રુજય
ગિરનારની સંઘ સહિત યાત્રા કરવાનો વિચાર કર્યો.

મોટી ધામધુમથી એણે સંઘ કાઢવાની તૈયારી કરવા
માંડી. દેશ પરદેશવાત્રી અનેક નરનારીઓને સંઘમાં આવવાને
માટે આમંત્રણ મોકલવામાં આવ્યાં, જેથી હજારો નરનારીઓ
એની સાથે સંઘમાં જવાને તત્પર થયાં. જગદુશાહે સિલ્લ સિલ્લ
પ્રકારની વ્યવસ્થા કરીને સઘના જુદા જુદા માણસોને પોત-
પોતાના કાર્યની જોખમદારી સોંપી દીધી. ઈંદ્રની પાછળ જેમ
સામાનિક દેવતાઓ આવે તેમ હજારો ધનવાનો જગદુશાહે

કાઢેલા સંઘમાં જવાને તૈયાર થયા. તેમજ અનેક વિદ્વાનો પણ જગદુશાહની સાથે જવાને તૈયાર થયા.

પરમદેવસૂરિએ શુભ મુહુર્તે જગદુશાહને સંઘવીપદનું તિલક કર્યું. શુભ મુહુર્તે એ સંઘે ભદ્રેસરમાંથી પ્રસ્થાન કર્યું એના પ્રસ્થાન સમયે અનેક પ્રકારનાં મંગલમય વાજાં ત્રો વાગવા લાગ્યાં, નગરની સૌભાગ્યવંતી રમણીઓ ધવલ મંગલનાં ગીત ગાવા લાગી અનેક પ્રકારની ધ્વજા, પતાકા, હાથી, ઘોડા, રથ, ગાડાં, ગાડીઓ વગેરેથી સંઘ ભદ્રેસરમાંથી નિકળ્યો. જાણે કલિયુગને હણવાને ધર્મરાજનું સૈન્ય જતું હોયને શું ?

હાથી ઘોડા રથ અને પાયદલ વડે કરીને શોભતો એ સંઘ માર્ગમાં આવતી નાની મોટી યાત્રાઓ કરતો અનુક્રમે ગુજરાતની ભૂમિમાં આવ્યો. અણહિલપુર પાટણમાં જઈને સંઘવી જગદુશાહે વિશાળદેવ ગુર્જરેશ્વરને પ્રણામ કરી રત્નોના ઢગનું નજરાણું કર્યું. રાજાએ ખુશી થઈ સંઘવીનો સત્કાર કર્યો. માર્ગની સરળતા માટે હાથી ઘોડેસ્વાર સૈન્યની સહાય આપી. બીજી કેટલીક સગવડતાઓ રાજાએ કરી આપી.

યુવરાજ વીરધવલ ગુર્જરેશ્વર મહારાજ ભીમદેવની હયાતીમાંજ મરણ પામવાથી પોતે ગુર્જરેશ્વર છતાં ગુર્જરેશ્વરની પદવી ધારણ કરી નહોતી મહારાજ ભીમદેવના મરણ પછી યુવરાજ વીરધવલના પુત્ર વિશલદેવે ગુર્જરેશ્વર પદવી ધારણ કરી અણહિલપુરના તખ્ત ઉપર બેસી ગુજરાતનો રાજમુકુટ ધારણ કર્યો હતો.

વિશલદેવને નગી અંધવી જગદુશાહે સંઘ સહિત ત્યાંથી આગળ ચાલ્યા, સાધુ, સાધ્વી સહિત આવક ધાવિકાની સંખ્યા તરી ગણી શકાય તેવી હતી.

માર્ગમાં જગદુશાહે ક્યોળે ક્યોળે લેનમંદિરે ઉપર ધ્વજો ચડાવી, સાધુ સાધ્વીઓને અત્ર વસ પાત્ર આપી છંનભક્તિ સાથે સુપાત્ર દાનનો લાભ પણ પ્રાપ્ત કર્યો. પગલે પગલે યાત્રકોને સુવર્ણનાં દાન આપી એમનાં મન સંતુષ્ટ કર્યાં.

મજલ દર મજલ કરતો નિર્વિઘ્નપણે સંઘ પાલીતાણે પહોંચ્યો. જગદુશાહે શુર સાથે સંઘ સહિત ડુંગરને સોનાને ફુલડે, મોતીડે વધાવ્યો, એની પૂજા કરી ઉપર અંગ્યા થી આદિત્યરક્ષાદાનાં દર્શન કરી અનેક કાલનાં સંચય કરેલાં કર્મરૂપી મલનો નાશ કર્યો. સ્નાનથી પવિત્ર થઈ વિધિસહિત ભગવાનને પૂજ્યા. શત્રુજયની પ્રાચિનતા સંબંધી તેમજ મોટા ઉદ્ધારને લગતી કેટલીક હકીકત શુરએ ઠંઠી સંભળાવી અને છેવટમાં ઠણું કે.

“ આ મંદિર હાલમાં ઘોડાં વર્ષ ઉપર શુજરાવના મહાઅમાત્ય વાગભટ્ટ મંત્રીએ કુમારપાલના સમયમાં સંવત ૧૨૧૩ માં બંધાવેલું છે તે તો તમે જાણો છો ને ? ”

“ છ હા! આ મૂળ પ્રાસાદ પહેલાં લાકડાનો હતો એને મહાઅમાત્ય બાહડમંત્રીએ પત્થરનો બંધાવ્યો અને કામ ધણું જ મજબૂત કરાવ્યું. ધન્ય છે એવા મહા પુરોહિતે જગદુશાહે સ્તુતિ કરતાં ઠણું.

“અને આ કુમારપાળનું દેરાસર ? આ સંપ્રતિરાજનું !”
વગેરે અન્યમંદિરોની પણ કેટલીક હકીકત કહી સંભળાવી.

“શત્રુજય ! એનું નામજ કેવું સુમધુર છે વાહ ?
શત્રુનોજય એટલે શત્રુને હતનાર ?” જગદુશાહે કહ્યું.

“હા ? મહાનુભાવ ? અહીંયાં પ્રભુની ભાવથી ભક્તિ
કરતાં કર્મરૂપી શત્રુઓ અવશ્ય હતાઈ જાય, પૂર્વે અહીંયાં
તપ કરનારા અનેક મહાપુરુષોએ કર્મરૂપી શત્રુઓને હણીને
મુક્તિની વરમાળા ગ્રહણ કરી છે. મહા પાપ કરનારા, પણ આ
તીર્થનું આરાધન કરવાથી પાપ મુક્ત થાય છે, જે લવ્ય
(મુક્તિને યોગ્ય) હોય છે એજ આત્મા આ ગિરિવરને સ્પર્શી
શકે છે. એવો એનો પ્રભાવ છે. પોતાની લક્ષ્મી જેમણે આ
પર્વત ઉપર વાપરી છે એમણે તો પોતાની લક્ષ્મીને ખચિત
કૃતાર્થ કરી છે,” ગુરૂએ કહ્યું.

“વાહ ? આવા પવિત્ર ગિરિરાજના દર્શનથી સેવા ભ-
ક્તિથી મારો જન્મ કૃતાર્થ થયો મારી લક્ષ્મી સફળ થઈ. સૌભા-
ગ્યવતી થઈ.” જગદુશાહ સુકૃતની અનુમોદના કરવા લાગ્યા.

“હમણાંજ થોડા વર્ષ પહેલાં ગુજરાતના મહાઅમાલ્ય
વસ્તુપાળ તમારી માફક મોટા સંઘ સહિત અહીંયાં યાત્રાએ
આવેલા હતા. એમણે અહીંયાં પણ નેમિનાથ અને
પાર્શ્વનાથનું મંદિર કરાવ્યું. એક લવ્ય મહાવીર સ્વામીનું
પણ મંદિર બંધાવ્યું છે તે સિવાય એમણે પોતાની લક્ષ્મી
અન્ય પ્રસંગોમાં સારી વાપરી છે.

“આદા ? નેમજે અદીયાં જાણેને પે.ગની લક્ષ્મી
વાપની એમજે નેા લક્ષ્મી :જે માને કે મુલિયુ મારે
મમપણુ માદું ક્યું.” જગદગાદે કયું.

અન્યન ભક્તિયો ભરેલા હૃદયવાળા જગદગાદે આદ
પ્રકાશી, માસા પ્રકાશી. મનર પ્રકાશી પુજારી, જગદગાદે માનવ
ભવનો દ્વારો લેવા માંડ્યાં, ભાર, આગળ અને મામોને
મુજા દારી કાન આપી મંત્રોપવા માંડ્યા. લક્ષ્મી વત્તે
દ્યા, અનેક પ્રકારે પાતાની લક્ષ્મીનો આ તીર્થે દયાનમાં
મહાવ્યવ કરવા માંડ્યો.

કેટલાક દિવસ પર્વત પાલીનાજા રોગાર્થે ત્યાંથી સંધ
ગિરનાર જવાને ઉપજ્યો, ત્યાં અર્ધ :ભાષીશમા તીર્થે કર
શ્રી નેમિનાથને ભેટ્યા, ભાવથી જીમની પૂજા સેવાભક્તિ કરી
નૃજન્મનો દ્વારો લીધો. અદીયાં પણ પુમારપાળુ મંદિર,
મંપ્રતિ મંદિર, વગેરે મંદિરોનાં દયાન કરીને લાભ લીધો.
ગિરનારનો કેટલોક પ્રાચિન ઇતિહાસ સંભળાવતાં ક્યું કે
“ આ મંદિરનો ઉદ્ધાર પણ હુમણાંજ સવન ૧૧૮૫ માં
સત્જનમંત્રીએ કરાવેલો છે. ગુર્જરેશ્વર સિદ્ધરાજના સમયમાં
સત્જનમ મંત્રી સોરઠના હંડનાયક હતા. આ મંદિરમાં સોરઠ
દેગની બાર વર્ષની ઉપજા ખર્ચાઈ ગઈ છે. લગભગ સોરઠની
કમાઈના ૧૮૦૭૨૦૦૦૦૦૦ તે મુમયનાં ચાલતાં નાણાંનો ખર્ચ

શ્રીમદેવ. આ પ્રાણાહન નામ પણ કેવળ મોહમાત્રાક કહેવાય છે. " પરમદેવસરિતે જાણાવ્યું.

" અને આ પર્વતનાં પગથીયાં તો આગર મંત્રીએ જાંધાવેલાં બહુ ને ? " જગદુશાહ પૂછ્યું.

" હા ? કુમારપાળ શુદ્ધરેશ્વરના સમયમાં સંવત ૧૨૧૦ પછી ઉદયન મંત્રીનો, શક્તિ પુત્ર આગર આશ્રમ લ્યાદે સોરઠનો હરનાયક રાજજનમંત્રીના પુત્ર પરશુરામ પછી થયે ત્યાં તો આ પગથીયાં જાંધાવ્યાં હતાં. "

" વાહ ? શુ એ મહાપુરુષોની ધર્મલાવના ! ત્યાં એ રાજ્ય વ્યવહારમાં કુશળ હતા તેવાજ ધર્મ વ્યવહારમાં પણ હતા. " જગદુશાહ સ્તુતિ કરી.

ગિરનાર પર્વત ઉપર પણ નેમીનાથ ભગવાનનાં દર્શન કરી લાવ પૂર્વક સેવા ભક્તિ કરી સંઘ સહિત જગદુશાહ કૃતાર્થ થયાં કેટલાક દિવસ પર્યટન સંઘે ત્યાં સેવા ભક્તિનો લાભ લીધો. તે પછી સંઘ ત્યાંથી આગળ પ્રયાણ કરી ગયો.

શત્રુજય અને ગિરનારની યાત્રા કરી સંઘ સહિત જગદુશાહ પોતાના આત્માને ધન્ય માનતા છતો સ્વદેશના માર્ગે વળ્યા. અનેક દીન, દુઃખી, અને ગરીબોને સુકૃત હાથે દાન આપતા અને સ્વામીભાઈનાં દુઃખોને દૂર કરતા જગદુશાહ પોતાના નગર ભદ્રેસરમાં આવી પહોંચ્યા. સંઘમાં આવેલાં નરનારીઓનો યોગ્ય રીતે સત્કાર કરી પોતપોતાને ઘેર વિદાય કર્યા.

માંડી. સરળ હૃદયવાળા જંગડુશાહે ભદ્રેસરપુરમાં શ્રી વીરસૂરિએ કરાવેલું વીરનાથનું મંદિર હતું એ મંદિર ઉપર સુવર્ણનો મોટો કળશ તેમજ સોનાનો દંડ બનાવ્યો, મંદિરની શોભામાં વંધારો કર્યો.

પ્રીતિમતીના કલ્યાણ નિમિત્તે આરસપહાણના ઉમદા પત્થરની ત્રણ દેરીયો કરાવી ભગવાનની મુર્તિઓ પ્રતિષ્ઠિત કરી તેમજ અષ્ટાપદનું મોટું મંદિર બંધાવી ૨૪ તિર્થંકરોની મૂર્તિઓ પ્રતિષ્ઠિત કરી. વળી ત્રિજંડાપાર્શ્વનાથની મૂર્તિ ઉપર સુવર્ણનું પતરું મઠાવ્યું.

રાજની પુત્રી હાંસુબાઈને ઉદ્દેશીને એના કલ્યાણ માટે આરસપહાણના ઉમદા પાષાણની ૧૭૦ તિર્થંકરોની મૂર્તિઓ ભરાવી. તેમજ એ બધી જીનેશ્વર ભગવાનની મૂર્તિઓની સેવા ભકિતને માટે જંગડુશાહે નગરમાં એક વિશાળ કુલવાડી બાગ તૈયાર કરાવ્યો.

પૂર્વે ગુર્જરેશ્વર મૂળરાજ સોલંકી અને કુમારપાળ મહારાજે તળાવ બંધાવેલાં હતાં તે અત્યારે જીર્ણ સ્થિતિમાં હોવાથી જંગડુશાહે ફરી એ તળાવનો ઉદ્ધાર કરાવી નવેસરથી બંધાવ્યાં. તેમજ ગુર્જરેશ્વર કર્ણદેવની વાવનો પણ પુનરુદ્ધાર કર્યો.

હંકાનગરી (હાંકનગર) માં જંગડુશાહે એક નવીન આદિત્યેશ્વર ભગવાનનું મંદિર બંધાવ્યું હતું. આ હાંકનગર કાઠીયા વાડના પાંચેમ દબ્બા જંગલ કોણમાં ૧૫ માંડે ઉપર આવેલું

છે. અમલ તે મોટું શહેર હતું પણ હાલમાં ત્યાં ખડેર વિશાળ બીજું કંઈ દેખાતું નહો. એ ઠાંક શહેર જેઠાની વાજાઓ ભુમલીને તાણે હતું. જેઠાઓએ વાજાકુગમાં ઉત્પત્ત કરેલા વનાછને આવેતું જેથી વાજાઓ ઠાંકમાં રાખ્યા હતા હતા. ભુમલી પડી ભાંગ્યા પડી વાજાઓ સ્વતંત્ર થયા હતા. રાજાને એ શહેર ધરતીક પેથી ઠંકાઈ મળું, એની જગ્યાએ જે નવું ગામ વસાવ્યું તેનું પણ ઠાંક નામ પાડ્યું. આશરે ઠાંકમે વર્ષ પહેલાં ત્યાંના વાજાઓએ મોડાગરાજનું ગુર્યાપત્રીપણું સ્વીકારેલું તે હજીપણ આશુ આવે છે નવા ઠાંકની પાંદિમે એક પચ્ચરનો કુંભર આવેલો છે તેના ઉપર એક જુનો પડી પ્રયોગ મઠ છે તેમજ બીજા દેવલો, મંદિરો, મંજુશ્રી નામે વાવ શુકાઓ વગેરે ત્યાં આવેલાં છે.

કાઠીયાવાડના જાણવાડમાં આવેલા વર્ધમાનપુર રાજકોટ થોવીશ તિર્થ કરતું અદ્વાપદાનું વિશાળ મંદિર હતું તેમજ તે નગરમાં મમ્માબિક-(વવાણિયાના) રહેતા બનાવેલી વીરનાથની મુર્તિ મોટા મહોત્સવ પૂર્વક રજા હતી.

આ શહેર લોગાવો નદીને કિનારે આવેલું હતું. વર્ધમાનપુર (વઢવાણ) ની પૂર્વ બાજુએ રહેલું હતું. કિનારા પર મહાવીર સ્વામીનું નાનું દેવ મંદિર હતું. કિનારા પર એક કોતરમાં શુભપાળી નામે રહેલું રહેલું હતો. મનુષ્યની હિંસા કરનાર આ યજ્ઞ રહેલું રહેલું ત્રાસ આપતો હતો તેમ ઘણા મનુષ્યોને માર્યા હતા.

त्यां ह्यहं रजपतां छेवाथी गामनुं नाम पाण्डो शुभयमां
नन्विषाम पटेषु हतुः

અનુસ્મેરજી મા તીર્થ કર શ્રી મહાવીરસ્વામી હીક્ષા લીધા
પછી વિદાર કરવા એ ગામ આવ્યા ને એક રાત્રીએ યજ્ઞના
મંદિરમાં રહી એને પ્રતિજ્ઞાધ કર્યો. ત્યારથી એ યજ્ઞ છગદિ
આથી નિરકલ થઈ અદિ સામય ધર્મનો ઉપાસક થયો. મહા
વીર રાજાની આજ નામ વર્ધમાન સ્વામી હોવાથી એ અ-
વિચરમાનનું નામ પણ વર્ધમાનપુર કહેવાયું કાળાતરે એનું
અપરંપર વદવાલું થયું.

विद्यमानो जीव नैवाथी मदीमां त्यां वाणाओनुं राज्य
दत्तुं तं पदा आवस्य नाम पुनाने दाय आयुं संयत्त इति
... य ...
आवसाया पदा मेतत्तमेने दाय गयुं आपुदिष्टिपुरना
...
मह मुनिने मह मुनि नेच निद्रराज ना मे मारने उभय
...
...
...
...
...
...
...
...

સુલક્ષણપુરની નજીક દેવકુળ નામના ગામમાં સોળમા તિથિ
કર શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર બંધાવ્યું. પોતાના ગામને
મોડુ રાખ્યા વગર જંગડુશાહે દેશગરદેશમાં અનેક છત્રમંદિરો
બંધાવી તેનું શાસનની શોભામાં વૃદ્ધિ કરી ગારવ વધાર્યું.

ભદ્રેશ્વરપુરમાં પોતાના ગુરૂને માટે એક મોટી પાંચધ-
શાળા બંધાવી તેમજ ગુરૂની ભક્તિ નિમિત્તે શ્રી સંજેશ્વર
પાર્શ્વનાથના રૂપાના બે પગલાંવાળું ચિત્રણનું સુંદર દેવગ
ચત્રાવ્યું તેમજ એ વિશાળ પાંચધશાળામાં ઉપાશ્રયમાં ગુરૂને
અર્થે મુલાને માટે ગ્રાંજાના મોટી પાટ બનાવી, એ વિશાળ
ઉપાશ્રયમાં ગુરૂને પંધરાવ્યા એમના પદ્મ શિષ્ય શ્રીવેળ નામના
સાધુને મહા મહોત્સવ પૂર્વક આચાર્ય મહવી અર્પણ કરી. એ
મહોત્સવમાં જંગડુશાહે પુષ્કળ દ્રવ્યનો વ્યય કરી પોતાની
લક્ષ્મીને કૃતાઈ કરી ગ્રામનની શોભા વધારી.

પૂર્વે સુરિયતદેવનું જ્યાં આરાધન કર્યું હતું અને એ
દેવે પ્રગટ થઈ વરદાન આપ્યું હતું તે જગાએ એક દેરી બં-
ધાવી એમની મુર્તિ સ્થાપન કરી જગતના ભક્તને માટે જંગ-
ડુશાહે ગામેગામ ને નગર નગર અમૂન ત્રેવા મીઠાં પાણીની
સેંકડો વાંવા બંધાવી લોકોના તેમજ મુઝા પ્રાણીઓના
આગ્રિર્વાદ લીધા.

એક વખતે મુગલ લોકોનું ધાડુ આવેલું. તેને બદેશ્વરને
તેની આસપાસના સુલકને લુટકાટ કરી રંબાડવા માંગ્યો. એ
ધારાની વાત સાંભળતાં જ જંગડુશાહે વીશગદેવના લક્ષ્મીકરવડે

મુંગલ લોકો સામે ધસી જઈ એમને હરાવી ભગાડ્યા તે જગતમાં શાંતિ ફેલાવી.

જગદુશાહનું જીવન એવી રીતે પરોપકાર માટે હતું. એમની લક્ષ્મીપણ જગતના ઉપર ઉપકાર કરવાને હતી. જગદુશાહે પોતાનો અને પરનો ભેદ જાણ્યા વગર દુનિયાના ઉપકાર માટે પોતાની લક્ષ્મી વાપરી છે. સમાજના હિત માટે અનેક લોકોપયોગી કાર્યોપણ એમણે કર્યાં છે જેથી આજેપણ ભાટ ચારણો તો શું પણ ખીજાય લોકો જગદુશાહની મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરે છે—એમની ઉદારતાના વખાણ કરે છે.

એક દિવસ વ્યાખ્યાનમાં પરમદેવસૂરિએ દાનનું મહાત્મ્ય વર્ણવ્યા માંડ્યું. દાનના ભેદ સમજાવતાં એમણે અન્નદાન, વસ્ત્રદાન, દેવાનું ફલ જણાવ્યું. અભયદાન, સુપાત્રદાન, ઉચિતદાન, અનુકંપાદાન અને કીર્તિદાન એ એક એક ઉપર વ્યાખ્યા કરવા માંડી. “ અભયદાન અને સુપાત્રદાન શ્રેષ્ઠ અને મુક્તિનાં નિદાનમૂલ છે છતાં ઉચિત દાન અને અનુકંપાદાનનું માહાત્મ્ય કાંઈ ઓછું નથી, સગાં, સંજાંથી તેમજ અન્યજનોને તેમને યોગ્ય હોય તેવું નિઃસ્વાર્થ બુદ્ધિથી આપવું. જાતિના ભેદ જાણ્યા વગર નાના મોટા, દીન, હીન અને દુઃખી-જનોને દયા બુદ્ધિથી આપવું તે અનુકંપાદાન, જેણે જગતને જીવાડ્યું એણેજ જગતમાં જીવી જતાંયું છે લક્ષ્મી તો સર્વે કાંઈ પ્રાપ્ત કરે છે પણ એથી શું ? જેમ મકરીના ગળામાં સંકેત કે આચળ નકાસા છે તેમ કે જુસની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થયા પછી પણ નકાસા છે નથી તો એ દાન કરી શકેતા, નથી તો

પાતે પણ ભાગવતો, એ દંતુડની લક્ષ્મી કંને નામ પામે છે
અથવા તો એનો લક્ષ્મી એના મુખ પછી લીજના કામો-
ગમાં આવે. છે. માટે જગત ઉપર ઉપદાર કરતાં જે જીવે છે.
તેજ હવતાં છે. લક્ષ્મી મધ્યા કાળે જેને નામાન્તર દિત ના
શું પણ પોતાના જાનિજાંબુઓનું પણ બધું કર્યું નથી. તે જે
સ્વાર્થમાજ પ્રીતિવાળો થઈને અનેક પ્રધારનો પાપગ્રાસન કરી
રહ્યો છે તે એ પાપનું કારણ લક્ષ્મીને ઊડીને મુખ પછી દુર્ગ-
નિએ જાય છે માટે જે જગદુશાસ ! પ્રથમ તારા જાતિ કાઢ-
ઓને મુખી કર ? તારો સાધર્મીક ભાર્મ કોઈ તારા જીવતાં
દુઃખી ન રહેવા જોઈએ. તું આવી દોષન લોગવે, માટીપોડામાં
ફેર ને તારોજ જ્ઞાતિ ભાર્મ રોટલાના દુકડા માટે રજાદે એ
તારી લક્ષ્મીને શરમાવનારું છે. માટે આ તારો સગો છે કે આ
મારો સંબંધી છે એવો ભેદ રાખ્યા વગર તિઃસ્વાર્થ બુદ્ધિથી
તારા ગરીબ દુઃખી સ્વામી ભાર્મની બદાવે ધા ? એ અનાથ,
રંદજનોનાં દુઃખ સાંભળનાર આજે તારા તિવાય બીજો કોઈ
નથી. એમના આર્તનાદો શાંત કરી એમની શુભાશિષ મેલવ,
જેનું જગતમાં મોટું ભાગ્ય હોય તેજ એવી શુભાશિષો
મેલવી શકે છે. અરે આજ પોતાના સ્વાર્થમાં રક્ત થઈને
ગરીબોના ભોળે શ્રીમત બનેલા ધનિકો એજ ગરીબોને સ-
તાવી રહ્યા છે. એમની હાય લઈ રહ્યા છે. એવા ગરીબ અનાથ
જનનો બેલી કોણ થાય. વિધિએ તને આજના જમાનામાં
એ દુઃખીઓને મદદ કરવાને મોકલ્યો છે એમ માની તું એવા
ગરીબની વારે ધા ? તારી લક્ષ્મીથી તારા જ્ઞાતિ જાંબુઓને

અમીર બનાવી દે ? તોજ તારૂં જીવ્યું જગતમાં સફલ છે. તને લક્ષ્મી મળી તે પણ પ્રમાણ છે.

પોતે ગાડી ઘોડે ફરતો હોય અને પોતાનોજ ધર્મ પાળનાર સાધર્મિક ગરીબ ત્રીથરે હાલ ઉદ્યમ વગર રખડતો હોય એવા દુઃખી બંધુને જોતાં પણ જેના હૃદયમાં દયાની લાગણી પ્રગટતી નથી તેને વિતરાગનો ધર્મ પ્રાપ્ત થયો છે એમ સમજવું નહીં. એનું પાપાણુ હૃદય વજ્રથી પણ કઠોર બાણવું. અરે આ પંચમ કાલમાં લોક લજ્જતથી. વ્યવહારની ખાતર, મોટાઈની ખાતર, કીર્તિ-ચાહવાહુ કહેવડાવવાની ખાતર ધનિકો જેટલું કરી રહ્યા છે એટલું જો નિઃસ્વાર્થવૃત્તિથી થતું હોત તો થોડી લક્ષ્મીથી પણ એ ઘણો લાભ મેલવી શકે. મનુષ્યના આજના અદ્ય જીવનમાં પણ ઘણું કરી શકે. પણ એ કંઈ થતું નથી. ભારે કર્મી અને કીર્તિની લાલસાવાળા જીવો બાહ્ય જીવનનેજ જીવન માની એના લાભ માટે જેટલું બને તેટલું કરી રહ્યા છે. જગદુશાહ ! જગતમાં નિઃસ્વાર્થ ઉપકાર કરનારા વીરલાજ છે. માટે તું તારા જ્ઞાતિ બંધુઓના ઉદ્ધાર માટે તારી લક્ષ્મીનો સફળ્ય કર ?

આપણા સાતે શ્વેત્રોના આધાર જ્ઞાતિજનોના ઉદ્ધાર ઉપર રહેલો છે અનેક મંદિરો બંધાવ્યા પણ એની પૂજા કરનાર નહીં હોય તો એ મંદિરો કેણ સંભાળશે માટે તારા જ્ઞાતિજનોનું તું પ્રથમ પોષણ કર ? એ લોકો જો સુખી હશે તો બીજાં શ્વેત્રોનું પણ પોષણ કરશે. જગતને આજે તો તારા જેવા ઉદાર પુરુષોની જરૂર છે કે જેઓ પોતાના દુઃખી બંધુ-

એને ઉધમે ચડાવી પોતાના સરળા ઋદ્ધિમાન બનાવે જે શ્રીમંતોએ પોતાના જ્ઞાતિજંધુઓને સુખી કરી સમૃદ્ધ બનાવ્યા છે એજ જગતમાં મુવા પછી પણ જોવા છે. જો કે પૂર્વના પુણ્યથી તને દ્રવ્ય મળ્યું છે છતાં એમાં તારે એકલાનો હોસ્મો છે એમ સમજી શક નહીં. અનેક મનુષ્યોનાં ભાગ્ય એ દ્રવ્યની આથે જોડાયેલાં છે છતાં 'તું' કંજુસ થઈ પદોપકાર રસિક થઈ શક નહીં તો કુદરતનો શુભેંગાર થઈ શક. માટે જ્ઞાતિના જુદાપીઠાંધવાની સેવા કરે ? નિરૂદ્ધમીઓને દ્રવ્યની સદ્ભાવ આપી ધંધે લગાડ, અનાથ, અપંગ વૃદ્ધનેનો સન્નિધિ કરી તેમની અગવડતાઓ દૂર કરી એમના અંતરના આશિર્વાદ લે. જગતમાં જેનું કોઈ નથી એનો તું થા ? જેવી રીતે તારા જ્ઞાતિ જંધુઓની સેવા કરે તેવીજ કંઈપણ અંતર રાખ્યા વગર જગતના તમામ સોદોં ઉપર નિઃસ્વાર્થી હુંદિથી ઉપકાર કરે ? " શુદ્ધ એ જગદુગ્રાહને સમાજની ઉન્નતિ કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો. જ્ઞાતિજંધુઓના ઉદ્ધાર માટે વિશેષ ભાર મુક્યો.

.. શુદ્ધના વચનનું મહાંભય વખતેવાને જગદુગ્રાહે કુમાર પાલની માફક વર્ષ દિવસે કરોડોની સંખ્યામાં ગણાતું દ્રવ્ય જ્ઞાતિજંધુઓના ઉદ્ધાર માટે વાપરવા માંડવું કેટલાક મધ્યમ વર્ગના સોદોંની ગરીબાઈ ધ્યાનમાં રાખી એમને શુભ દાનથી સદ્ભાવ કરી કેટલાક અનાથ, વૃદ્ધ, અપંગને અન્નદાના ખુલાસા મુદ્રીને તેમને ખાવા પીવાની તેમજ રહેવાની અગવડ કરી આપી. કેટલાક નિરૂદ્ધમીઓનાં દ્રવ્યની મદદ કરી તેમને

ધંધે લગાડી સુખી કર્યા. વિદ્યા શીખવા માટે મોટાં મોટાં વિદ્યાલયો ખનાવીને ખુદ્લાં સુક્યાં, હુન્નર, કળા અને વાણિજ્યને લગતું શિક્ષણ લેવા માટે કળા ભૂવનો પ્રગટ કર્યા. અનાથ ગરીબ વિધવાઓ કોઇને શુભ તો કોઇને પ્રગટ રીતે મદદ કરી એમનાં દુઃખ હરણ કર્યા. એમની શુભાશિષ લીધી. જ્ઞાતિજનોના ઉપકાર માટે જગદુશાહે પોતાની લક્ષ્મીનો યથાયોગ્ય ઉપયોગ કર્યો. જગદુશાહ જેવા પુણ્યવંતનાં જ્યાં પગલાં થતાં ત્યાંથી દારિદ્ર્ય અને દુર્ભાગ્ય સુઠીયો વાળીને ભાગતુંજ. ઓ પૃથ્વી ! આજે તું એવા જગદુઓને કાં પ્રગટ નથી કરતી.

એક દિવસ ખાનગીમાં પરમદેવસૂરિએ જગદુશાહને બોલાવીને કહ્યું. “ હે મહાનુભાવ ? વિક્રમ સંવત ૧૩૧૨ની સાલ વીત્યા પછી સર્વ દેશોમાં ત્રણ વર્ષ પર્યંત (સંવત ૧૩૧૩-૧૪-૧૫) દુષ્કાળ પડવાનો છે. માટે સર્વ દેશોમાં તારા પ્રવીણ માણસો મોકલી સર્વ જાતના ધાન્યનો તેમની પાસે નાંચડ કરાવ, એ ધાન્યથી દુષ્કાળના સમયમાં જગતના લોકોને જીવનદાન આપી સમૃદ્ધના મોટા મોટાં સમો ઉત્તરવળ યશ સંપાદન કર ? ”

“ મહુ નાહ ? ” કરીને જગદુશાહે ગુરુનું વચન તરત જ અનિહાર કર્યું.

ગુરુનું વચન મધે ચડવાને જગદુશાહે પોતાના અનેક નાણેને તે દ્રવ્ય આપી દેશોમાં મોકલી દીધા. જે ભાવથી મહુ તે ભાવથી અનેક નાણાં ધાન્યના નાંચડ કરાવ્યા.

દેશ પરદેશમાં જગદુશાહની અનાજની ખરીદીમાં ધાન્યના ભાવ ચડી ગયા. ને સારો ભાવ આવવાથી લોકોએ ખાવા પુરતું રાખીને દ્રવ્યની લાક્ષણિકતા ધાન્ય વેચવા માંડ્યું. એ સર્વે ધાન્ય મોંઘે લાવે પણ જગદુશાહે ખરીદી લીધું. અને ગામે ગામે એના કોઠારો ભરાવી અનંત અનાજ જગતમાંથી ખરીદી લીધું.

પ્રકરણ ૩૫ મું.

જગદુશાહ કે જગતનો પાલણીદાર.

પરોપકારમાંજ જીવનની સફળતા સમજનારા જગદુશાહે ગામેગામ ધાન્યના કોઠારો ભરાવી લીધા એ સમય પછી વચમાં કેટલોક સમય પસાર થયો સંવત ૧૩૧૨નું વર્ષ પણ પસાર થઈ ગયું ને સંવત ૧૩૧૩માં મેઘનાં ઢથાન જગતને દુર્લભ થયાં, લોકો વર્ષા વગર હાહાકાર કરવા લાગ્યા. ને દુષ્કાળે પોતાના પંજરામાં જગતને સપડાવ્યું જગતમાં ભૂખમરો વધવા લાગ્યો. તે જોઈને જગદુશાહે દુષ્કાળથી પીડાતા લોકોને અનાજ આપવા માંડ્યું. દુષ્કાળના ત્રાસથી પીડા પામેલા જગતનું રક્ષણ કરવામા સમર્થ જગદુશાહે દેશપરદેશમાં પણ પોતાનાં માળેસાદારા અનાજ આપવાનું શરૂ કર્યું. જગદુશાહના અનાજથી અત્રંખ્ય લોકો મોતના પંજરામાંથી બચી ગયાં. આખા ભારતવર્ષ—આર્યાવર્ત ઉપરનો દુષ્કાળનો ગુલમ

સુરેશ્વર વિશલદેવના આમંત્રણને માન આપી ઝરલ
હૃદયી જગદુશાહ વંપારીઓ માથેપાટણ આપી ઉત્તમ રત્નોનું
નજરાણું રાજાને લોટ કરી પ્રણામ કર્યા.

“લક્ષ્મીના ગૌરવનું સૂચન કરનારા ઉત્તમ હથોળાથી મુકત
જેનું શરીર છે એવા જંગદુશાહને જોઈ રાજા મનમાં વિસ્મય
પામ્યો. રાજા જંગદુશાહની ઉદારતાનાં મનમાં વળાણ કરતો,
એને કહેવા શાગ્યો એટલામાં એક ભાટ-આરતી રાજાનાં મનનો
અભિપ્રાય જાણીને પ્રસંગને અનુસરતું કહી સંભળાવ્યું.”

“હું સોજાનું હું ? જેગતમાં નારા જેવું પુણ્ય બીજા
દોનું હોય, કેમકે મનુષ્યોનો ભૂખથી ચીમળાઈ મરેલાં આંતરડાં
નારા વગર કોણ જોઈ શકે ? આ દુઃખગાનાં દુખથી ભૂખે ટંગે
વંદતો મનુષ્યોને તોનું એકજ સોજાનું ઓપી શકે ?”

આરતીનાં એ કથનથી રાજા વિશેષે મુમસ્ત સલા પ્રસન્ન
ધૂધ પછી રાજાએ શ્રેણીને કહ્યું.

“શેઠ ? તમે ગરીબ લોકોને અનાજ આપી જગતની
કિંમતી મેવા બગાડી છે. તે અણમોલ છે. તમારી એ પરમાર્થ
વૃત્તિથી હું તમારી ઉપર પ્રસન્ન છું. તમારા જેવા લક્ષ્મીવંતને
હું વિશેષ શું માન આપી શકું ? નમેજ આજે તો જંગતને
દુઃખમાંથી બચાવી એનું પાલન કરું છે.” રાજાએ સ્તુતિ કરી.

“મહારાજ ? ભૂખ્યાને ભોજન આપવું એ અમારી
કરજ છે. અમારા ધર્મનું મૂળ હયા છે. એ હયા બોલવામાં

નહીં પણ કર્તવ્યમાં જો સમય આવતાં હું ન જતાવું તો મારી લક્ષ્મી ને મારું જીવન શા ઉપયોગનાં છે ? ”

“ હે શેઠ ? જાણે વર્ષના દુષ્કાળથી અમારા કોઠારો પણ ખાલી થઈ ગયા. અમે તમને અહીંયા બોલાવ્યા છે તેનું કારણ તમારી ધ્યાનમાં છે કે ? ” મહારાજ વિશળદેવે પૂછ્યું.

“ આપે શા માટે મને આપની હજીરમાં બોલાવ્યો છે તે આપ કહેશો એટલે મારા સમજવામાં આવશે, ફરમાવો ? આપનો શું હુકમ છે ? ” જગદુશાહે વિવેકથી કહ્યું.

“અમે સાંભળ્યું છે કે અહીંયાં પાટણમાં તમારા સાતસો કોઠારો ધાન્યના ભરેલા છે. તો તે તમારી પાસેથી લેવાને અમે તમોને અહીં બોલાવ્યા છે. ” રાજાએ કહ્યું.

“ વિશળદેવનું એ પ્રમાણેનું કથન સાંભળીને જગદુશાહે હસીને બોલ્યા.

“ હે સ્વામિન ? આપે કહ્યું કે મારા સાતસો કોઠારો ધાન્યના ભરેલા છે પણ આ શહેરમાં કોઈ ઠેકાણે મારો દાણો છે જ નહીં. કદાચ મારા શબ્દોમાં આપને સંદેહ પડતો હોય તો કોઠારોમાં રહેલા તામ્રપત્રના અક્ષરો જુઓ એટલે આપને ખાતરી થશે.”

જગદુશાહે એ પ્રમાણે કહી એ ધાન્યના કોઠારોમાંથી પોતાના માણસો મોકલી તામ્રપત્ર મંગાવી રાજાને અર્પણ કર્યાં. રાજાએ એ તામ્રપત્ર વાંચ્યા તો એમાં લખેલું હતું કે “ જગદુશાહે આ અનાજ રાંક-ગરીબ જનોને મારે અર્પણ

આ પ્રમાણેના અવસ્થા જાંઓ રાજ્ય વિશાલદેવ આદિ
પામે. રાજ્યે મુકુટ હે જગદુશાહની પ્રમાણ કરી. “...ની
જગદુશાહ ? આ ત્રણ વર્ષના દુકામમાંથી જગદેવનું પાદ
કરવાનેજ નમે જન્મલા છે. નમે આ રાજા નો રક્ષ જન્મને
માટે કરેલા છેવાથી હવે અમારાથી કેમ હેમજ અમને પણ
અનાજની જરૂર તો હતીજ પણ હવે શું થાય ”

રાજા વિશલદેવનું એ પ્રમાણેનું રચન માંજાતીન દાન,
દયા અને મુદ્દ એ પ્રકારનો ભરખીથી ચોખના ટીકાણ વગેરેમાં
રજ સમાન જગદુશાહે આઠ દબર મુકી અનાજ તેજ વળાને
વિશલદેવને અર્પણ કર્યું. જગદુશાહની આવી ઉદારના તેજ
સમામાં બેઠેલા સોમેશ્વર આદિ સર્વ કવીશ્વરોએ જગદુશાહની
સ્તુતિ કરી.

બીજા કવીએ અન્યોક્તિથી સ્તુતિ કરી. “ ચાર ભૂત-
વાળા શ્રીકૃષ્ણે એકજ ગોવર્ધન પર્વતનો ઉદાર ટીકા-ઉચ્ચ
કર્યો પણ આશ્ચર્ય છે કે એ હાથવાળા જગદુશાહે તો અનેક
રાજાઓનો અસદાન દેવા વડે ઉદાર કર્યો. ”

એક ત્રીજા કવિએ વિશાલદેવના દરબારમાં પોતાની
ચતુરાઈ બતાવી. “ ઇંદ્રના ચાર લોકપાળ દેવતાઓ કહેવાય
છે. એ તો ખચીત નામના જ લોકપાળ છે. પણ ખરું જોતાં
તો જગદુશાહથી લોકાનું-જગતનું પાલણ થયું માટે એજ
લોકપાળ કહેવાવા જોઈએ

ધી પીરમતાં ખુટ્યું ત્યારે રાબજે તેણે પીરસાવવા માંડ્યું.
એટલે જગદુશાહે રાબને સમજાવી પાછું પોતાનું ધી પીર-
મવું શરૂ કર્યું.

હુકામના સમયમાં એવી રીતે જગદુશાહે ગામેગામ
દાનધાણાઓ ખુદ્દી મુકી તે સમયે એની પરિક્ષા કરવા ‘કાળ’
દુર્બળ મનુષ્યનું રૂપ ધારણ કરી ખાવાની યાચના કરવા
લાગ્યો. જગદુશાહે એને ખૂબ ખાવાનું આપ્યું પણ ધરાયો
નહી. છેવટે ખૂબ ખાતાં કાળનું પેટ ફાટવા લાગ્યું ત્યારે ખાતાં
બંધ થઈ ગયો. ત્યારે જગદુશાહે કહ્યું “હજી તારે ખાવું પડશે.”

જગદુશાહનાં વચન સાંભળી કાળ લાચાર થઈ ગયો. અને
બોલ્યો. “હવે મને છોડી દે ? હું વચન આપું છું કે કોઈવાર
પત્નોત્તરો નહિ પડું” એમ કહી તે જગદુશાહ પાસેથી ચાંદ્યો
ગયો. એવી રીતે જગદુશાહે કાળને પણ પેટ ભરી જમાવ્યો.

કોઈ બીજાવાર કાળ જગદુ પાસે માગવા આવ્યો કે
“મને બહુ ભૂખ લાગી છે મારે પરનાજે ધી પીવું છે.”

“બહુ સારું ? પણ ધી પીનાં તું જતો તો નહીં રહેને ?”
જગદુશાહે પૂછ્યું.

“નહીં ! તું તારે મને ધી પા ?”

“તને બાંધીને ધી પાડ ? રખેને કઢાય જતો રહે તો ?”

જગદુએ કાળને બાંધી પરનાજે ધી પાવા માંડ્યું. પુષ્કળ
ધી પીવા પછી કાળ બ્યારે અકગાવા લાગ્યો. ત્યારે બોલ્યો.
“હવે મને મુકી દે ?”

૧૧. “તેમ-થાય નહી તારે હજી બીજું બધારેથી ખીલું પડશે.”

જંગલમાંથી વચનથી અકાળે કાળ બોલ્યો.

“ હોડ જગદુશાહ હવતો,

કે ફરી નહીં આવું તારા ગામમાં.”

૭ લોડો કુલિન-માગતાં શરમાય એવા હતા એમને
લાંડવામાં સોનાની મહોરો નાખીને રાત્રીના આપવા લાગ્યા.
એવા કરોડો લગ્ન પિંડો સોનાની મહોરો નાખીને આપી
કુલિન માણસોની ઇચ્છા રાખી.

એ દુષ્કાળના સમયમાં જગદુશાહે ૬૬૦૦૦ નવ લાખ નવાણું હાતર મૂડા અનાજ તેમજ અદાર કરોડ દામ (તે સમયનું ચણાળીનાણું) અર્થે કરી અનેક છોવાને મોતના પાત્રમાંથી અચાખ્યા અન્ન આપા કળિકાળમાં પણ સત્યુગ પ્રવર્ત્તાવી દીધો. જે કલ્પિયુગે નારાય જેવા પુણ્યશ્લોક પુરુષને પરાજિત પમાડ્યો તેને જગદુશાહે મોતની હયાતીપત્રે પૃથ્વીને ત્યાગ કરાવ્યો.

૧. ગાના નાગીય ધુઆના ઉદાર ઉપાંગ જગદુશી
 ૨. ગાના ઉદાર નાગીય ધુઆના ઉદાર ઉપાંગ જગદુશી
 ૩. ગાના ઉદાર નાગીય ધુઆના ઉદાર ઉપાંગ જગદુશી

ગણેશ ચતુર્થીના દિવસે ના. રાજા શ્રીજી અનાથ ગર્ભ
 • સ્થાપનાના સમયેના સ્થાપક શ્રીજી ના નામથી ગણેશ ચતુર્થી
 પુણ્યના સમયેના સ્થાપક શ્રીજીના અનાથ ગર્ભના સ્થાપક
 નામ પુણ્યના સમયેના સ્થાપક શ્રીજીના અનાથ ગર્ભના સ્થાપક

દુષ્કાળના સમયમાં જગદુશાહિ રેવાકાંઠા, સોરઠ અને
 સુન્દરાતમાં ૩૩ દાનશાળાઓ કરાવી: મારવાડ, ઘાટ અને
 કચ્છમાં ૩૦ દાનશાળા મંડાવી. મેવાડ, માળવા અને દોલમાં ૪૦
 દાનશાળા સ્થાપન કરી અને ઉત્તર ભાગમાં દોલ મંડળમાં ૧૨
 દાનશાળાઓ ચાલુ કરી. નવલાળ નવાણું હજાર મૂકા અને
 તે દાનશાળાઓમાં વપરાયું તે સિવાય રાજા મહારાજાઓને
 સહાય કરેલી તે તે સુદીઝ.

૩૨૦૦૦ સુદા ધાન્યના મેવાડના રાજાને પણ જગદુશાહિ
 આપ્યા હતા. એ પ્રમાણે પત્તોતરે કાળ જગદુશાહની મદદથી
 પંચાર થયો ને અમ્રખ્ય મનુષ્યોના જાનમાલનું રક્ષણ થયું.

‘માધાતા, રુપરૂપ, શિવિરાજ, ગાધિરાજ, અર્જુન,
 દર્શવીર્ય, ભરતરાજ, ભગીરથ, મનુ, હરિશ્ચંદ્ર, કર્ણરાજ,
 જન્મેજય, અને વસુ વગેરે રાજાઓ પૃથ્વી ઉપર જે પદ પામી
 શક્યા નહી તે પદ રાજાઓનું પાલન કરવાથી જગદુશાહને
 પ્રાપ્ત થયું. અરે લોકો કહે છે કે ન ગા નદીમા સ્નાન કરવાથી
 પાપ ભય છે પણ આ જગદુશાહના દર્શનથી તેા આશ્ચર્ય છે કે
 ચાચકનું પાપ માથે દારિદ્ર પણ ભય છે. જગદુશાહનો સમય
 એ પ્રચીત સત્યુગ અને જગતને નામે મુખનાજ સમય હતો.

દાન, માન, વિવેક, મુવાત્તી. મુનીનિ, સાદગ્ય, દીર્ઘ,
 ધૈર્ય, સુધ્યતા, લજ્જા, સુદેવન નરક નિવૃત્તિ, જાવતા, દયા,

૧ સુવર્ણ રાજા ૨ સદૃશ રાજા ૩ મહાપત્તાર ૪ દંડના
 પ્રસન્નથી અર્જુને જાવતા ૫ વિશ્વામિત્રનો પિતા

ચોગ્યતા, અને હિમ્મત એ સર્વે જગદુશાહમાં હતા. જે મનુષ્યો કંઈ કળા જાણતા ન હોય રાજાની સેવા કરતાં પણ ન આવડતી હોય, વેપારથી પણ અજાણ હોય તેમજ જેતી વગેરે પણ ન કરી શકતા હોય એવા જડ બુદ્ધિવાળા પુરૂષો પણ જગદુ પાસે જઈ ઇચ્છિત પ્રાપ્ત કરી સુખી થતા હતા. જેવી રીતે પૂર્વે વિક્રમાદિત્ય રાજાએ પરદુઃખભંજન થઈ જગતનો ઉદ્ધાર કર્યો તેવીજ રીતે જગદુએ જગતનું પાલન કર્યું. વિદ્યાતાએ દુષ્કાળના સમયમાં જગતનો ઉદ્ધાર કરવાના હેતુથી જ જગદુશાહને ઉત્પન્ન કરી કામધેનુ, ચિંતામણિરત્ન અને કલ્પવૃક્ષ પાસેથી દાન શક્તિ જોઈ લઈ જગદુના જમણા હાથમાં મુકી હતી. યુગે યુગે એવા જગદુ આ આર્યા-વર્ત્તમાં ઉત્પન્ન થાઓ ? ? ?

—❀(๐)❀—

પ્રકરણ ૩૬ મું.

શ્રીષેણસૂરિ.

જેવા પરમદેવસૂરિ પ્રભાવક હતા તેવાજ શ્રીષેણસૂરિ પણ હતા. શ્રીષેણસૂરિ પરમદેવસૂરિના પદ્મશિષ્ય હતા ને ગુરૂએજ એમને આચાર્ય પદવી આપેલી એ વાત પૂર્વે કહેવાઈ ગઈ છે. જગદુશાહ જેવી રીતે પરમદેવસૂરિની સેવા કરતા હતા તેવીજ રીતે શ્રીષેણસૂરિની પણ સેવા કરતા હતા એક દિવસ શ્રીષેણસૂરિ પ્રભાતના સમયમાં વ્યાખ્યાનમાં નાગનું

સ્વાભાવિક મેત્ત્ય સ્વરૂપ સમશ્વપતા દતા, અનેક બાબ્બ જીવો
એ ઉપદેશનું શ્રવણ કરી રહ્યા દતા, તે સમયમાં એક અધમ
યોગી ત્યાં આવી ચડ્યો.

યોગી મંત્ર તંત્ર ને ઔપધિની વિદ્યામાં કુશલ હતો.
મંત્ર તંત્રની વિદ્યાઓ સિદ્ધ કરતાં એને સંમોહની વિદ્યા સિદ્ધ
કરવાનો શોખ થયો પણ સંમોહની વિદ્યા સિદ્ધ કરવામાં અનેક
મુશ્કેલીઓ ઉભી હતી. એ મુશ્કેલીઓ દૂર કરી યોગીએ એ
વિદ્યા સાધવાની હામ ભીડી. કેમકે એ વિદ્યામાં અનેક પુદ્ગલીક
મુખોના લાભો રહેલા હતા. જેથી બાહ્યમુખોની લાલસાવાળા
યોગીએ એ વિદ્યા સાધવાને એનાં સાધનો એકઠાં કરવા માંડ્યાં.

સંમોહની વિદ્યા સિદ્ધ થતાં એ વિદ્યાના પ્રભાવથી
બીજા ગમે તે સ્ત્રી પુરૂષને સંહારાઈથી મોહ પમાડી શકાય,
સ્ત્રી હો કે પુરૂષ, જેની ઉપર એ વિદ્યા અજમાવી હોય તે એ
યોગીનેજ દેખે, યોગી માટે પોતાનું સર્વસ્વ અર્પણ કરે, તન,
મન અને ધન યોગીની સેવામાં હાજર કરે. એવો એ સંમો-
હની વિદ્યાનો પ્રભાવ હતા.

પણ એ વિદ્યા સિદ્ધ કરવાને પ્રથમ કોઈ ઉત્તમ અને
શુદ્ધ સંસ્કારવાળા માણસની જોપરી જોઈએ. એ જોપરી
ઉપર મેત્ર પાડી એનું અંજન કરવું, અને જોપરીમાં મંત્રની
ચીજો મુદ્રી મંત્રનું સ્મરણ કરતાં જેનું નામ લેવામાં આવે
તેના ઉપર એ મલીન વિદ્યા પોતાનું જોર અજમાવી મોહિત કરે.

હવે એ ઉત્તમ નરની જોપરી લાવવી ક્યાંથી ? એ

જોપરી માટે માણસને જીવતો મારવો પડે. એવા ઉત્તમ અને શુભવાન પુરૂષનો જીવ લેવાનું કુરકામ કરવા પણ યોગી તૈયાર થયો. સ્વાર્થમાં રક્ત થયેલા મનુષ્યોને બીજાનું શું થશે એની પરવા હોતી નથી.

ઉત્તમ માણસો ત્યારે નિઃસ્વાર્થ બુદ્ધિથી બીજા જનો ઉપર ઉપકાર કરે છે અપકારી ઉપર પણ ઉપકાર કરે છે મધ્યમ માણસો કંઈક સ્વાર્થની અપેક્ષા રાખી ઉપકાર કરે છે અથવા તો ઉપકાર કરનાર ઉપર ઉપકાર કરે છે, ત્યારે નીચ માણસો ઉપકાર કરનાર ઉપર પણ અપકાર કરે છે. પોતાના સ્વાર્થની ખાતર ગમે તેવું કુર કામ કરવાને પણ અચકાતા નથી.

યોગીએ એવી ઉચ્ચ સંસ્કારવાળી જોપરી મેળવવા એવા ઉત્તમ, શુભવાન પુરૂષની તપાસ કરવા માંડી. તપાસ કરતાં આ શ્રીવેણુસૂરિ એને યોગ્ય જણાવ્યા, શ્રીવેણુસૂરિનો વિચાર કરતાંજ એના મનમાં થયું કે—“ વાહ ? આવા શુભિયક્ષ અને ત્યાગી, ઉચ્ચ સંસ્કારવાળા નરરત્નની જોપરી આવે તો સંમોહની વિદ્યા સહેલાઈથી સિદ્ધ થાય અને મારે જીંદગી પર્યાંતનું સુખ થઈ જાય. બસ કોઈ પણ રીતે એ મુનિની જોપરી મારે હાથ કરવી જોઈએ એ જોપરી હાથ કરવા એને મારી નાખવો જોઈએ. ” કઈ રીતે અને મારવો એનો વિચાર કરવા લાગ્યો.

મનમાં અમુક નિશ્ચય કરી યોગી શ્રીવેણુસૂરિ બ્યાબ્યાનમાં નાગનું સ્વરૂપ સમજાવતા હતા ત્યાં આવ્યો અને સભામાં સૂરિ સાથે નાગ સંબંધી વિવાદ કરવા લાગ્યો.

એમને બન્નેનો વાદ વિવાદ સાંભળી એક બીજાની મંડમંડની ચમત્કારિક શક્તિ જોઈ મુલામાં ગિરાજેલા વિચક્ષુ અને શ્રુત્યજનો આશ્ચર્ય પામ્યા. એમના વાદવિવાદમાં ફેટલોય સમય પસાર થઈ ગયો. આખરે વાદવિવાદ કરતાં યોગી હારી ગયો એટલે યોગીએ પોતાની મંત્રશક્તિના પ્રભાવે સૂરિનો પરાંત્રવ કરવાનો વિચાર કર્યો. વળી એમની યોગીની તો યોગીને જરૂર હતીજ.

છેલ્લાં પરમદેવસૂરિએ જગદુશાહને ઉપદેશ આપી ધાન્ય સંઘેલું કરવાની સૂચના કરી ત્રણ વર્ષના દુકાળની વાત કરી હતી એ આપણે જાણી ગયા છીએ અને જગદુશાહે પણ દુકાળમાં અત્યંત્ય લોકોને અનાજ આપીને ઉઘાર્યો એ ત્રણ વર્ષ વાદ મુશ્કેલધાર વર્ષાદ જગત ઉપર થયો. એ વર્ષાદથી પુષ્કળ ધાન્ય પણ ઉત્પન્ન થયું હતી ત્રણ ત્રણ વર્ષના દુકાળની અસર ભૂત્રાઈ ગઈ ને જગતમાં ધાન્ય ધાન્ય થઈ રહ્યું. જગદુશાહનો યશ જાના લોકો ધાન્યની અતિ વૃદ્ધિ જોઈ આનંદિત થયા.

તે પછી ફેટલોક સમય મુખમાં પત્તાન થઈ ગયો. એ દરામદાન પરમદેવસૂરિ પોતાના પદ્મશિષ્ય શ્રીપદ્મસૂરિને પોતાની પાસે મ્હાપી સકલ સંઘની ત્રાસે ખમતખામત્તું કરી સમાધિનરણે કરી દેવજગતએના ઉત્તમમાં રત્નદાન ગણાવેલના પદ્મકમલથી શિષ્યોન્ન તેમજ સંઘમાં રોક દેવાઈ રહ્યો એમના સુધાવક જગદુશાહને અતિ ખેદ થયો.

એ શોકનિવારણ માટે જગદુશાહ શ્રીવેણુસૂરિ સહિત મોટા સંઘની સાથે શ્રીશત્રુજય અને ગિરનારની યાત્રા કરી. વિવિધ પ્રકારે સુપાત્રે દાન આપી પોતાનું પુષ્કળ ધન કૃતાર્થ કર્યું. પરમદેવસૂરિના સ્વર્ગગમન પછી જગદુશાહ શ્રીવેણુસૂરિના ચરણકમળની રાજહુંસની માફક સેવા કરવા લાગ્યો. શ્રીવેણુસૂરિ દેશપરદેશમાં વિહાર કરતા ભગ્ય જનોને પ્રતિબોધતા એક દિવસ ભદ્રેસરપુરમાં આવ્યા, તે સમયે યોગીની નજર બોપરીને માટે શ્રીવેણુસૂરિ ઉપર ફરી અને એ બોપરી માટે તે યોગી શ્રીવેણુસૂરિપાસે આવી તકરારનું ખડાનું શોધવા વાદવિવાદ કરવા લાગ્યો. તે આપણે જાણી ગયા છીએ.

પોતાની હાર ધવાથી ગુસ્સે થયેલા યોગીએ આકર્ષણ વિદ્યાથી વિષની જવાબા છોડતા એક સપનું આકર્ષણ કર્યું. એટલુંજ નહિ પણ એ નાગને શ્રીવેણુસૂરિને ડાંગ દેવાને મોકલ્યો. યોગીએ મોકલેલા નાગે શુદ્ધ મનના શ્રીવેણુસૂરિની કોમલ અંગુલીના અગ્ર ભાગ ઉપર ડાંગ માર્યો અને ચાડ્યો ગયો.

યોગીના અદૃશ્ય થવા પછી વિષની પીડાથી દુઃખ પામતા સૂરિ શિખ્યો અને શ્રાવકો આગળ રહેવા લાગ્યા. “આ જેર ઉતારવા માટે ધ્યાનકરવા હું અંદરના ઓરડામાં જઈ છું.”

ગુરૂનાં વચન સાંભળી શ્રાવકો ખુશી થયા. “ભગવન્ ? આપ બટ અંદર જાઓ, અમે આપની રાહ જોતા અહીંયાં બેઠા છીએ.”

“પણ હું અંદર જઈશ એટલે પોતાની સંમોહના

વિદ્યા આપવા માટે આ ચોગી મારી જોખરી સેવાને ટાંપી રહેશે, માટે તમારે બારણા બરાબર બંધ કરી નાગી તલવારે હંભા રહેવું. ” શુદ્ધિ ગુપ્ત નિદનું સ્થાપીકરણ કરું જેથી બધા આશ્ચર્ય પામ્યા.

શુદ્ધિના વચન પ્રમાણે કેટલાક આવકો તૈયાર થઈ ગયા ને તરવાર સહિત દાર આગળ ઉભા રહ્યા. શુદ્ધિ વાંચી માટે પોતાના જાન આપવા પણ આવકો હાજર હતા. એમનાં જીવન દેવ, શુદ્ધિ અને ધર્મની સેવા માટે હતાં. આ શરીર મરણ બાદ અગ્નિમાં બળીને બસ્ત્રીભૂત થવાનું છે તો આવી રીતે દેવ, શુદ્ધિ અને ધર્મની સેવામાં જ એનો સફળ થતો હોય તો એવો અણમોહ સમય કોણ જવાહે ?

આવકોને પોતાના કથન સુજળ તૈયાર થઈ ગયેલા જોઈ શ્રીચેલુસૂરિ અંદર જતાં જતાં બોલ્યા. “ મહાનુભાવો ? માંડું કાર્ય ત્યાં સંપૂર્ણ થશે ત્યાં હું ‘ ઓંકાર ’ કહીશ એટલે તેનો અવાજ સાંભળતાં તમે અંદરના ઓરડાનું દાર ઉઘાડી અંદર મને સુખરૂપ પદ્માસને બેઠેલા જોશો ? ”

“ બહુ સારું ! એ પ્રમાણે કરશું ” શુદ્ધિના વચનમાં આવકોએ અનુમતિ આપી. શુદ્ધિની આજ્ઞા માથે ચડાવી તે પછી નિપ્પાપ એવા સૂરિવરે અંદરના ઓરડામાં જઈ પોતાનું મન શુદ્ધ હૃદય પરબ્રહ્મમાં જોડી દીધું.

શુભધ્યાનમાં સૂરિવરનું ચિત્ત એકાંત થવાથી એમના શરીરમાં વિષનો ફેલાવો થતો અટકી ગયો ને ધીમે ધીમે એ

વિષ મૂળમાંથી પણ નાશ પામવા માંડ્યું. અનુક્રમે કેટલાક સમય પછી શરીરમાંથી સર્વથા ઝેર નષ્ટ થઈ ગયું અને વિષ રહિત શુદ્ધ કંચનસમાન કાયા થઈ એટલે ‘ ઓંકાર ’ શબ્દનો ઉચ્ચાર કર્યો એમના ‘ ઓંકાર ’ નો ધ્વનિ સાંભળતાં સર્વ ભવ્યજનોને આનંદ થયો.

સૂરિવરે બહાર આવી ડાંખમાં રહેલાં વિષનાં ટીપાં તે અંગુલીને છેદ પાડીપાડીને પીકદાનીમાં પાડી નાંખ્યાં વિષની પીડામાંથી મુક્ત થયેલા આ ઉત્તમસૂરિને તે યોગીએ ભક્તિ ભાવથી પ્રણામ કર્યા. અને અધ્યાત્મસ્વરૂપને લગતું એક સુંદર સ્તોત્ર એણે ગાવા માંડ્યું.

સૂરિવરની અપૂર્વશક્તિ જોઈ યોગી ખુશી થયો. અને મનમાં લાગ્યું કે “આવા શાંતમૂર્તિ યોગીને હવે ફરીવાર છેડવા નહીં. નહીંતર મને કદાચ અનર્થ થશે. કંઈ નહીં જોપરી માટે હું કોઈ એવો બીજો નર શોધી કાઢીશ.” એમ વિચારી તે સૂરિવર સાથે અનેક પ્રકારની વાતચિત બુદ્ધા બુદ્ધા વિષયો ઉપર કરવા લાગ્યો એ વાર્તાલાપને અંતે સૂરિવરે પણ યોગીને કહ્યું કે “ મહાનુભાવ ! મને એકવાત અત્યારે તમને જોનાં સ્પષ્ટ સમજાય છે ! ”

“ અને તે વાત આપ કૃપા કરી મને કહો ? ” યોગીએ આતુરનાથી પૂછ્યું.

“ તે તું જાણી છું કરશે ? એ સાંભળતાં તને દુઃખ થશે ? ”

“એ વાન શું મારી આમે અંજાધ નથી ધરાવતી !
જો મારા અંજાધી એ વાત હોય તો મને તેવી હોય તો પણ
મારે જાણવી જોઈએ. ” યોગીની આતુરતા વધી પડી.

“જોકે તારા સંભાધી એ વાન છે છતાં એ તારા ખરાબ
ભાવીને લગતી છે. માટે તને જાણવાનાં માફે મન અચકાય છે.
સૂરિવરે કહ્યું.”

“માફે મને તેવું ખરાબ લાવી હોય, છતાં આપ જાણાં
વધા કૃપા કરો, એ જાણવાને હું અતિ આતુર થઈ રહ્યો છું,
માટે માફે ભાવી કેવું છે તે કહેવા કૃપા કરો. ” યોગીએ કહ્યું.

“ તારી આટલીજાધી આતુરતા છે તો કહું છું, ભાદ્રી
તો અમારો ઠોઠનાં સારાં નરસાં ભવિષ્ય કહેવાનો આચાર નથી
એવું કહેતાં અમને મુનિને તો પાપ લાગે. ”

“ છતાં પ્રભો ? કૃપા કરી મને કહી સંભળાવો ? ”

“ યોગી ? મને જણાય છે કે આજથી સાતમે દિવસે
આજ સર્પથી તારું મોત થશે. ” સૂરિવરે એ ભાવીની વાન
કહી સંભળાવી.

પોતાનાં મરણની વાત સાંભળીને યોગી મનમાં કમકમ્યો,
એને સૂરિના વચન ઉપર સંદેહ થયો. “ અરે શું એવાં
ભવિષ્ય કથન તે દેનાં સાચાં પડ્યાં છે. એતો એમ કરી મને
ભડકાવે છે પણ હું એમ ડરી જાઉં એવો કયાં કાચો છું. મારી
શક્તિ ઉપર આધાર રાખનારો એ સર્પ મને શું ડસવાનો
હતો ” વળી વિચાર કર્યો. “ આ સૂરિ પ્રભાવવાળો છે રખેને

એનું વચન સાચું પણ હોય ! હીક છે જે હશે તે સાત દિવસમાં જાણાઈ જશે. ” ઇત્યાદિ અનેક વિચારો એના મગજમાં આવ્યા.

હૃદયમાં ગ્તાનિ પામવા છતાં બાહ્યથી આડંબરમાં મસ્ત રહેનારો યોગી તે પછી સૂરિવર પાસેથી કંથકોટ તરફ ચાલ્યો ગયો. ત્યાં કોઈ ઉત્તમ યોગીંદ્ર એની નજરે ચડ્યો નેથી એની ખોપરી લેવા માટે એણે વિચાર કર્યો.

તે યોગીંદ્ર સાથે વાદ કરતાં આ યોગીએ આકર્ષણવિદ્યાથી ડંશ દેવા માટે સર્પનું આકર્ષણ કર્યું. સાતમે દિવસે તેજ સર્પે એ યોગીને બદલે એનેજ ડંસ દીધો. એ વિષની અસરથી યોગી પોતાના સ્વાર્થ માટે બીજાની ખોપરી લેવા જતાં પોતેજ આ લોકમાંથી કુચ્છ કરી ગયો.

શ્રીષેણસૂરિનો ગુરૂની માફક આવો અપૂર્વ પ્રભાવ જોઈ સંઘ ખુશી થયો. જગદુશાહ પણ એમનો આવો પ્રભાવ જાણી અતિ વિસ્મય પામી મનમાં હર્ષ પામ્યો. એ ગુરૂના ઉપદેશથી જગદુશાહે સંઘ, યાત્રા વગેરે અનેક ધર્મકાર્યો કરી પોતાનાં તન, મન અને ધન કૃતાર્થ કર્યાં.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

ગુર્જરેશ્વર વિશળદેવ.

ગુજરાતના નાય જીમદેવે એ વખત રાજ્ય જોયું અને વાઘેલાઓની મદદથી પાછું ફરીને પ્રાપ્ત કર્યું. વાઘેલાઓના સરદાર લવણપ્રસાદ અને તેનો પુત્ર વીરધવસ હતા. મહારાજ જીમદેવની આવી પડતી સ્થિતિમાં જ્યારે એના દરેક સરદારો, મંડલિકો અને સામંતો સ્વતંત્ર થઈ પોતપોતાનો સ્વાર્થ સાધવામાં મગ્નગુલ થયા હતા ત્યારે આ સરદારો ગુજરાત અને એના ધણીના વફાદાર રહ્યા હતા. કુતુબુદ્દિન ગુજરાત છૂટીને પોતાની તરફથી એક મુખો પાટણમાં મુકી દીક્ષી તરફ ચાલ્યો ગયો. તે સમયે ગુજરાત નધણીયાતું હતું મુખાના-મુસલમાનોના ત્રાસથી પ્રજા કંટાળી ગઈ હતી એવા સમયે વાઘેલા સરદારોએ લશ્કર ભેગું કરીને પોતાના સ્વામી જીમદેવને પડખે ઊભા રહી ગુજરાતનો રાજમુકુટ ફરી જીમદેવના મસ્તકે મુક્યો હતો. આર્યાવર્તના મોટાં મોટાં રાજ્યો જ્યારે મુસલમાની રાજ્યના અમલ તળે મુકાયા ત્યારે ગુજરાત એક વાર ફરીને સ્વતંત્ર થયું ગુજરાતની બાબદેવી હજી જાગૃત હોવાથી મુસલમાનો બીજા વ્યવસાયમાં પડવાથી ગુજરાત તરફ આવી શક્યા નહીં ગુર્જરેશ્વર જીમદેવ વીરધવસને યુવરાજપદ આપી લવણપ્રસાદને મહા મંડલેશ્વર

બનાવ્યા એ વાત પૂર્વે કહેવાઈ ગઈ છે. અને યુવરાજ વીર-
ધવલે ધોળકામાં ગાદી સ્થાપી ને વસ્તુપાલ તેજપાલની
મદદથી ગુજરાત, કચ્છ અને સોરઠ વગેરે સુલકો પોતાને
આધિન કરી ફરીને ગુજરાત આબાદ કર્યું.

ભીમદેવે જોકે ફરી ગુજરાતનો રાજસુકુટ ધારણુ તો
કર્યો. છતાં એણે રાજ્યચિંતા લવણપ્રસાદ અને યુવરાજ વીર-
ધવલને માથે નાખી પોતે એકાંત જીવન ગાળતો હતો એકતો
મહારાજ વૃદ્ધ થઈ ગયા હતા તેમાંય એમનો પરમસ્નેહી મિત્ર
જીવનરાય કુતુબુદ્દિન સાથે યુદ્ધ કરતાં મરાયો તેમજ પટરાણી
લીલાદેવીના અકાળ મરણથી એમના હૃદયમાં અમલ્ય વેદના
થતી હતી. વળી જે સામંતો પોતાને વફાદાર હતા તે આજે
એવકા થઈ પોતાની સામે થયા હતા. જગતની એવી વિચિ-
ત્રતાથી મહારાજનું મન સંસાર ઉપરથી ઉઠી ગયું હતું છતાં
એ રાજસુકુટધારી સંન્યાસી જેવું જીવન ગાળતા હતા.

યુવરાજ વીરધવલે પોતાના પરાક્રમથી પ્રગતને ફરી
આબાદ બનાવી જુદીમી રાજ્યઆનંદ જીતી શાંતિ ફેલાવી છતાં
ભીમદેવ હયાત હોવાથી પોતે ગુર્જરેશ્વરનું પદ ધારણુ ન
કરતા યુવરાજ પદવીથી સતોષ માની પોતાની વફાદારી
બતાવી હતી.

મહારાજ ભીમદેવ તને ૧૧૭૬, સંવત ૧૨૩૫ માં ગુજ-
રાતના તખ્ત ઉપર આવ્યા. એ રાજા પાસે ભીમદેવ ગાબાવળી
અને સિદ્ધનાજ જેવા પરાક્રમી, શૂરવીર હતા. પરંતુ યુવાની

માં રાજાએ નજીવ કારકુમર મુદ્દો કરી પોતાના જાનને દાવ કરી નાંખ્યો. જેથી મોટાં રાજ્યો નગરો પડનાં મુસલમાન બાદશાહ શાહખુદિને જીદ લીધાં એમાં ગુજરાત પણ પડ્યું પાખું ઉઠ્યું ને એના ધણીએ ફરિનિ રાજમુકુટ ધારણ કર્યો. પણ રોજ્ય કરવાની સના ન હતી. જેથી રાજકારભાર લવણ પ્રસાદ ચલાવતો હતો. યુવરાજ પદ પામ્યા પછી વીરધવસે ધવલક્રપુરમાં રહી સંવત ૧૨૭૬ થી ૧૨૮૬ સુધી કારભાર ચલાવ્યો તેમાંય યુવરાજ વીરધવસે લગભગ દશ વર્ષ પર્યંત તો શાંતિથી રાજ્ય ચલાવ્યું.

યુવરાજ વીરધવસને વીરમહેવ અને વિશંગહેવ એ બે કુંવરો હતા. વીરમ મોટો હોવાથી એને યુવરાજ પદ આપવામાં આવ્યું હતું. પણ એ સ્વભાવે ક્રોધી, અવિચારી, ઉદ્વેગ અને ખરાબ સોજતમાં પડી જવાથી મંત્રીઓની અને પિતાની પ્રીતિ ગુમાવી બેઠો હતો. યુવરાજ વીરધવસે એને વીરમગામ રાખ્યો હતો ત્યારે વિશલહેવ ઓછાગોસ્ટો ને મળતાવટો હોવાથી મંત્રીઓને પ્રિય થઈ પડ્યો હતો.

યુવરાજ વીરધવસે લગભગ ૧૬ વર્ષ પર્યંત યુવરાજ પદવીને સંભાળી સ્વતંત્ર રાજ્ય લોગવ્યું. સંવત ૧૨૭૬ થી ૧૨૮૫ સુધી ધવલક્રપુરમાં સ્વતંત્ર રાજ્યતંત્ર સ્થાપી પોતાનો વિજય વાવટો ફરકાવ્યો. સંવત ૧૨૮૬ ના વર્ષમાંજ યુવરાજ વીરધવગ મરણ પામ્યો. અને એની ગાદી ઉપર યુવરાજ વિરમહેવે આવવા માટે અનેક પ્રયત્ન કર્યા પણ મહાઅમાન્ય વસ્તુપાલ તેજપાલની મદદથી વિશંગહેવ ધવલક્રપુરની ગાદીએ બેઠો.

યુવરાજ વીરમદેવે સામે થઈ યુદ્ધ કર્યું. પણ કાવ્યો નહીં ને હારીને પોતાના સસરા જળલપુરના રાજા ઉદયસિંહના આશ્રયમાં ગયો. પણ કાવ્યો નહીં ને થોડા વખતમાં તે મરણને શરણ થયો.

વીશળદેવે તખ્ત ઉપર આવ્યા પછી નાગડ મંત્રી અને એના મામા સિંહની ભોળવણીથી વસ્તુપાલ પાસેથી પ્રધાનની મુદ્રા લઈ લીધી ને નાગડ નામના પ્રાક્ષણ મંત્રીને આપી, તેજપાળનું સેનાપતિપદ સિંહને આપ્યું. અઢાર વર્ષ પર્ચંત ગુજરાતનું મહા અમાત્યપદ ભોગવ્યા પછી વસ્તુપાલ તેજપાલ છુટા થયા.

યુવરાજ વીરધવલના મરણથી ગુજરાતના વયોવૃદ્ધ ધણી ભીમદેવને પાછી ચિંતા થઈ. વીરધવલે પોતાના પરાક્રમથી શત્રુઓને તાબે કર્યા હોવાથી તેમજ દેશને આબાદ થયેલો જોવાથી મહારાજ ભીમદેવ ખુશી થયા હતા. એમને નિરાંત હતી કે પોતાની પછવાડે પણ વીરધવલને ગુર્જરેશ્વરનું પદ ધારણ કરતાં કર્મપાત્ર અડચણ નડશે નહીં. પણ એમની ઈચ્છા કરતાં વિધિની ઈચ્છા યુવરાજને યુવરાજ પદવીમાંજ રાખવાની હોવાથી મહારાજ ભીમદેવના દેખતાંજ યુવરાજ વીરધવલ આ લોકમાંથી વિદાય થઈ ગયો. જેથી એમને ચિંતા થઈ કે હવે પોતાની પછવાડે પોતાનો ભત્રીજો ત્રીભુવનપાળ ગાદી માટે દાવો કરશે. બીજી તરફથી વીશલદેવ હુકમ કરશે જેથી જન્મે વચ્ચે લડાઈ થતાં એમના અગ્નિને ક્ષય થશે અને

ગુજરાત રવાને ધણેજ નળજો પડી જાયે. લવણપ્રસાદને બેલાવી એ સંબંધી એણે મચલત કરવા માંડી. એનું પરિણામ આવે તે પહેલાં એ ગુજરાતનો ધણી પણ સંવત ૧૨૬૮ માં એટલે ઇ. સ. ૧૨૪૨ માં મોતની પથારીએ સુતો. લવણપ્રસાદને ટેટલીક વાતોની લલામણ કરી પોતે આ દુનિયામાંથી કુચ કરી ગયો. લવણપ્રસાદે સીમદેવની યોજના પ્રમાણે ત્રીભુવનપાલને મહારાજ બનાવ્યો.

એજ વરસમાં વસ્તુપાલ પણ અધિકાર શુકત થયા ને સદેજ તાવ આવવાથી શત્રુજયની યાત્રાએ કુદુંબ વર્ગ સાથે ગયા. પણ એ યાત્રા એમની અધુરીજ રહી. અકેવાળીયા મામે એજ વરસમાં એટલે સંવત ૧૨૬૮ ના બાદરવા વદી ૧૦ ને દિવસે દેવ ત્યાગ કર્યો.

બહાર વર્ષના અધિકાર દરમિયાન વસ્તુપાલે સાદાતેર યાત્રાઓ કરેલી. તે સિવાય આણુમાં રમણીય મંદિરો બંધાવ્યા અને એમાં કરોડો દ્રવ્યનો વ્યય કર્યો. આજે પણ એ આણુમાં દેવેલાની કોતરણી જગતને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે છે. તે સિવાય શત્રુજય, ગિરનાર આદિસ્થળે અનેક મંદિરો એમણે બંધાવ્યાં, અળજે રૂપિયા એમણે સુદૃઢ માર્ગમાં વાપર્યો.

એમના મમયમાં શ્રી મહાવીરસ્વામીની પાટે થીમાન મચતચંદ્રમુરિ થયા. આ મુરિ મહાભાગ્યવાન અને તપસ્વી હતા. દેવબદ્ધ ઉચાધ્યાયની સહાયથી એમણે કિંચ ઉદાર કર્યો. એમણે ચિનોડના વાણીના કરબારમાં વાદ વિવાદ કરી જતી

દિગંબરી આચાર્યોને હરાવ્યા જેથી રાણાએ એમનું સન્માન કરી એમને ‘ હીરલા ’ એવું ખિરદ આપ્યું.

શ્રી મહાવીરસ્વામીથી ચુમ્માલીશમી પાટે જગત્ચંદ્રસૂરિ હતા. બાર વર્ષ પર્યંત આયંજિલનો તપ કરવાથી ચિત્તોડપતિએ પ્રસન્ન થઇને ‘ તંપા ’ એવું ખિરદ આપ્યું. ત્યારથી વડગચ્છનું નામ તંપાગચ્છ પડ્યું. આ બનાવ સંવત ૧૨૮૫ માં વસ્તુપાલના સમયમાં બન્યો. એ વડગચ્છની સ્થાપના શ્રી મહાવીરસ્વામીની ૩૬ મી પાટે આવેલા સર્વદેવસૂરિએ કરેલી હતી. સંવત ૯૯૪ માં ચોરાસી ગચ્છની ઉત્પત્તિ પણ ત્યારે જ થયેલી હતી. વડના વૃક્ષ નીચે સૂરિપદ આપવાથી પૂર્વથી ચાલ્યા આવતા નિઝંથગચ્છનું નામ વડગચ્છ પડ્યું.

વસ્તુપાલના સ્વર્ગગમન પછી કેટલોક સમય પસાર થઇ ગયો. સંવત ૧૩૦૦ ના વર્ષમાં લવણપ્રસાદ પણ આ લોકમાંથી વિદાય થઇ ગયો. જેથી ત્રીભુવનપાળ અને વિશલદેવનો યુદ્ધનો માર્ગ મોકળો થઇ ગયો. બન્ને વચ્ચે મોટું યુદ્ધ થયું એમાં વિશળદેવનો વિજય થયો. જેથી અણહિલપુરમાં એણે ગુજરાતનો રાજમુકુટ ધારણ કરી ગુર્જરેશ્વરની પદવી ધારણ કરી. એ વિશળદેવને અર્જુનદેવ નામે પુત્ર હતો રાજાએ એને યુવરાજ પદવી આપી ઉત્તરાધિકારી ઠરાવ્યો.

વિશળદેવના સમયમાં દિલ્હીમાં નાસરૂદ્દિન બાદશાહ રાજ્ય કરતો હતો યુવરાજ વીરધવલના સમયમાં દિલ્હીશ્વરનું એક મોટું લશ્કર ગુજરાત ઉપર આવેલું, પણ વસ્તુપાલને

હાથે દારૂ આપ્યા પછી ફરીને તે આમ્રો નરેને. મુળનાન
અનમમના મળ્યું પછી લગ્નગ એક દાવડો તો ના રાજ
દીવ ખડપટ્ટાં વડી મંથો. એક દાવડામાં તો લીટીમાં ચાર
પાંચ મુલનાં જલદારી મળ્યા. અનમમ એને ૧૨૩૬ માં
એટલે સંવત ૧૨૬૨ માં મરણ પામ્યો. ને ૧૩૦૨ માં નાગડ
લિલદીલીશ્વર થયો. વિશ્વગદેવના શ્રમણમાં એજ દીલ્લીનાર હતો.

શુભદેશ્વર વિશ્વગદેવને રાજ્ય કરતાં કેટલાંય વર્ષો પસાર
થઈ ગયાં. ત્રણ વર્ષનો દુષ્કાળ પડ્યું પસાર થયો એ દુષ્કાળ
પછીના એક દિવસે રાજા વિશ્વગદેવ પોતાના નાગડ નામના
પ્રધાનને ભદ્રેસર મોકલ્યો. પોતાના માખડો સાથે નાગડ
ભદ્રેસરમાં જગદુશાહનો અભિયો થયો.

ભદ્રેસરના દરીયાઈ બારામાં રાજા વીશલદેવનું આખર
મોક્ષમમાં વીશ ઘોડા સહિત એક મોટું વહાણ આવવાનું
હતું. પણ પવનના તોફાનથી એ વહાણ સમુદ્રમાંજ સમાઈ
ગયું. એ વીશ ઘોડામાંથી એક ઘોડો સમુદ્રને કિનારે આવ્યો.
ત્યારે નાગડમંત્રીએ એને પોતાના સ્વાધિનમાં લેવા પ્રયત્ન કર્યો.

નાગડને એ પ્રભાણે અન્યાય કરતો જોય જગદુશાહે કહ્યું
"હે મંત્રીશ્વર ? તમે મારા ઘોડા માટે પ્રયત્ન કરવો છોડી
દો ? ઉત્તમપુર્યો બીજાની વસ્તુની કદાપિ ઇચ્છા કરતા નથી."

જગદુશાહનું વચન સાંભળીને નાગડમંત્રી જોડ્યો "હે
મુબાળી ! આ ઘોડો તો મારા સ્વામીનો છે જો હું જોડો
પડું તો મારે વીશ ઘોડા તમને આપવા ?" નાગડે સરત કરી.

પ્રકરણ ૩૮ મું.

ઉપસંહાર.

જગદુશાહના એવા અનેક ઉપકાર તળે સમસ્ત જગત દબાયેલું છે. પોતાના અને પરના સમજ્યા વગર જગદુશાહે નિઃસ્વાર્થ બુદ્ધિથી ઉપકાર કર્યા છે. પરમાર્થ બુદ્ધિથી કરોડો રૂપિયા જગદુશાહે ખર્ચી નાખ્યા; છતાં જગદુશાહની લક્ષ્મીમાં કંઈતોટો પડ્યો નહીં. વિક્રમની માફક એની લક્ષ્મી પણ દાનમાં દેવાતાં છતાં વૃદ્ધિ જ પામી. મધ્યમવર્ગના આખરૂદ્ધારવર્ગના લોકો ગરીબાઇથી પીડાતા હતા તેને તેમણે ધરે જઈ મદદ કરી. એવી શુભ મદદો જગદુશાહની ઘણી થઇ હતી. એમના છવનભરમાં કેટલું નાણું પરમાર્થમાં વપરાયું એની ગણતરી થઈ શકે એમ નથી. એવા દાનારો—જગદુશાહો યુગે યુગે ઉત્પન્ન થતા હોય તો જગતને કેટલું બધું આશ્વાસન મળે ! પણ આવા પંચમહાલમાં મનુષ્યોનું ક્યાંથી ભાગ્ય હોય કે એ પોતાના જમાનામાં જગદુશાહ એવા દાતારનાં દર્શન કરી શકે. મોટા પુણ્યજ એવા ભાગ્યવાનનું દર્શન થાય છે.

એક દિવસ ચાંચીયા લોકોને મીઠુથી જરૂરું વઢાણ સમુદ્રમાંથી મલી આવ્યું, હવે એને શું કરવું ? એ માટે ચાંચીયા લોકો વિચારમાં પડ્યા. વિચાર કરતાં જગદુશાહ એમને યાદ આવ્યા. ॥ ચાલો જગદુશાહ પાસે જઈને...

મીણુ એમને આપી આપણે ધન મેલવીએ. ” એવો વિચાર કરી તેઓ જગદુશાહ પાસે આવી બોલ્યા.

“ શેઠ ? મીણુનું ભરેલું વહાણુ અમને મલી આવ્યું તે તમે ધન આપી ગ્રહણ કરો ? ” ચાંચીયાઓના એક મુખીએ કહી સંભળાવ્યું.

જગદુશાહે એ મીણુની ઇંટો મૂલ્ય આપીને ખરીદી લીધી. પછી જગદુશાહના નોકરો એ મીણુની ઇંટોનાં ગાડાં ભરીને ઘેર લઈ જઈ ઘરની બહાર ચોકમાં એક ખુણે ઢગલો કર્યો.

મીણુ એ પાપનો ધંધો હોવાથી જગદુશાહના કુંટુંબીઓનાં મન કચવાયાં. વચમા ત્રણ માસ મસાર થયા.

તે પછીના એક દિવસે કાર્ય પ્રસંગે સગડીમાં તાપ કયો હશે તેમાં કોઈએ પેલી મીણુની ઇંટ રમત કરતાં કરતાં નાખી. અગ્નિના તાપથી મીણુ આગળી જતાં એ સુવર્ણની ઇંટ માલૂમ પડી. શેઠાણી યશોમતીને આ વાતની ખબર પડતાં તરતજ બહારથી જગદુશાહને બોલાવી પેલી સુવર્ણની ઇંટ બતાવી, મીણુનો ઇતિહાસ કહી સંભળાવ્યો.

એ સુવર્ણની ઇંટોની જગદુશાહે ખરાખર કસોટી કરાવી જોઈ તો તદ્દન શુદ્ધ સોનાની ઇંટ માલૂમ પડી. એટલે ચોકમાંથી બધી ઇંટો તરતજ ઘરમાં મુકાવી દીધી.

મીણુ છુટું પાડીને વેચી નાંખ્યું એ બધી ઇંટો ૫૦૦ હતી.

લક્ષ્મીના એ પ્રભાસેના આગમનનિમિત્તે ધર્મગુરુને
 લોકાવી એમના ઉપદેશથી પુષ્કળ દ્રવ્ય દીન, દુઃખી, ગરીબ,
 અને અપંગના ઉદ્ધાર માટે ખર્ચી નાખ્યું. વિવેકીઓમાં શિરો-
 મણી જગદુશાહ સમજતા હતા કે “ આ ધન જોકે મારી પાસે
 આવ્યું છે છતાં એ મારું નથી એમાં અનેક મનુષ્યોનાં લાભ
 રહેલાં છે, એ ગરીબ માણસોના બાગ્યથીજ મારી પાસે આવે
 છે. હું તો માત્ર નિમિત્તરૂપ છું. એમને આપીને દૃતાર્થ થાઉં
 છું. વળી જેટલી લક્ષ્મી મેં સુકૃતમાં, દાનમાં વાપરી એટલીજ
 મારી છે. બાકી તો તિજોરીમાં અડગકનાણું ભરેલું હશે એમાં
 મારું કંઈ નથી એ બધું છોડીને એક દિવસ આ સંસારમાંથી
 હું વિદાય થઈ જઈશ. એ પરદુઃખભંજન વિક્રમ ગયા, લોક
 ગયા. કુમારપાલ જેવા નરપતિ ગયા. જન્મ્યા એ બધાય
 આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં આટ્યા ગયા. પરંતુ જેમણે જગતમાં
 જન્મ ધારણ કરી જગતને હવાડ્યું છે-એમનું દુઃખ કાપ્યું
 છે. એજ મનુષ્યો મુઆ છતાં હવતા છે તેમાંય વળી એવી રીતે
 દાન કરતાં જેટલું ગુપાત્રમાં બંધ છે. તેતો અંનનફલને આપ-
 નાઈ કહેવાય છે. માટે લક્ષ્મી મળી તો પરાપકારમાં શા માટે
 ન વાપરવી ? ”

એ જગતના આધાર સ્વરૂપ જગદુશાહે જન્મ જન્મ ધન
 વાપરવા માંડ્યું તેમ તેમ ધન વધ્યાજ કરતું હતું. ધન સ્થિર
 થવાનાં બે કારણો જગતમાં ગણાય છે એકતો સંપ હોય ત્યાં
 લક્ષ્મીનો નિવાસ હોય છે. અને બીજું કારણ પુણ્ય ગણાય છે.
 હજુ છે કે-દાનને અનુસાર દીનિ ૨... ૩ ... ૬૭ ...

સારે બુદ્ધિ હોય છે, બુદ્ધિના અનુસારે વિદ્યા હોય છે ને પુણ્યને અનુસારે લક્ષ્મી હોય છે.

મળેલી લક્ષ્મી, જેમ જેમ જ્ઞાનમાં વધારાતી જાય છે તેમ પુણ્ય વૃદ્ધિ પામે છે એ પુણ્યનો સંચય થતાં લક્ષ્મી આગો આપ મમે તેવા સંયોગોમાં પણ હાતારને ઘરે પ્રગટ થાય છે.

જગદુશાહે ત્રણવાર શત્રુજયની યાત્રા કરી મનુષ્યજનની સાર્થક્યતા કરી તે ઉપરાંત એમણે ૧૦૮ જુદે જુદે સ્થાને જીનમંદિર કરાવ્યાં.

દેવ, ગુરૂ અને ધર્મની શુદ્ધમને ભક્તિ કરતાં જગદુશાહનો કેટલોક સમય મુળમાં આદ્યો ગયો. કેમકે સમય કાંઈ દોષની રાહ જોતો નથી. એતો પોતાનું કાર્ય કર્યું જાય છે અને દિવસ ઉગ્યે એક પત્રી એક આરા નરસા શિકારી કામ કરતો જાય છે. પણ આપણે મનુષ્યો મનુષ્ય જીવનની કિંમત કેટલી અણમોલ છે તે સમજી શકતા નથી જેથી કરવા યોગ્ય કરતા નથી ને નહિ કરવાનાં કાર્યો કરી મનુષ્ય જીવન દારી વધારે ટીંચે પુણ્યની મીઠી મુવાસ લઈને આવ્યા હતા પણ પાપ કરી આ દુનિયામાંથી આપણે ઉકાવગીરી કરીએ ટીંચે મનુષ્યને માટે એ કેટલું શરમાવનારું છે કે મનુષ્ય જાતમાં આવી સાચે માર્ગ જ ન શોધી શકવા. અરે લક્ષ્મી મળી તો કંબુસ થવા અથવા તો અનીનિ, અન્યાયાનો, કે કટ્ટ્યો કંઈક કરી કેટલું દરબારમાં એનો વાવ કર્યો. જગતમાં લાવામાં ગણના થઈ તો કાંઈક આવ્યા જુદા કર્યા અનેકનો બેરૂઝગાર

જો મહા કુપટમાં મસ્તી થઈ જગતમાં છાની રમતો રમી
 નિધાને છળી. બળવાન થયા તો તોફાન, મસ્તીમાં એનો
 કોપોગ થયો. કંઈકને માર્યા, અનેક ગાયે વેર-ઝેર ઉત્પન્ન કરી
 રેડને સંતાપ્યા. ભુલમ ત્રાસ વર્તાવ્યો. રાજ થયા તો અનેક
 અપચારો. અત્યાચારો પ્રભ ઉપર ગુજાર્યા. નશ્વર કારણે,
 કદ, જમીન અને જોડની ખાતર યુદ્ધો જગાડી અનેક
 છોની હિંસા કરી. પોતે પણ સમ વ્યસનોમાં પ્રીતિવાળા થઈ
 અનેક દુરાચાર સેવ્યા.

એવી રીતે માનવ જીવન પામ્યા છતાં બાહ્ય વિષયોમાં જ
 રહી એને વ્યર્થ ગુમાવી દીધું. ચિંતામણિ રત્ન હાથમાં આ-
 રેડું ફેંદી દીધું પછી પશ્ચાત્તાપ કરવાથી શું વળે ?

છતાં ભવિતવ્યતા યોગ્ય જગદુગ્રાહની માફક કોઈ જીવ
 પોતાનું આત્મકલ્યાણ મનુષ્ય ભવ પામી કરી નાથ છે,
 તેમજ પોતાને જે શક્તિ મળેલી હોય એનો સફળ્ય કરવા તે
 અચકાતા નથી.

દાન અને લોગ લોગવનાં કેટલોક સમય પસાર થયો
 એવામાં એક દિવસ એવો સંતાપ જનક આવ્યો કે જે જગ-
 તને સંતાપ કારક થઈ પડ્યો. એ દિવસ સર્વ લોકને માટે
 શોક કરનારો થઈ પડ્યો. એ દિવસ જેમ અને તેમ નજીક
 આવતો ગયો. કેમકે જગદુગ્રાહની ક્રીડા આ ભૂમંડલમાં ભ-
 મીને પાછી સ્વર્ગલોકમાં આવી ગઈ હોવાથી એને જોવાને,
 જોવાને આગર થયેલી દેવગણાઓ ઉત્સુકતાથી એની રાહ
 જોવા લાગી. એ અધિરી દેવગણાઓની ઉત્સુકતા મટાડવા

અને તેમની સાથે અનેક પ્રકારની સ્નેહ રમતો રમવાને જગ-
દુશાહ આલોકમાંથી વિદાય થઈ ગયા.

દેશોદેશમાં આ સમાચાર ફેલાતાં લોકોમાં શોક પ્રસરી
રહ્યો લોકો બોલવા લાગ્યા કે ! “ જસ બલાસ, મનુષ્યોનું
ભાવ્ય હવે પરવારી ગયું. જેથી કલ્પવૃક્ષ અહીંથી અદૃશ્ય
થઈ સ્વર્ગ લોકનાં મનોરથ પૂરવાને ગયું. હા ? હતાશ ?
દારદ્રય આજ કળિયુગના ભયથી ક્યાંય છુપાયેલું ત હવે
પ્રગટ થઈ નિર્ભયપણે જગતના છવોને હેરાન કરશે. હે જગ-
દુશાહ તારા વગર અમન કોણ બચાવશે ? ”

દાન, દયા, લક્ષ્મી અને વીરતાથી શોભતા જગદુએ
શત્રુઓનો નાશ કરી ધનથી જગતના અંધકારનો નાશ કરી
નાખ્યો. એવો જગતને ચિંતામણિ સમાન ઇચ્છિત આપનાર
જગદુ કાળને આધિન થતાં અદ્વૈતોસ કે આ પૃથ્વી લક્ષ્મી
વગરની, દાતાર વગરની થઈ ગઈ.

જગદુશાહના અવસાનના સમાચાર દીલ્હીના સુલતાન
નાસરુદ્દીનને મળતાં એને શોક થયો. ગુર્જરેશ્વર અર્જુનદેવને
પણ શોક પડ્યાનાપ થયો. અને નિધતા રાજાને તો એના
મરણના સમાચાર જાણ્યા પછી ત્રિવિધ પર્વત બાવું પાણી
લાવ્યું તરીકે એનાં પાણીના રાજ્યનાં પાણી એ શોક પાળ્યો,
પગાળ્યો. એના દયા મનુષ્ય હોય કે જંતુ જગદુશાહનો શોક
ન પાળ્યો હોય એ લોકોત્તર જગદુશાહનું નામ આગાહ
વૃદ્ધ પદ્મ તો જમાનાના આચારના બાળીનું થયું હતું.
એમના મરણથી લોકના જતણીની દેહાવ એ સ્વાભાવિક છે.
કારણ કે એમના-જગતના માટે આધાર આજે લાંબી પડ્યો.

હતો. એનું કારણ એ નરનાથક જગદુશાહને તો બધી વસુધા એજ એનું કુટુંબ હતું. જેમ એક નાનકડા કુટુંબનો મુખી કુટુંબના મુખદુઃખમાં કાગળ રાખે છે. તેમ જગદુશાહને તો આ બહોળા કુટુંબનું રક્ષણ કરવાનું હતું. એવન પર્યંત એમણે એ કુટુંબનું રક્ષણ કરેલું હોવાથી દુનિયાએ આજે એક મોટો આધાર ગુમાવ્યો હતો.

રાજ, અને પદ બન્ને ભાગ્યે તોમજ જગદુશાહનું કુટુંબ શોક સાગરમાં ડુબી ગયું. જગદુશાહના મરણનો અસર ધા એમના હૃદયને સતાવી રહ્યો હતો. પણ સમયના ભણ, વિદ્વાન નરરત્ન શ્રીયેલુ ગુરુએ હમેશ અખંડ વૈરાગ્યભય, સંસારની અસારતાનો ઉપદેશ આપી એમનો શોક મુકાવ્યો-ધીરે ધીરે ઓછો કરાવ્યો.

ધીરે ધીરે શોક ઓછો થતાં રાજ અને પદ એ બન્ને બંધુઓ પણ વડીલ બંધુના પગલે ચાલી પોતાની લક્ષ્મીનો સફળ્ય કરી ધર્મમાર્ગમાં અગ્રેસરપણે ભાગ લેતાં રાજ અર્જુનદેવના માનિતા થયા.

એ જગદુશાહને થઈ ગયે આજે વયમાં છસો છસો વર્ષથી અધિક વર્ષો વહી ગયા છતાં એનું નામ જગતમાં એવતું જાગતું ઊભેલુંજ છે.

શાસન દેવતા દાસના શ્રીમતોને સદ્ગુણિ આપો ? જગદુશાહને પગલે ચાલી અન્ય જનોનું દુઃખ દૂર કરવાની એમના મનમાં અભિલાષા ઉત્પન્ન કરો ? ઉદારતાના અપૂર્વ મંત્રોના નાદ એમના કર્ણમાં સ્વરૂપ કરો ?

~ વ સમાપ્ત. ~

પ્રભાવના માટે પંદ્રાયેલાં, અને સસ્તાં પુસ્તકો.

પ્રજાવના દરવા સાવક અમારાં પુસ્તકો ગોળી ચાતાને વળણાવ
 છે કારણ કે આગકોને તે ઉત્તમ પ્રકારનું ચારિત્ર આપી ઉચ્ચ સંસ્કાર
 પામ્યાં છે. જેવાવમાં સુંદર સુદ્ધ છતાં કીમત ઘણીજ સસ્તી છે. ઘણ
 કીમતિયે અમારાં પુસ્તકો પાઠશાળાના પ્રનામી મેળાવકામાં, લગ્નાદ
 સુખ પ્રમોદમાં સામટા મંગાવી વહેંચ્યા છે. કીમત શે નક્કીના.

૧	અંતર્યામીનમણી પોરેલ માછલ પાકુ દેશભી પુર્ણ આપતી બીજી પુષ્ટ		
૨	૩૦૦ નામનમણી રોગો, બીજી, રામ સાથે...	૦-૧૦-૦	૫૦-૦-૦
૩	વિશ્વવંશ અને વિશ્વવંશ દેશભી...	૦-૪-૦	૧૫-૦-૦
૪	પાંચાલપત્ની કુમાર અરિય...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૫	અરવિન્દ મુર્તી અરિય...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૬	દેવેશ વિશ્વવંશ નામનમણી અને બીજી		
૭	રોગો, બીજી, રામ સાથે...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૮	અંતર્યામીનમણી પોરેલ માછલ પાકુ દેશભી પુર્ણ આપતી બીજી પુષ્ટ	૦-૪-૦	૧૫-૦-૦
૯	૩૦૦ નામનમણી રોગો, બીજી, રામ સાથે...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૧૦	વિશ્વવંશ અને વિશ્વવંશ દેશભી...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૧૧	પાંચાલપત્ની કુમાર અરિય...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૧૨	અરવિન્દ મુર્તી અરિય...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૧૩	દેવેશ વિશ્વવંશ નામનમણી અને બીજી		
૧૪	રોગો, બીજી, રામ સાથે...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૧૫	અંતર્યામીનમણી પોરેલ માછલ પાકુ દેશભી પુર્ણ આપતી બીજી પુષ્ટ	૦-૪-૦	૧૫-૦-૦
૧૬	૩૦૦ નામનમણી રોગો, બીજી, રામ સાથે...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૧૭	વિશ્વવંશ અને વિશ્વવંશ દેશભી...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૧૮	પાંચાલપત્ની કુમાર અરિય...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૧૯	અરવિન્દ મુર્તી અરિય...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૨૦	દેવેશ વિશ્વવંશ નામનમણી અને બીજી		
૨૧	રોગો, બીજી, રામ સાથે...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૨૨	અંતર્યામીનમણી પોરેલ માછલ પાકુ દેશભી પુર્ણ આપતી બીજી પુષ્ટ	૦-૪-૦	૧૫-૦-૦
૨૩	૩૦૦ નામનમણી રોગો, બીજી, રામ સાથે...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૨૪	વિશ્વવંશ અને વિશ્વવંશ દેશભી...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૨૫	પાંચાલપત્ની કુમાર અરિય...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૨૬	અરવિન્દ મુર્તી અરિય...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૨૭	દેવેશ વિશ્વવંશ નામનમણી અને બીજી		
૨૮	રોગો, બીજી, રામ સાથે...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૨૯	અંતર્યામીનમણી પોરેલ માછલ પાકુ દેશભી પુર્ણ આપતી બીજી પુષ્ટ	૦-૪-૦	૧૫-૦-૦
૩૦	૩૦૦ નામનમણી રોગો, બીજી, રામ સાથે...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦

संस्कृत-संज्ञा-संग्रहः

પ્રભાવના માટે પંકાયેલાં, અને સસ્તાં પુસ્તકો.

પ્રભાવના કરવા લાયક અમારાં પુસ્તકો એકી અવાજે વખણાયા છે કારણ કે બાળકોને તે ઉત્તમ પ્રકારનું ચારિત્ર આપી ઉચ્ચ સંસ્કારી બનાવે છે દેખાવમાં સુંદર શુદ્ધ છતાં કીંમત ઘણીજ સસ્તી છે ઘણા શ્રીમતોએ અમારાં પુસ્તકો પાઠશાળાના ઇનામી મેળાવડામાં, લગ્નાદ શુભ પ્રસંગોમાં સામટા મંગાવી વહેંચ્યા છે. કીંમત સો નક્કના.

૧	પ્રત્યક્ષપ્રતિક્રમણ પોકેટ સાઇઝ પાકું રેશમી પુટું આદર્શ બીજી પૃષ્ઠ	૩૦૦ નવસ્મરણ સ્તોત્રો, હંદો, રાસ સાથે...	૦-૧૦-૦	૫૦-૦-૦
૨	વિજય શેઠ અને વિજયા શેઠાણી.	...	૦-૪-૦	૧૫-૦-૦
૩	હલાયતી કુમાર ચરિત્ર.	...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૪	અરણીક મુની ચરિત્ર...	...	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૫	જ્ઞેન નિત્ય પાઠ સંગ્રહ નવસ્મરણ અને બીજાં	સ્તોત્રો હંદો, રાસ વિ.)	૦-૩-૦	૧૦-૦-૦
૬	પ્રાતઃસ્મરણમાળા (હંદો રાસ વિ.)	...	૦-૨-૦	૮-૦-૦
૭	સ્નાત્રપુજા શ્રીદેવચંદ્રચક્ર તથા અષ્ટપ્રકારી	પુખ્તતા દોહા	૦-૨-૦	૮-૦-૦
૮	પાંચ પદ્મી અનુપૂર્વી	...	૦-૧-૬	૬-૦-૦
૯	પુણ્ય પ્રકાશનું સ્તવન	...	૦-૧-૦	૫-૦-૦
૧૦	સ્નાકર પચ્ચીશી	...	૦-૦-૬	૨-૮-૦
૧૧	શ્રી કૃષ્ણના શેઠનું ચરિત્ર...	...	૦-૨-૦	૧૦-૦-૦
૧૨	શ્રી પ્રસન્નચંદ્ર ગગનિ	...	૦-૨-૦	૧૦-૦-૦
૧૩	લક્ષ્મીવીર ગજસુકુમાર	...	૦-૨-૦	૧૦-૦-૦

લખો—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

